

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

C. F. Wegeners dagbøger 1851-1864

Bind 1
1851-1857

*Udgivet ved
Hans Kargaard Thomsen*

Selskabet for Udgivelse af Kilder
til Dansk Historie

1995

C. F. Wegeners
dagbøger 1851-1864

C. F. Wegeners dagbøger 1851-1864

Bind 1
1851-1857

*Udgivet ved
Hans Kargaard Thomsen*

Selskabet for Udgivelse af Kilder
til Dansk Historie

1995

*Trykningen er bekostet af
Carlsbergfondet*

© Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie

Sat og trykt af Special-Trykkeriet Viborg a-s

ISBN:

87-7500-168-3 (komplet)

87-7500-169-1 (bind 1)

Indhold

Bind 1

Forord	7
Indledning	9
Dagbøger	
1851	53
1852	77
1853	113
1854	151
1855	185
1856	215
1857	257

Bind 2

Dagbøger	
1858	291
1859	325
1860	361
1861	391
1862	421
1863	461
1864	517
Register	561

Forord

Gehejmarkivar Caspar Frederik Wegeners dagbøger er bevaret komplet fra og med 1851 indtil hans død 1893. De originale bind opbevares stadig hos familien Wegener. Om der har været tale om regelmæssigt førte dagbøger før 1851 vides ikke.

Desværre eksisterer der således ikke dagbøger fra årene 1848-50, hvor Wegener som kongelig historiograf (regeringens historiske rådgiver) var hvirvlet ind i tidens hektiske begivenhedsforløb. I årene 1851-54 var han endnu centralt placeret i det politiske liv, men i tiden derefter er det mere som iagttageren, at dagbogens forfatter gør sig gældende. Under Frederik 7. var Wegener fortsat i kontakt med samtidens ledende personer og det offentlige liv. Efter tronskiftet 1863 aftog hans sociale relationer gradvis, og dagbøgerne bliver med årene efterhånden mest avisreferater, opremsning af trivialiteter og meddelelser om egen helbredstilstand. Det er derfor fundet rimeligt at begrænse udgivelsen til årene 1851-64.

Arkivar Hans Kargaard Thomsens arbejde med dagbøgerne har strakt sig over en længere årrække. Afskrivningen af dem er oprindelig udført som et rent privat arbejde uden henblik på udgivelse. Det forklarer bl.a., at den originale bogstavering ikke er fulgt. Men iøvrigt er afskriften ordret – incl. de mange tankestreger og understregninger – og den manglende konsekvens i dagbogsforfatterens gengivelse af personnavne er bibeholdt.

Udgivelsen tjener således ikke filologiske formål, men er et bidrag til belysningen af perioden 1851-64 set med en københavnsk embedsmands øjne.

Kildeskriftselskabet takker Hans Kargaard Thomsen, fordi han foreslog udgivelsen og hurtigt sørgede for at udarbejde tryklart manuskript, efter at Selskabets årsmøde i 1992 havde vedtaget udgivelsen. Samtidig udpegedes overarkivar Sigurd Rambusch og arkivar Erik Gøbel som Selskabets tilsynsførende ved udgaven.

Kildeskriftselskabet og udgiveren takker boghandler Helge Johannes Wegener og fru Anna-Margrethe Wegener for venlig tilladelse til publicering af dagbøgerne.

Sidst men ikke mindst sender Kildeskriftselskabet en varm tak til Carlsbergfondet, som generøst påtog sig at afholde alle udgifter ved trykningen.

Kildeskriftselskabet, maj 1995

Erik Gøbel

Hans Kirchhoff

Erik Nørr

Indledning

1. Indledning

Caspar Frederik Wegener (1802-93) er et stort navn i vor arkivhistorie og har også en plads i 19. århundredes danske politiske historie. Bedst kendt idag er han som den mangeårige leder af Gehejmearkivet i perioden efter 1848.

Arkivmanden Anders Thiset gav i sine beretninger fra den gamle institution i erindringsartiklen »For fyrre år siden« en fremstilling af Wegener som en aldersstegen olding, der uanfægtet af det pulserende liv uden for arkivets beskyttende mure endnu som næsten 80-årig lig en sand enevoldskonge herskede over statens arkivalier under forhold, som tiden forlængst var løbet fra. Thisets skalkagtige øjebliksbilleder fra Gehejmearkivet omkring 1880 – hvor han kom som besøgende på læsestuen, og hvor livet tilsyneladende stod stille – rummer nok en sandhed hvad konkrete træk angår, men udtømmer naturligvis ikke billedet af Wegener som gehejmearkivar gennem en 34 årig chefsperiode (-1882). Han, der i 1848 var begyndt som reformator af vort arkivvæsen og den gang tog aktiv del i alle tidens verserende, undertiden brændende arkivproblemer, endte imidlertid i løbet af det lange spand af år i den modsatte grøft. Det er overvejende som den konservative eller rettere reaktionære institutionschef at hans billede har holdt sig i eftertiden. Hans nærmeste efterfølgere i embedet (A.D. Jørgensen, V.A. Secher) har gjort deres til at fastholde opfattelsen af ham som en upraktisk og virkelighedsfjern arkivar, efterhånden tillige en forstening som person. Mine tidligere undersøgelser af Wegenerperiodens Gehejmearkiv 1848-1882 har haft til formål at efterprøve det traditionelle billedes holdbarhed. Forhåbentlig har de bidraget til en mere nuanceret opfattelse af Wegener som chef for arkivvæsenet i en lang og spændende brydningstid, hele overgangsperioden fra enevældens fjerne og næsten helt lukkede Gehejmearkiv frem mod, hvad der efterhånden har udviklet sig til vore dages Rigsarkiv¹.

I tidens politiske liv indtager han også en, omend mere beskedne plads. Han deltog aktivt i politik i nogle år efter enevældens fald som kongevalgt medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og som forfatter af officielt inspirerede nationalpolitiske skrifter under treårskrigen, men især ved sin helt selvstændige optræden i spørgsmålet om tronfølgeordningen efter krigen. Det havde nær kostet ham hans stillinger p.gr.a. hans oppositionelle holdning til regeringen i denne sag. Oplevelserne under denne krise i 1852 og de nærmest følgende år p.gr.a. tronfølgesagen gav ham varig afsmag for deltagelse i politik og for den sags skyld i det offentlige liv. Han trak sig i stigende grad tilbage til sine enemærker, Gehejmearkivet og hjemmet på Vesterbro, og lod aldrig mere høre offentligt fra sig i kontroversielle politiske eller andre spørgsmål. Den isolation i forhold til omverdenen, som hans nervøse gemyt mere og mere søgte fred i efter en kun femårig – men for ham opslidende – udadvendt tilværelse, gjorde ham i hans senere år til en levende myte for de

Indledning

fleste af sine samtidige og, da han blev så gammel, tillige for de efterfølgende generationer længe før hans omsider døde som 90-årig i 1893. I det følgende drejer det sig navnlig om Wegener i en samfundsmæssig sammenhæng, hans politiske engagement, dets forudsætninger og de synspunkter, som han i den forbindelse gav udtryk for.

Wegener blev født 1802 som søn af sognepræsten til Gudbjerg i Fyn, Hans Christian Wegener og dennes hustru Matthie Kirstine af slægten Kellinghusen. Livet igennem følte han sig knyttet til barndomsøen, hvor han forblev indtil han som femtenårig blev sat i Roskilde katedralskole i 1818. Allerede her viste hans livslange appetit på bøger sig, og den tidligt selvstændige dreng forekom familien temmelig selvhævdende. Faderen brød sig ikke altid om tonen i hans breve til hjemmet, og bedstemoderen fandt anledning til at formane ham: »jeg ved, du har lyst og evne til at lære, måske mere end mangan en i din alder, men det er et gode som Gud har begavet et menneske med, mere end et andet; lad det ej gøre os overmodige, eller med hånden se ned på vores, af Gud mindre begavede medmennesker«². Ellers formede hans drengeliv sig ganske normalt, han gik i Roskilde på maskerade og dyrkede fløjtespil. Efter tre år her dimitteredes han 1821 til Københavns universitet, hvor han i hovedstaden dyrkede teaterlivet og pianospil, men først og fremmest studierne, ikke mindst de historiske. Professorerne Sibbern, Werlauff og Engelstoft – hvis hjem han blev knyttet til – har bevidnet hans flid og duelighed. Hans passion for det militære er måske grundlagt ved, at han nogle år i studietiden stod i Kongens Livkorps. Iøvrigt havde han travlt med privatundervisning og som lærer ved bl.a. det Schouboe'ske Institut – det kneb med forstrækninger hjemmefra, faderen beklagede sig altid over sine økonomiske forhold. De senere studieår i København helligede Wegener sig teologien – efter faderens udtrykkelige ønske – og tog i 1828 teologisk embedseksamen med laudabilis, han havde vist »rosværdige prøver på grundig kundskab og god fremstillings-evne«³. Da havde han imidlertid allerede forladt København for at tjene til brødet ved Sorø Akademi, bl.a. som lærer i det kalligrafiske fag i skolens tre nederste klasser. Præst ville han nemlig ikke være⁴.

2. Sorøårene 1826 ff. Læreren. Historikeren

De ydre forudsætninger for Wegeners københavnske karriere fra og med året 1848 blev skabt gennem et forudgående toogtyveårigt embedsforløb ved Sorø Akademi, hvortil han kom i 1826 og hvor den unge lærer og snart teologiske kandidat og adjunkt efterhånden avancerede fra skrivelærer til lektor i historie, geografi og statistik samt titulær professor. 1836 publicerede han sit videnskabelige svendestykke, disputatsen »De aula Attalica, literarum artiumque faurice« om et oldhistorisk kulturelt emne, åndslivets blomstring ved hoffet i Pergamon. – Akademiet fik han tilsyneladende hurtigt et ambivalent

forhold til. Han gik op i undervisningen og alumnernes opdragelse, fik i al fald enkelte hengivne elever og interesserede sig også for deres personlige udvikling. En bevaret brevveksling med Charlotte Juel Wind Frijs om hendes søn, eleven Julius Frijs viser nidkærhed tilsat menneskelighed i professionen. At han i sit virke som skolemester nok kunne være skrap har han selv bevidnet, »ej venlig og sød, men varm er jeg under affektation – streng, fuld af omsorg – varm af hjerte, heftig – men god igen«⁵. Hans bror, den senere højskoleleder og præst Johan Wegener fandt ham tilbøjelig til at overlæsse eleverne med dødt kundskabsstof: »Jeg så hos P(eter)«, hedder det i et brev, »dine anmærkninger til historien og forbavsedes over denne masse, lige som jeg ej begriber, hvorledes eleverne formår at lære alt dette – så vidt som jeg tør tillade mig at ytre en mening om dine anmærkninger – da synes mig især de til danmarkshistorien vidtløftige. Du mener vel at indgyde patriotisme, men mig synes, at den modsatte følelse let viser sig ved en meget detailleret fremstilling«. Broderen savner også »idealitet« hos historielæreren, der åbenbart excellerede i nøjagtighed, sikkerhed i kronologien og »objektivitet i de enkelte fremstillinger«, men som øjensynligt fattedes et højere sving i sin docering⁶. Wegener udviklede sig vel med årene som pædagog, og vi ved at hans undervisning i hvert fald fængede hos en discipel som den senere departementschef i ministeriet for Slesvig Th.A.J. Regenburg, der varigt påvirkedes af »patriotisme«.

Børneopdragelse og undervisning var ham imidlertid ikke nok. Studierne, specielt de rent historiske, forekom ham vigtigere end alt andet og slugte ham mere og mere. Familien beklagede sig over hans hang til at lukke af og mure sig inde med sine bøger i stedet for at leve livet og f.eks. forlove sig⁷. Hans velynder ved universitetet, professor Engelstoft, søgte forgæves at rive ham ud af isolationen og opfordrede ham, uden synderligt held, til at lade sig se i København. Wegeners bekendte fra studietiden i hovedstaden kunne heller ikke rigtig få lov at opretholde kontakten til ham. Men det indesluttede ungarleliv i Sorø har haft sine bekvemmeligheder, for moderen førte som enke hus for ham i en årrække og tillod ham således at hengive sig til et egoistliv helliget bøgernes dejlige verden. Intet under at Wegener senere i københavner-tiden kunne længes tilbage efter Sorø, de svundne lange sommerferier og hele den ubekymrede akademitilværelse han havde nydt der. Da wo du nicht bist – i Sorøårene jamrede han tværtimod over sine elendige vilkår som isoleret historiegransker, sin totale afsondrethed fra hovedstadens arkivalier og bogskatte og sine tilsyneladende forspildte muligheder for at kunne leve et egentligt forskerliv, når man som han var forsat til et provinshul⁸. Bror Johan æggede ham nok ved stadig at opfordre ham til at producere sig ud af sin tomgang, men gnisten slog først an efterhånden, og ilden kom først med tiden indefra.

»Hvorfor du ej i din stilling kan eller vil skrive noget offentligt, kan jeg ej

Indledning

indse – hvad gavner den lærde mand sit fødeland og sine borgere, der altid studerer for sig selv, men forresten er som død for hele verden«, spurgte i 1830'erne Johan, der betegnede ham som en »soransk hjemmesærling«, hvis tilværelse bestod i passiv stofindsamling og excerpering⁹. Selv om Wegener godt nok efterhånden kom igang med et historisk forfatterskab, forholdt han sig længe distanceret over for selve det at publicere noget. Til Chr. Paulsens forundring erklærede han 1841, at han trods kritikkenes velvillige modtagelse af en række mindre afhandlinger ikke følte megen disposition til at fremtræde som forfatter, men nærmest holdt af at samle stof sammen »uden hensyn til noget bestemt enkelt arbejde«¹⁰. Noget af skylden faldt på Sorø, hvor stillingen ved Akademiet med alle dens praktiske gøremål ikke levnede ham tilstrækkelig tid til at producere noget større arbejde, men det bunder dybere end som så. »Jeg ønsker blot ro og bøger, – et stille liv« hedder det til yndlingsleven Regenburg 1847¹¹, på et tidspunkt, hvor han ellers havde antennerne ude for at komme frem i denne verden og bearbejdede alle, som han havde mulighed for at påvirke i den retning. Også langt senere i livet, i 1860'erne, kommer han i breve tilbage til ønsket om en kontemplativ og gerne meget isoleret tilværelse, et liv uden for ethvert rampelys. Jeg tror ikke, at der stikker taktiske situationshensyn eller krukkeri under disse udtalelser, men at der sideløbende med karrieren og i fuldkommen kontrast til den tillige var en dyb drift i ham, som trak ham mod forsagelsens og ensomhedens verden. For de afsavn, der i hans private liv fulgte med, kom han som ældre eneboer til at betale fuld pris.

Set i relation til hans historiske arbejder må man nøjes med at konstatere, at den indre glød som producerende forfatter i det store og hele manglede, og at derfor det meste af, hvad han skrev, blev bestillingsarbejder fremkaldt ved ydre og i realiteten tilfældige omstændigheder: mindeskrifterne om kongerne Frederik 6., Christian 8. og Frederik 7. i forbindelse med tronskifterne 1839, 1848 og 1863, »Liden Krønike« om Frederik 6. og bondestanden – et skrift, Landhusholdningsselskabet tog initiativ til – og endelig den store Anders Sørensen Vedel biografi fra 1846. Det betyder imidlertid ikke, at forfatterskabet mangler engagement. Navnlig samtidshistorien optog ham, og han fik – naturligvis inden for de grænser, som lovgivningen under enevælden fastsatte – luft for sine politiske synspunkter. Hjertet havde han nok mest med sig i sin biografi af læreren og vennen Laurids Engelstoft (1852) og, navnlig, i sine i samtiden meget omtalte nationalpolitiske skrifter fra treårskrigen tid om bl.a. Slesvigs uopløselige forbindelse med Danmark og Augustenborgernes landsforrædderiske handlinger. Det øvrige og ikke særligt omfattende historiske forfatterskab skal der ikke gås nærmere ind på.

Som historiker var Wegener efter eget udsagn af Werlauffs skole¹², men dertil må vist føjes inspiration fra Laurids Engelstoft. Han følte sig åndeligt beslægtet med denne sin gamle lærer, hvortil kommer et fagligt tilhørsforhold

til den mere jævndrende H.M. Velschow¹³. Det gjaldt for Wegener om på basis af så vidt muligt udtømmende kildegranskning at fremstille et »maleri«, som kunne være æstetisk tiltalende for den dannede og gerne skolede læser. Med disputatsen fra 1836 om et oldhistorisk emne ville han med sine egne ord »male et historisk total-billede«¹⁴. Centralt i hans historiske skrifter står noteapparatet. Det var for ham som videnskabelig forfatter af grundlæggende betydning, og det slynger sig gennem hans arbejder nærmest som små selvstændige afhandlinger og aflaster derved hovedteksten for en overvægt af fakta. Iøvrigt gik han ind for økonomi i sprogbehandlingen, idet i historiske fremstillinger »skvalder og ordbram er noget meget uskønt og modbydeligt«¹⁵. Stilen gør ofte Wegener vanskelig at læse, den virker på læseren af idag tit manieret og kunstlet. Sådan virkede den dog næppe på datidens gode selskab, tvært imod fandt både læg og lærd hans værker livfulde af indhold og smagfulde i formen – svarende til, hvad han selv fremhævede som det karakteristiske for Laurids Engelstofts historiske afhandlinger. Selv brød Wegener sig, mærkelig nok, ikke ret meget om samtidens franske historikere – Guizot, Michelet bl.a. – men foretrak de tyske for så vidt, vel at mærke, de ikke var nationalt inficerede mod Danmark. Det gælder bl.a. Dahlmanns tyske danmarkshistorie, som han kunne goutere.

Historieteori eller -filosofi som sådan befattede han sig ikke med at skrive om, men som den skarpe iagttagelse han var – han spillede overhovedet i tilværelsen helst observatørens rolle – har han fremsat klare og velformulerede udtalelser om sit fags dagsaktuelle vilkår både i og uden for skolens verden. Noget af problemstillingen rækker ud over 1839, hvor det til Engelstoft hedder:

»Hvad hr. konferensråden skriver om den liden interesse, der i den studerende klasse vises for grundige historiske studier, tror også jeg at have bemærket. Den historiske litteratur forøges vel også her i landet ikke sjældent; men det synes, som om man mere ønskede at levere mange bøger, end arbejder, der er bygget på kildestudium og behandlet med kritik og kunst; det første går vistnok også lettere fra hånden end det andet. Jeg har tænkt mig, at en misforstået stræben efter det praktiske og populære, som synes mig stundom at ville indføre en rangforordning mellem videnskaberne efter en målestok, der er i det mindste meget uvidenskabelig, kunne være en grund dertil; men denne synsmåde er i vore dage ikke ualmindelig, og det er da vel tidens ånd, der virker tilbage også på skolerne. Også jeg har nemlig erfaret, at det historiske fag lige som trykkes i skolen, og at man til samme tid vil reformere det, ofte uden at tage hensyn til undervisningens hensigt og undervisningsfagernes faktiske forbindelse«¹⁶.

Med sin æstetiserende holdning til historieskrivningen som en kunst¹⁷ var han sig samtidig fagets indre love bevidst. Han fordrede kritisk holdning hos forfatteren og kildemæssigt belæg for vurderinger¹⁸. Molbech har fremhævet

Indledning

hans »omhyggelige, til de mindste omstændigheder udstrakte kritik«, hans »skrupuløse nøjagtighed og grundighed«¹⁹. »Historieskriverens kunst er himmelvidt forskellig fra romanskriverens«, fastslog Wegener således over for Werlauff²⁰. Idealet for ham var nok, hvad han har fremhævet som karakteristisk for Engelstofts forfatterskab: »Han samlede med flid, han kritiserede med grundighed – næsten alle hans arbejder er detailundersøgelser – fsv. var han den lærde historieforsker. Men havde han således tilvejebragt og sigtet stoffet, og tog pennen i hånd for at meddele forskningens resultater, så vidste han at hæve sig til herskab over de døde materialier og af dem at skabe noget, der var historieskriverens virkelige ejendom, mærket med ejerens åndelige træk«²¹. Nogen nybryder inden for faget var Wegener, som påpeget af Ellen Jørgensen, langtfra – tværtimod, må man sige, hans opfattelse af Saxos og sagsaernes autoritet in mente hvor det gjaldt ældre danmarkshistorie²². Den vordende gehejmearkivar interesserede sig naturligvis også for originalt kildemateriale og indsamlede allerede som ganske ung forskelligt gammelt brevstof på Fyn²³, men, karakteristisk nok, det blev ved indsamling og kom aldrig til publicering.

Bortset fra disputatsen er levnedsskildringen af Anders Sørensen Vedel fra 1846 hans vægtigste arbejde uden for samtidshistorien. Den har sit udspring i tidens optagethed af Saxo med udgangspunkt i Grundtvigs og Velschows udgiverarbejder²⁴. Digteren Christian Winther opfordrede 1844 Samfundet til den danske litteraturs fremme til at foranstalte en nyudgivelse af Vedels Saxo-oversættelse fra 1575, især p.gr.a. Vedels sprogbehandling, hvis »renhed, rigdom og fynd« efter Winthers mening rummede en modgift mod de »farer, der truer (det danske sprogs) sundhed så vel udefra som i dets eget indre«. Han bad derfor Samfundet tage hans forslag »under kærlig og alvorlig overvejelse«²⁵. Samfundet tog tanken op, men ønskede en nyudgave af Vedels Saxo suppleret med dels et glossarium til Vedel – han skønnedes for sprogligt vanskelig at kapere for den almindelige læser uden et sådant hjælpemiddel –, dels en sproghistorisk studie over Vedels 16. årh.s dansk og endelig en biografi af Vedel. Forsøg på at få Winther til selv at påtage sig arbejdet strandede, digteren ønskede ikke at indlade sig på bestillingsarbejder²⁶. Det blev så i foråret 1845 til at litteraten Israel Levin skulle påtage sig selve udgivelsen af Vedelbogen med tilhørende sproghistorisk kommentar, mens Wegener fik overdraget arbejdet med Vedels biografi – han troede nemlig ikke »at turde unddrage et herligt, nationalt foretagende« sin gode vilje, som han skrev til Samfundet efter at en anden (jeg gætter på Werlauff) havde afslået at befatte sig med opgaven²⁷. Den kom til at volde ham mange kvaler, afskåret som han var fra det utrykte kildemateriale, hvis magerhed – også når det forelå trykt – pinte ham. »Det var et forbandet arbejde« sagde han selv om udarbejdelsen af den 278 sider store bog, som han dog fik klaret på et års tid, vel at mærke sideløbende med sit daglige skolearbejde²⁸.

Det spinkle kildegrundlag gjorde, som Wegener siger, »at jeg har måttet anvende det alleryderste af historisk kunst i fremstillingen for dog at bringe noget tilsyneladende helt og læseligt ud deraf«, for problemet var jo fra først af »om jeg kan, om der overhovedet kan af alle disse stumper sammenlimes et billede, der – ligner et levende menneske: uden dette, uden at kunne fremlokke gestalter med liv og blod er dog al historieskrivning intet. Jammerligt blikarbejde har vi nok af«²⁹. Historikerne og den dannede portion uden for lauget var veltilfreds med det færdige resultat, som Wegener havde dediceret til højtideligholdelsen af Christian 8.s 60 års fødselsdag 1846. Estrup, Werlauff og Engelstoft kunne lykønske forfatteren til veloverstået værk, og den ellers ikke ligefrem ukritiske Caspar Paludan Müller komplimenterede ham for hans sporsans og for »den nydelse og belærelse, (bogen) har givet mig«³⁰. Historisk Tidsskrift svang sig i recensionen op til at meddele at man næsten tvinges til at acceptere forf.s fremstilling »som det rene, objektive sandhedsbillede«, hvortil kom at skriftet havde »en national karakter både i stof og form«³¹. Successen var i hus, og bogen kunne udsendes i nyt oplag 1847.

Hvad der greb Wegener selv ved emnet ud over en personlig glæde over Vedels skønne sprogbehandling og 16. årh.s lærdomshistorie som sådan var Vedels skæbne, en »beklagelse over, at det historiske udbytte af Vedels skrifter står i et sørgeligt misforhold til mandens af andre vidnesbyrd fuldelig bekendte store talent, store lærdom, store arbejdsomhed og store planer«³². Om denne morale af Vedels levned kommenterede Estrup med sideblik til nutiden at »fejlene hos Vedel ligger nu for dagen; de lå i hans karakters svaghed og luner. Han lod sig alt for let lede og aflede, distrahere og ydmyge. Ingen af os ville lade sig behandle og mishandle af magnater som han«³³. Det var som en skrift på væggen for Vedelbogens forfatter, som på dette tidspunkt selv aspirerede til Vedels position i 1500 tallet: at blive kongelig historiograf.

3. Wegeners politiske holdning og samtidshistoriske forfatterskab før 1848

Parallelt med den linie, som Vedelbogen tegner i Wegeners forfatterskab, løber en lille strøm af samtidshistoriske kommentarer og skrifter med dagsaktuelt sigte. De afspejler Wegeners interesse for samtidige forhold og politik, og hans videre karriere baserer sig for en stor del på netop dette engagement, som regeringen kunne drage nytte af både før og efter 1848.

Udgangspunktet var hos Wegener en tilsyneladende stærk opbakning om enevælden som personificeret i Frederik 6., parret med en tilsvarende skepsis over for moderne politisk-liberale strømninger. Det konservativt-reaktionære samfundssyn, som han åbenbart bekendte sig til i første halvdel af 1830'erne, belyses ud fra nogle bevarede breve mellem brødrene fra årene 1833-34, hvor de to debatterede aktuelle samfundsforhold. Brødrenes holdning er vidt for-

Indledning

skellig: Over for C.F. Wegeners opfattelse, at »så længe vor konge har kraft er det den bedste konstitution«, fremholder Johan Frederik 6. som en blot middelmådig regent – om end udstyret med et godt hjerte – og som i høj grad kunne have brug for en vågen offentlig opinion og en offentlig debat om samfundets problemer. At denne debat aldrig havde fundet sted i 19. århundrede var årsag til at »den ene buk (er) bleven begået større end den anden« siden A.P. Bernstorffs død 1797, den sidste store reformvenlige statsmand i Danmark. Midlet til at komme videre herhjemme lå for Johan i sikringen af trykkefriheden, »pressefrihed må antages for et af de største goder« – og den omstændighed at selv det største gode kunne risikere at føre noget skadeligt med sig, måtte man så leve med. Mod den politiske liberalisme hævdede C.F. Wegener synspunkter, som Johan fandt ødelæggende for enhver tanke om vækkelse af almenånden, nemlig at folket som hidtil skulle overlade debatten ene og alene til regenten og hans kreds af rådgivere – »skomager, bliv ved din læst!«, som Wegener sammenfatter det. Når Wegener ikke ønskede kongen reduceret til »parti-gænger«, fandt Johan det i og for sig rigtigt ud fra selve det monarkiske princip, som også han ønskede opretholdt. Men det moderne samfunds udvikling krævede et aktivt samvirke af bredere folkelige kræfter end forrige tiders enevældige system havde opereret med. Over for Danmark peger Johan på England – hvor fandtes i Europa mere patriotisme end netop i England med alle dets døgnblade? Mens C.F. Wegener iflg. Johan ville tilhulle det politiske liv i mystikkens tåger, eftersom al politisk oplysning for almuen var at betragte som skadelig – »min kære broder vil ikke have at nogen må forstå andet end udelukkende det eneste, hvortil han bestemmer sig for at tjene brødet« – er det for Johan klart, at konsekvensen heraf ville være et samfund af »ignorante sløve slaver«. Sløvhed havde vi imidlertid nok af i denne »af naturen flegmatisk(e) nation«. Den unge intellektuelle elite, studenterne, måtte man se at vække af dens politiske slummer via pressen, og som ringene i vandet skulle efterhånden den politiske vækkelse nå ud til hele befolkningen, idet »enhver landets søn har en alsidig oplysning og dannelse, når der bibringes ham ideer, hvorved hans sans kan vågne og næres for sandhed og patriotisme«.

Det er noget andet end C.F. Wegeners opfattelse, at »det er kun få mennesker givet at kunne overse meget, og det er ikke ilde deran, hvori enhver borger og embedsmand ret tilgavns og af hjertens lyst passer alene sin egen gerning«. David og Tschernings optræden på den politiske scene var ham imod, studenterne burde ikke politisere, men i stedet sidde »hjemme på sit lille kammer med sin lærebog«. I det hele taget burde offentlige anliggender alene behandles »i videnskabelige skrifter og ikke i flyveblade eller hemmelige klubber, fordi de første har al den indflydelse, som de bør have på de virkelig oplyste borgere, hvorimod de sidste blander den ukyndige, altså selvkloge pøbel ind i sager – gør almuen misfornøjet med regeringen og denne mistænkelig mod hin«³⁴.

Wegener tog endnu 1835 afstand fra »den politiske selvkløbskab, som nu gør lykke i publikum« og så vel en Herman von Bremen tone lyslevende frem i skikkelse af de mange nye stænderdeputerede og læserne af »Københavnsposten« og nu tillige Davids »Fædrelandet«³⁵. Hvad han derimod respekterede, var dygtigheden i den enkeltes kald og stand: » Vi ville agte den fattige men dygtige bonde langt mere værd end hans dumme, dovne godsherre, den dygtige soldat mere end den usle general og den samvittighedsfulde landsby-skolemester mer end den forsømmelige bisp eller unyttig-sprænglærde professor. Alle dygtige folk er ligemænd, og rangerer kun efter graden af deres dygtighed«³⁶. Det er i 18. århundredes, i Holbergs ånd. Det er overhovedet også Wegeners vurdering af godsejerstandens berettigelse netop qua foregangsmand for deres underordnede, hvis ve og vel var dem betroet i kraft af kyndighed, vilje og virkelyst. Oplysningstidens godsejer er for ham artsforskellig fra fortidens udsugende, dvaske landjunker, nutidens godsejer bør nemlig lade sig lede af pligten og ansvaret. Linien i hans samfundssyn fra det oplyste godsejestyre i landbosamfundet, sådan som Wegener selv idealiseret fremholdt i en brevveksling med en adelig godsejerfamilie, og over til Frederik 6.s patriarkalske styre af statssamfundet er klar nok.

Formodentlig har Wegener i løbet af anden halvdel af 1830'erne lige som Grundtvig i stigende grad vurderet den unge stænderinstitution som et politisk set positivt fornyelseselement, idet »kongehånd og folkestemme, begge stærke, begge fri« nu via stænderforsamlingerne kunne finde sammen til landets bedste. Tankegangen er klart udtrykt i hans bog fra 1843, »Liden krønike om kong Frederik og den danske bonde«³⁷, men allerede 1840, i mindeskriftet om Frederik 6., har han bevæget sig meget langt i forhold til sine tidligere politiske standpunkter, i det mindste som disse fremgår af brevvekslingen med Johan 1833-34. Skriftet fra 1840 er hans debut som samtidspolitisk skribent.

Det blev til i forbindelse med sørgefesten på Sorø Akademi januar 1840 i anledning af Frederik 6.s død. Det er et samlet vue over perioden 1784-1839 og en hyldest til kongen, men ikke mindre til de udviklingskræfter, som ændrede det danske samfund i løbet af Frederik 6.s regentperiode. Det gælder ikke mindst pressen, som vågnede til nyt liv i 1830'erne, og hvor Wegener taler om »trykkefrihedens uskattearlige værd«, bl.a. som kontrol med administrationen, og med beklagelse af trykkefrihedsindskrænkningen i perioden efter 1799³⁸. Helhedssynet i bogen er, at tiden 1784-1839 udgør en »ufuldendt overgangsperiode, hvori det nye kæmper med det gamle«³⁹, og at Danmark ved kongens død 1839 var nået til en udvikling af folkeånden i alle lag af samfundet, milevidt fra den slummer, som kendetegnede det offentlige liv ved periodens begyndelse. Stænderforsamlingerne og pressen har stærkest medvirket hertil, men også på sin vis kongen, som forstod at Uwe Jens Lornsen repræsenterede folkets virkelige mening, da Lornsen i 1830 pludselig fremstod som en åben og kraftig talsmand for den politiske liberalisme⁴⁰. Ganske vist

Indledning

siger Wegener at den danske folkeånd endnu pr. 1839 var »usikker i sin stræben og sine grundsætninger«, men teksten kan i sammenhængen lige som andre steder i bogen læses som udtryk for et ønske om en forfatningsændring, også uanset, at ordene konkret er møntet på stænderinstitutionen – »et ægte folkeliv kan hverken læres – af en formynder; det kan kun uddannes ved sig selv, ved folkets umiddelbare deltagelse i de almindelige anliggender«⁴¹. I hvert fald har Wegener 1841 i et privatbrev givet udtryk for, at en fri forfatning var idealet (»et stort gode«), om end man i Danmark af national- og udenrigspolitiske grunde ikke godt i øjeblikket kunne slippe enevælden⁴². Men disse grunde kunne jo tænkes en dag at bortfalde, og der er ikke belæg for at opretholde den traditionelle opfattelse, knæsat af A.D. Jørgensen, af Wegener som en i bund og grund enevældens mand⁴³. Men han måtte naturligvis i sit forfatterskab før 1848 udvise forsigtighed, og han har nok som Christian 8. haft troen på ideen om det gradvise fremskridt, den stille vækst. Det virker netop som en åbning over for den nye konge, når Wegener 1840 om regeringen konstaterer, at den under Frederik 6. »mere og mere tilegnede sig den skønne kunst at erstatte mangelen af en fri statsforfatning ved en ædel og liberal statsforvaltning« – just den nye konges foreløbige regeringsprogram, først og fremmest at satse på statsforvaltningens videreudvikling til gavn for samfundet⁴⁴.

Den moderne tid i Danmark tager iflg. Wegener udgangspunkt i kronprins Frederik og regeringens reformiver i slutningen af 18. århundrede. Initiativerne kom ovenfra, folket var nemlig på det tidspunkt »umyndigt og viljeløst«. Nogen egentlig politisk vækkelse var der åbenbart ikke tale om – Wegener tillægger således ikke den offentlige debat fra 1790'erne synderlig betydning og understreger således, at den almindelige deltagelse ved den politiske kritiker Malthe Bruns afrejse fra fædrelandet sidst i 1790'erne var humanitært og ikke politisk begrundet⁴⁵. Når folkeånden som sådan blev vakt, lå årsagen i krigsbegivenhederne efter 1800. Man mærker hos Wegener en romantisk begejstring for krigen som sådan, når han som her fra sin lune kakkelovnskrog kan tale om »det stolte skuespil, hvori store masser af mænd for højere interesser rafler med kugler om liv og død«⁴⁶. Englandskrigen virkede nemlig herhjemme forædlende på nationalkarakteren, krig har desuden etisk højnende kvaliteter og »henriver fantasi og følelse. Det er ikke uden grund at man har kaldet krigen altings fader« – ikke et videre hyggeligt indslag i Wegeners ellers fredsommelige danmarkshistorie⁴⁷. Men begivenhederne udadtil – og Oehlschlägers nationale digtning (i modsætning til 1790'ernes prosaister) – blev en »mægtig støtte for det nylig vågnede folkeliv«. Dette førte så til gengæld en politisk set vegeerende tilværelse efter 1814. Først Lornsens politiske fremtræden i 1830 sætter påny gang i udviklingen. Wegeners kritiske holdning over for Lornsens nationalpolitiske meninger til trods er han positiv i sit syn på Lornsens politiske liberalisme. Og kongemagten forstod

1830 at Lornsen havde ressonans i befolkningen, tager derfor selv det politiske initiativ og skaber af egen fri vilje stænderinstitutionen, hvis positive virkninger for hele det danske folk efter 1834 Wegener så stærkt har fremhævet i sin næste samtidshistoriske bog, *Liden krønike om kong Frederik og den danske bonde* (1843).

Men også udlandet kunne give os inspiration, først den store franske revolution, som bortskyllede »de rådne bolværker, der holdt geniet borte fra statens ror« (Napoleon)⁴⁸, siden især Preussen. Den tyske frihedskrig vakte, svarende til englandskrigen herhjemme, den preussiske folkeånd som var af »ædelt, entusiastisk og helligt præg«, og som i modsætning til hvad der var tilfældet i Danmark efter 1814 krævede ret til at »deltage i omsorgen for det frelste fædreland«, m.a.o. at få politisk indflydelse. Efter afståelsen af Norge og statsbankerotten kunne vi af Preussen lære »at erobre i det indre, hvad der udvortes var tabt« og dertil bemærke os en preussisk »skabning af den højeste statsvisdom«, nemlig tanken om at inddrage akademikere direkte i statsstyrelsen. Det skete i Preussen 1817 ved at give dem sæde i statsrådet, hvorved man opnåede at drage »den højeste intelligens næsten umiddelbart ind i statens tjeneste uden at drage den ud af videnskabernes«⁴⁹. Bagved ligger de tyske filosofers tankegang, som også indgår i tidens politiske liberalisme, troen på de begavede og dannedes specielle adkomst til at gøre sig politisk gældende. Sammenholdt med de øvrige egentlig politiske indslag i minde-skriftet om Frederik 6. er det altsammen elementer, som midlertidigt ville kunne forenes med den danske moderate enevælde således som vi kender den fra slutfasen i 1830'erne og op gennem 40'erne, men som unægtelig i deres logiske konsekvens må lægge op til systemets sprængning.

Revolutionær var C.F. Wegener af natur aldrig, og hans politiske markeringer gik i al fald formelt ikke ud over det acceptable. »Systemet« fik efterhånden øje på ham, og med bogen »*Liden krønike* – «– som han udarbejdede 1842–43 efter tilskyndelse fra Landhusholdningsselskabet, hvor den enevældige regering via gehejmestatsminister A.S. Ørsted var repræsenteret i bestyrelsen – fik han slået sit navn fast i en bredere læseverden. Samtidig opnåede han kontakt til de ledende kredse i København, hvilket var et af hans erklærede formål med bogen. »*Liden krønike* –« sammen med Vedel-biografien gav i det hele Wegener et anset navn i historikernes og den øvrige lærde verden. Skrifterne gav ham mulighed for et afsæt – for at komme bort fra Sorø, hvor han følte sig spærret inde af skoleforpligtelser uden de studiemæssige og videnskabelige karrieremuligheder, som ikke mindst hovedstaden kunne byde på.

4. Fra Sorø til København 1848

Så langt tilbage som i første halvdel af 1830'erne var Wegener godt og grundigt træt af Sorø. Johan opfordrede ham allerede den gang indtrængende til at

Indledning

rejse bort, og akademiets leder H.F.J. Estrup var også udmærket klar over, at gerningen i Sorø ikke i længden kunne tilfredsstille Wegener – »kraften stræber fremad; den vil have et højere mål for sin stræben«⁵⁰. Han talte selv undertiden om at søge præstekald og ansøgte, men uden held, om beskæftigelse ved biblioteksvæsenet i København. I 1840'erne kom forholdene omkring Sorø akademi i støbeskeen. Akademiets fremtid blev usikker, og der fremkom i årene før 1848 en række planer om en reorganisation, samtidig med at Christian 8. på Grundtvigs initiativ interesserede sig for en omdannelse af akademiet i retning af en folkehøjskole, inspireret af Christian Flors højskole i Rødding. De mange udkast til ændringer af Sorø akademi skal ikke nærmere omtales her⁵¹. For Wegener stod akademiet i 1840'erne som en hentærende stiftelse, han så det principielt helst flyttet til det sydlige Jylland (Kolding), hvor det ville kunne danne en gavnlig nationalpolitisk modvægt mod universitetet i Kiel, og ville efter eget udsagn »springe af glæde«, hvis man f.eks. tilbød ham en akademisk stilling i Kolding⁵². Denne nationalt motiverede eskapisme i vestlig retning forblev dog et tankespind – det blev i stedet mod øst, København, han rettede kursen ind.

Wegeners forfatterskab havde ved midten af 1840'erne givet ham en position i den lærde verden og gjort ham »interessant« i universitets- og regeringskredse. Det gav ham nogle muligheder at spille på. Han håbede på en genoplivelse af det kgl. historiografembedet, som havde stået ubesat siden historikeren Ove Mallings død 1829. Regeringen og offentligheden måtte efter hans mening have behov for en historiker, som kunne levere dagsaktuelle historiske redegørelser for de (national)politiske emner, som var oppe i tiden og til debat både herhjemme og i udlandet⁵³. For Wegener selv stod en kombination af historiografembedet og posten som chef for Gehejmearkivet i København som noget nær det ideelle, idet arkiverne lå inde med det arkivalske råstof som (samtds)historikeren ikke kunne undvære under sit arbejde. Gennem indirekte forbindelser til Danske Kancellis magtfulde chef gehejmestatsminister P.Chr. Stemann via Sorøeleverne Regenburg og M.H. Rosenørn, som både embedsmæssigt og privat var nært knyttede til Stemann, søgte Wegener nu at skabe sig en fremtid uafhængig af hele det komplicerede spil i centraladministrationen omkring Sorø Akademis fremtid. Men han slog samtidig på andre strenge: Den gamle historieprofessor Laurids Engelstoft var fra 1845 fritaget for at holde forelæsninger ved universitetet, det kunne måske bane vej for en professorstilling til Wegener ved Alma Mater, hvor nu professorerne Werlauff og Velschow var ene om at varetage universitetsundervisningen i historie⁵⁴. Med sådanne aspirationer kunne en ledig stilling 1845 som registrator ved Gehejmearkivet derfor ikke friste ham tilstrækkeligt til at søge den. Den var i hans øjne også for pauvert aflagt – »jeg har en bogsamling på 6000 bind, der fordrer lokale« – til at interessere ham⁵⁵.

Tilskyndet af Werlauff og støttet af Laurids Engelstoft indgav han omsider

i foråret 1847 ansøgning til universitetsdirektionen om et professorat i historie, da Engelstofts undervisningstimer på Frue Plads fortsat var ubesatte. I direktionen kom der imidlertid vanskeligheder, dels af mere formel art – det var således tvivlsomt, om en lektor ved Sorø Akademi anciennitetsmæssigt kunne rangere på linie med eventuelle ansøgere om professorat blandt universitetets egne ansatte –, dels og måske navnlig fordi en af direktionens tre medlemmer, etatsråd J.O. Hansen tydeligvis foretrak en anden end Wegener som universitetslærer. Det drejede sig om den væsentlig yngre historiker F. Schiern, der sammen med C.F. Allen også havde søgt universitetsansættelse, og som i modsætning til Wegener skønnedes egnet til at holde et »livfuldt foredrag« og altså til bedre at kunne anlægge en mere populærhistorisk linie som forelæser end den lærde Sorølektor. Wegener betragtede senere etatsråd J.O. Hansen som sin onde ånd i denne sag – med rette, mener jeg, da Hansen notorisk og i modsætning til de to andre direktionsmedlemmer Kolderup-Rosenvinge og Engelstoft modarbejdede hans ansættelse⁵⁶. Enden på det interne tovtrækkeri i direktionen omkring Wegeners ansøgning blev, at Schiern indstilledes som universitetslærer bl.a. med den motivering, at han emnemæssigt dækkede universalhistorien og ikke blot danmarkshistorien. Det var i alle henseender en sejr for Hansen. Da Christian 8. tiltrådte denne direktionsindstilling var det derfor kun en ringe trøst for Wegener, at kongen omtrent samtidig resolverede, at lektorer fra akademiet, som hævdede af Wegener, anciennitetsmæssigt var ligestillede med universitetets egne folk, når de søgte stillingsforfremmelse⁵⁷.

En yderligere komplikation i spørgsmålet om Wegeners eventuelle forflyttelse til København var Christian 8.s personlige holdning i sagen. På et tidligt stadium var Wegener underhånden advaret om, at kongen helst så ham forblive i Sorø, han »synes så godt om hans bondekrønike, at han vil beholde ham derude ved folkehøjskolen« – altså inddrage ham i planerne om akademiets omorganisering. Med Stemanns ord, kongen »vil nødig at akademiet skal miste en mand, som han anser for en af dets prydelser«⁵⁸. Ironisk nok modarbejdede Wegener sig selv over for kongen i forflyttelsesspørgsmålet. Da han havde forsynet sit skrift om A.S. Vedel med en indledende hyldest til Christian 8., oversendte han det 1846 med et brev til monarken, som han må have haft al grund til at fortryde bagefter. Det hedder heri: »Da opstod i mit stille sind det ønske, at dette skrift måtte blive et sømmeligt mindesmærke om Sorø Akademis højtidsdag, Deres Majestæts allerhøjeste fødselsdag. Jeg tænkte på, at dette akademi fra Anders Vedels tid af i mer end et halvt århundrede var de kongelige historieskriverses sæde; jeg tænkte på Deres Majestæts kongelige stræben efter at overføre hine dages hæder på de dage, der af en kommende historieskriver med lyst og kærlighed skulle hilses som Deres Majestæts egne. Allernådigste konge! Under den inderligste følelse af glæde og taknemmelighed over de storværker, som Deres Majestæt bereder, og under

Indledning

de varmeste bønner til den almægtige Gud om kraft og velsignelse til at føre disse til ende, er dette lidet skrift blevet udarbejdet«⁵⁹.

På baggrund af situationen iøvrigt var brevet en kapitalbrøler. Foruden fadsmiger indeholder det jo en direkte opfordring til kongen om at fastholde ham i Sorø som kgl. historiograf og dermed genoplive en århundredgammel tradition for at lade historiografen være bosat i provinsen fremfor i hovedstaden, hvor ellers alt det for embedet nødvendige i form af bøger og arkivalier var for hånden. Kongen synes nemlig hurtigt at være kommet på tanken om permanent at knytte Wegener til akademiet og ikke til f.eks. Københavns universitet, hvilket Wegener blev privat underrettet om af københavnske venner. I maj 1847 tog han sig derfor sammen til at opsøge Christian 8. for at få klarhed over sin fremtid på et tidspunkt, hvor nervepresset omkring universitetsansøgningen og hans placering i hele det uafklarede spil omkring Sorø Akademis fremtid var ved at blive ham for meget. Uden at opnå bestemt tilsagn om noget som helst fik han i samtalens løb sagt til kongen, at han nu måtte ønske en stilling som kgl. historiograf i Sorø (løsgjort fra akademiet), hvis man nægtede ham universitetsansættelse og dermed overflytning til København. Til Regenburg skrev han samme måned, at han måtte ende med at søge præstekald i provinsen, hvis alt glippede og kongen ikke ville imødekomme ham, »den uvished, hvor jeg gennem så mange år har været pint, er nærved at fortære alt hos mig« – og »så farvel historieskrivning og alle mine ungdomsdrømme«⁶⁰.

Uvisheden blev omsider brudt i juli 1847, da kongen efter kraftig påvirkning fra især den nyudnævnte amtmand i Sorø F.M. Knuth, men også fra Stemann, udnævnte Wegener til kgl. historiograf med den opgave »fornemmelig (at) beskæftige sig dels med udarbejdelsen af fædrelandets historie efter suverænitetens indførelse, og dels med indsamlingen af materialier til nutidens historie«. Samtidig fik han en betragtelig gageforhøjelse (på 600 rdl.) – men skulle til gengæld fremdeles være tilknyttet akademiet som lektor⁶¹. Knuth, som var udset til at forstå alle ændringerne omkring Sorø akademi, mente ikke at Wegener kunne undværes her. Knuth meddelte iøvrigt kongen, at Wegener ville »føle sig fuldkommen lykkelig og opgive alle københavnske planer«, hvis han opnåede historiografembedet i Sorø⁶². Det kom ikke til at holde stik. En underhåndsmeddelelse fra København i efteråret 1847 om gehejmarkivar Finn Magnussens svækkede helbredstilstand tændte en ny brand i Wegeners sjæl, nu var der chance for at kunne ombytte Sorø med hovedstadens videnskabelige faciliteter med muligheder for direkte adgang til de politiske beslutningstagere – det var en nødvendighed, hvis han efter egen mening skulle få noget virkeligt ud af stillingen som statens officielle (samtds)historiker. Først med den fri adgang for historiografen til kilderne, både de skriftlige og mundtlige, ville man komme ud over det faktum, at vi i 1840'erne bedre kendte til »Svend Tveskægs end Christian 7.s regering, denne ligger endnu i arkiverne«⁶³.

Da Magnussen døde ved juletid 1847 lykkedes det også Wegener at vinde Stemann for tanken om at kombinere besættelsen af embedet som Gehejmearkivets chef med posten som kgl. historiograf. Med kancellipræsidenten i ryggen opnåede han således i marts 1848 sine ønskers mål, forflyttelsen til København, umiddelbart før de politiske begivenheder væltede det gamle regeringssystem over ende. 11. marts forelå udnævnelsen til gehejmearkivar. Wegener var den foretrukne blandt de fire ansøgere, som havde aspireret til stillingen⁶⁴.

Utvivlsomt for at takkes Christian 8., der i høj grad havde værdsat Wegeners bondekrønike fra 1843 og iøvrigt næppe var ganske upåvirket af al hans officielle smiger, var Wegener i begyndelsen af 1847 gået igang med at udarbejde et skrift om Christian 8.s politiske livshistorie⁶⁵. At få udarbejdet kongens regeringshistorie ville jo være en særdeles passende opgave for en kgl. historiograf, og dette moment spiller en stor rolle i amtmand Knuths anbefaling til kongen i sommeren 1847 af Wegener til netop denne post. Ingen anden ville efter Knuths mening kunne gøre det bedre end Wegener. Efter at have opnået stillingen satte Christian 8. ham imidlertid på en helt anden opgave, nemlig at levere en afhandling om Christian I og hans rejse til Rhinlandene og Rom i 1470'erne – formodentlig tænkt som et mindeskrift om den første oldenborgske konge i forbindelse med det regerende dynastis 400 års jubilæum i 1848⁶⁶. Begivenhederne kort efter ved Christian 8.s død og udbruddet af den nationale konflikt i hertugdømmerne fejede imidlertid alt dette af bordet. Til gengæld måtte Wegener, som jo endnu i de første måneder af 1848 sad i Sorø, på Knuths og sine akademikollegers opfordring i huj og hast frembringe et 61 sider langt »Mindeblad« om kongen til akademiets sørgehøjtidelighed over ham i marts 1848. Kollegaen Peder Hjort hjalp ham vinteren igennem med dette hastværksarbejde, hvis værdi forfatteren selv skattede ringe, men som kan ses som en optakt til det, som blev hans hovedopgave i de kommende år, at levere den danske regerings officielle forsvar for kongerigets politik over for oprørerne i hertugdømmerne. Fra 1848 blev Slesvig og det slesvigske spørgsmål nerven i Wegeners forfatterskab, den nationale konflikt fyldte i de kommende år hans liv og tanker. Uforberedt mødte han ikke op på den litterære valplads, hvor det gjaldt påvirkning af opinionen såvel hjemme som ude i Europa.

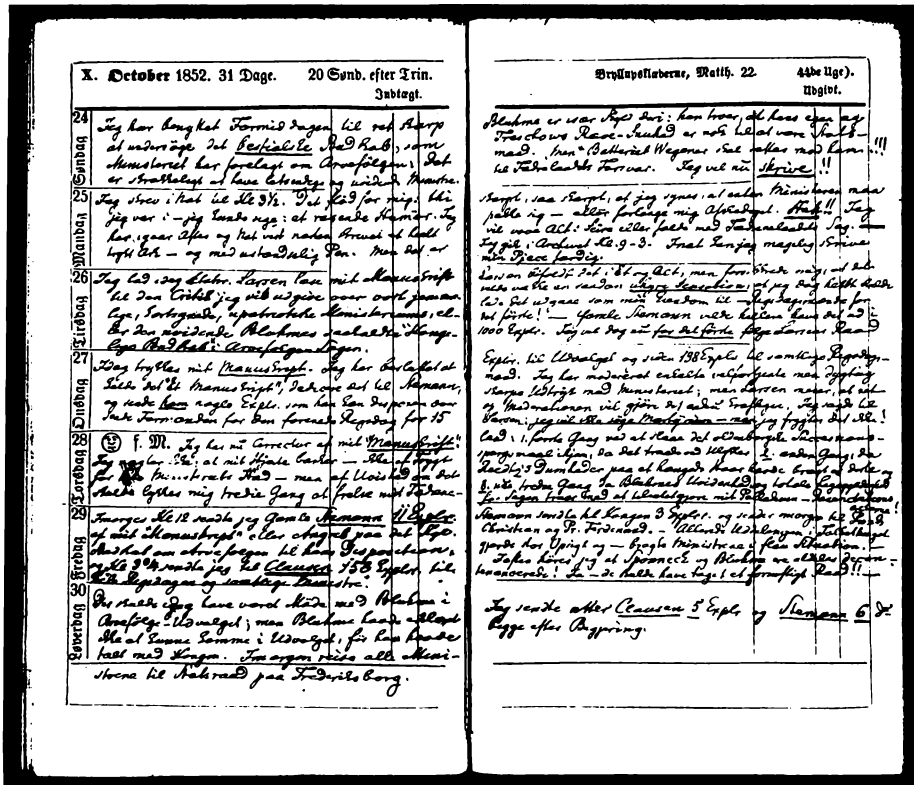
5. Wegener og det slesvigske spørgsmål

Wegeners engagement i det slesvigske spørgsmål går tilbage til årene omkring 1840, hvor debatten om indførelsen af dansk som rets- og øvrighedsprog, hvor det i forvejen i Nordslesvig var kirke- og skolesprog (sprogskriptet maj 1840) fokuserede på det latente balance- og spændingsforhold mellem dansk og tysk. Utvivlsomt stimuleret af Sorøkollegaen Peder Hjort,

Indledning

som 1839 havde udsendt sin danske læsebog »Den danske børneven« og i Vestsjællands Avis løbende debatterede tidens nationalpolitiske udvikling, gik Wegener s.å. aktivt ind i arbejdet med at forsyne Selskabet til udbredelse af dansk læsning i Slesvig med dansk og norsk litteratur på vegne af kollegerne ved akademiet. Iøvrigt tog han også i pressen del i debatten på linie med Hjort. Siden 1841 optrådte han som »agent« for den nystartede Slesvigske Forening i Sorøegnen, hvor han formidlede kontakt mellem foreningen og nationalt interesserede vestsjællændere. Hans nationale og historisk-politiske standpunkter var sikkert fra starten stærkt præget af hans personlige bekendtskab med Kielerprofessoren Christian Paulsen, hvis syn på Augustenborgernes i hans øjne meningsløse arvekrav på den tidligere gottorpske del af Slesvig og betoning af 1721 og 1773 begivenhederne som det faste holdpunkt på dansk side i den statsretlige diskussion om Slesvigs stilling Wegener fra starten helt synes at have tilegnet sig⁶⁷. Det lå da også nær for Paulsen – og for andre nationalt engagerede – at bruge Wegeners pen i opgøret med slesvig-holstenernes historiesyn f.s.v. angår hertugdømmernes situation. Den slesvigske forening, forsikrede Paulsen, ville gerne lancere en almenfattelig Slesvigs historie, hvis Wegener ville levere den – »har De, som historiker, ikke lyst til at skrive den? Hvo kunne både fra kundskabens og følelsens side være mere skikket dertil end De?«. På universitetet var Velschow sidst i 1830'erne som den første overhovedet begyndt at forelæse over Slesvigs historie, men der manglede en lettilgængelig trykt oversigt over hertugdømmets historie svarende til Allens populære Haandbog i Fædrelandets Historie, der udkom 1840. Men Wegener betakkede sig og modsatte sig vedvarende alle private opfordringer til at skrive den, også fra sin gamle Sorøelev M.H. Rosenørn som ellers 1847 fandt at »Herren har velsignet ordet på Deres læber. Før det frit og djærvt, og hele Deres land vil følge det banner, De hæver«⁶⁸. Måske håbede Wegener i stedet på en officiel opfordring fra regeringen, men den inddrog ham ikke i tiden før systemskiftet 1848 i sine løbende historiske og statsretlige undersøgelsesarbejder omkring det brændende problem om arvefølgen i monarkiet.

For Wegener var helstatens opretholdelse det selvfølgelig udgangspunkt⁶⁹, og han delte således ikke sin bror Johans ønske om at gøre sig fri af Holsten – »jeg har erklæret tyskerne evig krig«, skrev Johan så tidligt som 1840. »Holsten er mig så ligegyldig, at den dag Danmark bliver fri derfor, ville jeg højtideligholde som en national festdag«, hedder det fra samme kant nogle år senere⁷⁰. Sin principielle opfattelse af hele Slesvigproblemet har Wegener redegjort for i et brev 1841 til adjunkt Carl Henrik Lorenzen⁷¹. Som for Chr. Paulsen var Slesvig også for Wegener et »mellemlid mellem kongeriget og de tyske hertugdømmer«⁷², hvis århundredgamle selvstændige placering over for kongeriget var baseret på dets administrative tilknytning til Holsten, således at hertugdømmet Slesvig derigennem havde opnået tilstrækkelig

Opslag i C.F. Wegeners dagbog for ugen fra 24. til 30. oktober 1852, gengivet i let reduceret størrelse. Den originale bogs mål er kun 19 gange 16 centimeter, så håndskriften er meget lille. (Privateje).

»kraft til at kunne bestå ved sig selv«. Denne administrative »enhed« med Holsten var en konsekvens af Christian I.s Ribe-aftaler fra 1460 om hertugdømmernes uadskillelighed, og den historiske sammenknytning mellem Slesvig og Holsten går iflg. Wegener ikke ud over det rent administrative: Slesvig havde nemlig i modsætning til Holsten fælles arvefølge med kongeriget siden 1721. Det særegent slesvigske består for Wegener i, at Slesvig hverken er Danmark eller Holsten, hverken »rent tysk eller rent dansk«. Han ville derfor ikke tilslutte sig liberale kredse i kongeriget, som kunne ønske sig en inkorporation af hertugdømmet i Danmark eller, modsat, de »holstenske aristokrater« som ønskede en særlig slesvig-holstensk stat, tværtimod – »man skal lade det blive hvad det er – Slesvig, et land med særegne ejendommeligheder«⁷³.

På baggrund af sprogreskriptet 1840 opridser han videre i brevet til Loren-

Indledning

zen en sprogpolitik for Slesvig, som skulle hvile på en fuldstændig ligestilling af »begge hæderlige nationaliteter, altså for Sydslesvig alting på tysk, for Nordslesvig alting på dansk« i skole, kirke og den øvrige forvaltning, samt i det sprogblandede Mellemslesvig såvel dansk som tysk, men vel at mærke adskilt i form af rent danske, hhvs. rent tyske skoler uden sammenblanding af sprogene. Denne ret skabelonagtige opfattelse af hele den nationale problematik viser frem mod 1850'ernes sprogpolitik, som regeringen gennemførte i Slesvig efter treårskrigen med bl.a. Wegener som uofficiel og selvbestaltet rådgiver. Den danske sprogsag i 1840'erne og senere kunne piske lidenskaberne op i ham og er sammen med alle de historiske og statsretlige problemstillinger omkring hertugdømmerne i forhold til Danmark grundlaget for hans varige besættelse af det slesvigske spørgsmål. »Sproget er nationens helighed« skrev han 1836⁷⁴, »det er skændigt at nægte et folk brugen af dets modersmål«. Friserne i Vestslesvig burde således helt og holdent være fri for dansk og tysk og alene høre deres eget tungemål i deres kirker og skoler.

Christian 8.s nationalpolitisk medierende holdning kunne han til at begynde med bifalde, kongen ville netop øve ret og skel mellem dansk og tysk i sprogsagen 1840. Efterhånden som det nationale problem skærpedes, tog han bestemt afstand fra Christian 8.s imødekommende holdning over for Augustenborgerne. Udnævnelsen 1842 af prinsen af Nör til statholder var »det frygteligste skridt jeg i mine dage har oplevet«, de slesvig-holstenske aspirationer hos Augustenborgerne måtte ses som en dødelig trussel⁷⁵. Med P. Hjort kunne han i januar 1848 samstemme i, at Augustenborgerne ved deres optræden gennem årene havde forspildt muligheden for en gang at komme i spidsen for det samlede monarki – det oprindelige udgangspunkt for Augustenborgerne i arvefølgespørgsmålet. Ved i stigende grad og aggressivt at satse på et forenet Slesvig-Holsten under deres ledelse forskertede de i hans øjne deres chance for en helstatsløsning med Christian August og hans slægt som tronprætendenter i tilfælde af den kgl. mandsstammes uddøen. Augustenborgerne handlede ikke alene illoyalt, de optrådte kortsynet og uklogt i deres sag⁷⁶.

Alle forsøg på holstensk dominans i forhold til Slesvig måtte afvises⁷⁷. Et rygstød i den dansk-nationale kamp kunne være f.eks. at flytte Sorø akademi til Syddjylland som udgangspunkt for en forstærket indsats fra dansk side. Ligeledes var fjernelsen af toldgrænsen mellem Slesvig og kongeriget (1838) et positivt skridt. Den nationale trussel gjaldt ikke kun Slesvig, i virkeligheden var også Nørrejylland under pres fra tysk side, og adskillelsen af den nørrejyske stænderforsamling fra den tilsvarende i Roskilde derfor i realiteten en national ulykke⁷⁸. Overfor Chr. Paulsen og broderen Johans tiltro til værdien af det nordiske bagland og i den skandinavistiske orientering hos de unge forholdt han sig imidlertid skeptisk. Wegener var med sine egne ord »aldeles ikke en moderne skandinav«, men mente åbenbart, at vi måtte søge kraften hos os selv og i det danske, folkeligt og nationalt. Forsvaret af fædrelandet og

alt hvad det står for var absolut uden for diskussion, herom var brødrene enige: »Når du siger at fædrelandets integritet er det første og det sidste, det hvorfor denne generation bør opofre alt, så er jeg indtil raseri enig med dig heri«, skrev Johan⁷⁹. Det var Caspar, der som stor dreng 1817 havde givet sin lillebror en indvielse i det nationale, der øjensynligt virkede på Johan som en rystelse – »det var om Tordenskjold og Juul, det var om Skåne, som vi havde mistet. Jeg var kun den gang 6 år gammel, men det står for mig, som det var i dette nu – - du har selv, da jeg var en lille dreng, lært mig at forstå disse engletoner; ak! de overvældede mig i dette øjeblik; tårerne strømmer ned over mine kinder – -«. Det virker altsammen overspændt, men hjerterne har dunket i fuldkommen takt⁸⁰.

Den slesvig-holstenske separatisme var nu i 1840'erne hovedfjenden. Påstanden om, at hertugdømmerne havde lidt overlast ved at ophjælpe kongerigets pengevæsen efter statsbankerotten 1813 var efter Wegeners mening nonsens⁸¹, og Uwe Jens Lornsens fremtræden på den politiske arena i 1830 var ud fra en nationalpolitisk vurdering uacceptabel, om end Wegener kan tilslutte sig det alment liberale element i Lornsens politiske tankegang⁸². »Den folkekære konge« Frederik 6. havde hidtil med held tilbagevist alle det slesvig-holstenske ridderskabs forsøg på at gennemføre en forfatningsmæssig enhed mellem hertugdømmerne, bl.a. fordi ridderskabets hele politiske ideverden var udemokratisk og rettet mod borger- og bondestandens interesser⁸³. Lornsens bestræbelser var suspekte alene derved, at de kunne bane vej for ridderskabets aspirationer. De »slesvig-holstenske aristokrater« repræsenterede, mente Wegener, en trussel mod det slesvigske folk, som fra holstensk side gennem historien altid var blevet »behandlet – som en tjenerinde«⁸⁴. I mindeskriftet om Christian 8. fra vinteren 1848 får slesvig-holstenerne og Augustenborgerne deres bekomst som repræsentanter for 1840'ernes statsop-løsende kræfter, hvor regeringen – med Wegeners fulde opbakning – tværtimod ville »ved en virkelig fri statsforfatning sammenbinde alle statens dele og gøre båndet kært for hver enkelt af dem« i en helstatsordning af liberalt tilsnit, med jævnbyrdighed mellem monarkiets nationale led som udmøntet i januar-kundgørelsen 1848⁸⁵. Dette mindeskrift om Christian 8. kom på gaden netop som martsdagene skyllede fortiden overbord, og Wegeners opgave blev herefter som kgl. historiograf overfor offentligheden at fremlægge og forsvare den danske regerings nationalpolitiske kurs ud fra historiske og statsretlige synspunkter.

6. Wegeners nationalpolitiske forfatterskab

Begyndelsen blev gjort med skriftet »Om den evige forbindelse mellem Slesvig og Danmark i statsretlig henseende« fra sommeren 1848, skrevet på foranledning af Udenrigsministeriet og udgivet som led i den af professor A.F.

Indledning

Krieger for Københavns universitet redigerede serie af Antislesvigholstenske Fragmenter. Skriftet udkom desuden på tysk og fransk og henvender sig altså også til den europæiske opinion imod oprørerne i hertugdømmerne under Augustenborgernes ledelse. Hvordan, spørger Wegener, kan stormagterne acceptere den tyske aggression imod Danmark, når den logiske konsekvens heraf kan indebære Englands tab af Helgoland, Ruslands opgivelse af de baltiske østersøprovinser og Frankrigs tab af Rhinlandene, hvis man modstandsløst bøjer af for tyskerne⁸⁶. Man så jo, mener Wegener, fra tysk side stort på al etableret stats- og folkeret og smykkede den tyske aggressive politik med gennemfalske argumenter, som – desværre – ikke var uden virkning på de europæiske regeringer og den europæiske opinion i konflikten om hertugdømmerne og deres løsrivelse fra Danmark.

Bogen er et opgør med de slesvig-holstenske fundamentalsætninger: At hertugdømmerne er uafhængige, fast med hinanden forbundne stater, og at kun kongeslægten mandsstamme – Augustenborgerne – har arveret til dem. Slesvig er nemlig, siger Wegener, »ved grundlov og ved statsretlige pagter – uløselig forbundet med kongeriget Danmark«, især ved at kongelovens arvefølge 1721 blev »indført og anerkendt« i hertugdømmet⁸⁷. Begivenhederne ved afslutningen af Store Nordiske Krig med en af stormagterne – incl. Preussen – godkendt dansk besiddelsestagen af den tidligere gottorpske del af Slesvig er det ene hovedled i Wegeners argumentation. Inkorporationen af Slesvig 1721 bestod nemlig hovedsagelig i indførelsen af kongelovens arvefølgebestemmelser, og Slesvigs uadskillelige samhörighed med kongeriget er et faktum, som senest er fastslået ved den danske regerings åbne brev 1846. At inkorporationen af Slesvig ikke gik videre og altså ikke medførte en egentlig indlemmelse 1721 af hertugdømmet i Danmark kan man så efterfølgende kun beklage overfor situationen nu i 1848⁸⁸.

Det fører over til hans opgør med det andet led i oprørernes argumentation, at hertugdømmerne er fast forbundne med hinanden. Det er de iflg. Wegener nemlig aldeles ikke. Først og fremmest er Holsten historisk et len af det tyske rige, Slesvig tilsvarende et len af det danske. Men der er her ud over intet statsretligt kontraktforhold mellem hertugdømmerne, og »det administrative fællesskab, som i enkelte stykker har fundet sted mellem begge, er aldeles intet andet end en indre forvaltningssag, der ene beror på landsherrens vilje«⁸⁹. Når man fra slesvig-holstensk side påberåbte sig landsprivilegierne fra 1460 og de berømte ord »dat se bliven ewich tosamende vngedelt« er det en ren misforståelse, for der tilsigtedes iflg. Wegener herved udelukkende et forbud mod opsplitting af hertugdømmerne ved arvedelinger inden for kongefamilien, ikke en videregående forvaltningssamhörighed. Hertugdømmerne har nemlig, fastslår han, hver for sig »en fuldkommen særlig administration i alle den indre bestyrelses grene« og har altid haft det⁹⁰. De adskilte stænderforsamlinger fra 1830'erne er et klart udtryk herfor. – Desværre for hans

sagsfremstilling havde regeringen jo samtidig hermed, i 1834, gennemført både en fælles overappellationsret og en fælles provinsialregering for Slesvig og Holsten, men det ser han ganske bort fra i denne afhandling.

Kort og godt er det agitationen fra tysk side som er »opfyldt (af) skammelige usandheder og fordrejelser«, der »ret egentlig har fremkunstlet det hollenske (!) oprør« og som har vildført det europæiske publikum i opfattelsen af det slesvigske spørgsmål. Heroverfor hævder så Wegener »mit fædrelands fuldstændige og uafviselige ret i den sag, hvorom der strides«⁹¹.

En nærmere redegørelse for Augustenborgernes stilling udelod han af skriftet, der i sin gennemgang og diskussion af hertugdømmernes (Slesvigs) historiske udvikling hovedsagelig vurderer det slesvigske spørgsmål som et rent historisk og statsretligt problem og kun perifert går ind på hovedsagen, det nationale. Men han fastslår dog at slesvigerne pr. 1848 ikke vil skilles fra Danmark, en forbindelse »hvorpå deres velstand og lykke beror«⁹². En sindelagsgrænse i Slesvig mellem dansk og tysk anerkender han nemlig ikke i denne bog, men argumenterer alene ud fra den dansk-nationale stemning i det nordlige Slesvig som dækkende hele hertugdømmet⁹³. Skriftet prætender helt igennem at være videnskab, men er samtidig først og fremmest propaganda for de danske standpunkter, skrevet af en forfatter med kikkerten for det blinde øje. Wegener kan derfor også kun fastslå, at de tyske løgne som fremført især af den tyske diplomat i London C.K.J. Bunsen og sønderjyden professor N.N. Falck nu i 1848 bringer »ødelæggelse over vort og deres hidtil lykkelige fædreland«, den blandede dansk-tyske helstat⁹⁴. At denne i realiteternes verden var passé 1848 hverken kunne eller ville han indse, men det var han ganske vist heller ikke ene om i samtiden: Kongeriget og hertugdømmerne udgjorde jo pr. 1848 en enhed »med fælles statsråd, fælles hær, fælles finanser, fælles statsgæld, fælles repræsentation i udlandet, fælles fane og flag etc.«, alene med et justits- og politikvæsen som var indbyrdes forskelligt⁹⁵.

Den nationale problematik, som i løbet af første halvdel af forrige århundrede sprængte helstaten indefra, affærdiges som »den doktrin, der nu bringer ødelæggelse over Slesvig og hvis følger truer alle Europas stater med en omvæltning eller opløsning«⁹⁶. Heroverfor må Wegener fastholde, at »den ældgamle Eidergrænse er bevaret og er betingelsen for Danmarks beståen blandt de europæiske stater: Også Europas fred er betinget deraf. Danmarks konge fordrer denne grænse respekteret; Danmarks ministre har sat deres ære i pant for dens opretholdelse; Danmarks folk vil hellere tåle alt og vove alt end købe en skændig fred, der i virkeligheden ville være fædrelandets visse undergang«⁹⁷. Ved sit syn på Slesvigs betydning for kongerigets fremtidige beståen blandt Europas stater vender skriftet sig imod alle tanker om en deling af Slesvig efter nationale skillelinier og går derved imod tendenser, som ellers var fremme i løbet af 1848 som en løsningsmodel for det slesvigske spørgsmål. Den samme tankegang, at delingen var uacceptabel, fremsatte han

Indledning

også i 1864 da nederlaget var en kendsgerning, og hvor en deling og dermed redning af det nordlige Slesvig for Danmark ellers endnu havde været en mulighed. Men i 1848 sætter Wegener fortrøstningsfuldt sin lid til at »den højeste overherre, der har bevaret et ædelt folk gennem en tusindårig kamp, vil ej heller forlade det under denne, som er sandhedens og retfærdighedens kamp mod løgn og overlast og vold«⁹⁸

Derpå, i 1849 fremkom Wegeners næste skrift i den nationalpolitiske kamp, »Om hertugen af Augustenborgs forhold til det holstenske oprør. En aktmæssig fremstilling, med bilag af de Augustenborgske papirer«, der lige som det foregående skrift udkom på hovedsprogene tysk og fransk. Dette var igen en officielt inspireret bog, for en del udarbejdet på grundlag af de papirer, der i foråret 1848 fra dansk side var blevet beslaglagt på Augustenborg efter hertugens afrejse til Berlin. Wegener fastslår i skriftet, at »oprøret i Holsten fornemmelig er fremkaldt og ledet af herskesyge og pligtforglemmende prinser, der stod kongehuset nær«, og at hele grundlaget for Augustenborgernes krav på arveret til Slesvig og Holsten beror på et falsum. Deres arvekrav på Slesvig og hele Holsten er historisk usandhed, Augustenborgerne har nemlig siden begyndelsen af 18. århundrede renonceret på enhver arveret til Slesvig⁹⁹. Bagved Augustenborgernes aktion ligger deres forsøg siden 1830'erne på at få anerkendt deres arveret til hele monarkiet ud fra bevidstheden om, at såfremt deres arvekrav på hertugdømmerne anerkendtes »ville resten af Danmark følge med arven; thi Danmarks rige har aldrig bestået uden Slesvig og kan ikke bestå uden dette«¹⁰⁰. Wegener mente privat, at Augustenborgerne faktisk godt kunne have opnået anerkendelse som arveberettigede til det samlede danske monarki, hvis hertug Christian August nemlig havde »anlagt sin sag på en anden måde, hvortil der har været lejlighed nok«, men at han ved sin aggressive slesvig-holsteinisme forspildte mulighederne¹⁰¹. I stedet indlod han sig fra begyndelsen af 1840'erne på et modarbejde af Christian 8. og den danske regering, hvor åbenbart intet middel var for lavt til at kunne benyttes i hans kamp for slægtens interesser.

Bogen blotlægger, så vidt det er Wegener muligt, hertugen og prinsen af Nörs falskhed og forrædderi gennem 1840'erne ved deres undergravende virksomhed over for embedsmænd og via pressen, et undermineringsarbejde som kun bør vække foragt, når det blotlægges – og ikke mindst i Tyskland, som Augustenborgerne ved deres falskhed har forledt med hensyn til opfattelsen af den sande baggrund for deres handlinger. Augustenborgernes færd er for Wegener at se et crescendo af falskhed og bedrageri lige fra hertugen ved fordægtige metoder fik den slesvigske stænderforsamling til 1840 at anmode kongen om ophævelse af sprogreskriptet¹⁰², og frem til årene umiddelbart før oprøret, hvor de fik vakt »den tyske mikkell« imod Danmark og mod det åbne brev af 1846 om arvefølgen i monarkiet. Det lykkedes da Augustenborgerne at »forføre det ærlige, troskyldige og uvidende (tyske) folk, at sætte

den store hobs fantasi og lidenskaber i bevægelse, at gøre de rå masser til voldsomme dommere over forhold, som de ikke kender¹⁰³. Alt imens havde de spillet et gennemført uærligt spil over for Christian 8. og vildført opinionen i hertugdømmerne ved lyssky metoder via pressen – et spil, som det for nutidens forskning er svært at klarlægge i enkeltheder¹⁰⁴. Oprøret i 1848 er iflg. Wegener ene og alene Augustenborgernes værk. Hans bog bidrog formodentlig for en stor del til, at stormagterne sidenhen vendte dem ryggen og i 1850'erne pure nægtede at anerkende slægtens arvekrav under hvilken som helst form. De var stemplede over for Europa. Iøvrigt er skriftet velskrevet, fri for indviklede sætningskonstruktioner – et veloplagt komponeret kampskrift.

1851 fulgte Wegener dette anti-Augustenborgske skrift op med bogen »Aktmæssige bidrag til Danmarks historie i det nittende århundrede«, som i hovedsagen behandler Augustenborgeren hertug Frederik Christians dobbeltspil over for Frederik 6. i spørgsmålet om det svenske tronfølgevalg 1810. Den gav imidlertid Wegener anledning til stadig at ride sine slesvigske kæpheste - f.eks. en udtalelse om at »tabet af nogen del af Slesvig er Danmarks riges tilintetgørelse«¹⁰⁵, og bl.a. konstateringen af det administrative fællesskab mellem hertugdømmerne iflg. oprettelsen af provinsialregeringen og overappellationsretten 1834 som et »uhyre misgreb«, idet »enhver nok så ringe forbindelse af Slesvig med Holsten« må karakteriseres som en ulykke og alene udtryk for »den herskesyge holstenske stræben efter et såkaldt fællesskab med Slesvig, det er: efter herredømmet over Slesvig«¹⁰⁶. Men hovedpunktet i bogen er Augustenborgerne, der karakteriseres som falske, »hædfulde og underfundige«¹⁰⁷, og hvis arvepræntioner siden Frederik Christians tid omkring århundredskiftet på såvel kongeriget som Holsten Wegener fortsat blankt afviser¹⁰⁸. Med værket, der ligeledes fremkom som et led i »Antislesvigholstenske fragmenter«, fulgte Wegener så at sige Augustenborgerne til dørs, denne gang ved at tilbageprojicere deres forrædderiske handlinger til 19. århundredes begyndelse. Også andre end Augustenborgerne får deres besyv med i bogen, bl.a. professor samt fhv. sekretær for ridderskabet F.C. Dahlmann og Falck, der omtales som »teoretikere af den farlige slags, der i historien søger forsvar for deres teorier, ignorerer, hvad der ikke passer efter disse, og dristig overfører sine yndlings-teorier på de virkelige statsforhold«¹⁰⁹ – en karakteristik, man fra modsat hold nok kunne finde rammende for forfatteren selv. Serien af nationalpolitiske skrifter afrundes med en afhandling af Wegener om grænsefæstningen Rendsborgs historie, og denne den mest produktive periode i Wegeners forfatterskab slutter endelig med et mindeskrift over læreren og vennen, historikeren Laurids Engelstoft (1852), hvis forståelse for den danske sprogsag i Slesvig fremhæves og hvor det med anerkendelse noteres, at Engelstoft i 1840'erne trak sig tilbage fra sit tidligere nære forhold til hertugfamilien på Augustenborg¹¹⁰.

Indledning

A.S. Ørsted tog i samtiden til genmæle over for Wegeners fremstilling i *Aktmæssige Bidrag*, »da jeg ved, at hvad hin forfatter leverer angående de slesvigske spørgsmål, uden videre antages for en trosartikel«. I sit dybtborende erindringsværk og samtidshistoriske arbejde »Af mit livs og min tids historie« protesterede Ørsted i bind 3 (1855) imod specielt Wegeners opfattelse af hertug Frederik Christian af Augustenborg som drevet fremad af bestræbelser på at erhverve den danske krone. Ørsted karakteriserer Wegeners fremstilling som forvansket og unøjagtig i kildebennyttelsen hvad angår beslutningen om ægteskabet mellem Frederik Christian og prinsesse Louise Augusta 1786 og hertugens senere formodede arveaspirationer. Endvidere finder han Wegeners behandling af Frederik Christians meriter i styrelsen omkring 1800 uretfærdig¹¹. Allerede i værkets bind 2 (1852) havde Ørsted taget til orde mod Wegeners opfattelse af begivenhederne 1834 som kimen til al ulykke i Slesvig, idet regeringen da oprettede fællesregeringen og den fælles overappellationsret med Holsten. Det faldt Ørsted for brystet at Wegener overhovedet ikke tog hensyn til synspunkter, Ørsted selv havde fremsat i sin bog fra 1850 »For den danske stats opretholdelse i dens helhed«, når Wegener påstod at 1834 dannede et skel i Slesvigs historie. Tværtimod, hævder Ørsted, det administrative fællesskab mellem hertugdømmerne bestod i fuldt flor også før 1834, det var sagligt set aldeles hensigtsmæssigt og på ingen måde stridende mod danske interesser. »Det er mig derfor ubegribeligt, hvorledes en mand som Wegener nu uden videre kan udtale, at det administrative fællesskab er blevet skabt i 1834«. Også her beklager Ørsted Wegeners gennemgående unøjagtigheder, som han bl.a. finder karakteriserer Wegeners behandling af Slesvigs stænderforsamling 1836 ff.¹². Wegener besvarede ikke kritikken. I forvejen vurderede hans Ørsteds skrift *For den danske stats opretholdelse i dens helhed* meget lavt, nærmest slesvig-holstensk af tankegang. Dertil var han tryk i bevidstheden om, at det læsende publikum tog vel imod hans egne bøger, der som bilag var forsynet med uddrag af kildematerialet – det appellerede til nysgerrigheden og pirrede fantasien hos den historisk interesserede lægmand, som ellers ikke var vant til at kunne læse statsmanden over skulderen hvor det angik så nymodens begivenheder¹³.

7. Wegener 1848-1852. Slesvig. Grundloven

Der er tempo over Wegener i disse hans bedste år, perioden 1848 – 1852. Han havde hænderne fulde af arbejde fra han kom til København fra Sorø. De nationalpolitiske skrifter fremkom i hurtig rækkefølge, da regeringen lagde vægt på at påvirke opinionen ad litterær vej¹⁴. Samtidig var han i gang med en tiltrængt reorganisering af sin nye arbejdsplads, Gehejmearkivet, og desuden stærkt involveret i disse års arkivforhandlinger med Norge om en revision af arkivopgørelsen efter Norges adskillelse fra Danmark 1814. Regeringen be-

slaglagde også jævnt hen hans arbejdskraft med hensyn til arvefølgespørgsmålet, hvor han måtte udarbejde indstillinger i forbindelse med ændringen af tronfølgen til fordel for prinsesse Louise og prins Christian (9.) af Glücksborg. Også udformningen af de øvrige arveberettigedes arveafkald til fordel for Glücksborgerne overdroges til Wegener, som sammen med juristen, professor J.E. Larsen ligeledes var inddraget i Udenrigsministeriets arbejder i anledning af Warszawa-protokollen 1851 og London-protokollen 1852 om den nye tronfølgeordning. Wegeners siden 1851 bevarede dagbøger viser klart et forceret, men også spændende arbejdsliv, garneret af et utal af personlige kontakter til den politiske verden, herunder ikke mindst den gamle statsmand Poul Christian Stemmann, M.N. Rosenørn og H.N. Clausen og op til pyramidens top, grevinde Danner og Frederik 7. Kongen synes hurtigt at have fundet behag i sin arkivar og historiograf, fra 1851 tillige ordenshistoriograf – de to lå nationalpolitisk på linie, bl.a. i afvisningen af en deling af Slesvig – og kongen nærmest overøste ham med gunstbevisninger, som den travle mand tilsyneladende noget modstræbende måtte affinde sig med – invitationer til taffels, alskens hofselskabelighed og andre nådesytringer. Kulminationen indtraf i 1852, hvor kongen trods Wegeners modforestillinger tog ham med på sin store Jyllandsrejse med grevinden og herunder som det synes ganske impulsivt udnævnte ham til konferensråd¹¹⁵. Wegener blev af det høje par involveret i de kildne problemer omkring grevindens placering og position i kongehuset¹¹⁶ og havde åbenbart lejlighed til undertiden at drøfte den nationalpolitiske situation med kongen, om end dog uden i længden at kunne gøre sig gældende hos monarken i denne højst komplicerede sag¹¹⁷.

Til gengæld bearbejdede han på det kraftigste den senere departementschef i Ministeriet for Slesvig Th. A.J. Regenburg i den slesvigske sprogsag med opfordringer til denne den danske sprogpoltiks organisator om at holde ud og gennemføre det store værk, fordanskningen af Slesvig ned til Slien¹¹⁸. Man måtte udrydde det tyske uvæsen, hvor det var gørligt: »Ja vist! at de tyske lære- og læsebøger må total afskaffes og brændes, også hvor der undervises på tysk, følger af sig selv«¹¹⁹, bøger af dansk observans skulle til gengæld oversættes og sendes i cirkulation i hertugdømmet som modgift. Først og fremmest gjaldt det om på det grundigste at etablere Flensborg som den danske hovedstad i Sønderjylland, helst med oprettelsen af et dansk akademi (realskole) her som modvægt mod det tyske seminarium i Tønder. Det sidste burde helt fjernes og lægges »ud på landet et steds«¹²⁰. Danske præster og lærere skulle en masse engageres til arbejde i hertugdømmet, og Wegeners breve til Regenburg flyder over med anbefalinger af sådanne egnede personer og med advarsler mod blakkede personager.

Danskerne måtte sætte sig solidt og godt fast i embedsstillingerne, og danskheden cementeres bl.a. ved udbredelse af P. Hjorts »Den danske Børneven« – Wegener formidlede 4000 eksemplarer heraf afsendt til fordeling i

Indledning

hertugdømmet. Som centralt punkt fremhæver han over for Regenburg, at enhver forbindelse mellem Slesvig og Holsten måtte ophøre¹²¹, og at det gjaldt om at smede nu mens jernet var varmt: »Dage som disse kommer aldrig igen. Man burde kunne undvære søvn, hvile og spise for at kunne arbejde destomere«¹²². I København virkede han som en art mellemmand mellem politikerne og Regenburg, som på det tidspunkt havde domicil i Flensborg - »jeg taler ofte med vore høje herrer, og benytter Deres breve, og – bliver altid spurgt, hvordan det går hos Dem, som om jeg havde nogen part deri«¹²³. Frygten for et nationalpolitisk tilbageslag red Wegener som en mare – i efteråret 1851 var han forhåbningsfuld, flertallet af de ministre han havde kontakt til syntes fast besluttede på at »holde fast i Slesvig og – for den sags skyld ofre, hvad der kræves«¹²⁴. Regeringsskiftet i januar 1852 og omslaget til den af udlandet ønskede helstatspolitik søgte han efter evne at hindre – ministeriet Bluhme af 27. januar 1852 var »det ulyksalige nye ministerium. Alt synes tabt – o mit stakkels fædreland«¹²⁵. Han var næppe beroliget ved Frederik 7.s personlige meddelelse til ham om, at »sprog-reskript og grundlov skal blive urokket« ved minsterskiftet¹²⁶. Det truede nemlig nu i januar 1852 med nederlag for den kurs, som han havde anbefalet over for Regenburg, at gennemføre dansk politik i hertugdømmet i eet stræk – »thi tyskerne kunne så skringe ud på een gang! Ellers har de altid noget nyt at diske op med«¹²⁷.

Kongens forsikring til Wegener januar 1852 om at grundloven ville blive opretholdt uændret har nok ladet ham kold. Imod sin vilje havde han 1848-49 været kongevalgt medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, hvor han ikke tog ordet en eneste gang – »jeg duer ikke til samarbejde under solidarisk ansvar: det er mig en pine. Jeg duer ej heller til disse tale- forsamlinger, fordi jeg næsten ækles ved at stå op for at sige enten hvad ethvert fornuftigt menneske af sig selv begriber, eller hvad andre alt har sagt.. Jeg kan ikke overtale mig til at løbe omkap med andre for at komme først til orde. Altså – tier jeg. Nu har jeg desuden fået Grundtvig til nabo!«¹²⁸. Han følte sig i det hele taget ikke kaldet til at deltage i politik og afslog gentagne individuelle opfordringer til at opstille til rigsdagsvalg – kun hvis man ved prøvevalg i valgdistrikterne utvetydigt opfordrede ham, Bondekrønikens forfatter og historiens kender, til at stille sig, ville han være villig, så ville han »anse det for min pligt at sige ja! Thi man skylder sit fædreland alt hvad man kan udrette«. Situationen kom ikke til at foreligge¹²⁹.

Som sit politiske standpunkt i almindelighed angav Wegener 1852 i en på tysk affattet selvbiografi, at »unter den sogenannten Liberalen gehört er der moderaten Parthei an, die Reformen nicht Revolutionen wünscht«¹³⁰. Hvad der stødte ham ved grundlovsudkastet og forhandlingerne i rigsforsamlingen var de demokratiske valgretsbestemmelser, som han ikke kunne goutere og som fik ham til med en række andre at afholde sig fra at stemme for grundlovens vedtagelse i maj 1849. »Valgvæsenet« fik »en udstrækning, som endnu ej har bestået sin prøve i noget monarki i Europa, og derfor lettelig i en nærme-

re eller fjernere fremtid kan udsætte staten for de største farer, imedens det indeholder en uretfærdighed mod de klasser af borgere, der på grund af andres numeriske overlegenhed må ligge under«. Der var kort sagt ingen garanti for »at de forskellige borgerklasser kunne erholde den andel i statens styrelse, som vi betragter som en nødvendig betingelse for en rolig og sikker udvikling af vore samfundsforhold –«¹³¹. Udviskningen af standsskel var ham imod. At give alle lige politisk indflydelse var »et uhyre vovestykke«, uretfærdigt mod adelen og kapitalen¹³². En revision af de alt for vidtgående valgretsbestemmelser var derfor set fra hans side ønskelig og kunne samtidig imødekomme de konservative stormagter og måske derved fremtvinge et kompromis i det slesvigske spørgsmål, så indblandingen udefra her ville høre op. I efteråret 1851 skitserede han sit synspunkt over for Tillisch: »At redde Slesvig går for alt; for at opnå dette ofrer man alt; læg en fast plan; tilbyd stormagterne at ville revidere grundloven på det vilkår at Slesvigs stænder forenes med Danmarks; lad slesvigerne sende deputerede hertil. Forelæg dem samlede med de danske en ny revideret grundlov og – antager de den ikke, så lad kongen oktroyere den!! Men alt på betingelse af Eidergrænsen for riget Danmark. Det er hovedsagen!«¹³³. Så sent som i januar 1852 fremturedede han over for Tillisch: »Jeg gentog mit princip: selv at revidere grundloven og derpå udelukke alle fremmede fra enhver anden indflydelse på Slesvig end den de måtte have på hele monarkiet«¹³⁴. Bestræbelserne på en revision af grundloven havde hans fulde sympati, han betragtede 1848-49 som en tåbelighed og har utvivlsomt af fuldt hjerte kunnet tilslutte sig tankegangen bag den reviderede grundlov af 1866¹³⁵.

8. Wegener og tronfølgesagen 1852-1853

Kulminationen – og afslutningen – på Wegeners politiske indsats kom med tronfølgesagen, som spillede en hovedrolle i dansk politik i årene umiddelbart efter treårskrigen. Siden 1840'erne havde man måttet se i øjnene, at kongelinien mandsstamme ville uddø, hvorefter man iflg. kongelovens agnatisk-kognatiske arvefølgebestemmelser i tilfælde af mandsliniens uddøen måtte søge tronarvingen inden for kognaternes (kvindeliniens) arveberettigede. Christian 8., som ville undgå Augustenborgerne med deres arvekrav på monarkiet, havde i 1840'erne forgæves søgt stormagternes (Ruslands) accept af en arveberettiget prins af Hessen som kommende tronarving. Nu efter treårskrigen så man sig om efter andre muligheder, især – på russisk foranledning – koncentrerede man sig om storhertugen af Oldenburg, men han satte sine chancer som dansk tronfølger over styr, da han udtrykte sympati for både de revolutionære strømninger i Tyskland 1848ff. og for den slesvig-holstenske enhedsbevægelse. Interessen samlede sig i stedet om den dansk-loyale unge prins Christian af Glücksborg, der gennem sin hustru prinsesse Louise

Indledning

af Hessens arverettigheder iflg. kongeloven stod som en acceptabel mulighed for både Danmark og ikke mindst Rusland i bestræbelserne på at holde det danske monarki samlet for eftertiden.

Ved Warszawa- protokollen af 5. juni 1851 bekræftede Danmark og Rusland deres enighed om prins Christian og hans mandlige efterslægt som oldenborgernes efterfølgere på den danske trone. Zarlinien renoncerede til gengæld på sine arverettigheder til dele af Holsten ved dette arrangement, som opnåede international stormagtsanerkendelse ved London-protokollen af 8. maj 1852. Hele det danske monarki blev iflg. Londenaftalerne garanteret opretholdelse ved Frederik 7.s død under Glücksborgerne, dvs. deres mandlige efterslægt.

Den nye tronfølgeordning blev forelagt den danske rigsdag til accept i form af et kongeligt budskab til rigsdagen 4. oktober 1852. I dette budskab havde regeringen imidlertid foretaget den udtrykkelige tilføjelse til den nye tronfølgeordning, at kongelovens agnatisk-kognatiske arvefølgebestemmelser samtidig skulle bortfalde samtidig med indsættelsen af Christian og derefter hans mandlige efterslægt som tronarvinger. Konsekvensen heraf ville til sin tid være, at man i tilfælde af at Glücksborgernes mandsstamme uddøde ikke længere ville være bundet af kognatiske arvekrav. Man ville med andre ord til sin tid stå helt frit ved udpegning af en tronfølger efter Glücksborgerne. Kongelovens arvefølgebestemmelser var ellers blevet optaget uændret i 1849-grundloven, og da disse nu bortfaldt, skulle rigsdagen – da der var tale om en grundlovsændring – godkende de ændrede arvefølgebestemmelser med 3/4 majoritet ved en afstemning i den forenede rigsdag (folke- og landsting).

Den totale afskaffelse af kongelovens agnatisk-kognatiske arvegang var i og for sig ikke en naturnødvendig følge af Warszawa- og Londenaftalerne, men en fra dansk side foretaget videreudbygning af tronfølgeordningen med de udenlandske magter. Den danske regering kunne med andre ord godt have opretholdt kongelovens arvegangsbestemmelser uændret iflg. disse internationale aftaler¹³⁶.

På Wegener virkede det kgl. budskab åbenbart som et tordenslag, selv om han formodentlig underhånden har været bekendt med, hvad der var opræk til. Da stemningen i det straks i oktober 1852 nedsatte fælles rigsdagsudvalg om arvefølgespørgsmålet forekom ham lunken, besluttede han sidst i samme måned åbent at fremsætte sit standpunkt krystalklart: At ophævelsen af kongelovens arvefølgebestemmelser ville være en politisk dødbringende handling for Danmark¹³⁷.

Wegener redegjorde for sine tanker i et »Manuskript« rettet til rigsdagsudvalget og til rigsdagens øvrige medlemmer, hvis hovedpunkter var følgende: Såfremt man – efter Wegeners mening i strid med både Warszawa- og Londenaftalerne – skred til ophævelse af kongelovens arvefølge, ville monarkiet ved Christian 9.s mandsstammes eventuelle uddøen være uden arvinger til

tronen til sin tid, eller rettere: Man ville i det tilfælde åbne sluserne for arvekrav fra de russisk-gottorpske linier og andre, som mente sig arveberettigede til Holsten eller områder i Holsten, idet det kgl. budskab lod »henstå alle det gottorpske huses tvivlsomme fordringer på Holsten, som nogle grene af dette hus endog udstrækker til Slesvig, så at Holsten eller et påny forsøgt Slesvig-Holsten i sin tid vil have en legitim prætendent, der nu – vil gøre fordringer på Danmarks rige«. – I så tilfælde vil »Danmarks rige være at betragte som et anhang til Holsten, som et secundogenitur for et fremmed fyrstehus«¹³⁸. Dette indebar at enhver tanke om Eiderstaten til sin tid ville være dødsdømt, fordi man ved ophævelsen af kongelovens arvefølgebestemmelser bortskar det faste fundament for Slesvigs evige samhörighed med kongeriget, der iflg. Wegener bestod i indførelsen 1721 af kongelovens arvefølge også for Slesvig. I stedet kunne der nu være en overhængende risiko for, at bl.a. Augustenborgerne en gang i fremtiden påny ville komme frem med deres arvekrav på hertugdømmerne, og videre på hele monarkiet, og få international støtte hertil p.gr.a. stormagternes – ikke mindst Ruslands – interesse i fremdeles at opretholde det samlede monarkis integritet. Rusland havde jo, ved tronfølgerarrangementet omkring prins Christian, midlertidigt renonceret m.h.t. de russisk-gottorpske liniers arverettigheder i Holsten. Disse ville så træde i kraft igen, hvis og når Christian 9.s mandsstamme uddøde. Opretholdt man derimod kongelovens arvefølge, ville man iflg. Wegener i fremtiden sikre sig opretholdelsen af forbindelsen mellem Danmark og Slesvig således som denne havde været siden 1721, og altså ikke kaste de positive resultater af treårskrigen overbord. Såfremt man derimod opgav kongelovens arvefølge, var det som om man på en måde legaliserede oprøret 1848 og spillede alt i hænderne igen på bl.a. Augustenborgerne. »I det øjeblik rigsdagen måtte have samtykket i dette forslag, har den opløst båndet mellem Slesvig og det øvrige Danmark! Tør en forsamling af danske mænd vove dette? Aldrig!«¹³⁹.

Da redaktør St.A. Bille mange år senere, i 1888, skrev sin biografi af premierminister Bluhme til Dansk Biografisk Lexikon, fandt han den daværende danske regerings ønske om opgivelse af kongelovens arvefølge »en gåde, som rimeligvis aldrig vil finde sin løsning«¹⁴⁰. Men historikeren Niels Neergaard fandt via rigsdagsdebatterne i Rigsdagstidende frem til en forklaring, nemlig et stemningsskred i den danske regering forårsaget af finansminister Sponneck, som allerede i et statsrådsmøde 15. juli 1851 havde gjort opmærksom på, at en uændret opretholdelse af kongelovens arvefølge ville kunne forudses at give vanskeligheder i fremtiden i tilfælde af det kommende Glücksborgerdynastis uddøen: »Det måtte derfor vistnok anses langt heldigere, at Danmarks trone til den tid var helt ledig, hvorved man havde friere hænder« når man afskaffede kognaternes arverettigheder¹⁴¹.

Selv om regeringens officielle standpunkt var, at både Warszawa- og Londonprotokollerne forudsatte indførelse af ren mandlig arvefølge¹⁴², havde der

Indledning

tilsyneladende til det sidste internt hersket en vis tvivlrådighed omkring hele sagen. I et statsrådsmøde 24. september 1852, hvor det kgl. budskab til rigsdagen var til forhandling, slog Sponneck imidlertid fast, at tidspunktet for at ændre regeringens kurs i arvefølgesagen nu var forpasset og at regeringen måtte holde fast ved ønsket om at forandre arvegangen fra agnatisk-kognatisk til ren agnatisk. Åbenbart i erkendelse af, at der kunne rejses tvivl om spørgsmålet, forsøgte Frederik 7. under denne statsrådsforhandling at få Wegener og Larsen inddraget i drøftelserne ved et forslag om at forelægge dem budskabet til udtalelse, inden det blev fremsat for rigsdagen – de to mænd havde jo »tidligere været benyttet ved de skridt, der var gjort i arvefølgesagen og – navnlig havde skrevet flere af aktstykkerne i denne« (nmlg. bl.a. renunciationsakterne, som klart forudsatte opretholdelse af kongelovens arvefølge). Men det skulle ministrene meget have sig frabedt, så vidt man nu var kommet. De ønskede ingen videre diskussion med d'herrer Wegener og Larsen, og Frederik 7. bøjede da også i mødet af over for modstanden¹⁴³.

Over for rigsdagen bekræftede Sponneck 1853, at regeringen siden 1851 stadig stærkere havde ønsket de nye arvefølgebestemmelser gennemført, og at der intet var til hinder for en sådan ændring af arvefølgeordningen i de aftaler, man havde truffet med stormagterne¹⁴⁴. Det samme hævdede premier- og udenrigsminister Bluhme over for rigsdagen¹⁴⁵, skarpt modsagt her af H.N. Clausen og J.E. Larsen. Begge sidstnævnte forfægtede Wegeners modsatte synspunkter, Clausen bl.a. ved at hævde at ændringen indebar, at »det organiske bånd, som nu forbinder Danmark og Slesvig ved fælles arvefølge, vil være overskåret og vejen vil være åben for nye forsøg og bestræbelser på at smede en slesvig-holstensk stat«, Larsen desuden ved på sin side at betegne ændringen som traktatstridig¹⁴⁶. Selve grundlaget for Wegeners argumentation i »manuskriptet« blev imidlertid anfægtet under rigsdagsdebatterne af justitsminister A.W. Scheel, som påpegede, at Wegeners teori om kongelovens arvefølge som det egentlige grundlag for samhørighed mellem kongeriget og Slesvig var baseret på en fejlopfattelse: Hvis Wegener havde ret, ville der alene være tale om en personalunion mellem kongeriget og hertugdømmet. Der var tværtimod, sagde Scheel, tale om en realunion mellem Danmark og Slesvig siden 1721, fordi Slesvig den gang blev inkorporeret i den danske krone, med den konsekvens for nærværende at »når kongelovens arvefølge afskaffes og der gennemføres en ny arvelov, løsnes intet som helst bånd mellem kongeriget Danmark og hertugdømmet Slesvig«¹⁴⁷. Wegeners grundopfattelse var altså baseret på et falsum.

Rigsdagsudvalget havde ikke været istand til at afgive enstemmig betænkning om det kgl. budskab, som blev sat til debat i den forenede rigsdag i marts og april 1853. Her støttede de konservative og bondevennerne ud fra forskellige vurderinger af den politiske situation regeringen, mens de nationalliberale, anført af H.N. Clausen og J.E. Larsen og sekunderet af bl.a. Grundtvig, holdt

på Wegeners standpunkt. Regeringens tilhængere vejrede i Wegeners og hans fællers aktion et forsøg på at tvinge regeringen til afgang, og de nationalliberale på deres side kunne spekulere i situationen i bestræbelser på at tvinge regeringen til at forelægge rigsdagen udkastet til den kommende ny fællesforfatning for monarkiet. De uafklarede politiske forhold udløstes foreløbig efter et folketingsvalg hen på foråret 1853 ved Bluhmes og enkelte andre ministres afgang, mens Ørsted i stedet nu overtog posten som premierminister. Dette var et klart sving til højre, og ude af stand til at gå imod Ørsteds regeringsovertagelse bøjede oppositionen efterhånden af i dens angreb på det kgl. budskab, som omsider blev vedtaget af rigsdagen i juni 1853, således at den nye tronfølgelov i konsekvens af budskabet kunne underskrives af kongen 31. juli s.å.

9. Retssagen mod Wegener 1853-1854

Alt imens havde der også i pressen været debat om Wegeners »manuskript«. Flere tog til orde for Wegeners synspunkter, bl.a. Sibbern¹⁴⁸, mens man fra modsat hold udtrykte forargelse over, at en højtstående embedsmand, gehejmearkivar, kgl. historiograf og ordenshistoriograf vovede at kritisere regeringen eller ligefrem fornærme majestæten ved at angribe det kgl. budskab. Hele aktionen, fremholdtes det fra den side, var vist dikteret af de laveste politisk-taktiske motiver, hr. Wegener var så åbenbart »en Napoleon på hovedet« som spekulerede i Bluhmes afgang og statskup. Der var iflg. den konservative Dirckinck-Holmfeld en »særegen kasinodunst« over Wegeners uigennemtænkte angreb på regeringen, med tilsætning af retoriske virkemidler, som man kun var alt for vant til fra Orla Lehmanns tirader¹⁴⁹. Det måske vægtigste presseindlæg mod Wegener kom fra en regeringen nærtstående anonym person – der gættedes på Bluhme selv – i pjecen »Det kgl. budskab og gehejmearkivar Wegener«. Heri siges lige ud, at et hovedformål med hele tronfølgearrangementet var at undgå Augustenborgerne, der gjorde arvekrav gældende på Holsten og ud fra kongelovens arvebestemmelser tillige på kongeriget. Man måtte ved at ophæve kongelovens arvefølgebestemmelser eliminere faren for et eventuelt kommende Augustenborgsk dynasti på Danmarks trone. Og man kunne ikke, som Wegener ville det, opretholde en særlig arvegang for Danmark og Slesvig i forening over for udlandets bestemte ønske om at opretholde hele det danske monarkis integritet – altså indbefattet Holsten og Lauenborg¹⁵⁰.

Dette muligvis af Bluhme selv affattede skrift taler om den »bestyrtelse«, som Wegeners angreb på konge og regering må opvække hos læseren, og siger videre at »H.M. Kongen synes derefter kun at have valget imellem enten at beholde ministeriet Bluhme og at afskedige gehejmearkivar Wegener, eller at afskedige hint og beholde denne; tertium non datur«¹⁵¹. Regeringen tøvede ikke med at handle. Kultusministeriet afkrævede allerede i november 1852

Indledning

Wegener en nærmere forklaring om hans manuskript, idet man måtte anse holdningen i hans skrift for at være »uforenelig med Deres stilling som embedsmand og navnlig med de hensyn, De skylder den regering, hvis embedsmand De er«¹⁵², og regeringen besluttede kort efter at rejse tiltale mod ham fordi han »uagtet han er embedsmand, har ved en til rigsdagens medlemmer henvendt skarp og i flere henseender fornærmelig dadel af regeringens foranstaltning søgt at formå rigsdagen til at nægte sit samtykke til den i det kgl. budskab foreslåede ophævelse af den for det danske kongehus gældende arvefølge« - et budskab underskrevet af Frederik 7. selv, hvilket man måtte lægge stor vægt på, da Wegener ved sin handlemåde også formentes at have fornærmet majestæten selv¹⁵³. Generalfiskalen blev beordret i aktion, og sagen mod Wegener førtes i første omgang ved Københavns Kriminal- og politiret i begyndelsen af 1853.

Det var blandt andet faldet regeringen stærkt for brystet at Wegener havde ment sig opfordret til at handle, som han gjorde, i kraft af sin embedsstilling. Men, som Wegener fremholdt i sit af ministeriet afkrævede forsvarsskrift af 6. november 1852¹⁵⁴, var han som kgl. historiograf nødt til at tage til orde i et anliggende af en sådan statsretlig og politisk rækkevidde som en ændring af tronfølgen og kongelovens arvefølgebestemmelser. Her havde han pligt til at foretage »den nøjagtigste undersøgelse« for at kunne »yde regeringen den bistand, den måtte forlange«. At han var gået til rigsdagen med sin indsigelse mod det kgl. budskab var hans soleklare ret »som dansk mand«, og »jeg har ikke i fjerneste måde misbrugt min embedsstilling eller krænket mit forhold til regeringen ved at meddele noget eneste ord, som hemmeligt burde at holdes, eller overhovedet støttet mig på noget aktstykke eller faktum, der ikke var enten rigsdagsmændene officielt meddelt eller almindelig bekendt«. Da regeringen så åbenlyst ikke havde villet tage hensyn til hans forudgående advarsler mod at ændre kongelovens arvefølgebestemmelser, havde han kun haft rigsdagen som tilbagestående mulighed for at hindre, hvad han måtte anse for en katastrofe for landet. Kongens underskrift måtte han betragte som en betydningsløs omstændighed i en konstitutionel stat – det var premierministeren, som havde parafereet ved udsendelsen af det kgl. budskab, ansvaret var hans.

Da sagen kom for i Kriminal- og politiretten gjaldt det for regeringen bl.a. at undgå, at alt for meget lys kom til at falde over hidtil hemmeligholdte forhandlinger og akter om tronfølgesagens ordning. Til alt held insisterede Wegener heller ikke på at fremlægge yderligere baggrundsmateriale for retten, men lod defensor holde sig alene til sit manuskript. Generalfiskal Blechingberg tog under sagen sit udgangspunkt i Wegeners fornærmelse af konge og regering og henstillede, at han skulle have sine stillinger forbrudt. Her overfor påstod forsvareren, prokurator C.M. Winther, at »embedsstanden danner ikke en særegen kaste, der er unddraget de almindelige loves beskyttelse«, og at »det ville vistnok være højst besynderligt, om det nu, efter at den absolutte

regeringsform er ombyttet med den konstitutionelle, efter at den gamle preselov er ombyttet med en ny, der er affattet i konstitutionens ånd, skulle være strafbart at laste en enkelt regeringshandling« og påstod pure frifindelse.

Der kunne for forsvaret ikke være tvivl om, at det eneste formål med Wegeners skrift var en bestræbelse på at sikre opretholdelse af det danske monarki under eet scepter. Han kunne ikke være strafskyldig, fordi han havde opfordret rigsdagen til at nægte sin godkendelse af et forslag, der var forelagt den af regeringen til accept eller forkastelse. Retten fandt heller intet af fornærmelig natur i manuskriptet, og forfatteren havde altså heller ikke i så henseende forbrudt sig som embedsmand. I det hele fulgte retten Winther. Dommen 9. juli 1853 frikendte Wegener og lod det offentlige udrede sagens omkostninger, 20 rdl. ialt¹⁵⁵.

Sagens udfald ved Kriminal- og politiretten satte regeringen i et dilemma: Skulle den fortsætte aktionen ad rettens vej, eventuelt afskedige Wegener – eller skulle den nu lade sagen falde? Premierminister Ørsted og justitsminister Scheel mente, at det var klogest at stille det hele i bero, da de ikke skønnede, at man ville vinde noget ved at appellere til Højesteret. Men det modsatte udenrigsminister Bluhme sig, støttet af de øvrige ministre: Regeringen havde i sin tid enstemmig vedtaget sagsanlæggelse, og Wegener havde under alle omstændigheder forbrudt sig som embedsmand og vist sig ganske uegnet til hvervet som kgl. historiograf ved at optræde som »partiskribent«. Hertil kom for udenrigsministeren det ikke mindre afgørende moment, at Wegener havde kompromitteret regeringen over for udlandet, hvor stormagterne i løbet af efteråret 1852 med største uvilje havde reageret på Wegeners tanker om revision af arvefølgebestemmelserne og havde fastslået over for den danske regering, at en ændring i en hvilken som helst form af indholdet af det kgl. budskab ville være uacceptabel for dem. Bluhmes holdning blev afgørende for den øvrige regering, som i august 1853 bestemte sig til at appellere sagen til Højesteret¹⁵⁶.

Her blev sagen behandlet i januar 1854. Af de 9 højesteretsdommere fulgte flertallet forsvaren, højesteretsadvokat Liebenberg, kun en af dommerne ønskede Wegener idømt en bøde på 500 rdl. for et upassende og mod kongen fornærmeligt skrift. Her overfor hævdedes fra anden side, at skriftet ikke kunne anses for fornærmeligt, og at det tværtimod burde være regeringen kært at en embedsmand – som måtte formodes at sidde inde med specialviden på sit område – ytre sine meninger om et emne, der var af offentlig interesse. Resultatet af voteringen i Højesteret blev, at Wegener frifandtes men idømtes sagens omkostninger, herunder at udrede salær til generalfiskalen, ialt 100 rdl.¹⁵⁷

Regeringen var fortsat ikke indstillet på at lade Wegener slippe. På flertallet af ministrenes vegne indstillede Ørsted til Frederik 7. 19. januar 1854, at Wegener skulle afskediges som kgl. historiograf og gehejmearkivar i konsekvens af »nødvendigheden af en bestemt holdning fra regeringens side mod

Indledning

en embedsmand, der træder således op imod regeringen som konferentsråd Wegener har gjort«. Ørsteds forestilling til kongen foruddiskonterer visse vanskeligheder i sagen, hvor det gjaldt Frederik 7.s personlige holdning til Wegener. Ørsted tilføjer nemlig, at hvis kongen ikke var til sinds at følge indstillingen, ville han foreslå statsrådsbehandling af Wegeners videre skæbne »for at de enkelte ministre derved kunne få lejlighed til allerunderdanigst at udvikle de forskellige grunde, der har bestemt dem«. Her spilles tydeligt på den omstændighed, at kongen var let påvirkelig og som regel ude af stand til at holde fast, når han i statsrådet kom under pres af ministrene¹⁵⁸.

Kong Frederiks hele holdning i arvefølgespørgsmålet havde iflg. Neergaard været i høj grad tvetydig¹⁵⁹, og i hvert fald var han ikke til sinds at prisgive Wegener. Så at sige på målstregen blev gehejmearkivaren reddet af kongen, der afviste statsrådsbehandling af sagen og i stedet personlig udarbejdede et udkast til et reskript, som ganske vist imødekom ministeriet ved at udtale allerhøjeste utilfredshed med Wegeners optræden, men udtrykkeligt unddrog ham fra afskedigelse. Kongen fremdrog over for Ørsted nogle i hans øjne formildende omstændigheder, dog uden at overbevise Ørsted. Men ministrene erkendte, at slaget var tabt – kongen lod sig ikke drive til statsrådsbehandling af sagen. Iflg. marineminister Steen Billes fremstilling af sagsforløbet var det nu nærmest også kun krigsminister Hansen og finansminister Sponneck, der – med Ørsted – stod for den helt hårde linie i forholdet til Wegener. Frederik 7. var, med historikeren Kr. Hvidts ord, en joker i dansk politik. Nu lod han via Bluhme over for ministrene udsprede den historie, at han selv i sin tid havde opfordret Wegener til at udarbejde sit »manuskript« (!), og at videre foranstaltninger fra regeringens side mod Wegener derfor ville være ham højst ubehageligt. Lystløgneren Frederik 7. kommer her tydeligt frem – intet under at Bille, som øjeblikkelig gennemskuede ham, kommenterer, at »det er i den højeste grad sørgeligt og afskrækkende – at have med sådan en konge at gøre«, som også mundtligt pressede ministrene – enkeltvis, med udfoldelse af sine talemåder, til at droppe enhver tanke om afskedigelse¹⁶⁰.

Ministrene føjede sig; man reviderede den kongelige tekst til reskriptet, fik ændringerne godkendt af kongen og lod reskriptet om den allerhøjeste utilfredshed og Wegeners forbliven i embederne offentliggøre i Departementstidenden. Affæren var hermed afsluttet¹⁶¹.

Wegener havde under alt dette opretholdt sin ydre ro. »Man ser ham gå ganske rolig med en mappe under armen til og fra sit arkiv, stille og tavs – i bevidstheden om sin gode sag og sin kærlighed til kongehus og fædreland«¹⁶². Wegener var fuldstændig overbevist om sine synspunkters rigtighed, parat til at sætte sin karriere ind på spørgsmålet og ganske koldsindig over for den mulige konsekvens, at Bluhme eventuelt ville trække sig som premierminister, hvis rigsdagen gik imod regeringen i arvefølgesagen¹⁶³. Wegeners aktion vakte også en del sympati i offentligheden, og han blev opsøgt af vildtfremmede

personer, som ønskede ham held og lykke med sit forehavende¹⁶⁴. »Manuskriptet« var dediceret til den gamle gehejmestatsminister Poul Chr. Ste-mann, som var begejstret for dets tankegange og under en privat fest i sit hjem hylkede Wegener i en skåltale som »den mand, der med mod og åbent visir havde fægtet for fædreland og kongehus, sandhed og ret, og hvis dåd vil-le mindes i Danmarks historie til sildigste tid«¹⁶⁵. Der var også under forløbet en vis – omend mest indirekte – kontakt til kongen, uden at Wegener turde lægge alt for meget i Frederik 7.s personlige sympati – svag, som monarken jo var¹⁶⁶. Men her viste kongen sig jo, da det kom til stykket, fast nok. Kongen gik endog så vidt over for Wegener som at tilbyde at dække sagens procesom-kostninger for ham, men det fik Wegener dog forpurret¹⁶⁷. Han fortrød ved vejs ende intet i sin aktion, kalkulerede indtil det sidste med muligheden for afskedigelse, ja »har jeg fejlet, bør jeg lide derfor. Havde jeg ikke fejlet, ville dog lidelsen selv for denne sag være mig så kær, at jeg ikke for nogen pris kunne ønske den formildet, lettet eller afvendt«¹⁶⁸. Velmente forsøg på of-fentlig tilkendegivelse af sympati for hans sag fra medborgere, bl. a. studenter, i vinteren 1854 afparerede han imidlertid ved indlæg i pressen¹⁶⁹. Han ønske-de ikke mere offentlig blæst om den sag.

De langtrækkende følger af hele denne enerverende periode i Wegeners liv blev imidlertid tilbagetrækning fra den politiske arena. Han havde fået nok af optræden på scenen, resten af livet fulgte han forestillingen fra parkettet – det tilfredsstillende fuldt ud den nyfigne iagttagelse i ham kun at være tilskueren, eventuelt højst en statist i kulissen. Arvefølgesagen blev således afslutningen på hans egentlig politiske tilværelse.

10. Slutning

I tiden efter 1854 fandt Wegeners hverdag et roligt leje, som det ikke havde været tilfældet siden 1848. Han koncentrerede kræfterne om sine embeder, fulgte nøje den politiske udvikling frem mod den ydre katastrofe 1864 og hav-de fremdeles kontakt til førende personer i samfundet. Han var også stadig i Frederik 7.s tid, om end måske nok mere perifert end tidligere, knyttet til kredsen om kongen.

Nederlagsåret 1864 med tabet af Slesvig fremkaldte hos Wegener som så mange andre en generel undergangsstemning, der ikke mindskedes ved Preussens, »vor sydlige arvefjendes«, sejr over Frankrig 1870-71. Heller ikke udviklingen i de hjemlige politiske forhold efter 1864 huede ham¹⁷⁰. Altsam-men var det med til at befordre hans latente trang til personlig isolation. Med årene gik han mere og mere op i sin private bogsamling, det efterhånden kæmpemæssige »Bibliotheca Wegeneriana« som han selv betegnede den 1868¹⁷¹, og hvis pleje med tiden vel gav den aldrende gehejmearkivar nok så megen personlig tilfredsstillelse som det daglige rutinearbejde i arkivet: »For

Indledning

mig var det en ulykke, at jeg kom til Gehejmearkivet, hvor jeg ligefrem slides op i andres tjeneste og aldrig selv kan komme til at bruge, hvad her er«¹⁷². Wegener holdt dog ud på sin arkivpost indtil 1882, da han omsider som 80årig mente at burde trække sig tilbage – »i tide«, som han selv sagde – og overlade institutionen til yngre kræfter¹⁷³. Med stoisk ro så den gamle mand sin fremtidige tilværelse, ensomheden imøde – »jorden er en jammerdal; men det gælder at holde sig oprejst alligevel«¹⁷⁴. Han fik endnu 11 år at gennemleve som pensionist, et relikv fra fortiden. 1893 døde han, 90 år gammel.

Noter

Hvor intet andet anføres, findes de citerede breve til og fra C.F. Wegener i privateje hos familien Wegener, hvoraf kopier er i Rigsarkivet (RA).

1. Thiset: Fra arkiv og museum II (1917/1925). H. Kargaard Thomsen: Omkring Gehejmearkivets syn på arkivbenyttelse, arkivordning og -registrering i det 19. århundrede (1820-1882), ARKIV bd. 6 (1976) s. 108-132; Nogle omrids af Gehejmearkivets historie i 19. århundrede, sstds. bd. 8 (1980) s. 73-103; Strukturkampen i dansk arkivvæsen 1849-1882, sstds. (1981) s. 217-292. – Wegener er fortrinligt biograferet af Bjørn Kornerup i Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. bd. 15 (1984) s. 351 ff.
2. Brev dat. Odense 31/10 1818.
3. Attest af P.E. Müller 15/1 1828.
4. W. til prof. Jens Møller 27/11 1832 (KB. NKS. 3000, 4).
5. Brevkoncept af W. 10/12 1833 (1834?).
6. Johan W. til W. 2/6 1833.
7. Johan W. til W. 27/9 1834.
8. F.eks. W. til etatsråd J.O. Hansen 20/1 1846 (Danske Magazin 7 I, 1935, s. 309 ff.).
9. Johan W. til W. 7/6 1834, 21/3 1835, 27/9 1836.
10. Chr. Paulsen til W. 13/8 1839; W. til P.O. Brøndsted 24/6 1841 (KB. NKS 1538 6a, fol.).
11. W. til Regensburg 1/7 1847 (Da.Mag. 7 I s. 272 ff.).
12. W. til Chr.8. 8/1 1848 (Da.Mag. 7 I s. 317).
13. W. til H.M. Velschow 24/10 1846 (KB. Abrahamske autografsaml. 4, H 131 nr. 2270).
14. W. til L. Engelstoft 12/12 1836 (Da.Mag. 7 IV, 1945, s. 111 f.).
15. W. til Israel Levin 28/3 1845 (KB. NKS. Fol. 1730 II).
16. W. til L. Engelstoft 23/11 1839 (Da.Mag. 7 IV s. 116).
17. W. til M.H. Rosenørn 23/9 1844 (Da.Mag. 7 I s. 237).
18. W. til J. Collin 12/3 1845 (KB. Collinske Brevsaml. XXV); til prof. Abrahams 6/11 1846 (KB. NKS. 1538, 2, 8, aktstykker vedr. Samfundet til den danske litteraturs fremme).
19. Anmeldelse af W.s afhandling om Carl Danske, greve af Flandern (Hist.Tidsskr. I, 1840, s. 521 f.).
20. W. til E.C. Werlauff 21/6 1845 (KB. NKS. 2387, 4).
21. Biografiske antegnelser om Laurids Engelstoft (1852) s. 74.
22. Ellen Jørgensen: Historiens studium i Danmark i det 19. århundrede (1943) s. 75.
23. W. til Chr. Molbech 3/2 1839 (KB. NKS. 2336, 4); W. til N.M. Petersen 19/6 1841 (KB. NKS. Fol. 1536).
24. Ellen Jørgensen: Anf. skr. s. 12 f., 15, 37, 67. – Titlen på W.s skrift er: »Om Anders Sørensen Vedel. Kongelig historiograf i Frederik II.s og Christian IV.s dage«.
25. Chr. Winther til Samfundet til den da. litt.s fremme (modtaget 13/11 1844), KB. NKS. Fol. 1538, 7.
26. Breve i KB. NKS. Fol. 1538, 7.
27. W. til Steuersen-Gad 23/2 1845 (KB. NKS. 1538, 7). Jfr. Chr. Bruun: Samfundet til den danske litteraturs fremme i tidsrummet 1827-1877 (1877) s. 50 ff.
28. W. til C.W. Elberling 4/12 1846 (KB. NKS. Fol. 1560).
29. Anf. brev til Elberling 4/12 1846; anf. brev til Israel Levin 28/3 1845.
30. W. til E.C. Werlauff 3/12 1846 (KB. NKS. 2387, 4); Estrup til W. 10/11 s.å.; L. Engelstoft til W. 14/11 s.å.; C. Paludan-Müller til W. 16/12 s.å.; M. Rosenørn til W. 4/1 1847.
31. Hist. Tidsskr. I s. 653 f.
32. W. til Israel Levin 31/3 1845 (KB. NKS. Fol. 1730 II). Jfr. W. om Vedel i skriftet om denne s. 179, 191. Om Vedels sprog sstds. s. 86 f., 91.

33. Estrup i anf. brev til W. 10/11 1846.
34. Johan W. til W. 27/12 1833, 27/1 1834; W. til Johan W. 29/12 1833.
35. W. til Charlotte Juel Wind Frijs 18/3 (1835, koncept); iflg. dette gik W. politisk for at tilhøre »ultra«.
36. Koncept, indlagt i brev fra Charlotte Juel Wind Frijs til W. 30/8 1835.
37. Jfr. om dette skrift H. Kargaard Thomsen: C.F. Wegener og den danske bonde 1843 (Historie, Jyske Samlinger, 1991 s. 73-91).
38. Indbydelse til sørgefesten for højsalig kong Frederik den Sjette på Sorø Akademi den 28. januar 1840, s. 15, 29.
39. Sstds. s. 6.
40. Sstds. s. 28.
41. Sstds. s. 6, 11.
42. W. til C.H. Lorenzen 23/1 1841 (Danske politiske breve fra 1830erne og 1840erne, ed. Povl Bagge og Povl Engelstoft bd. 2, 1948, s. 24 ff.).
43. A.D. Jørgensen: Udsigt over de danske rigsarkivers historie (1884) s. 123 f.
44. Indbydelse til sørgefesten, etc., s. 26.
45. Sstds. s. 8 f., 11.
46. Sstds. s. 15 f.
47. Sstds. s. 19 f.
48. Sstds. s. 7 f.
49. Sstds. s. 23 ff.
50. Udtalelse af Estrup om W. 8/12 1832.
51. Jfr. William Norvin: Sorø. Klosteret, skolen, akademiet gennem tiderne II (1931) s. 416 ff. – Om W. desuden Olaf Carlsen: Soranske studier I (1928) s. 62 ff. og II (1929) passim.
52. W. til M.H. Rosenørn 19/2 1844 (Da.Mag. 7 I s. 233).
53. W. til Rosenørn 6/2 1845 (sstds. s. 249).
54. W. til etatsråd J.O. Hansen 20/1 1846 (sstds. s. 309 ff.).
55. Jfr. note 53.
56. Sagen om W.s eventuelle universitetsansættelse i Kultusmin. Universitetssager u 266-67/1856 (RA), heri bl.a. udtalelse af Hansen om spm. 9/5 1847. – W. om Hansen i brev til T.A. J. Regenburg 3/8 1847 (Da.Mag. 7 I s. 275); til C.W. Elberling 3/8 1850 (KB. NKS. 1560 Fol.). – Frantz Dahl stiller sig i sin biografi af J.O. Hansen i Dansk Biografisk Leksikon (genoptrykt i 3. udg. bd. 5, 1980) helt uforstående over for W.s had til Hansen, men fjendskabet er som det vil fremgå ikke uforklarligt.
57. Universitets- og skoledirektionens arkiv (RA), forestilling nr. 2926 m. kgl. resolution 12/6 1847.
58. Rosenørn til W. 28/3 1847; A.F. Krieger til G. Brock april s.å. (Da. pol. breve bd. 3, 1949, s. 330; Regenburg til W. 22/5 s.å.
59. W. til Chr.8. 24/10 1846 (Chr.8.s arkiv, RA).
60. W. til Regenburg 27/5 1847 (Da.Mag. 7 I s. 267 ff.). Audiensen hos Chr.8. 12/5 s.å.: W. til J.G. Adler 27/5 s. å. (sstds. s. 312 ff.). Med henblik på akademiet taler W. over for J.F. Schouw i brev 17/11 1846 (KB. NKS. 1529 Fol) om at han ville foretrække at »flygte til Jyllands sorteste heder«; W. til biskop Engelstoft 2/12 s.å. (E.s arkiv, RA).
61. Kgl. reskript 17/7 1847; F.M. Knuth til Chr. 8. 11/7 s.å. (Chr. 8.s arkiv); Knuth til W. (udat., juli s.å.); Regenburg til W. 18/7 s.å.; W. til Rosenørn 27/9 s.å. (Da.Mag. 7 I s. 285).
62. F.M. Knuth i anf. brev til Chr.8. 11/7 1847.
63. W. i anf. brev til Rosenørn 6/2 1845; til Regenburg 10/10, 13/10 og 26/12 s.å. (Da.Mag. 7 I s. 288 ff., 300 f.).
64. De tre medansøgere var professor i nordiske sprog N.M. Petersen, indtil 1845 registrator ved Gehejmearkivet, registrator sstds. siden 1845 Hans Knudsen og magister C. F. Allen. W.s

Noter

- ansøgning med privatbrev til Chr.8. 8/1 1848 (Da.Mag. 7 I s. 315 ff.). Betænkning af Ste-mann om besættelsen af gehejmearkivarposten 3/3 s.å. (Da. Kancelli 2. dpt. registrantsag 1848/156, RA).
65. W. til P.Hjort 6/2 1847 (H.s arkiv, RA). – Privat vurderede W., i alt fald senere, Chr. 8. som en svag og vankelmødig person (W. til Edv. Collin 9/2 1870, KB. Collinske Brevsaml. XXXV). Den logrende tendens hos W. over for kongen, så længe han var i live, fremgår også af hans forslag til P. Hjort 3/1 1848 (H.s arkiv, RA) om at foranstalte en deputation til kongen som tak for at have »reddet« Sorø Akademi – det var omtrent samtidig med hans indsendelse af ansøgning til kongen om gehejmearkivarembetet.
66. W. til C.F. Allen 20/12 1847 (KB. Troensegård I, 1).
67. Chr. Paulsens opfattelse af de aktuelle problemer er klart formuleret i brev til W. 13/8 1839.
68. M. Rosenørn til W. 4/1 1847.
69. W. forholdt sig således positivt til Chr.8.s bestræbelser på at holde helstaten samlet i arvefølgespørgsmålet, jfr. Johan W. til W. 4/1 1844, hvor Johan opponerer mod Chr.8.s pro-russiske kurs i sagen.
70. Johan W. til W. 9/8 1840, anf. brev 4/1 1844.
71. Jfr. note 42.
72. Chr. Paulsen til W. 27/8 1840.
73. Mindeskriftet om Frederik 6. s. 30 f.
74. W. til Charlotte Juel Wind Frijs 4/2 1836 (koncept).
75. W. til Allen (koncept, udat., i W.s privatarkiv, privateje, henlagt blandt breve fra 1842).
76. W. til P. Hjort 12/1 1848 (H.s arkiv, RA).
77. W. til Laur. Skau 17/5 1842 (KB. NKS. Fol. 1727).
78. W. til Rosenørn 19/2, 7/12 1844 (Da.Mag. 7 I s. 231 ff., 239 ff.).
79. Johan W. til W. 4/1 1844. – Skandinavisme: W. i anf. brev til Rosenørn 19/2 s.å.
80. Johan W. til W. 21/12 1844. Smlgn. Johan i brevet til broderen 4/1 s.å.: »Fra min tidligste barndom var fædrelandet mig det klareste begreb«.
81. W. i anf. brev til Rosenørn 19/2 1844.
82. Mindeskriftet om Frederik 6. s. 28. – Liden Krønike om kong Frederik og den danske bonde (1843) s. 225.
83. Liden Krønike s. 224 f.
84. W. i anf. brev til L. Skau 17/5 1842.
85. Mindeblad om kong Christian den Ottende (1848) s. 58.
86. s. 3.
87. s. 8.
88. »Hvor meget mere ville der have været nået, hvis kongens (Frederik 4) vise planer til en inderlig sammenknytning mellem Slesvig og Danmark var bleven realiseret« (Ms. af W. 1850: Historisk parallel mellem Danmarks fortid i årene 1448-1460 og Danmarks nutid 1848-1850, upag. kopi (?) i J.E. Larsens arkiv, RA).
89. s. 8.
90. s. 11 note 13, s. 17 f. note 26.
91. s. 4 ff.
92. s. 38.
93. s. 38 (slaget ved Bov), s. 39 note 55, s. 100.
94. s. 6 f., s. 80.
95. s. 36 note 51.
96. s. 96.
97. s. 78.
98. s. 101. – »Delingen af Slesvig er også for mig den allerværste af alle mulige udveje, og jeg vil-le ikke gå ind derpå om voldsmændene med engelske tropper marcherede ind i København

- selv: jeg ville sige nej,nej,nej; jeg gav aldrig mit samtykke, lad dem så efter næverettens love gøre hvad de vil. Thi delingen er en opgivelse af den mest erkendte ret, af rigets 1000årige grænse; den vil inden få år lede til tabet af hele Slesvig, inden mange år af Nørrejylland og Fyn, og derefter vil vel tyske flåder kæmpe med svenske om Sjælland og forlange Petri menighed for det tyske fædreland, – med samme ret som det tysktalende Slesvig« (W. til Bille (?) 8/6 1864, KB. Dansk nyere Brevsaml. XVIII, 11).
99. s. 11, 20.
 100. s. 20 f.
 101. W. i anf. brev til P. Hjort 12/1 1848; til samme 26/3 1849 (H.s arkiv, RA).
 102. s. 30 f.
 103. s. 80 ff.
 104. H.P. Clausens biografi af hertug Christian August i Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. bd. 3 (1979) s. 343 ff.
 105. s. 33.
 106. s. 247, 249.
 107. s. 239, 263.
 108. s. 187 f.
 109. s. 213 f.
 110. Biografiske Antegnelser om Laurids Engelstoft (1852) s. 88, 122.
 111. Af mit Livs og min Tids Historie bd. 3 (1855) s. 143 ff., 153, 179.
 112. Bd. 2 (1852) s. 215 ff., 271 ff., 350 f.
 113. Læserbreve i W.s arkiv, privateje.
 114. Harald Jørgensen (ed.): Statsrådets forhandlinger 1848 ff. (1954 ff.), se registret under: We-gener.
 115. Dagbog 27/6 1852 (W.s arkiv).
 116. Sstds. 17/2, 2/4, 10/7 1852.
 117. W. til Regenburg 4/4, 15/4 1851 (Da.Mag. 4 III, 1947, s. 291, 293).
 118. Anf. brev til Regenburg 15/4 1851.
 119. W. til Regenburg 20/10 1851 (sstds. s. 331). Dette står i nogen modsætning til en bemærkning fra W. om, at han ingenlunde havde til hensigt at »undertrykke eller danisere noget, som er tysk« (W. til Regenburg 9/1 s.å., sstds. s. 269).
 120. W. til Regenburg 15/11 1850, 9/1 1851, 15/9 s.å. (sstds. s. 267, 269 f., 311).
 121. 7/9 1850 (sstds. s. 261).
 122. 6/10 1851 (sstds. s. 316).
 123. 21-22/2 1851 (sstds. s. 272).
 124. 31/10 1851 (sstds. s. 337).
 125. Dagbog 14/1, 18-19/1, 28/1 1852.
 126. Sstds. 27/1 1852.
 127. 14/3 1851 (Da.Mag. 4 III s. 281).
 128. W. til P. Hjort 17/11 1848, 26/3 1849 (H.s arkiv, RA). W. til Rosenørn 13/4 1849 (Da.Mag. 7 I s. 305).
 129. W. til C.W. Elberling 22/9 1848 (KB. NKS. Fol. 1560).
 130. W.s arkiv, privateje.
 131. Fr. Barfod og J.A. Hansen (ed.): Rigsdagsblad for menigmand II, 1850, Uddrag af forhandlingerne på den grundlovgivende rigsforsamling sp. 2256 f., erklæring af 24/5 1849.
 132. Anf. brev til Rosenørn 13/4 1849.
 133. Dagbog 31/10 1851.
 134. Sstds. 16/1 1852.
 135. I 1877 taler han i brev 8/1 til Rosenørn om »dumme streger under nybagte statsmænd 1848« (R.s arkiv, RA).

Noter

136. Niels Neergaard: Under Junigrundloven I (1892) s. 696 ff.
137. Dagbog, oktober 1852.
138. Wegener: Forsvar for Danmarks kongers og kongehuses, navnlig prins Christians og gemalindes fulde arveret efter Lex Regia. Et manuskript (1852) s. 8 f.
139. Sstds. s. 17 f.
140. Da. Biogr. Lexikon bd. 2 (1888) s. 436 f.
141. Neergaard: Anf. skr. I s. 769 f.; Statsrådets forhandlinger bd. 3 (1958) s. 339, 15/7 1851.
142. Rigsdagstidende. Forhandlingerne på den forenede rigsdag 1853 sp. 68 f., 169 (Bluhme), sp. 137 (A.W. Scheel).
143. Statsrådets forhandlinger bd. 4 (1960) s. 351 ff., især s. 357 f., 24/9 1852.
144. Rigsdagstidende. Forhandlingerne på den forenede rigsdag 1853 sp. 212 ff., især 214.
145. Sstds. sp. 69, 72.
146. Sstds. sp. 94 (Clausen), 195 ff. (Larsen).
147. Sstds. sp. 137, især 139.
148. F.C. Sibbern, pjece: Også nogle ord angående det kongelige budskab til rigsdagen (1852), jfr. C.St.A. Bille: Tyve års journalistik I (1873) s. 102 ff., 182 ff.
149. Dirckinck-Holmfeld, pjece: Aktstykkerne betræffende arvefølgesagen og belysning af hr. konferentsråd dr. C.F. Wegeners angreb på det kongelige budskab af 4. oktober 1852 (1852), bl.a. s. 60, 63 ff.
150. C.A. Bluhme (?), pjece: Det kongelige budskab og gehejmearkivar Wegener (1852) s. 17 f. – Også A.S. Ørsted modgik i en pjece W.s synspunkter.
151. Sstds. s. 3 f.
152. Kultusmin. til W. 1/11 1852 (kopi i Justitsmin. 1. ktr. j.sag 3402/1852, RA).
153. Kultusminister Simony til Justitsmin. 12/11 1852 (sstds.).
154. findes i Kultusmin. 3. ktr., universitetssager u 160/1856, RA.
155. Sstds. – Højesterets domssag 254/1854, 10/1, med udskrift af domssagen ved Kriminal- og Politiretten.
156. Ministrenes vota juli 1853 i Konseilspræsidiets j.sag 36/1885 (RA). – Appel til Højesteret: Ørsted til Justitsmin. 8/8 1853 (Justitsmin. 1. ktr. j.sag. 2038/1853) – Stormagterne: Neergaard, anf. skr. I s. 799 ff.
157. Højesterets voteringsprotokol litra F, 1853, 9-10/1 1854.
158. Som eksempel på kgl. omsving under statsrådsforhandlinger: 18/4 1853 om evt. opløsning af rigsdagen, hvor kongen under samlet pres fra ministrene opgiver alle sine forsøg på at undgå rigsdagsopløsning (Statsrådets forhandlinger bd. 4 s. 637 ff.).
159. Neergaard: Anf. skr. I s. 802 f.
160. St.A. Bille i referat af ministermøde 13/1 1853 (skal være: 1854) med tilføjelser (Billes arkiv pk. 12, RA).
161. Departementstidende 1854 s. 75, reskript 3/2 1854. - Sagsforløbet iøvrigt: Konseilspræsidiets forestillinger bd. 2, 1854.
162. Pjece: Gendrivelse af gehejmeråd Ørsteds og anonymes skrifter imod konferentsråd Wegeners manuskript (aftryk af »Fædrelandet«) 1852 s. 59.
163. Dagbog oktober 1852.
164. Sstds. 14/11 1852.
165. Sstds. 24/11 1852.
166. Sstds. 23/4 1853, jfr. 9/12 s.å. og 4/3 1854.
167. Sstds. 12/1 1854.
168. W. til prof. Abrahams 26/1 1854 (KB. Abraham'ske autografsaml. 4, H 131 nr. 2273); W. til postfuldmægtig Arlaud 10/2 s.å. (KB. NKS. 2632 I b, 4).
169. Bille: Tyve års journalistik I s. 186 f.
170. W. til Jac. B. Daugaard 24/3 1865 (KB. NKS. 3985, 4). W. til Fr. Hammerich 19/4 1871

- (KB. NKS. 3405, 4). – »Vor sydlige arvefjende«: W. til biskop Engelstoft 17/7 1880 (Biskop Engelstofts samlinger til Odenses historie, LA Fyn).
171. »Bibliotheca Wegeneriana«: W. til M.H. Rosenørn 28/10 1868 (R.s arkiv, RA). Om boganskaffelser m.m. findes et omfattende materiale i W.s bevarede korrespondance med boghandler H.H.J. Lynge (KB. NKS. 3985, 4). – Isolation: (bl.a.) W. til Daugaard 6/6 1866: »Jeg flyttede gerne så langt bort ... som muligt, valgte mig hellere et roligt alderdomshjem i Ebeltoft eller Grenaa, når jeg kunne have mine bøger, mine egne bøger, med mig« (KB. NKS. 2795, 4). W. til Lynge 31/10 1871: »Jeg er inderlig træt og led og ked af alt og ønsker mig uden for alt«. – Det er imidlertid en overdrivelse, når W. skriver til Daugaard allerede 1865, at »jeg er ... ganske og aldeles uden for alle sociale forbindelser. Således har jeg tilbragt de sidste 12 år« (anf. brev 24/3 1865).
172. W. i anf. brev til Daugaard 24/3 1865.
173. W. til Lynge 26/12 1882 (KB. NKS. 3985, 4).
174. W. til M.H. Rosenørn 6/1 1881 (R.s arkiv, RA).

1851

- Jan. 1. Før kuren havde jeg d. 1. jan. en samtale med *pr. Bentheim*, der ville kende min politiske tendens! Vi talte om udsigterne for den unge prins af Glücksborg og jeg sagde ham rent ud, hvad jeg havde hørt, at han blev opdraget på tysk og ingen dansk kunne. Det lod til at han lagde nøje mærke til mine ord – skønt han benægtede sagen og påstod, at den unge prins kunne godt dansk. Kl. 12 til Wanschers. Kl. 12 1/2 til Stemanns. *Kl. 1.* Til kur på Christiansborg slot (samt. m. Bentheim). Kl. 2 til Sophie (Lund). Kl. 3 1/2 spist hos Engelstofts. Kl. 6 til Wanschers. Kl. 7 til tante og Jacobbe. Kl. 8 til geh. Adler. Om aftenen hjemme. Geh. Adler fortalte mig, at det kongelige hus og sammes funktionærer i formidd. kl. 12 havde været til kur hos hs. maj., og at kongen derefter havde henvist dem til grevinde Danner, der ventede dem. De gik derhen.
- Jan. 2. Kl. 5 til middag hos Stemann. Kl. 7 besøg hos konfer. Koch. Kl. 8 besøg hos Ussings (blev der til theen). Jeg hører, at enkedronningernes hofchefer (Blücher- Altona og v.d. Maase) ville knibe ud igår, da de skulle gå til grevinde Danner, men at Bluhme betydede dem, at en sådan affront ville lede til deres afskedigelse.
- Jan. 3. Minister Clausen havde igår aftes været hos mig, og ville have mig hjem med sig.
- Jan. 5. Kl. 5 til middag hos Ussings.
- Jan. 6. Idag fortæller man mig i geh.arkivet den mærkværdig hed, at *prins Christ. af Glücksborg* idag har sat sin unge søn i Maribo realskole! – Jeg blev aldeles forbavset derover og tænkte på min samtale med *Bentheim* d. 1. jan.
- Jan. 10. Tilskrevet hofråd dr. Lichterstein i Lutter am Barenberg, med tak for den tilsendte bog. Tilskrevet samfundet for udgivelse af håndskrifter til Skand. hist. i Stockholm og sendte samme et anecdoton: Laur. Wermanns de obsidione Holmsensi epistola.
- Jan. 11. Iaften kl. 7 besøgte jeg *minist. Clausen*, der fortalte mig om de vanskeligheder, som Criminils optagelse som holst. minister foranledigede, og om Reedtz mistvivlen om at udrette noget, samt hans hele vaklen; at dette havde foranlediget Sponnecks sendelse nærmest til Wien for at virke på forhandlingerne, eller nærmest på den russ. gesandt Meyendorf. Sponneck afrejste i denne efter-

middag. Et vigtigt ærinde!! I formiddags var jeg hos gen.k.kom. Frisch ang. arkivafleveringssagen.

- Jan. 12. Kl. 4 til middag hos Wanschers.
- Jan. 13. Jeg så idag kl. 1 1/2 til exc. Stemann, der var noget upasselig. Da jeg var gået fra arkivet, var minist. Clausen der og søgte mig. \
- Jan. 14. Idag kommer *min. Clausen* til mig i geh.ark. og fortæller mig lidt om anledningerne til gr. Sponnecks rejse til Wien. Det var ikke med Reedtz's vilje, men snarere efter hans ønske, da han ikke selv kunne forfægte, hvad han vel ønskede, men anså for umuligt at udføre.
- Jan. 15. Da jeg idag kl. 2 1/2 ville høre til *grevinde Moltkes* befindende, siger tjeneren mig straks, at hun var død imorges kl. . Det formodede man alt i flere dage at ville ske. Man fortæller mig idag, at den lille prins (cfr. ad 6. jan.) kaldes i Maribo skole »Christian Glücksborg«.
- Jan. 16. Kl. 4 1/2 middag hos *geh. Adler*. I selskabet var kr. herre *Zartmann*, general *Hedemann* (anføreren ved Bov) o.a. Derefter visit hos grev Knuth; men han var syg og hans kone tog ikke mod nogen. Visit hos justitsr. Liebe, blev til theen.
- Jan. 17. Idag bragte justitsr. Liebe mig fra premierministeren grev W. Moltke mit under 23. novbr. indleverede manuskript, med foreløbig ordre at lade det trykke. I arkivet besøgte mig *konferentsr. Holm*, direktør under finansministeriet. Idag afrejste herfra general *Løvenørn Bardenfleth* med adjudant major Didriechsen. Man siger, at han skal gå til Hamborg og derfra til Holsten for at overtage kommandoen over den holstenske hær.
- Jan. 19. I denne aften var jeg hos Wanschers. Der var musik: Hartmann, Gade, Sahlgreen, Holm og Lund spillede kvintetter og kvartetter af Haydn, Mozart o.a.
- Jan. 20. Om aftenen var jeg hos prof. Chr. Jürgensen. Han synes at se nogen hos sig hver mandag og have musik hos sig hver tirsdag aften. *Madvigs* var der. På vejen til ham besøgte jeg khr. Oehlenschläger. Jeg huskede først, da jeg gik derfra, at det netop var hans faders dødsdag ifjor og Chr. VIII.s dødsdag i 1848.

- Jan. 21. Et brev fra Henrichsen, dat. 19. januar, melder mig, at den store nye gade, der anlægges i Odense som forbindelse mellem Vester-gade og Vindegade, nu af magistrat og borgerrepræsentanter har officielt fået navnet: »Kongensgade«.
- Jan. 22. Idag kl. 8 bragte jeg mspt. til min bog (Bidrag til Danmarks historie i 19. årh.) til Schulzske trykkeri. Cfr. neden for d. 5. april.
- Jan. 24. Iformiddags besøgte jeg *min. Clausen*, der fortalte mig, at der var gode efterretninger fra Sponneck: at han havde fundet Meyndorff modtagelig for sine forestillinger og Schwarzenberg ikke uimodtagelig for dem. I middagsstunden, da jeg gik fra arkivet, besøgte jeg gamle *Stemann*, der naturligvis, som sædvanlig, også vidste dette. Han fortalte om en korrespondance mellem kongen og enkedr. Carl. Amalie i anledn. af fru Danner. Han fortalte og, at *landgreven* ikke ganske syntes om, at pr. Christian havde sat sin søn i Maribos skole, hvilket *Stemann* havde rost og bifaldet.
- Jan. 25. Lille Henriette Lunds fødselsdag. Til middag hos Abrahams kl. 4 1/2.
- Jan. 28. Idag skrev jeg til krd. Nyegaard i anl. af min samtale med konfr. Garlieb om hans søn H. Nyegaard i Frederiksted på St. Croix.
- Jan. 31. Idag skrev jeg til fuldm. H. Nyegaard (cfr. d. 28.) og sendte brevet til konfr. Garlieb, der havde lovet at besøge det.
- Feb. 2. Troppernes hjemkomst: idag fodgarden. Prof. Krieger besøgte mig. Han betroede mig den hemmelighed, at *han* var forfatter til det skrift, som for nogle år siden udkom i Paris under grev Bouilles navn (le droit de la Couron de Danemarc sur le duché de Slesvic) og at advokat Brok, som var i Paris, havde købt Bouille ved løftet om et kommandørkors. Han omskrev afhandlingen på Pariserfransk og udgav den på Kriegers bekostning og – blev kommandør.
- Feb. 7. Første jægerkorps's indtog, under major Wilster. Jeg spiste idag *ved kongens taffel*. Der var blandt andre: biskop Mynster, overpræsident Lange, konfr. Wedel o. a. Efter bordet sagde kongen mig, at han ville overvære en generalforsamling i oldskrift selskabet onsdag d. 12. febr. Ligeledes havde jeg efter bordet en lang samtale med *grevinde Danner*, der tillige med hendes dame d'honneur frøken Dreyer var tilstede ved tafflet.

1851

- Feb. 9. Minister Clausens tjener var her og inviterede mig til imorgen aften. Jeg undskyldte mig. (Jeg har ingen tid at give bort).
- Feb. 10. I arkivet var justitsr. Collin hos mig i anledn. af det stykke, som jeg vil skrive i Berling.Tidende på hans faders jubilæums-dag. Jeg traf Liebe, da jeg gik fra arkivet: idag bliver Frederiksort og Rendsborgs kronværk besat af vore tropper. Efterretningerne fra *Sponneck* lover fremdeles godt.
- Feb. 11. Iaften kl. 7 3/4 bud fra hs. majestæt, at mødet i oldskrift-selskabet skal udsættes til lørdagen d. 15. kl. 7.
- Feb. 15. Kl. 7 var generalforsaml. i det oldnord. selskab under kongens præsidium på Christiansborg, og varede 1 1/2 time. Jeg begyndte med en kort hilsen til hs. maj.
- Feb. 16. Jeg var til aften inviteret både til etatsr. Ussings og til Wanschers. Jeg sagde begge steder nej. Jeg har ingen tid. Sponneck er kommen tilbage.
- Feb. 17. Ussing besøgte mig kl. 3. Gehrd. Stemann sendte bud kl. 7 for at høre, hvordan jeg havde det. – Jeg går ingensteds.
- Feb. 18. Jeg gik idag kl. 12 1/2 ud til ghrd. *Collin* for at lykønske ham, 50 års dagen efter hans ansættelse i embede. Jeg havde også skrevet den artikel, hvormed Berling.Tid., der udkom samme aften, begynder.
- Feb. 20. Imorges besøgte jeg *Clausen* og fortalte ham lidt fra Slesvig – af Regenburgs brev. I middags var jeg hos gamle *Stemann*, der er fremdeles upasselig, men dog fuld af liv. I nat skrev jeg til Regen-
burg.
- Feb. 22. Jeg blev inviteret til *konfr. Kochs* til imorgen aften men sagde nej! Jeg har ingen tid. *Liebe* var om aftenen hos mig og fortalte adskil-
ligt om den forestående ordning af vore sager.
- Feb. 23. Imorges tidlig var konferentsr. Koch selv hos mig og gentog ind-
bydelsen. Men mit svar blev det samme.
- Feb. 25. *Prof. Krieger* besøgte mig iaften. Kort iforvejen var *etatsr. Kjellerup* her, da min pige, der skal forlade mig d. 1. marts, søger tjeneste hos ham (pigen bliver her, er taget til nåde igen).

- Mar. 3. Idag sendte jeg khr. Bie hans mss. (afh. om Øresunds told) tilbage til Helsingør med posten.
- Mar. 7. Jeg blev imorges inviteret til *konfr. Treschow* til imorgen middag. Jeg sagde nej. Jeg har ingen tid at miste, skønt man ellers der plejer at kunne træffe ret betydelige personer. Jeg tænker vist at Tillisch kommer der, – den nye elefantridder.
- Mar. 9. I middagsstunden kommer budet i videnskabernes selskab (Nye-gaard) og fortæller mig, at *Hans Christian Ørsted* er død iformiddag kl. 11.
- Mar. 10. Imorges kl. 11 gik jeg ud til *Tillisch* og havde med ham en lang samtale om de slesvigske sager. Siden gik jeg fra arkivet kl. 2 til gamle *Stemann*, der fortalte mig blandt andet, at grevinde Danner for et par dage siden havde aflagt et besøg hos ham, og at han havde talt længe med hende, og *meget åbenhjertigt*, omtrent en hel time fra kl. 4 – 5. Et par timer efter at hun havde forladt ham, havde en kgl. løber bragt ham et særdeles hjerteligt og smukt brev med kongens taksigelse. *Stemann* viste mig brevet og lod mig som en hemmelighed læse det; han troede at håndskriften var khrre Berlings. Men – *det var kongens egen!!*
- Mar. 12. Jeg var idag kl. 12 hos *konfr. Engelstoft* for at se til ham. Jeg fik ham ikke at se. Han er meget slet. Siden kom der bud til mig *fra Stemann*. Jeg gik til ham, og han viste mig et brev han havde skrevet til kongen i anl. af hs. maj.s brev til ham.
- Mar. 14. Idag kl. 10 døde *konfr. Engelstoft*. Han var lige fra eksamensbordet 1821 og 1822 min uforanderlige velynder, så meget der end fra visse sider en tid i Sorø gjordes for at stemme ham mod mig. Midt i al min travlhed og arbejde – sørger jeg inderligt over dette tab.
- Mar. 15. Idag kl. 12 1/2 besøgte jeg fru Engelstoft.
- Mar. 21. Af kommunikationen om min udnævnelse til ordenshistoriograf ser jeg, at ordenskansleren allerede *på denne dag* havde indstillet mig til dette embede. Men – det vidste jeg ikke d. 28., da jeg talte med *Stemann*. Se nedenfor.
- Mar. 23. Jeg var iaften til the hos Ussings.

- Mar. 24. *Werlauf* var i aften hos mig for at tale med mig om de forestående valg i videnskabernes selskab efter sekretærens og kassererens og den histor. klasses formands død. Han fortalte også, at han selv tidligere havde attrået Engelstofts plads som ordenshistoriograf.
- Mar. 25. Jeg blev idag inviteret til *biskop Mynsters* til på torsdag middag, men undskyldte mig. Jeg har ingen tid: korrektur i enhver fritime, næsten i hvert minut, som arkivet levner mig, – natten iberegnet!
- Mar. 26. Idag sluttedes rigsdagen.
- Mar. 28. Kl. 12 1/2 besøgte jeg *exc. Stemann* og fortalte ham hvad *Werlauff* i mandags havde fortalt mig, og foreslog ham at tilbyde *Werlauf ordenshistoriografposten*. Han svarede mig, at hans beslutning for længe siden var taget i denne henseende. (Pladsen skal vist ikke besættes). – Af enkelte ytringer og vink er det nu min fulde og faste overbevisning, at det er ene og alene tyske *Scheel*, der har indledet grevindens besøg hos *Stemann* for et par uger siden. *Scheel* vil bruge *Stemann* – imod *Tillisch* og ministeriet! Den *Scheel*, den *Scheel*!!
- Mar. 29. I eftermiddag kommer justitsr. *Trap* til mig og spørger mig fra *Tillisch*, om jeg vidste, at gamle *Stemann* havde indstillet mig til ordenshistoriograf allerede 21. marts. Han mente, at jeg vil intet kunne have derimod.
- Mar. 31. Min udnævnelse til ordenshistoriograf efter indstilling af ordenskansleren, *geh. Stemann* d. 21. marts. (Jeg blev underrettet derom d. 2. april kl. 2 1/2 i *geh.arkivet*).
- Apr. 2. Jeg modtog idag den officielle kommunikation fra ordenskansleren om min udnævnelse til *ordenshistoriograf*. Jeg blev inviteret til konfr. *Treschow* til diner på søndag kl. 4 3/4. Kl. 7 gik jeg til gamle *exc. Stemann* og takkede.
- Apr. 3. Jeg skrev idag til kongen og takkede.
- Apr. 5. Jeg blev idag inviteret til minister *Clausen* til middag på tirsdag kl. 4 1/2. Idag modtog jeg det sidste rentrykte ark af min bog: Bidrag til Danm. Historie: 1. del. Cfr. 22. januar. Jeg købte for det første dep. under ministeriet for Slesvig (det for kirke- og undervisningsvæsenet) idag 4000 explr. af *Hjorts Børneven*, som skal sendes derover.

- Apr. 6. Kl. 4 3/4 diner hos Treschow. Der var blandt andre – geheimeråd Adler, general Scholten, biskoppen, khrre von der Maase, generalaud. Kofod, generalaud. Scheel, konfr. Stellwagen, Johnsen, Koch, Withusen, gen.kr.k. Viborg, etatsr. Haagen, kanc. Dahl, prokurator Kraft, grosserer Sass.
- Apr. 8. Jeg spiste så til middag hos minister Clausen idag. Der var minister *Rosenørn* blandt andre.
- Apr. 9. Imorges kl. 9 lod jeg min bog bringe til kongen, der kl. 9 3/4 rejser tilbage til Frederiksborg. Idag lader jeg mine frieksemplarer bære om. Reitzel har ligeledes idag ladet bogen ombære, og allerede iaf-ten finder jeg den omtalt som udkommen i »Fædrelandet«.
- Apr. 10. Idag er bogen første gang averteret til salg i Adresseavisen.
- Apr. 13. I denne morgen kl. 8 kørte jeg til Frederiksborg for at opvarte *kongen*. Jeg blev vel modtaget, fik værelse anvist på slottet, spiste ved taflet, hvor kongen befalede at drikke et glas med mig, blev siden af kongen inviteret til at komme til Frederiksborg og opholde mig der nogle uger i sommer. Jeg kørte hjem med ekstravogn og kom til Kbhvn. kl. 11 1/4. – Invitationen – så ærefuld den end er – kan jeg naturligvis ikke benytte. Dertil er ingen tid.
- Apr. 14. Geh.r. Stemanns fødselsdag. Gratulationer etc. Kongen besøgte personlig den gamle kl. 12. Ligeledes prinsesse Caroline og prins Ferdinand, men da sidstnævnte erfarede, at kongen var der, ville han ikke stå af vognen. – Da jeg kom hjem kl. 3, havde *prinsen af Bentheim* været hos mig kl. 2 1/2 og efterladt sit kort. Jeg gjorde iaften visit fra kl. 7 af hos Knuths og Adlers, Abrahams (ikke hjemme) og Ussings (hvor jeg drak the).
- Apr. 16. Da jeg gik fra arkivet ville jeg se til gamle Stemann, men fandt pr. *Ferdinands* vogn i porten, og gik så igen bort. I denne aften gjorde jeg visit hos biskop Mynsters og hos grevinde Frijs. Da jeg kom hjem, havde der været en invitation til diner hos minister khrre *Rosenørn* på fredag kl. 5.
- Apr. 17. Imorges tidlig sendte *gamle Stemann* bud efter mig at jeg måtte spise ene med ham til middag kl. 5.
- Apr. 18. Kl. 5 til middag hos khrre *Rosenørn*. Derfra gik jeg til prof. *Abra-*

hams, hvor jeg drak the. Han bad mig at være hos sig søndag aften d. 27. d.m., da hans ældste søn skal konfirmeres.

- Apr. 19. Imorges blev jeg i arkivet inviteret til *gamle Stemann* til på mandag, og modtog indbydelsen. Da jeg kom hjem, lå der invitation fra *prof. Engelstoft* til samme dag, som jeg altså måtte afslå. Først i den idag udkomne Departements-Tidende (19. april no. 26) findes anført min udnævnelse til ordenshistoriograf for 3 uger siden.
- Apr. 21. Det var Wanschers fødselsdag. Kl. 12 1/2 gik jeg til ham. Da begyndte folk først at komme. Kl. 12 var *minister Clausens* søn hos mig for at invitere mig til imorgen aften (hans fødselsdag). Efter dineren hos Stemanns (hvor *ministrene Bardenfleth og Rosenørn* var) – aflagde jeg besøg hos konf. Koch og traf fruene hjemme. Om aftenen hos Wanschers. Da jeg kom hjem, erfarede jeg at der kl. 5 1/2 havde været invitation til *Knuths* til fredag aften.
- Apr. 22. Jeg var så hos Clausens i aften.
- Apr. 24. I middags kom Clausen til mig i arkivet og meddelte mig et brev, som Ostwald havde skrevet til Reedtz med bemærkninger over min bog. – Siden besøgte *grev Carl Moltke Nütschau* mig i arkivet kl. 2 1/2 – 3 1/2 og syntes meget vel tilfreds med bogen. I eftermiddag kl. 7 – 8 gjorde *grev Knuth-Knuthenborg* mig en visit.
- Apr. 25. Jeg gik så til *Knuths* i aften kl. 10. Der var hele verden, prinserne, diplomaterne, noblessen og enkelte af *Knuths* litterære venner. Reedtz var der, og begge Danneskjolderne. Jeg talte med baron Adam Holsten og gjorde bekendtskab med exc. Jessen, der kom til mig. Ellers ikke synderlig med nogen og gik hjem kl. 11 1/2. – Reedtz fortalte mig, at det var *Dirckingk*, der havde anmodet ham om at modtage Ostwalds insinuation.
- Apr. 26. I denne morgen kommer bud til mig fra gl. exc. Stemann og inviterer mig til middag idag kl. 5 alene. Jeg har besøgt *Ussing* kl. 10 og *Treschow* kl. 1 1/2. (Samtale med Treschow om min bog: pr. Emil, gr. Blücher-Altona og Suadicani). NB. Hertug – prins – enke dronning. Jeg spiste så hos Stemanns og talte længe med ham før bordet, længe efter bordet. Han gav mig nogle papirer. Jeg gik lige fra ham hjem kl. 8 1/2. – Stemann bliver mere og mere overbevist om, at Scheel havde foranstaltet besøget hos ham af grevinden (cfr. ad 10. marts) egentlig blot for at bruge ham mod *Tillisch* og derved til-

lige mod hele ministeriet. Denne Scheel er en farlig intrigant. Han er Hessernes og Glücksborgernes ven, Stemanns ven, min ven, og – i denne tid – grevindens ven; men ingen tror ham! –

- Apr. 27. Jeg var så iaften hos prof. Abrahams, der havde haft sin ældste søn til konfirmation. På vejen til ham ville jeg besøge exc. Dankwart, men traf ham ej hjemme og aflagde mit kort.
- Apr. 28. Iaften møde i danske selskab, hvor jeg forelagde *Mag.* 3. binds 4. hefte. *Jeg blev valgt til selskabets forstander* i stedet for sl. Engelstoft, og Tyge Bekker afløste mig som sekretær. Imorges havde jeg i geh.arkivet besøg af den svenske minister *baron Lagerheim*, der talte om de forestående forhandlinger, og især om den Arnemagn. kommissions uvillighed til at svare.
- Apr. 30. Jeg skrev iaften til den Arnemagn. kommission ang. Langes forslag.
- Maj 1. Jeg skrev idag to breve til udenrigsministeriet: Det ene om den Arnemagn. kommission, det andet om mr. Fals søkrigshistorie. Om eftermiddagen blev jeg inviteret til ghrd. *Stemanns* imorgen middag kl. 5, da det er Fr. Augustas fødselsdag.
- Maj 4. Jeg skrev idag fortalen til 3. bind af Danske Magazines tredie række.
- Maj 5. Imorges da jeg ville gå i arkivet kl. 9, kom *Regenburg* til mig. Han var igår ankommen fra Flensborg. I arkivet modtog jeg en invitati-on til ghrd. Stemann til imorgen kl. 5.
- Maj 6. Det er idag 25 år siden jeg indtrådte i kongeligt embede – som adjunkt ved Sorø akademi. Denne ansættelse bragte mig først i forbindelse med *gamle Stemann*, den gang amtmand i Sorø amt, og jeg mindes levende den første samtale med ham. Det var dog egentlig her i Kbhvn., at han sluttede mig så nøje til sig. *Kl. 5* diner hos Stemann. Han udbragte – »jubilarens« skål – som til min og selskabets overraskelse og morskab blev til en skål for mig. Jeg syntes at burde tage det som en spøg, hvortil jeg helst intet måtte sige. Men da jeg siden tog afsked med ham, takkede jeg ham for al hans godhed i disse 25 år. Det syntes at bevæge den gamle, og han bad mig, at jeg atter om 25 år skulle tænke på hans »gravsted på Her-lufsholm«.

- Maj 10. I middags kom jeg først fra arkivet kl. 4 1/2, da først Regenburg og siden konfr. Kirstein der besøgte mig. Min dag kom derved i uorden, og aftenen bestemte jeg til visiter. Jeg var hos *Knuths, Wilh. Moltkes* (ikke hjemme). gr. *Carl Moltke* og *Dankwart* (ikke hjemme). Jeg drak the på hjemvejen hos Wanschers og var hjemme kl. 9 1/2.
- Maj 11. I middags kl. 2 blev jeg tilsagt til kongens taffel idag kl. 5. Der var Tillisch; der var også Molbech og Thomsen. Jeg talte intet så at sige, hverken med kongen eller grevinden, mere med *Lunding* (NB Scheel). Ja! *Scheel* intrigerer af alle livsens kræfter, hos Lunding, hos kongen og grevinden og – hos alle, som han tror at kunne bruge. Lunding mærker ham det af. Han havde opdaget det, og klaget over Lundings ængstelighed for at tale med sig. Lunding havde svaret ret godt: »Jeg ved, hvor meget D. Exc. er mig overlegen«.
- Maj 12. Iaften rejste Tillisch og Regenburg med dampskibet til Flensborg. »Notablerne« afgik med dem.
- Maj 13. I geh.arkivet besørgede jeg først en ekspedition til udenrigsministeriet, med oplysninger for grænsekommisjonen. Derpå skrev jeg et brev til etatsråd Wachs om de norske forhandlinger. Jeg besøgte derefter *baron Lagerheim* og *ghrd. Dankwart*. Hos *Dankwart* blev jeg afløst af gr. *Carl Moltke*. I middagsstunden var jeg på udstillingen. Til middags spiste jeg hos *just. Liebe*. NB: Alt dette hører til d. 14de.
- Maj 16. Jeg bliver idag højst overrasket ved et besøg af den gamle *grev Moltke-Huitfeld* fra Glorup kl. 11 1/2. Han havde ikke fået det explr. af min bog, som jeg havde sendt, men købt sig et selv og – var fuld af patriotisme. Han var hos mig over 1/2 time, og han inviterede mig i de stærkeste udtryk til at besøge sig og tilbringe nogle uger eller måneder hos sig.
- Maj 18. Idag er *Schiern* bleven prof. ord. i historien, og *Allen* ekstraordinær docent i historien, med titel af professor.
- Maj 19. Jeg besøgte idag, da jeg gik fra arkivet, *gamle Stemann*. Han betroede mig, at kongen tænkte på en tur til Bornholm efter at jeg først havde ytret dette som en løs formodning, hvortil jeg troede at have nogen grund.

- Maj 20. I denne morgen kl. 9 1/2 døde *registrator Knudsen*. Der er stor fattigdom og – tre ganske små piger! Jeg må se til at finde udvej for at skaffe nogle penge til dem – både straks og senere.
- Maj 21. Jeg var idag hos *Madvig* og *Reedtz* for om muligt at gøre udvej til nogle penge for Knudsens efterladte. Hos mig var Barfod for straks at høre, om dette dødsfald kunne åbne nogen vakance ved arkivet, og om muligt nogen ansættelse for ham. Men jeg bør og vil gøre alt for at Kall-Rasmussen kan avancere op til registratorpladsen. Cfr. ad 5. august.
- Maj 22. Etatsr. Rafn var hos mig og talte om en ansættelse for *Sigurdson* ved geheime-arkivet.
- Maj 23. Idag fik jeg besøg i geheime-arkivet af den gamle *grev Friis til Friesenborg* og hans herværende svigerinde *enkegrevinde Fries født Roepstorff*. Kl. 2 1/2 afleverede jeg den lille afhandl. om Bornholm til ghrd. Stemanns tjener at levere til excellencen.
- Maj 24. Jeg besøgte i middags gamle Stemann.
- Maj 25. Idag kl. 10 – 12 blev sl. Knudsen begravet på søetatens kirkegård udenfor Østerport. Jeg fulgte ham – med Rasmussen og Becker. Jeg spiste til middag hos *prof. Engelstoft*. På hjemmevejen traf jeg *etatsr. Skriike* i udenrigsministeriet, der lovede mig 150 rbd. til Knudsens børn, og altså en forhøjelse af det, jeg havde forlangt. – Jeg gjorde en visit hos etatsr. Ussing kl. 7 – 8 og gik derpå hjem.
- Maj 26. Imorges var jeg hos minist. *Madvig* før jeg gik til arkivet, og derefter hos konfr. Werlauff, der igår forgæves havde søgt mig. Kl. 2 var jeg *tilsagt* til visit hos grevinde Danner, det betyder vel, at jeg selv burde have gjort en sådan.
- Maj 27. Imorges i arkivet besøg af *baron Lagerheim* angående den Arnemag. kommission. (Besøg hos Stemann). Jeg skrev derom et privatbrev til *Madvig*. Kl. 5 til diner hos exc. *ghrd. Adler*. Der var blandt andre konferentsr. Donner fra Altona, der talte meget med mig og viste mig megen opmærksomhed. Der var ellers *grev Blücher Altona*, *khrrre Zarthmann m. frue*, *Viborg Dankwart*, *grosserer Adler*, *overauditør Tønder o.fl.*
- Maj 28. Imorges gik jeg til *premierminist. gr. W. Moltke*, bragte ham 3. bind

af Dan. Mag. og fik af ham til gennemsyn en del dokumenter fra hans fader og bedstefader. Hjemkommen fra arkivet skrev jeg et brev om kong Christ. V. ophold på Bornholm 1687.

- Jun. 1. Jeg spiste idag til middag hos excell. Stemann. Var ellers ingensteds.
- Jun. 2. Imorges kom baron Lagerheim til mig i geh.arkivet for at sige mig, at han imorgen rejser til Sverrig og kommer tilbage til St. Hanstid. Han bad mig at skrive til Lange, om han ville indrette sig efter at være her omtr. ved begynd. af juli. Efter at bar. Lagerheim var gået, sendte jeg ham nogle papirer, som han havde lånt mig. Idag afleverede jeg mine tillæg til Vedels levned, der skal trykkes med glossariet. Jeg modtog et egenhændigt brev fra kongen, dat. d. 1. juni.
- Jun. 3. Jeg gik imorges til *minister kherre Rosenørn*, men traf ham ikke. Om middagen kom bud til mig, om han kl. 7 kunne træffe mig her; jeg lovede til den tid at komme til ham. Jeg talte med ham om Hübertz. Siden talte vi om politica: om Tillisch's bryderier med den sideordnede militære autoritet i Slesvig, og om Scheels intriger her ved hoffet og hos de fremmede diplomater. Scheel roser sig af at have rådet til at styrte ministrene i marts 1848 (samtale med Bardenfleth i Odense), men er nu deres fjende, fordi han ikke kommer til regimentet med dem. Om han venter nye chancer ved en ny tronbestigelse!!
- Jun. 4. Jeg sov næsten ikke inat og befandt mig meget ilde imorges.
- Jun. 5. Jeg har bestandig mange oplysninger at tilvejebringe for grænsekommisionen i Holsten; således også idag. I eftermiddag var jeg ude at tale med sl. Knudsens søster.
- Jun. 6. Idag ved middagstid afgik studentbesøget til Christiania. I eftermiddag kom en kgl. lakaj og tilsagde mig at komme til hs. majestæt imorgen formiddag kl. 10.
- Jun. 7. Jeg var så imorges kl. 10 hos kongen. Han ville intet andet end takke mig for mine bemærkninger om Bornholm som jeg skrev i forrige uge og sendte ham i anledn. af hans forestående rejse til øen.
- Jun. 8. Jeg var inviteret til Stemanns til middag, men undskyldte mig, da jeg gerne ville have dagen fri til arbejde.

- Jun. 9. Jeg stod idag fadder til minister Rosenørns anden søn, Poul Christian Stemann Rosenørn, og spiste der om middagen. – Siden om aftenen talte vi om politica, og jeg fortsatte med ham en samtale, som jeg om formiddagen havde haft med *minister Clausen*, der besøgte mig. Indholdet af begge var – Reedtz's rejse. Kejseren af Rusland, overtalt af Ungern Sternberg, Vrintz og Preussen, tror at Danmark er uforsonlig, uretfærdig i Slesvig og selv regeret af et radikalt demokrati. Kun Reedtz og krigsministeren har han tillid til. Nu skal Reedtz tale ham tilrette. For et par uger siden var der kommen meget nærgående skrivelser fra ham. – Tillisch er i kamp med krigsministeren, og yderst kraftige scener forefaldt i statsrådet mellem dem. Et ministerskifte kan let forestå.
- Jun. 13. Jeg spiste idag til middag hos gamle Stemann med hans søn, khrre Stemann fra Aalborg. Da jeg gik fra Stemann, traf jeg konferentsr. Koch, der talte eller antydede, hvad jeg længe har mærket, at et vist parti venter et ministerskifte efter Reedtz's hjemkomst.
- Jun. 21. Jeg skrev idag til prof. Krieger, der havde begæret hjælpetropper mod de tyske notablers hel morsomme nye opdagelser – at der *før 1802* havde siddet fælles slesvig-holstenske ministre i det danske statsråd. Min afhandling eller materialier til en afhandling viste klart det løgnagtige i denne tåbelige påstand.
- Jun. 27. Idag middag foredrog Reedtz for sine kolleger i statsrådet udfaldet af sin mission til Varschau og fremlagde protokollen *24. marts*. *Statsrådet* besluttede at ville indhente *min* betænkning om denne protokol før den forelagdes kongen til ratifikation, og kl. 4 kom der bud til mig fra geh.legationsr. Skrike med spørgsmål, når han kunne træffe mig. Han kom til mig kl. 7, bragte traktaten og bad mig at afgive min betænkning mundtlig eller skriftlig imorgen middag, ønskede derhos, at jeg ville konferere med prof. Larsen. Kl. 7 1/2 sendte jeg bud til Larsen; men han var ikke hjemme. Kl. 9 1/2 gik jeg til Larsen, der endnu ikke var hjemme, og efterlod en afskrift af protokollen hos ham.
- Jun. 28. Imorges kl. 8 – 10 havde jeg en konference med Larsen, der var enig med mig i alle punkter. Derpå talte jeg, før jeg gik i arkivet, et øjeblik med min. Clausen. I arkivet skrev jeg min betænkning, som jeg kl. 12 sendte til statsrådet, der var samlet hos udenrigsministeren. Straks efter kom Quaade til mig i arkivet i anliggende fra grænse-kommissionen. Træt kom jeg hjem og begyndte nu et sup-

plement til min afgivne betænkning angående den Warschauer-protokol, for at jeg kunne være parat, når den forlangtes. Det gik langsomt, thi jeg var meget udmattet af arbejde. Jeg havde bud hos Clausen, med hvem jeg ønskede en konference; men han var ifærd med at tage på landet. Altså var jeg overladt til mig selv, og efter bedste overvejelse skrev jeg så ud på natten et supplement og fortsættelse af min betænkning, hvilket jeg måske på mandag indsender til statsrådet.

- Jun. 29. Jeg har idag så at sige ingen set. Ude har jeg ikke været. Jeg er slap og uskikket til alvorligt arbejde. Alle mine tanker – er fædrenelandet helligede.
- Jun. 30. Imorges talte jeg med Clausen. Han fortalte mig, at alle ministre-
ne egentlig var afgåede: Det var resultatet af deres møde hos kongen på Frederiksborg igår. Derimod havde min betænkning foranlediget, at man ikke havde forelagt kongen den Warschauer protokol til approbation. Clausen sagde, at Rusland forlangte hans, Madvigs og Tillisch's afgang, den sidste som en torn i øjnene på Tyskland, hvem også Hodges havde givet et skammeligt vidnesbyrd. Etc. etc. Jeg besluttede altså at sende statsrådet min anden betænkning. I arkivet kom nye begæringer fra grænse-kommissionen. *Lange er kommen*. Hjemme fik jeg kl. 4 1/2 indbydelse til konferents med premierministeren og med Reedtz angående Warschauer-protokollen imorgen kl. 11.
- Jul. 1. Jeg gik i arkivet kl. 8 og lagde vejen om ad prof. Larsen for at tale med ham, da han også skulle følge med til samtalen med Reedtz. Kl. 11 gik jeg til premierministeren, hvor samtalen holdtes i hendes nærværelse. Resultatet var i en vis forstand intet, da Reedtz alle vegne forsvarede sin desperate protokol med, at der var ment noget ganske andet, end ordene sagde. Da jeg imidlertid ikke skånede ham, og Larsen trolig stod mig bi, så vil han dog vel se, at han har båret sig galt ad – og tage mod hjælp for at rette sin fadæse. Vi skal atter samles imorgen kl. 12 i udenrigsministeriet. – Jeg modtog indbydelse til den svenske minister baron Lagerheim til imorgen kl. 5.
- Jul. 2. Efter en kort samtale med Larsen imorges gik jeg til gl. Stemann, som var syg og havde haft bud efter mig. Han var meget utilfreds med alle ministre, især med Tillisch, dog også med Sponeck og Reedtz. Han vidste at Reedtz var meget vred på mig for min erklæ-

ring over hans Warschauer protokol. Derfra i geheime arkivet og kl. 12 over til Reedtz, hvor og Larsen kom. Reedtz var idag mere fornuftig end igår. Det er jo muligt, at hans fadæser kan rettes. Jeg har nu mange memoirer at meddele ham; thi han overdrog mig – alt. Jeg var så til middag hos *bar. Lagerheim* og havde den ære at føre baronessen til bords. Det var egentlig et lille selskab i anledn. af Langes ankomst og forhandlingernes fornyelse. *NB.* I Flyveposten for 2. juli findes en kuriøs lovtale over afd. *Knudsen* af Levin, der her har givet et bevis for, at han aldeles ikke kendte hverken Knudsens person eller virksomhed.

- Jul. 4. Jeg havde idag en samtale med gr. Sponneck angående Warschauer protokollen, ministerkrisen og andre ting. Jeg vil konferere oftere med ham. Han forstår sagerne, og jeg forstår ham.
- Jul. 6. Jeg sendte brevet til Reedtz imorges til Larsen for at han skulle underskrive det. Kl. 11 1/2 sendte jeg dette med mit øvrige i nat ekspederede arbejde til Reedtz i hans bopæl, Amaliegade no. 126.
- Jul. 7. Jeg var imorges hos *Tillisch*. Jeg tror nu, at ministeriet vil blive Wilh. Moltke som præsident, Reedtz udenrigsm., Tillisch indenrigsm., Sponneck finansm., Madvig kultusm., Flensborg krigsm., van Dokum marinem. og Bardenfleth slesvigsk minister. Siden om middagen talte jeg med gamle Stemmann. Det er sole klart, at tyske intriger herhjemme er det, der rokker ved ministeriet: Hovedmændene er *Criminil*, *Scheel*, *Levetzau* o.fl., som idelig løber hos den russiske, preussiske og østrigske minister. Om Carl Moltke – er jeg i tvivl. Han er egentl. ikke intrigant.
- Jul. 8. Om eftermiddagen kom *Clausen* til mig. Han syntes misfornøjet med, at Madvig ikke var fast nok og muligen ville gå ind i et Reedtzisk ministerium.
- Jul. 9. I formiddag var jeg hos Madvig. Han anså det endnu uvist, om han blev i ministeriet. Dog tror jeg, han bliver. *I eftermiddag kl. 4* kom khrre Sick til mig med hilsen fra Reedtz, takkede for mit brevudkast, men ønskede, at jeg straks skulle gøre udkast til den renunciations akt, hvorved landgrevinde Charlotte, pr. Fritz og Marie renuncerer til fordel for Louise, og en revers, hvorved prins Christian foreløbig, hvis han bliver bestemt til tronarving, fraskriver sig som oldenb. agnat al ret til det danske rige (med Slesvig) og den danske kronas allodier.

- Jul. 11. Ved min hjemkomst fra arkivet fandt jeg en stor mængde adresser fra Slesvig om at beholde Tillisch, med anmodning om, at jeg gennem premierministeren ville tilstille kongen dem. Dette skete straks. Kl. 4 1/2 til middag hos Ussings. Der var: Kofod, gen.aud. Scheel, David, etatsråd Rothe og prof. Rotbøll, et lille men elegant mandfolkeselskab.
- Jul. 12. Khrre Sick kom til mig i arkivet, fortalte at landgrevens ville rejse, og bad mig snarest at sende udkast til akterne. Inat skrev jeg endelig samtlige renunciationsakter for Charlotte, Fritz, Marie og forsikringsakterne for pr. Christian af Glücksborg.
- Jul. 13. Imorges kl. 8 havde jeg bud hos Sponneck, om jeg kunne tale med ham. Han lod svare, at han lige skulle køre til Frederiksborg. – Jeg anvendte hele dagen indtil kl. 3 om natten til at gøre færdig udkastet til pr. Charlottes og pr. Fr. renunciationsakter for Louise og pr. Christians forsikringsakt.
- Jul. 14. Jeg stod tidlig op og var kl. 8 1/2 hos Sponneck, som jeg ville tale med, før jeg sendte disse udkast til Reedtz. Men Sponneck var hos eller skulle til pr. Ferdinand. Jeg gik da i arkivet, hvorfra jeg kl. 10 3/4 afsendte mine udkast til Reedtz. Straks efter kom Sponneck til mig, og vi havde en konferents i næsten et par timer. Han kom lige fra statsrådet, hvor de nye ministre første gang var præsenterede for kongen kl. 10. Sponneck syntes, at jeg havde været noget for ensidig dansk i forsikringsakten for pr. Christian. Jeg er bange man forandrer lidt deri. Løs og letsindig snak om Lex Regia! Om aftenen skrev jeg til Sponneck, forsvarede mit udkast og opfordrede ham alvorlig til at være forsigtig og – dansk.
- Jul. 15. Idag er statsråd, tror jeg. Sponneck huer mig ikke ret mere. Han er alt for rask og har for liden kundskab og fremsynethed. Hans *løse snak* igår om indførelsen af agnat-success. viser det. Om aftenen kom Reedtz til mig fra den nye justitsminister Scheel, om han kunne træffe mig i arkivet kl. 7. Jeg svarede, at jeg så silde ikke var der, men at jeg ville komme til ham kl. 8. Jeg kom. Han bad mig at skrive en renunciationsakt, hvorved prinsesse Louise forpligtede sig til at overdrage sin ret til – pr. Christian og derefter til sine børn. Jeg gik hjem og skrev en sådan udførlig akt i nat fra kl. 10 til kl. 3.
- Jul. 16. Imorges kl. 8 gik jeg til Larsen, der beholdt mit udkast til en renunciationsakt for Louise. Jeg skrev den derpå ren og sendte den

over til Scheel i justitsmin. kl. 12. I samme øjeblik kom *Sponneck* til mig i arkivet og talte en del om, at jeg gik for vidt i min forsigtighed etc. Han sagde også, at *Scheel* nu skulle hjælpe Reedtz og at Scheel ville holde sig til mig. Kl. 2 gik jeg til Stemann. Atter kom der bud fra Scheel kl. 7 om jeg ville komme til ham. Jeg gik. Man ville – sagde han – bede mig om at skrive et consens-brev som et tillæg til Louises akt og en forsikring af pr. Christian. Jeg gik hjem, skrev dette og sendte det til Scheel samme aften kl. 10 1/2.

- Jul. 17. Idag skal Reedtz rejse til kongen med alle mine akter og erholde tilladelse til at begynde forhandlingen med Charlotte etc. Om aftenen kommer kammerjunker Emil Sick med spørgsmål om akternes renskrivning, der da først skulle begynde, og efter at han var gået bort, sendte han mig endnu kl. 9 nye forespørgseler. Reedtz var ikke tilstede. Moltke tager på landet og kommer ikke en gang hjem imorgen. – De unge fyre løber om med de autoriserede akter sammenkrøllede i lommen!! Du evige Gud, man har ikke begreb om, hvad disse akter betyder!!! – –
- Jul. 18. I nat var akterne renskrevne i udenrigsministeriet, og i formiddags kl. 12 gik underskrivningen og beseglingen for sig i pr. Friedrichs palais i Bredgaden. Kl. 1 1/2 indbød Reedtz mig til sig i udenrigsministeriet og viste mig de aldeles færdige akter, samt fortalte mig, hvorledes det hele var gået til. Der mangler nu: 1. Landgrevens consens som gemal, da han er fraværende, og 2. Renunciationsakterne af pr. Marie og hendes ældste datter pr. Adelheid af Nassau. Angående dette og andre ting skrev jeg om aftenen et privat brev til grev Sponneck.
- Jul. 21. Idag kom khrre Sick til mig i arkivet for at gennemgå med mig koncepten til det brev, som Reedtz vil skrive til vor charge d'affaire i Petersborg for at forelægge Nesselrode det. – En rettelse og tilintetgørelse af nogle udtryk i Warschauer protokollen!! –
- Jul. 25. Imorges sendte jeg fra geheimearkivet min memoire om Augustenborgernes arveret til Holsten til Reedtz. Kl. 3, da jeg gik fra arkivet, mødte jeg ham og gr. Carl Moltke, der kom fra statsrådet, og Reedtz takkede mig foreløbig.
- Jul. 26. Idag kl. 12 lod Tillisch mig bede at komme til sig i ministeriet og talte da om, at han havde fundet prinsen af Nöers brev af 1848, som han lovede mig. Sick kom til mig og spurgte allerede, når mi-

nisteriet kunne vente min næste memoire. Jeg synes, at det var noget stærkt, da jeg igår sendte en sådan. Iaften besøgte min gamle ven Henrichsen fra Odense mig.

- Aug. 1. Kammerh. Sick bragte mig idag i geh.arkivet en del dokumenter vedkommende forhandlingen om successionen både den tidligere 1850 med Oldenburg og den nuværende til fordel for Chr. af Glücksborg. Denne khrre Sick, som jeg nu efterhånden oftere kommer i forbindelse med, er – *et stakkels enfoldigt menneske* enten han nu er født således eller han er blevet det i – udenrigsministeriet. Jeg ville ikke betro ham at handle for mig i det aller ubetydeligste anliggende. Han har hverken kundskab eller fatteevne, og er ganske vist den ringeste af de tre departements-sekretærer, skønt jeg heller ikke anser de andre for lys. Hans diplomatiske fagter og vigtighed – gør et komisk indtryk. Forresten kan jeg personlig ganske godt lide ham, og beklager alene, men beklager det rigtignok i høj grad, at en sådan jammerlighed har del i vore allervigtigste velfærds-anliggender.
- Aug. 4. Khrre Sick var idag hos mig i geh.arkivet. Han fortalte mig, at mit brev til kejser Nicolaus var afgået under datoen 17. juli. Jeg leverede ham tilbage de i lørdags modtagne dokumenter, hvoraf jeg har afskrevet adskilligt, og jeg forlangte desuden Londonner-protokollen, hvoraf jeg nok vil have en afskrift. Om eftermiddagen kom bud fra Sponneck, at han vil komme til mig imorgen i geh.ark. omtr. kl. 12.
- Aug. 5. Idag fra kl. 12 3/4 til 2 havde jeg i geh.arkivet en konference med grev Sponneck angående det statsskrift som jeg har udkastet som en circulair note til de store magter om at åbne underhandl. i London for at ordne successions-spørgsmålet. Under dags dato er *Kall-Rasmussen* efter min indstilling bleven udnævnt til *registrator ved geheime arkivet*. Cfr. ad 21. maj.
- Aug. 6. Idag gennemgik jeg i geh.ark. med kherre Sick den franske oversæt. af min memoire angående Augustenborgernes mangel på al arveret til Holsten.
- Aug. 7. I middags sendte jeg til udenrigsministeren en af mig udarbejdet memoire og note, hvori det danske kabinet indbyder til konferencen i London angående successions-spørgsmålet.

- Aug. 12. Idag var khrre Sick hos mig i geh.arkivet med den franske oversættelse af memoiren, jeg havde sendt i torsdags, og jeg gennemgik oversættelsen med ham. – Jeg er ved de mange konferencer med Sick bleven overbevist om, at han er et yderst enfoldigt og uvidende menneske, næsten dum.
- Aug. 13. Imorges sendte jeg mit udkast til no. 6 til Larsen at vi nærmere kunne tale derom.
- Aug. 14. I middags havde jeg et besøg i geheime-arkivet af khrre Reedtz – i anl. af mine arbejder for ham i arvefølgesagen.
- Aug. 15. Idag kl. 11 3/4 sendte jeg fra geh.arkivet to memoirer vedk. arvefølge-sagen til Reedtz, som var de sidste han havde forlangt. Straks efter kom kherre Sick til mig for at konferere med mig om den franske oversæt. af min note til hofferne. Med disse to skrifter er egentlig den hele samling af arbejder, som Reedtz havde bedt mig i forb. med kf. Larsen at levere – ekspederet. Det var ialt ni stykker, hvoraf jeg har skrevet de 8 og Larsen 1.
- Aug. 16. Sick sendte mig hjem et trykt explr. af den franske oversættelse af min første memoire – til korrektur.
- Aug. 18. Kammerherre Sick var hos mig i arkivet for at gennemgå med mig de franske oversættelser af mine memoirer. – Sick er, tror jeg, et godt skrog; men han er i statsrets-sager og overhovedet i dette anliggende ukyndig og uvidende indtil forbavselse!
- Aug. 19. Idag kl. 11 kom kherre Lunding til mig og sagde, at *kongen* ville se mig kl. 3. Kongen leverede mig de nylig på Augustenb. fundne breve, og befalede mig at gennemgå dem og give rapport om dem. – Jeg spiste så *kl. 4 til middag hos kongen*, der atter inviterede mig til at besøge sig og blive et par uger af sommeren hos sig for at komme til kræfter. Efter bordet talte grevinden meget med mig og bad mig bringe hilsen til gamle exc. Stemann. Også rakte kongen mig venlig hånden, da han gik.
- Aug. 20. Idag kl. 11 – 1 konference med kherre Sick i geheime- arkivet om den franske oversættelse af mine statsskrifter. – Sick er og bliver en skikkelig tosse – en ægte dum-rians-diplomat, med en vis vigtighed der gør komisk virkning.

- Aug. 21. Ligeledes idag kl. 10 – 12 konference med Sick, i fortsættelse af den igår. Iaften kl. 7 – 8 besøg af kjr. J. Oehlenschläger og hans svoger *Konow* fra Norge.
- Aug. 22. Idag kl. 10 – 12 konference med khrre Sick om den franske oversætt. af min mem. angående Ruslands fortrinsret til at forhandle den holstenske qvæstion. Denne selv blev kl. 1 forelagt i statsrådet, og til samme tid sendte jeg Reedtz efter begæring nogle yderligere bemærkninger derved. Oberst Baggesen besøgte mig i geheimearkivet for at tale med mig om forskellige ting vedkommende grænse-kommissionen. Han var hos mig en times tid. Han er en forunderlig treven natur – en ubehagelig patron.
- Aug. 23. Kl. 11 – 12 konference med khrre Sick ang. den franske oversættelse. Derefter lod *Reedtz* mig bede at komme til sig, da han ville mundtlig tale med mig om det brev, jeg igår havde sendt ham. Da jeg gik fra Reedtz kom Quaae til mig for at bede mig om nogle oplysninger for grænsekommissionen i Rendsborg. Baggesen kom også til der. Om aftenen fik jeg atter noget arbejde tilsendt fra Sick. Han vil rimeligvis komme til mig imorgen derom.
- Aug. 24. Khrre *Sick* kom allerede kl. 10 til mig, modtog mine bemærkninger og bragte mig nyt arbejde, hvorom vi i morgen holder konference. Senere på formiddagen kom *Rudelbach* og bad mig at gennemlæse en afhandling angående de slesvigske især gejstlige forhold, som han vil lade udkomme i Stuttgart, og hvortil kultusministeren havde lovet ham understøttelse, hvis jeg ville anbefale skriftet. Om aftenen kom *oberstl. Wilster* for at sige farvel, for han går til kommando (3. for-stærknings-batt.) i Angeln.
- Aug. 25. Jeg arbejdede et par timer i arkivet med Sick. Enhver samtale med ham godtgør hans uendelige enfoldighed og uduelighed, og det er mig ubegribeligt at et glat ansigt og pæne manerer el. fransk tournure er nok til højt avancement i udenrigsministeriet.
- Aug. 26. Imorges kom khrre Lunding til mig i geheimearkivet og bad mig at møde hos grevinde Danner kl. 12 for som vitterlighedsvidne at undertegne hendes gavebrev til et hospital i Allinge – i anledn. af kongens redning, da hestene løb løbsk med ham. Kl. 1 gik jeg til Reedtz, der ønskede at tale med mig. Han læste nogle statsskrifter for mig og ville høre min mening derom. Han rejser iaften til Palsgaard – på en otte dages tid.

- Aug. 27. Jeg læste præsten Baggenses mss. og sendte det med en bemærkning derover til Reitzel. Kl. 1 gik jeg over i ministeriet til Madvig og sagde ham min mening om Rudelbachs skrift. Aften kom *Clau- sen* til mig kl. 7 1/2 – 9 1/2 og fortalte mig en del fra sin rejse. I Slesvig går det slet.
- Sep. 1. Jeg spiste idag ved kongens taffel. Prins Ferdinand var der og førte grevinden til bords efter at kongen var gået foran med frøken Drejer!
- Okt. 6. Jeg var tilsagt ved promotionerne idag kl. 9. Men jeg er om mor- genen altid så træt, at jeg ikke kan beregne tiden til at gå – og jeg kom for silde. Ved min indtrædelse siger man mig straks, *at jeg var allerførst indkaldt* og tilføjede, at det skulle være for at vise mig en særdeles nåde. Da jeg kom ind straks, sagde kongen: »Jeg har kun en lille gave at byde Dem, men jeg giver Dem den med tak for al Deres arbejde for mig og mit land – for mig og mit land (han gen- tog disse ord) og beder Dem ikke at forsmå den«. Han trykkede dertil min hånd og gav mig *sølvkorset*. Hjemme hos mig om efterm. kl. 4 kom krherre Lunding og sagde mig (hvad jeg længe har vidst) at kongen ikke kunne lide min *sorte* kjole, og at han havde befalet ham at udfærdige et reskript til overhofmarskallen, at jeg skulle an- lægge en embedsdragt. Denne dragt vil kongen til tegn på, at jeg var *hans* arkivar, gøre lig med sin kabinetssekretærs. Jeg sagde, at jeg skulle føje mig i kongens vilje og »ville anse dragtens bestem- melse som tegn på kongens nåde«.
- Okt. 20. Jeg havde da – endelig bud efter skrædderen (Kielerich), der skal sy min *uniform* og – skaffe mig alt det øvrige kram, som hører dertil. Det hele er mig *overmåde ubehageligt*. Jeg synes mig at synke ned mellem en hob, som ingen, der kender den, kan ønske at henreg- nes til, når jeg bliver udstafferet som de andre – ædende menne- sker. Også udvortes vil en uniform genere mig. Men – jeg må finde mig deri. Jeg har givet skrædderen tegningerne, som de blev mig sendte, og overlader alt til ham. Jeg gider ikke tænke derpå!
- Okt. 31. Jeg besøgte imorges *Tillisch*, Bluhme, Bardenfleth og Madvig. Til Tillisch talte jeg rent ud og sagde ham: At redde Slesvig går for alt; for at opnå dette ofrer man alt; læg en fast plan; tilbyd stormagter- ne at ville revidere grundloven på det vilkår, at Slesvigs stænder forenes med Danmarks; lad Slesvigerne sende deputerede hertil. Forelæg dem samlede med de danske en ny revideret grundlov og

– antager de den ikke, så lad kongen octroyere den!! – Men alt på betingelse af Eidergrænsen for riget Danmark. Det er hovedsagen! –

- Nov. 8. Diner kl. 5 hos baron *Lagerheim*. Der var Bille fra Stockholm, Bræstrup og nogle flere.
- Nov. 9. Idag fik jeg et besøg af den svenske generalkonsul *Ewerlöf*, som jeg igår traf hos bar. Lagerheim. Han ville – sagde han – alt længe gøre mit bekendtskab.
- Nov. 12. Lagerheim besøgte mig idag i arkivet. Han ønskede nogle oplysninger om de indre forhold i Halland i ældre tid.
- Dec. 16. Idag blev min brodersøn (Caspar Frederik Johansen) født i Halsted præstegård. Se nedenfor d. 19.
- Dec. 17. Idag kl. 2 1/2 bragte den svenske gesandt baron Lagerheim mig på mit værelse i geheime arkivet den norske *St. Olafs-ordens kommandørkors* med tilhørende diplom dateret Stockholm d. 8. novbr.
- Dec. 19. Idag kommer min broder Johan til mig i geheimearkivet og melder mig, at hans hustru i tirsdags har født *en søn*. Han var meget glad og – rejser hjem iaften. Vi talte om, hvad drengen skulle hedde, og jeg mente, at han uden spørgsmål måtte hedde *Hans Christian*, med tillæg *Johansen*, da min broder Peter også har en lille »Hans Christian«. Min broder svarede, at – man så fik to »Hans Christianer«. Han var noget tvivlsom; derimod gefalt ham tillæget »Johansen«. (Cfr. notata ad 17. juni 1852).
- Dec. 28. Idag kl. 12 – 1 præsenterede jeg mig for baron Lagerheim med ordenen på. Item for baronessen. Baronen lovede at sende min taksigelse til Stockholm.
- Dec. 29. Jeg skrev mit brev til kongen af Sverrig, men jeg sender det først imorgen til baron Lagerheim.

1852

- Jan. 11. Billes mission blev da udført lige så slet som Reedtz's; – men vore diplomater (Skrike var iaften hos mig) synes, at alt går ypperligt. Kongen kom ikke idag til byen. Der trues stærkt med Carl Moltke til minister i Slesvig. – O Gud, o Gud!!!
- Jan. 14. Jeg gik iaften til Clausen for at tale om, hvad der var at gøre m.h.t. det truende ministerskifte. Han pålagde mig, om muligt, at tale med kongen, og han selv skulle til et møde – i al hemmelighed – hos Larsen i samme anledning.
- Jan. 15. Clausen kom til mig i middags i arkivet. Efter mødet igår hos Larsen ville Krieger tale med *Tillisch* for at hindre Carl Moltkes udnævnelse til min. i Slesvig. Også var det påtænkt, når kongen kom ind, at sende til ham en anset mand af rigsdagen, – dog kun som privat. Clausen havde selv talt med Tillisch og syntes efter dennes ytringer ved noget bedre mod. Han mente, at man kunne vel tænke Moltke som udenrigsminister, når det skulle være. Clausen opfordrede mig til at tale med kongen selv, når han kom ind, og straks med Tillisch, så og med Stemann. Jeg havde besluttet det samme.
- Jan. 16. Jeg gik imorges til Tillisch i samme anliggende. Han sagde mig *at Blubme skulle danne ministeriet*, men tvivlede på, at han kunne danne et ministerium med Carl Moltke som slesvigsk minister. I så fald ville han træde ud. Han trøstede mig noget. Han havde og den ide at lade Carl Moltke danne ministeriet, da så de nye kunne stille deres betingelser. Jeg gentog mit princip: selv at revidere grundloven og derpå udelukke alle fremmede fra enhver anden indflydelse på Slesvig end den de måtte have på hele monarkiet. Tillisch – nærmer sig Ungern-Sternberg! – Jeg gik siden til Stemann – derfra i arkivet.
- Jan. 17. Jeg sendte Berlingske Tid. en artikel mod Scheel, til optagelse næste mandag. Han lovede at optage den.
- Jan. 18. Jeg skrev i denne morgen et brev til, som jeg håber skal komme i kongens hænder!! og jeg talte deri rent ud af posen. Kongen kom i eftermiddag til byen. Clausen var hos mig iaften.
- Jan. 19. Jo! Mit brev kom rigtig i kongens hænder. Idag kl. 12 1/2 gik jeg til som jeg talte med om sagen og hvad der var at gøre. Da Tillisch kom kl. 1 1/2, gik jeg, men blev anmodet om at komme igen kl. 2. I geh.arkivet skrev jeg en flygtig opsats, som jeg tog med mig

og mødte atter kl. 2 og talte til 2 3/4. Vi vil nu se, hvad det hjælper! Jeg skrev iaften til Regensburg – om Bluhme som slesv. minister, og jeg skrev dernæst til Tillisch – om Regensburg, at han burde fast ansættes, og straks have et ridderkors eller en titel.

- Jan. 20. Jeg havde iaften noget mspl. af Molbechs afhandling om Christian VII og Caroline Mathilde. Det nærmest foregående havde jeg slet ikke set, og dette frarådede jeg at lade trykke i den form, han havde givet det.
- Jan. 21. Idag kur hos kongen i stedet for nytårsdag. – Jeg var der med min nye stadsdragt – desværre! Levetzau var hel fornem idag: Han tror, at tyskerne allerede regerer i Danmark. Der var taffel for 72 personer. Jeg var der ikke. Efter kuren kom Clausen til mig, og vi talte en times tid sammen om – dagens emne. Ved kuren talte kongen meget længe med begge tingenes formænd, *Andræ og Brun!*
- Jan. 27. Iaften kl. 6 1/2 kom kongens løber og sagde, at kongen straks ville tale med mig. Kl. 7 1/2 gik jeg til ham og var hos ham i 3 1/2 time til kl. 11, for det meste under fire øjne. Sagen er nu afgjort, og imorgen udkommer en bekendtgørelse, som kongen lod mig læse i mss. og som trykkes inat. Regensburg er bleven ridder (cfr. d. 19.) og Kranold justitsråd. Kongen bad mig skrive til Regensburg, at han skulle blive på sin post. Kongen forklarede mig vidtløftigt sin hele plan og betroede mig mange hemmeligheder! Sprog-reskript og grundl. skal blive urokket. – Jeg drak the alene med kongen, grevinden og khrre Bülow og kom hjem lidt over kl. 11. Jeg skrev straks til Regensburg.
- Jan. 28. Det ulyksalige nye ministerium. Alt synes tabt. O – mit stakkels fædreland!!
- Jan. 30. *Jeg spiste idag hos kongen* – et elegant taffel! Jeg sad hos Werlauff og Stellwagen. Kongen drak et glas med mig. Det samme gjorde også andre f.e. khrre Scavenius. Efter taflet bad grevinden mig at sige til Stemann, om hun imorgen aften kl. 7 måtte komme til ham. Jeg gik straks fra kongen til ham.
- Jan. 31. Jeg erfarer, at Clausen har været underhånden kaldet til *kongen*. Man er lidt ængstelig over følgerne af bekendtgørelsen – og vil gerne tale sig til rette med de danske patrioter. – Desværre – de er døde!! Kl. 7 iaften kom grevinden til Stemann. Hensigten var at

høre hans mening, da Tillisch havde frasagt sig kabinetssekretariatet. Stemmann bragte på bane *Andræ, Ussing, den bornholmske Wege-ner*. Grevinden selv nævnte *Matth. Rosenørn*. Dette vandt bifald.

- Feb. 1. *Jeg spiste idag hos gr. W. Moltke*. Der var elegant diner for alle de – »faldne engle«, alle de afgåede ministre og deres venner. Dog var Sophus Danneskjold der. Da jeg gik derfra, besøgte jeg Ewerlöf. I denne dag underhandlede om Rosenørn som kabinetssekretær, men Lunding kom imellem og ville selv være det. Carl Moltke lod, som det var ham ligegyldigt, men Lunding ville gøre Rosenørn til bureauchef under sig for de slesvigske sager.
- Feb. 2. Det begynder at blive den offentlige mening, at Criminil, Pechlin, C. Moltke og Bluhme – har gennem grevinden sat ministerforandringen igennem!!! Dette er i al fald kun meget indirekte – for så vidt Bluhme har snakket hende noget for, som hun ikke har forstået. Rosenørn konfererer med gl. Stemmann om sit kabinetssekretariat – og taler igen med kongen.
- Feb. 3. Kl. 12 sendte Stemmann bud efter mig i arkivet. Jeg gik straks. Han sendte mig til kongen med det råd at udnævne Rosenørn til kabinetssekretær og referendar for Slesvig; var han ikke det første tillige, så ville en tysk minister igen kunne fortrænge ham. Jeg gik til kongen som jeg var, talte først med grevinden, siden med kongen selv. *Grevinden* var flink. Hun begynder at blive bange for, at tyskerne har berøvet kongen de danskes tillid og – selv er ham og hende imod. Kongen *sagde* at sagen var afgjort: Rosenørn skulle »ind i kabinettet«, men Lunding være chef derfor ad interim. Jeg gik til Stemmann.
- Feb. 5. *Regenburg* er kommen hertil – og tog mig imorges på sengen. C. Moltke har ladet ham hente. Jeg blev inviteret til konfr. *Treschow* til søndag – og sagde ja! Jeg gad set, hvilke personer der kommer.
- Feb. 6. *Regenburg* talte med Moltke i denne formiddag. Moltke sagde, at intet skulle forandres, men kom dog alligevel med et – men! Det var ham meget om at gøre at holde *Regenburg* fast – naturligvis for ikke straks at vække en storm imod sig. *Regenburg* måtte på den anden side også ønske at frede om sit værk. *Regenburg* bliver altså virkelig departementschef – og må lade som om han venter alt godt, – men han venter alt ondt.

- Feb. 8. Regensburg viste mig en billet fra Moltke. Han er udnævnt til virkelig departementschef med 2500 rd. og fået titel af justitsråd. Jeg er *tilsagt til kongens taffel* og sendte afbud til Treschow. Medens Regensburg var hos mig, kom prof. Clausen og straks efter etatsr. Bloch, der inviterede mig til sig på fredag, som er min gamle gode rektors 80. fødselsdag! Ved kongens taffel var alle de ny slesvigske embedsmænd med Carl Moltke.
- Feb. 11. Kongen lod mig tilsige at komme til sig imorgen kl. 3.
- Feb. 12. Kongen ville blot levere mig til geheimearkivet en del af sine ungdomsarbejder, stilebøger o.desl. Disse bliver mig sendt imorgen kl. 10 – 12. *Jeg spiste til middag hos kongen kl. 5 idag.*
- Feb. 13. Jeg spiste idag hos min gode gamle rektor etatsr. Bloch – hans 80årige fødselsdag.
- Feb. 16. Kongen sendte mig i denne formiddag – noget til arkivet. Jeg tror vist, at han nok ville tale med mig. Men – jeg anser det ikke for rigtigt at gå til ham ukaldet! – Iaften kl. 8 kommer bud fra grevinde Danner, om jeg ville komme til hende imorgen, når jeg går fra arkivet.
- Feb. 17. Kl. 11 blev jeg i arkivet tilsagt til *kongens taffel* idag. Kl. 3 gik jeg til grevinden, og samtalen varede til kl. 4 1/2, da kongen imidlertid kom til – og hun først begyndte efter at han var gået. Hun ville høre min mening om to ting: 1. Man ville have udgivet en *kegelig buslov*. Hun frygtede, at det var en af Bluhme lagt snare – for at få tronfølgersagen bestemt afgjort, medens man indbildte kongen, at det var for at sørge for hende. Jeg, Tillisch og Scheele var udsete til at skrive den. 2. Kongen ville nu straks notificere offentlig sin formæling med hende; men Levetzau påstod, at kongen havde lovet at tie dermed indtil arvefølgesagen var afgjort!!! Jeg rådede at bie lidt dermed, men ingenlunde just til arvefølgesagen var afgjort.
- Feb. 19. Jeg besøgte imorges kl. 10 baron Lagerheim. Jeg foreslog ham at gøre *Werlauff* til kommandør af nordstjernen. – Jeg har nemlig mærket, at han ønsker det. Cfr. ad 20. marts.
- Feb. 25. Møde i nord. oldskr. selsk. hos hs. maj. Jeg læste om Søborgs historie og om udgravning af Asserbo.

- Feb. 26. Kongen lod mig idag hente til sig fra arkivet og leverede mig nogle nylig fundne Augustenborgske breve. Derpå blev jeg tilsagt til taflet.
- Mar. 3. Kongen sendte idag sin livsytte til mig for at give mig forklaring over ruinernes udgravning. Jeg bestilte ham til på søndag kl. 9.
- Mar. 4. Imorges melder etatsr. Molbech mig, at jeg igår aftes valgtes til medlem af den hist. forenings bestyrelse. Jeg svarede ham om eftermiddagen, at jeg kun som midlertidigt og betingelsesvis modtog valget.
- Mar. 7. Imorges kl. 9 3/4 kom der bud fra kongen, at jeg skulle følge på en lysttur til Eremitagen kl. 11. Vi tog der en dejeuner dinatoire og kom hjem kl. 6 1/2. Vi skulle atter møde til the kl. 8. Da kongen nok havde forstået, at jeg nødig kunne undvære aftenen, lod han straks efter grevinden sige mig, at jeg måtte gå hjem igen. Jeg gik kl. 9 og arbejdede her til kl. 2 om natten. Mine øjne var stærkt angrebne.
- Mar. 8. Jeg befinder mig meget ilde. Øjnene er ødelagte, maven ligeledes, og feber farer mig gennem lemmerne, – følger af den kolde tur igår. Indbydelse til Stemanns på torsdag kl. 5. Jeg var mine 6 timer i arkivet.
- Mar. 9. Jeg befinder mig slet. Efter hjemkomsten fra arkivet kl. 3 begyndte jeg en kur med pulvere, og inat vil jeg tage ind at svede på. Indbydelse til Lagerheim til lørdag kl. 5.
- Mar. 10. Jeg har haft en drøj nat. Alligevel er jeg noget bedre.
- Mar. 11. Jeg var så hos Stemanns til middag.
- Mar. 13. Imorges invitation til prof. Clausens til mandag. Jeg var så hos *Lagerheims* til middag og jeg drak om aftenen the hos Wanschers. I arkivet kom Quaade fra udenrigsministeriet til mig for at høre min mening om forhandlingerne i London angående arvefølgesagen og hvorledes den skulle drives.
- Mar. 14. Imorges kl. 10 – 2 havde jeg hos mig kongens livsytte Jørgensen for at erholde forklaringer om udgravningen i Asserbo og Søborg.

1852

- Mar. 16. Jeg er inviteret til gehrd. Stemann til torsdag kl. 5.
- Mar. 17. Jeg er inviteret til diner hos gen.konsul Ewerlöff på lørdag kl. 5.
- Mar. 20. Idag kommer baron Lagerheim til mig i arkivet og fortæller mig, at nu var *Werlauff* km. af nordstjernen. Se ad 19. febr. Jeg skrev Werlauff et gratulationsbrev. I samtalen idag med bar. Lagerheim sagde han rent ud, da vi talte om bekendtgørelsen af 28. januar og dens ulykke for Danmark: »Jeg tror ganske vist, at jeg, om jeg havde været dansk minister, skulle have kunnet ordne den sag efter Danmarks ønsker!«. Det var et brillant gilde idag hos Ewerlöf. Der var Criminil, Bluhme, Sponneck, Lagerheim etc. etc.
- Mar. 21. I denne sildige aften kl. 11 døde enkedronning Marie Sophie Frederikke.
- Mar. 24. Jeg skulle idag have spist til middag hos just. Liebe; men så kom der pludselig så mange efterspørgseler i geheimarkivet i anl. af at enkedronningens død skal notificeres ved fremmede hoffer, at jeg først kl. henved 6 kom fra arkivet. Om aftenen gik jeg en times tid ned til Liebes, hvor man nylig var stået fra bordet. Ussings og Davids var der.
- Mar. 26. Kl. 6 kom bud, at jeg kl. 7 skulle komme til *kongen*. Han leverede mig alle renunciations- og agnitionsakterne i anl. af tronfølgen at henlægge i geh.arkivet. Jeg gik fra ham kl. 9 og lagde dem straks i ark. Om aftenen kl. 9 1/2 gik jeg i et aftenselskab til Ussings og kom hjem kl. 12.
- Mar. 29. Idag sendte pr. Christian af Glücksborg mig et par akter om sin appanage og bolig – til henlæggelse i arkivet.
- Mar. 30. Jeg gik imorges kl. 9 til *prins Christian* med min revers. Han var ikke hjemme. Jeg afleverede den og gik igen til ham kl. 12, men da sad han i forretninger. Jeg var kl. 12 1/2 – 1 1/2 hos grevinde Danner, *tilsagt!*
- Mar. 31. Jeg spiste til middag hos bisk. Engelstoft – et slags afskedsgilde. Han rejser i næste uge.
- Apr. 1. Jeg skrev igår aftes et vist brev for at berede kongen på den forventede deputation fra Adelby, og jeg afsendte det idag. Jeg skrev et

brev til *prins Christian* iaften på embeds vegne. Om aftenen var bud hos mig, at grevinden ønskede at tale med mig imorgen kl. 10.

- Apr. 2. Jeg sendte brevet afsted til prins Christian. Jeg gik kl. 10 til grevinden. Samtale om: 1. Middel til udsoning i kongehuset – gensidige løfter, navnlig at grevinden skulle blive, som hun var, og anerkende de fyrstelige personers præcedens. 2. Om det ukloge i at smigre og belønne fjender for at vinde dem, og en udvortes desavouering af sande venner. 3. Om det ukloge i en rejse til Holsten – hellere Fyn og Jylland. 4. Om den forventede deputation fra Adelby: Moltkes mangel på følelse for nationalstatens betyding.
- Apr. 3. Kongen rejste igår eftermiddags til Frederiksborg.
- Apr. 9. Kongen kom fra Frederiksborg i denne middag kl. 2. Iaften kørtes enkedronningens lig til Roskilde for at begraves imorgen.
- Apr. 10. Jeg er i denne uge bleven tegnet af en Düsseldorfsk *portrætmaler Kayser*, der rejser i alle lande for at samle portrætter til et værk over »celebres contemporains« og havde anmodet mig gentagne gange om at sidde for sig. Jeg sad tre gange. Om portrættet ligner, kan jeg ikke sige, endnu mindre, om værket nogen tid udkommer. Portrættet bliver hos Kayser, og jeg gav ham som bidrag til hans rejseomkostninger i foræring 10 rbdlr. Kongen kom tilbage fra Roskilde kl. 2 1/2 og rejste derpå kl. 4 til Frederiksborg.
- Apr. 12. Khr. Quaade kommer idag til mig og fortæller, at Rusland vil have Warschauer-protokollen således forstået, at hele monarkiet går i arv til prins Christian på egne vegne og hans mandlige descendens – også uden hensyn til, om han efterlod sønner af et andet ægteskab end det med Louise. Han spørger, hvad man herved skal gøre. Jeg mente, at man skulle protestere derimod og *respekttere* Lex Regia, som man er nødt til. En sådan forandring kan regeringen ikke gøre – det ligger uden for dens kompetence. Der er vel, med Guds hjælp, ikke iøvrigt in casu noget at befrygte derved.
- Apr. 13. Møde i danske histor. forening – hos Molbech.
- Apr. 14. *Geb. Stemmanns geb.* Kongen kom kl. 2 1/2 og var hos ham halvanden time. Jeg spiste til middag og blev der hele aftenen. Den gamle var meget rask.

og bød mig jordbær; viste mig derpå sin antikvitets-samling og førte mig til kabinetterne, der havde tapeter fra Kalmar-krigen – med latinske vers, som jeg oversatte. Ved taflet drak kongen, grevinden, Bülow, Lunding, Blücher, Borregaard og Trap glas med mig. The kl. 8. Iseng på slottet kl. 12.

- Apr. 22. Stod op imorges på Frederiksborg kl. 5, drak the og kørte kl. 6 bort med krhrre Irminger. Kom hjem kl. 9 1/2 og gik straks i arkivet. Jeg var inviteret til *Clausen (fødselsdag)* iaften. Jeg var i arkivet kl. 9 3/4 og gik til Stemann kl. 2. Han overdrog mig at gratulere Clausen. – Kl. 7 gik jeg ud til Knuths og hilsende på grevinden; derfra til Wanschers og takkede for sidst – derfra til Clausens, hvor der iøvrigt ikke var mange andre end den nærmeste familie. Jeg foreslog hans skål. Gik hjem kl. 12 1/2. Regenburg var inviteret, men var ved en misforståelse ikke kommen.
- Apr. 23. Jeg var iaften i selskab hos konfr. Koch. Clausens var der, og der blev danset af ungdommen. Kongen har været noget i fare idag på en ridetur, men er gudskelov kommen vel fra det.
- Apr. 24. Møde i det oldnordiske selskab iaften. Efter Stemanns begæring skrev jeg nogle ord til Frederiksborg om vore forhandlinger ang. arvespørgsmålet, og lod dem gå med posten.
- Apr. 26. Iaften kom konfr. *Treschow* til mig. Jeg talte med ham om enke-dronningens efterladte papirer og sagde ham, at exc. Moltke havde lovet mig, hvad der fandtes af historisk mærkelige sager. Han var enig deri og nævnede enkelte ting, som jeg skulle få til arkivet. Medens Treschow var her, kom også *Hjort*; men jeg måtte lade sige, at jeg ikke var hjemme.
- Apr. 27. Iaften kl. 9 3/4 kom Niels Mortensen og bad mig at komme imorgen tidlig kl. 10.
- Apr. 28. Jeg var så imorges hos N.N. som sagde mig, at kongen ville sende Lunding til mig for at overlægge med mig, hvilket svar der skulle gives Bluhme på hans beretning om arvefølge-forhandlingerne. Kl. 6 1/2 i eftermiddag kom også Lunding, men gav sagen den vending, at han havde bedt kongen om at måtte tale med mig om sagen. Tingen er, at Lunding, som han selv siger, ikke forstår dette. Han bad mig at opsætte for sig det svar, som kongen skulle give Bluhme. Jeg lovede det. Lunding tror ikke ministrene, navnlig ikke

Bluhme; men han mangler arbejdskraft og fasthed. (Om arvesagen – se Berlingske Tidende no. 103 – fra London).

- Apr. 29. Imorges kl. 8 sendte jeg Lunding udkast til en resolution fra kongen til Bluhme. Om eftermiddagen kom han til mig og takkede for den; – men han havde ikke ret forstået den: thi han forstår ikke sagen. Jeg forklarede ham den, og han gik fra mig med den begæring, at han måtte vise mig sin opsats før han forelagde kongen den. Senere kom khrrer Rosenørn til mig og talte for en del om samme sag uden at vide, at Lunding konfererede med mig derom. Han indså det farlige ved at afskaffe den cognatiske arvefølge. Jeg er inviteret til Stemanns på søndag.
- Apr. 30. Imorges gik jeg til Stemann for at meddele ham, hvad der var passeret. Derfra i arkivet, hvor *Brücker* kom til mig for at vise mig et brev, som skulle sendes mig angående nyt lokale til arkivet. Idag siges det (både Stemann fortalte det og i arkivet blev det fortalt) at hertugen af Augustenborg havde modtaget tilbudet af 3.000.000 ? for sine godser.
- Maj 1. Kammerh. Rosenørn var hos mig. Han fortæller mig, at kongen idag har vist ham det af mig udkastede svar til Bluhme, der imorgen afgår til denne. Rosenørn fortæller mig også følgende: Da Re-edtz i sin tid i sin hele glædedrukne dumhed og uvidenhed kom tilbage fra Warschau med sit formentlige mesterstykke, protokollen, og straks ville forelægge kongen den til approbation, forlangte de øvrige ministre, at *jeg* først skulle se den og afgive betænkning om den. Men dertil svarede Reedtz disse mærkelige ord: »Men så er jeg bange for, at han kommer igen med sine bemærkninger – og tilintetgør denne ide, lige som han i forrige år ødelagde planen til at vælge den oldenborgske prins«! Jeg må deraf slutte, at mine i sin tid til Clausen og Bille indgivne memoirer har i deres indhold været Oldenborgeren forelagte, og at denne, som formodentlig forud havde givet Slesvigholsteinerne et løfte a la Christian I, derved har måttet trække sig tilbage. Det ville være i højeste grad mærkeligt!! og det ville forklare Oldenborgs adfærd m.h.t. fredens ratifikation; det ville i sandhed være den største tjeneste jeg har kunnet vise mit fædreland! – Men Reedtz – en minister, der blot søger at få ende på sagen a tout prix og giver de slagne oprørere alt, hvad de fordrer. Hvilken dom er for streng over en sådan person! Men dumhed – er jo en slags undskyldning.

- Maj 2. Jeg var inviteret til Stemanns til middag. Da jeg dog erindrede, at det var frøken Augustas fødselsdag, gik jeg om formiddagen kl. 1 3/4, og undskyldte mig derhos, da jeg kl. 12 (!) var *tilsagt til kongens taffel*. Ved tallet var baron Delong. Kongen drak et glas med mig! Fra kongen gik jeg til Stemanns og tog der min the, hvorefter jeg kl. 9 1/2 gik hjem. Kongen forlangte 1) et duplikat af min revers af 27. marts og oplysning om, hvor han var, da han modtog den første revers, 2) oplysn. om Skodsborg.
- Maj 6. Jeg ville imorges gøre Delong en kontra-visit i hotel d'Angleterre, men traf ham ikke. I arkivet besøgte *Martini* mig og bragte mig et brev fra hans fætter, Pauw de Wildprecht, nu ved den nederlandske legation i Wien. Jeg blev opholdt ved dette besøg og måtte spise på en restauration, hvor jeg traf Delong og talte med ham. Iaften kommer krherre Rosenørn og melder mig, at hans kone igår eller imorges har født en søn.
- Maj 7. *Store Bededag*. Jeg spiste til middag hos ghrd. Stemann. Derefter besøgte jeg tante Wegener. The drak jeg hjemme hos mig selv og blev om aftenen ved mit arbejde.
- Maj 8. Kongen kom i denne aften til byen. På denne dag, middag kl. 1 blev i London den traktat eller konvention undertegnet, der bestemte arvefølgen i det danske monarki og tillige monarkiets bestandige integritet (Berl.Tid. 1852 no. 108 af 11. maj). Også for mig personlig en mærkelig begivenhed; thi jeg har skrevet alle aktstykkerne både til transaktionen indenlands og forhandlingerne udenlands.
- Maj 9. Jeg havde idag besøg af prof. Clausen og konferentsr. Bræstrup. Kongen var iaften i Frue kirke i anledn. af de Masmannske søndagsskoleers fest.
- Maj 10. Imorges sendte jeg fra geheimearkivet til kongen den registrant, som jeg havde skrevet over samlingen af hans ungdoms-arbejder, hvilken samling jeg har kaldt: »*Historia infantiae Frederici Septimi*«. I eftermiddag sendte jeg til Odense 4 explr. af mit skrift om Engelstoft og – pengene (75 rbd.) fra Puggaard til Klara Simonsen for det forløbne halvår. (Vi havde idag den første varme forårsdag).
- Maj 11. Delong besøgte mig i eftermiddag. Han fortalte: Palmerstons holdning imod Louis Napoleon foranledigede en traktat mellem

Louis Napoleon og Østrig (Schwarzenberg), der allerede var undertegnet: *Frankrig* skulle have Belgien, Savoien og Rhinpreussen; *Preussen* skulle skadesløsholdes ved hele Hannover; *Rusland* måtte frit gøre erobringer i Levanten. Men da alt var beredt og Louis Napoleon i fulde rustninger, vovede Schwarzenberg ikke at fortie sagen for kejser Nicolaus. Denne svarede intet, men sendte tre statsmænd ud: en til Belgien, som han nu allerførst anerkendte; en anden til London og en tredje til Paris, hvor han truede med sin hele magt, hvis man vovede at gå videre i denne plan. – Følgen var, at planen blev opgivet, men tillige at England måtte forandre sin politik og – Palmerston træde af! – Dette var Delongs fortælling!!

- Maj 15. I eftermiddag besøgte kammerh. Bülow (adjutant hos kongen) mig og gav mig en egenhændig opsats af Christian VIII som prins angående Fredericia fæstnings store vigtighed, men daværende forfaldne tilstand.
- Maj 16. Imorges kl. 9 blev jeg tilsagt at komme til kongen kl. 12. Kl. 10 blev jeg inviteret til prof. Clausens til imorgen middag. Kongen ville blot takke mig for det ham d. 10. d.m. sendte mss. Han talte med mig over en stiv time og fortalte mig nogle lystige historier fra sin ungdom, navnlig om en klub som han dannede med omtr. 25 unge officerer og flere løjer, som de unge mennesker havde gjort. Det synes ikke, som om general Bardenfleth har forstået at sætte sig i det rette forhold, også sagde kongen selv, at han intet grundigt havde lært, navnlig ej heller nogen religion. Lieberling konfirmation.
- Maj 17. Kongen rejste bort idag.
- Maj 19. Kongen kom idag formiddag kl. 12 til byen. Jeg spiste til middag hos Stemanns. Om aftenen var kongen anden gang på studenterkomedie. *Berling* rejser i denne tid i Sverrig. Også pastor Visby er rejst eller vil rejse derhen. – Jeg har grund til at antage, at begge rejser i *frimurer-ærinder* til de mange svenske loger, at Berling navnlig rejser efter kongens ordre, og at det egentlig er Visby som driver denne sag!
- Maj 20. Kongen rejste ved middagstid igen til Frederiksborg (han har givet 500 rbd. til studentereforeningens bygning).

- Maj 21. I eftermidd. kl. 3 1/2 møde hos mig af Rafn og Magnussen ang. programmet for det nordiske oldskrift- selskab.
- Maj 22. Hele eftermiddagen spildt ved besøg: Først kom oberstl. *Wilster*; derpå excl. ghrd. *Dankwart* og til sidst kammerh. *Rosenørn*. Rosenørn bad mig om at anbefale en fætter af sig, en prop. Fenger, til at blive oconomus på Herlufsholm. Jeg skrev straks om aftenen eller natten et brev til grev Knuth derom.
- Maj 26. Jeg besøgte gamle exc. Stemmann imorges, da jeg gik til arkivet. Han kører sig i disse milde dage hver dag en tur, havde været i Charlottenlund, Dyrehaven etc. og er meget rask.
- Maj 27. Idag indtages kopist-pladsen til afgørelse i *ministeriet*.
- Jun. 1. Idag kom Will. Oehlenschläger til mig i arkivet og fortalte mig, at der igår var kommen efterretn. om *Adlers død* på rejsen – i byen Hoff i det nordlige Bayern (Øvre-Franken kreds). Joh. Oehlenschläger og kone, der ledsagede ham, kommer imorgen eller på søndag hertil. Om middagen besøgte jeg exc. *Stemann*, der fortalte mig, at kherre Rosenørn havde haft et betænkelig besvimelses tilfælde. – Om eftermiddagen kom først Rafn til mig og spildte min tid; derpå kom Rosenørn selv, som så lidt medtaget ud og mente at spore noget apoplektisk i hint tilfælde. Ud på aftenen kom Hjort til mig – om ingenting eller for at spionere.
- Jun. 2. *Kongen* kom hertil igår aftes silde kl. 11, og imorges kl. 8 sendte jeg kongen et skrift på 11 ark, beretning om nogle Augustenborgske breve og papirer; men min beretning var skrevet og dateret fra geh.arkivet d. 1. juni.
- Jun. 3. I middags kl. 4 kørte jeg ud til Wanschers på Strandvejen og spiste til middag. Det var tante Wegeners fødselsdag. Jeg var hjemme ved mit arbejde kl. 7 3/4. Kl. 9 kommer kherre *Rosenørn* til mig med den hilsen fra grevinde Danner, at hun ville råde mig til at være beredt derpå, hvis hs. maj. kongen skulle ville befale mig at følge med sig på rejsen, som han agter at foretage til Jylland d. 12. d.m. – Det var mig just ikke meget bekvemt, men vi får nu at se, hvad det bliver til.
- Jun. 4. I denne eftermiddag kommer kherre Lunding til mig med den hilsen fra kongen, at jeg skal følge med ham på den forestående rejse.

– Jeg skønner på kongens nåde; men vist er det, at det falder mig helt ubelejligt i mange henseender. Siden kom Berlien og spildte mig megen tid. Han vil rejse i udlandet. Han fortalte en del om frimurerlogen og dens forskellige afdelinger eller klasser, at kongen var general-stormester (magnus magister), og at Berling var commissarius magni magistris og havde i Sverrig hentet sig en højere grad etc.

- Jun. 5. Efter nøjere overvejelse skrev jeg imorges kl. 7 et brev til Lunding og bad ham om muligt at bevirke, at kongen opgav sin plan med mig og – lod mig blive hjemme! – Kl. 12 kom kongens løber til mig i arkivet og tilsagde mig at spise der til middag kl. 4. Da jeg kl. 4 kom til kongen, kaldte han mig ind i et andet værelse, takkede mig først for det ham i onsdags sendte skrift og sagde mig derpå, at jeg måtte dog følge med på rejsen. Han ønskede det og troede, at mit helbred ville have godt deraf, og at det desuden var godt, at historiografen var noget om kongen. Jeg kunne – sagde han – gøre mig det så bekvemt, som jeg ville, ja jeg måtte endog gerne rejse med min sorte kjole, hvis uniformen generede. Derpå gik han bort og kom igen og forærede mig en dolk, som jeg på rejsen kunne bruge i steden for kården. Dermed er således den sag afgjort. – Fra kongens taffel gik jeg til gl. Stemann og fortalte ham det. Han skændte på mig, fordi jeg havde gjort modstand og fandt det i sin orden, at jeg skulle følge med kongen. Om aftenen bestilte jeg nogle klæder hos skrædderen. Levetzau havde nemlig sagt mig, at kongens tilladelse til at jeg gerne måtte rejse i civil dragt, når jeg ikke var om kongen, var ganske impraktikabel, – og jeg blev overbevist derom ved hans nærmere forklaring. Jeg bestilte mig altså hos skrædderen en simplere uniform til at rejse med.
- Jun. 6. Idag kl. 12 bringes et cirkulære fra overhofmarskallen til mig. I dette cirkulære var alle kongens ledsagere opførte efter deres rangorden, dog minister Bang øverst, og enhver påtegnede, at cirkulæret var ham pålagt. Man befales at møde på lørdag morgen kl. 9 ombord på dampskibet Eideren ved Tøldboden i daglig uniform, men således at epauletter og trekantet hat medbringes.
- Jun. 7. Hs. maj. kongen rejste imorges til Skaane efter indbydelse af kong Oscar.
- Jun. 8. Helene. Renter til Ringsted.

- Jun. 9. Jeg spiste hos exc. Stemann idag. Iaften kl. 8 kom kongen med dampskibet Hekla tilbage fra Skaane.
- Jun. 10. Assurance-dag.
- Jun. 12. Idag har jeg syslet med indpakningen. Alting blev først udsøgt og fremlagt, og derpå tog jeg to timer til at pakke ind i. Jeg nåede alt meget godt i to timer. Efter tilsigelse mødte jeg ved Toldboden kl. 9 og vi lagde ud af bommen kl. 10, gik i land i Skodsborg, hvor vi spiste til middag hos kongen, der ville gå ombord fra Skodsborg af. Dette skete først kl. 4 – 5. Nu dampede vi afsted. Jeg søgte min kahyt, men kongen var bestandig på dækket indtil kl. 2 – 3 om natten, da han gik ned for at sove lidt. Dampskibet som førte os var: *Eideren*.
- Jun. 13. Ankomst til Hals kl. 5, hvor vi lå til kl. 9. Vi traf der dampskibet Limfjorden, der førte os til *Aalborg* kl. 11. Kongen gik først alene i land, derpå Levetzau med grevinden. Efter hurraråbene tog kongen grevinden ved venstre hånd. Han gik umiddelbart til kirken, hvor Bindsbøll prædikede. Derfra gik man til slottet el. amtmandsboligen. Hurraråb, der skal have været hørt en enkelt af de københavnske piper, men jeg hørte aldeles ingen. Taffel hos kongen kl. 5 – 7. Invitation af kommunen til diner og bal. Kongen beså vandanlæget ø. for byen, bakkerne v. for byen med udsigt, klubhuset. Uhyre tilstrømning af mennesker (min broder med familie). Byen var illumineret og kongen gik til ro kl. 11. Jeg boede hos bogrm. just. Mørch.
- Jun. 14. Tidlig om morgenen kl. 6 over til Sundby. Kongen sidst. Æreport. Her var vogne, med hvilke vi skulle køre i Vendsyssel. På vejen til Hjørring var æreporte med taler og sang på de fleste skiftesteder. Tale af pastor Rasbek og af Bertel Bech, sognefoged ved Fuglsig. Vi kom til Hjørring kl. 12. – Vendsyssels svulmende frugtbarhed og blomstrende kraft forbavsede mig. Det er vist en af Danmarks rigeste provinser. Hjørring er en temmelig anelig, smuk, blomstrende by. Byen gav en diner, hvor mange damer var tilstede. Efter dineren et kort ophold. Jeg boede hos postmester cancell. Hartmann. Derpå kørte vi til Frederikshavn, hvor jeg boede hos en gl. forhenv. sømand (.?) Sørensen.
- Jun. 15. Afrejse fra Frederikshavn kl. 6 til Skagen og var kl. 8 1/2 på halvvejen ved Aalbek: Frokost. Ankomst til Skagen Vesterby kl. 11 (ære-

port) og Østerby kl. 11 1/4, samt derfra videre kørt til Grenen. Jeg lod Kattegattets og Vesterhavets bølger mødes over min fod. Rednings-raketter, redningsbåd. Afrejse fra Grenen kl. 1 1/2. Fyrtårnet (66 fod over vandfladen) beset. Ligel. den nye kirke. Tiltale af præsten. Spadserede i nabolaget ved forst-inspektionens hus indtil kl. 3. En invalid fra Frederiksstad og kongens ord til ham. Tilbords i byfoged Hofmeiers anlæg kl. 3 1/2. Afrejse kl. 5 1/2. Vandring kl. 5 3/4 – 6 3/4 i klitterne ved den gamle kirke. Hjem til *Frederikshavn* kl. 11 1/2. En collation. Til hvile kl. 1.

- Jun. 16. Kl. 9 1/2 begyndte besigtigelserne i Fladstrand: Fyrtårn, roning i den smukke havn etc. Dejeuner hos Steenstrup og hans taler!! Afrejse til Sæby kl. 12 1/2. Afskedstale ved Bangsbo – ankomst til *Sæby* kl. 2 hos byfoged Gad. Beset kirken, havnen etc. Diner givet af kongen på rådstuen. Afrejse og ankomst til Dybvad-gaard (Winckler) kl. 7 1/2. Afrejse fra Dybvad kl. 8 1/2. Vi nåede kl. 9 3/4 til en smuk høj ved vejen i Hellevad sogn på Jyllands Aas. Den fik af beboerne navnet Danner-høj. Ankomst om natten kl. 1 til Sandby og kl. 1 1/4 til *Aalborg*.
- Jun. 17. Kun lidet blev set denne dag. Alle trængte efter den yderst anstrengende rejse i de foregående dage til hvile. Først om middagen begyndte livet at røre sig. Byen gav en stor diner i kompagni-huset. »En superb diner« – sagde Levetzau. Mange skåler, lidt outrederede. Bispinde Bindesbøll læser idag for mig et brev fra hendes søster i Nakskov (cfr. ad 19. decbr. 1851) om min brodersøns dåb; jeg overraskes ved navnet: Caspar Frederik Johansen!!
- Jun. 18. Pastor Claudi's barn døbt: Frederik Ludvig. Kongen og grevinden faddere. Hjemme hos Claudi kl. 12. Beset hospital, dårekiste, bibliotek, asyl, fattighus, Frue kirke. I excercerhuset kl. 2 1/2, gymnastikhus, havnen – derfra langs Lange Linie til militær-anlægget. Kongen gav diner i katedralskolens lokale – knap plads. Jeg og flere af følget havde taffel på gæstgivergården. Byen gav et stort bal i kompagni-huset.
- Jun. 19. Kl. 8 var vi tilsagte at møde hos kongen på slottet, og kl. 8 1/2 gik vi ombord. Vi dampede forbi Sundby, (...?), hvor et bonde-rytteri stod omstillet på grundene ude i vandet og en sang blev afsungen, og (...?). Ankomst til Nibe kl. 10, besøgte kirken kl. 11 1/2 (pastor Thomsen) og kørte derefter – gennem æreporte til *Lundbæk*, hvor vi opholdt os og dinede kl. 12 1/2 – 2 1/2. Tilbage til Nibe og

straks ombord. Vi ankom til *Løgstør* kl. 5. Vi måtte ile med spisningen for at komme over *Løgstør* grænse ved god lys dag, og afgik altså fra *Løgstør* kl. 6 3/4. Vi kom til *Thisted* kl. 9. *Thisted* er en meget smuk by i blomstrende opkomst. Befolkningen var rede til at vise kongen den rimeligste føjelighed og havde haft konflikt med amtm. Rosenkrants om deres sange o.desl. Denne opposition bevirkede, at man uden tvivl fra borgernes side gik for vidt i visse retninger. Dette sagde jeg rent ud til grevinden. Collation hos Rosenkrants – stiv og lidt kold. Kongen kørte ud at bese byen og spadserede i anlæget. Han lod overhofmarskallen hente baronessen, der spadserede nu med. Collation i anlæget givet af byen; supper – alt var velment fra borgernes side; men man mærkede, at de havde savnet anvisning og ikke selv forstod sig ret på at arrangere sligt (jeg fik kvarter hos dr. Michelsen, læge i byen).

- Jun. 20. Kl. 10 var kongen i kirke. Overhofmarskallen var syg ifølge anstrengelsen igår aftes. Jeg skrev et lille brev til exc. Stemann. Taflet var kl. 5. Om aftenen var kongen i teatret kl. 8 – 11 1/2 (khrre Blücher var just ikke artig mod mig, men hængte altid fast i Rosenkrants). Ved theen hos Rosenkrants efter teatret sagde jeg ham det. – To rigsdagsmænd fra byen og egnen (Hansen og Lykke), der angående festiviteterne havde opponeret mod Rosenkrants, var af ham ikke præsenterede for kongen og ikke inviterede til kongens taffel; de beklagede sig hos Rosenørn, som sagde kongen det. Han lod dem komme og følge sig på rejsen.
- Jun. 21. Beset kirken med runesten, havnen etc. og spadserede gennem plantagen til havnen fra kl. 8 – 10 1/2, da man gik ombord og forlod *Thisted*. Ankom til *Fur* kl. 1 1/2. Beset den røde sten og den 60 skridt lange Klover hule under jorden; gravet for at finde stenkul. Bondepiger danser mazurka. Kirken af 1615 har et ejendommeligt udseende med prædikestolen foran alteret. Afgang fra *Fur* kl. 3 1/2 og ankomst til *Nykøbing* kl. 6 1/2. Meget festlig modtagelse af damer, beset kirke og havn. Kongen gav kl. 8 – 9 3/4 en diner på rådhuset, hvortil mange damer var indbudne, lige som også en del bønder. Fakkeltog om aftenen. Byen var illumineret og kongen kørte ud for at se den.
- Jun. 22. Ombord og afgang fra *Nykøbing* kl. 10 1/4. Blæst. Vi gik iland på den nordlige side (Aggersiden), den sydlige hedder Harboøre-siden, kl. 2 1/2. Spisning i et telt hos assessor Claudi (udnævnt til justitsråd). Vi så dampskibet *Jylland* nylig kommen fra London med

depecher, i selve kanalen. Vi kørte lige ned til kanalmundingen og spadserede derefter mod nord langs med Vesterhavets kyster, beså klitdæmningerne nord for Aggerkanalen, raket-redningsapparatet og samme ved (...?) (prøve). Kongen tog the i teltet. Vi gik igen ombord ved hjælp af redningsbådene kl. 6 1/2 og kom til *Lemvig* kl. 8 1/2. Diner kl. 10 – 12 givet af byfoged Voigt; illumination og sang i byfogedens have. NB Rygte at baronesse Rosenkrants der var tilstede.

- Jun. 23. Kongen beså kl. 8 1/2 kirken (umærkelig) og havnen og talte med borgerne om et nyt havneanlæg, hvortil der var god lejlighed. Gav derpå audienser. Gik ombord kl. 10 1/4. Det uheld indtraf kl. 2 at en skovl gik løs i et af hjulene og standsede farten indtil det var istandsat. Ankom til *Nykøbing* kl. 6. Diner kl. 7 og bal i anlæget kl. 9 1/2. Kongen dansede tre gange, grevinden et øjeblik. Der var illumination, fyrværkeri, beværtning med en souper. Kongen tog først hjem kl. 12 1/2. Jeg havde i Nykøbing kvarter hos købm. Knudsen.
- Jun. 24. Kongen gav audiens kl. 9 – 10 medens grevinden besøgte kirken. Frokost kl. 10 1/2 – 11 1/2 og straks derefter gik man ombord. Vi gik iland ved Krabbesholm på pramme kl. 2 1/2 og besøgte den gammeldags gård og familie. Derefter kørte vi til Skive, hvor der var taffel kl. 5. Afrejse fra *Skive* kl. 7 1/2. Som sædvanligt mange æreporte på vejen. Ankomst til *Viborg* kl. 1 1/2 om natten. Byen illumineret etc. Kongen trak sig snart tilbage, da han led af kolik, men grevinden talte med de damer, som havde indfundet sig. (Jeg havde kvarter hos kancell. Selmer).
- Jun. 25. Kongen er gudskelov bedre, men vil dog hvile sig lidt. Kl. 5 var diner givet af byen. Siden var kongen i Kryptkirken og hørte en sang derfra. (Jeg læste en beskrivelse deraf i *Viborg* avis; selv var jeg hjemme og laborerede af en bulden finger).
- Jun. 26. Kongen med følge kørte til Hald og kom hjem omtrent kl. 4. Der var et lille taffel for følget alene og forresten ro den hele dag (jeg holdt mig også idag hjemme og plejede min dårlige finger).
- Jun. 27. Jeg hilste nu på kongen og begyndte igen at gå ud. Kongen var meget venlig og sagde pludselig: Nu skal De være konferentsråd! Det var mig ubehageligt for øjeblikket, og kongen mærkede det men sagde straks: Det har jeg nu bestemt og venter, at Wegener vil fin-

de sig i hvad kongen befaler. – Bedre var det dog om kongen havde ladet dette være; det vil kun skade mig. – Derefter gik vi kl. 10 i kirke, hvor biskop Øllgaard prædikede, beså siden Gråbrødre hospital, Worres stiftelse og domkirken. Kongen gav diner kl. 4 1/2, og kommunen gav et bal kl. 9 1/2, hvorfra kongen tog hjem kl. 2. Mig fortælles underlige ting om hvad min. Bang skal have sagt til borgerrepræsentanterne her i Viborg.

- Jun. 28. Afrejse fra Viborg og ankomst til Stendalgaard hos forstråd Bang kl. 10 1/2. Han blev ridder og hans 15årige datter, hvis fødselsdag det var og som var kaldet Caroline Amalie for dagens skyld, fik en present. Regnvejret hindrede i at bese den højst anselige plantage. Vi forlod Stendalgaard kl. 11 3/4 og kom – gennem mangfoldige æreporte – kl. 5 1/4 til *Silkeborg*. Diner kl. 6 hos kongen i Drewsens til hans disposition stillede hus; fakkeltog og sang kl. 9 1/2. Silkeborg synes at ville blomstre frem. Man regner at 800 indb., rigtig nok med fabrikarbejderne.
- Jun. 29. Kongen beså tidlig fabrikkerne og spiste derpå frokost. En bonde-deputation kom til ham under rigsdagsm. Schöler, og tre af dem inviteredes til diner. Kongen gav 200, grevinden 100 rbd. til udde-ling af en komite. – Kongen og følget kørte ud for at se smukke udsigter kl. 2. Vi så især tre brillante udsigter fra bjergene over skove og søer, og een af dem fik navn »Frederik den Syvendes høj«. Vi kom tilbage kl. 5 og spiste kl. 6. – Atter kørte vi ud kl. 7 3/4 og kom kl. 8 3/4 til en dejlig høj, som kongen gav navnet *Louisehøj*, hvorefter kongen drak the i skovriderhuset Naaege. Derfra gik vi ombord i små både og sejlede eller roede gennem den hele vejen illumine-rede flodseng og tilbage til Silkeborg – en ganske dejlig tur!!
- Jun. 30. Afrejse til Himmelbjerget kl. 8 1/2 og ankomst til (...?) kl. 11 1/2. Frokost og udsigt. Vi kørte hjemad kl. 3 og besøgte på hjemvejen kl. 5 1/2 en meget anselig høj mellem Skibstedsø og Borresø kaldet Tindhøj eller Caroline Amalie høj. Vi kom hjem kl. 6 3/4 og gik til taffel kl. 8.
- Jul. 1. Afrejse fra Silkeborg kl. 10 1/4 til Randers, gennem æreporte ved hvert skiftested): omtrent hver anden mil. Ved Haslund mødte en meget lang række af ryttere med faner og ledsagede toget lige til *Randers*, hvor til vi nåede kl. 5 3/4. Samme dag gav byen en diner kl. 7 3/4, hvorved amtmand Lorenz udbragte kongens og kjkr. Ko-fod grevindens skål. Levetzau var upasselig, og da vi kom hjem til

kongens kvarter – var også Roepstorff borte. Kongen var vred derover. (Jeg havde kvarter hos prokurator Olsen).

- Jul. 2. Kongen beså kl. 9 asylet, kirken, havnen (en jagt løb af stabel kaldet Louise), arsenalet, et forsøg med Drewsens dampbåd. Derfra gik kongen hjem og hvilede eller gav audiens. Jeg besøgte Köster, Brock, Thortsens, Ammitzbøll. Taffel hos kongen kl. 5. Om aftenen var kongen i anlæget, der var smukt illumineret, og hvor der nødes the. Man spadserede omkring deri – og kom hjem kl. 12.
- Jul. 3. Afrejse fra Randers kl. 11 1/4 og ankomst gennem mange ærepor-te til *Aarhus* kl. 3 3/4. Kongen gav diner kl. 5 1/4, derpå kørte han ud til et skydeselskab, hvis medlem han tidligere havde været, og som nu efter okkupationen under krigen havde fornyet sig. Han gjorde tre skud, hvoraf de to gav ham *gevinster*; lod sig optage i selskabet som bidragydende medlem. Kl. 9 3/4 kørte vi ud for at se illuminationen, kl. 11 3/4 modtog kongen under theen et fakkeltog. (Jeg havde kvarter hos kanc. Funder).
- Jul. 4. Kongen i kirke, hvor bispens prædikede; beså derefter kirken og modtog kl. 1 3/4 – 3 3/4 audienser og bonde-deputationer efter mag. Winthers foranstaltning. Kørte kl. 3 3/4 ud til dåreanstalten og deltog kl. 5 1/2 i den af byen givne diner i klubhuset. Siden røg kongen tobak i klubhaven. Kl. 9 3/4 kørte man til Riis-skov, der var ganske brillant illumineret og arrangeret for et skovbal. Virkelig meget elegant telt og danseplads. En liden souper. Hjem kl. 12 1/2.
- Jul. 5. Ombord fra Aarhus kl. 8, frokost på skibet kl. 9 og diner (hvori jeg ikke deltog) kl. 2 1/2. Megen diskussion om landingsstedet; i sidste øjeblik valgtes Helsingør. Kongen gik i land kl. 4 1/2 og kørte øjeblikkelig til Frederiksborg. – De fleste af følget vendte tilbage til skibet og afgik fra Helsingør kl. lidt over 5 1/4 og ankom til København kl. 7 3/4. – Jeg nåede endelig mit hjem kl. 8 1/2 og fandt alting vel der; umiddelbart gik jeg til den gl. excell. Stemann og derfra hjem, drak the og – gik til ro.
- Jul. 8. Kongen kom i formiddag til skydebanen (ikke til byen) og deltog i festen til kl. 2 1/2. Han blev modtaget med stor jubel og han talte selv smukt og til alles tilfredshed. Han begav sig til Skodsborg. Jeg spiste idag hos exc. Stemann. Khrre Rosenørn fortalte mig, at *Spönneck* havde sagt ham, at »man« her i byen var vred på Stemann,

ham og – *mig*, »fordi vi vil poussere grevinden til dronning!«. Jeg tror at folk er gale! Ingen skulle mere fraråde sligt end vi.

- Jul. 9. Berling fortalte mig idag, at *Bang*, før end han proponerede Simony til minister, tog det løfte af ham, at han ville stemme mod grevindens ophøjelse til dronning!!! Dette havde justitsr. Poulsen (i finansmin.) fortalt Berling, og han selv havde det fra Simony selv. – Jeg hilsede kl. 12 på grevinden efter rejsen, og medens jeg var hos hende, kom kongen ind. Kl. 7 kom kongens løber og befalede mig at komme til kongen kl. 2 imorgen.
- Jul. 10. Jeg gik fra arkivet til kongen og ventede til kl. 3 1/2 inden jeg kom ind. Umiddelbart iforvejen havde Bræstrup været hos ham, og han syntes meget utilfreds med dennes forklaringer. Hvad han egentlig havde villet mig, erfarede jeg ikke. Derimod talte han om den ilde stemning i København og Københavnernes utaknemmelighed imod sig. Ligeledes om den uforkammethed at lade som man var uvidende om hans ægteskab. Han talte om det dokument, som han d. 7. Aug. 1849 havde udfærdiget og deponeret i geheime arkivet angående sin vielse og befalede mig at gå privatim i hans ærinde til minister Scheel og bede denne i al hemmelighed at overveje, om ikke en publikation burde udgå. Jeg tillod mig at bemærke, at dronning-rygtet var ulykken og at han måtte forsikre sig en overenskomst med kongefamilien (pr. Ferdinand). Han udtalte i de stærkeste udtryk, at grevinden aldrig skulle blive dronning, og syntes tilbøjelig til at ville give en offentlig erklæring derom (det er skade, at han mangler en underhandler. Mon ikke Tillisch kunne bruges?). Kongen befalede mig at spise hos sig kl. 4, altså straks efter, og at jeg imidlertid skulle gå til grevinden. – Kl. 7 1/2 kørte han til Skodsborg og ville derfra tage til Frederiksborg og blive der.
- Jul. 11. Oehlenschläger, *Ussing* og Schjern besøgte mig i denne formiddag. Angående de to bøger: 1. Et par ord til Jyderne af Intrepidus og 2. Trende epistolæ af Hans Michelsen – gættes der på forskellige, nemlig 1. *Ussing*, prof. Krieger, konf. Treschow, *etatsr. Salicath* (ja!), 2. Prof. Meisling.
- Jul. 12. Jeg besøgte Stemann kl. 2, da han havde haft bud efter mig. Han talte en del om, hvad der kunne gøres for at bringe kongen ud af hans skæve stilling m.h.t. sit ægteskab. Ved slutningen, da jeg ville gå, bad han mig at se ind i stuen bag ved, hvad han der gemte. Jeg

så en – *ligkiste!* Han talte nu ganske rolig om, at han havde ladet den gøre til sig selv for at alting kunne være beredt og færdigt, når hans sidste time kom! – En besynderlig mand er den gamle! – Idag er kronprinsen af Sverrig på Frederiksborg i anledn. af store frimurer-forhandlinger.

- Jul. 13. Imorges gik jeg – efter kongens befaling – til minister Scheel, levede ham en afskrift af kongens vielses-akt af 7. august og bad ham fra kongen at tænke på i al stilhed og hemmelighed, hvad der kunne gøres for at bringe klarere forhold tilveje. Scheel syntes at anse det for meget vanskeligt og mente, at kongen burde holde sit forhold til grevinden som et ganske sondret fra kongehuset og kun tilgængeligt for en vis engere kreds efter frit valg.
- Jul. 16. I middags var jeg hos gl. Stemann. Han var lidt upasselig og hel ærgerlig over intrigerne mod kongen. Da jeg kom hjem fra arkivet, lå der hos mig et med fodposten kommen anonymt brev, hvori der fortælles mig, at jeg i byen blev anset som forfatter til skriftet: *En stemme fra folket*, og at mine venner ønsker, at jeg vil fralægge mig dette. Efter nogen betænkning og efter at have erfaret, at et sådant rygte virkelig var sat igang med tillæg, at kongen havde befalet mig, tvunget mig til at skrive det – opsatte jeg en erklæring, som jeg samme aften sendte til optagelse i Berlingske Tidendes hovedavis.
- Jul. 17. Jeg er idag endvidere bleven overbevist om eksistensen af hint løgnagtige rygte og – bør altså, mere for kongens end for min egen skyld, modsige det. Regensburg kendte rygtet, min barber ligeledes. I Berlingske Tidendes no. 164 af dags dato er min erklæring indrykket. Matth. Rosenørn var hos mig. Han kendte også løgne-rygtet!
- Jul. 21. Kongen kom hertil i formiddags kl. 9, men ingen garder var udstillede. Man fortæller, at han skal have sagt, at han ikke behøvede vagt og ikke ville ulejlige dem. Efter statsrådet kørte han til Skodsborg, hvor han ligger i et telt om natten med sin kammertjener Løitved.
- Jul. 22. Iaften kommer M. Rosenørn og beder mig om imorgen, når jeg går i arkivet, at se til grevinde Danner!
- Jul. 23. Jeg var så imorges hos grevinde D. Samtalens hovedpunkter var: 1.

Beklagelse over, at kongen bliver lige gyldig for regerings-sager af bare iver over sine hussager. 2. Formaning til forsigtighed med hensyn til dette, og navnlig at gøre forskel på kongen som privatmand og som konge. 3. Forestilling, at en abdikation ville *fremskyndes*, hvis man gik for stærkt og uforsigtigt tilværks. 4. Bøn at lade mig leve i ro og have tid til mine arbejder, da jeg ikke var eller ville være hofmand. Siden gik jeg til gl. exc. Stemann.

- Jul. 25. Idag besøger mag. Povelsen fra Aalborg mig. Blandt andet, som han fortalte, var også følgende: På *festballet* i Aalborg for kongen traf det sig, at Lunding med sin dame, en frøken Glerup, kom til at stå nær ved grevinden, og at denne tiltalte hende, hvorpå Lunding sagde/ hviskede til fr. Glerup: »Jeg beder Dem at undskylde, at jeg har bragt Dem på et sted, hvor De var udsat for at blive tiltalt af hende«. Lundings ord var så tydelige, at fr. Glerup forbavsedes derover. Er dette sandt – og fr. Glerup skal ligefrem fortælle det i Aalborg – så er det i sandhed et mærkeligt hofmands-stykke af en mand, der hædres og æres som kongens fortrolige!!
- Jul. 26. Rudelbach var hos mig idag; men jeg var ikke hjemme.
- Jul. 27. Om eftermiddagen kl. 3 – 8 tog jeg til Wanschers på Strandvejen for at lykønske Hanne.
- Jul. 29. Idag, medens jeg var i arkivet, kom kongens løber og tilsagde mig at møde imorgen kl. 7 3/4 hos kongen for at følge ham i Hofteatret.
- Jul. 30. Kongen kom imorges til byen. Idag i arkivet blev jeg tilsagt at spise hos kongen til middag kl. 6. – Således går da desværre hele eftermiddagen i lyset! – Jeg sendte Rafn til trykning begyndelsen af afh. om *Asserbo*. Ved kongens taffel var kun to fremmede, nemlig grev *Blome-Salzau* (NB. Han som var prinsen af Nørs adjutant ved Bau og nylig blev storkors af dbg.!!) og grev *Gersdorff* fra Hannover, maltheser-ridder og storkors af dbg., der har foræret kongen får. Efter taflet så vi Kabylerne på Hofteatret.
- Jul. 31. Kongen kørte i middags kl. 1 bort, rimeligvis til Skodsborg. *Regensburg* viser mig idag en slesvigholstensk loyalitets adresse, rettet mod københavnerne!! – et påfund af Blome-Salzau, siges der.
- Aug. 2. Idag kl. 4 1/2 var bud hos mig fra kongen, at jeg skulle indfinde

mig i kavaller-gemakket næstkommende torsdag d. 5te i daglig uniform med epauletter og trekantet hat for at ledsage hs. maj. i industri-udstillingen. NB.

- Aug. 5. Jeg var så idag med kongen i industri-udstillingen. Der var arveprinsen, pr. Christian, pr. af Hessen, ministrene og hofstaternes kavallerer – ingen damer. Under omvandringen kom *pr. Christian* til mig, takkede mig for ulejligheden med sine sager og beklagede ikke at have kunnet modtage mit besøg i den anledning. Kl. 5 fulgte man kongen på slottet. Her talte kongen med pr. Christian, kaldte mig til og præsenterede mig for ham som kongens arkivar. – Jeg bliver vel nødt til at gøre opvartning hos pr. Christian efter dette.
- Aug. 6. Jeg fuldendte igår aftes mine Thistedske antikviteter og afsendte dem idag til kongen. Første møde i arkiv- komiteen kl. 11 – 1 1/2. Derpå besøgte jeg gamle Stemann.
- Aug. 11. Idag brev – at mit skrift om Thistedske antikviteter var leveret til kongen. Jeg er tilsagt til taffel imorgen kl. 5 (epauletter og trekantet hat).
- Aug. 12. Ved taflet idag var prins *Ferdinand*, der havde grevinden tilbords, og prins *Christian*. Ved bordet drak kongen først et glas med mig, derpå sendte han mig en med blyant skrevet billet således lydende: »Jeg har så meget at takke *dig* for at jeg ej ved hverken hvor jeg skal begynde eller hvor jeg skal ende. Din ven Frederik«. »Men tavshed er også en tak, og den jeg ved, at du helst ønsker«. Efter taflet kaldte kongen mig ind til sig, hvor etatsr. Thomsen var, for at jeg skulle læse inskriptionen på en antik guldring, som han havde købt i Sverrig.
- Aug. 16. Idag var statsråd og kongen var tilstede. Man taler atter om uenighed mellem ministrene og fare for statsrådets sprængning.
- Aug. 17. *Werlauff* kom iaften til mig. Han siger mig ofte, at jeg er efter Engelstofts død hans eneste fortrolige. Han talte om sin efterfølger som bibliotekar og fortalte, at der efter hans død ville findes et brev til ministeriet derom. Han tænkte på sin eftermand: Men de mænd, som han tidligere havde anset for skikkede dertil, var nu enten døde eller anbragte i andre stillinger (Rosenvinge, Schow, Rudelbach, mig – nævnede han) og han mente, at bibliotekets over-

bibliotekar *ikke* skulle have et professorat. Han havde tænkt på *Madvig* især, når blot en gage kunne gives derefter. *Bølling* anså han også for velskikket, skønt han mangler et litterært navn.

- Aug. 20. Efter tilsigelse gik jeg idag kl. 12 til gr. D. og var kl. 4 ved *kongens taffel*. Gr. D. var jeg hos fra 12 – 3 1/4, og den meste tid var kongen tilstede. Vi talte om mange ting. Det er klart, at kongen af ministrene bearbejdes i anti-national retning. Det virker, dog er han misfornøjet med dem. Der er splid i ministeriet. Nogle vil danne en Tscherningsk føderativ-stat af 3 stykker: 1. Danmark, 2. Slesvig, 3. Holsten-Lauenborg. Carl Moltke vil en virkelig helstat og mener ved en autentisk fortolkning af grundloven at kunne indskrænke denne til at gælde om det egentlige Danmarks indre forhold, medens kongeloven – gælder for hele monarkiet!
- Aug. 26. Vi havde iaften møde i det nordiske oldskriftselskab. Ostwald, som var proponeret til medlem, faldt ved balloteringen igennem. Jeg havde dog af en vis honettetet givet ham en hvid kugle.
- Sep. 2. Som jeg idag kl. 6 sidder til bords hos ghrd. Stemann kommer der bud til mig, at hs. maj. kongen kl. 6 ville bese geheimearkivet. Jeg ilede fra bordet derhen. Kl. 6 1/2 kom kongen. I hs. maj.s følge var grevinde Danner, frøken Dreyer, krhrre Sehestedt og krhrre Berregaard. Jeg lod imidlertid registr. K. Rasmussen hente for at oplukke mig skabene og gå mig tilhånde. Men vi var midt i fremvisningen, da han kom. Kongen var i alle lokaler, også i mit eget kammer. Længst i mellemste hvælving til højre, hvor jeg viste adskillige ting. Kl. 7 1/2 forlod hs. maj. geh.arkivet.
- Sep. 3. Idag sendes mig gennem kultusministeriet fra den svenske regering *kommandørkorset af nordstjernen*. Kongen af Sverrig selv er på en udenlandsrejse. Det må vel være min ven Lagerheim, der har gjort dette; men jeg ved slet ikke med vished noget om anledningen.
- Sep. 4. Exc. Stemann lod mig bede idag at komme til sig, når jeg gik i arkivet. Jeg besøgte ham kl. 9. Ved den lejlighed forærede han mig en *stor og smuk tobaks-gulddåse* af ældre fransk arbejde. Langs randen havde han ladet anbringe disse bogstaver: St.A.A.W, hvilke han udlagde således: Stemann *Amicus Amico Wegenero*.
- Sep. 6. Jeg havde besøg af dr. Grønblad fra Helsingfors. Han er historiker og ikke ubekendt med arkivvæsen. Molbech bragte ham til mig.

- Sep. 10. Idag i arkivet blev jeg tilsagt til kongens taffel med tillæg, at jeg måtte være fri, hvis jeg ikke havde tid. Dette sigtede til, at jeg gennem flere personer havde alvorlig forestillet kongen, hvor meget disse hyppige nådesbevisninger hindrede mit arbejde. – Jeg benyttede straks lejlighed og bad mig undskyldt, da jeg ikke havde tid, og desuden nylig havde været noget upasselig. – Jeg ved forresten nok, at kongen ikke synes godt derom!
- Sep. 24. I denne aften silde, kl. 10 1/2, kom der bud, at jeg imorgen skal komme til kongen tidlig kl. 9.
- Sep. 25. Idag gik jeg til kongen kl. 9. Han ville tale med mig om udkastet til trontalen, som ministrene havde leveret ham. Jeg talte med ham en god time og spiste derefter *kl. 3* ved taflet med en svensk oberst Alström. Kongen viste derefter sin våbensamling og rejste om aftenen til Skodsborg.
- Sep. 27. Imorges kl. 10 sendte kongen mig *sit* udkast til trontalen og befalede mig at overveje dette og komme ud til ham på Skodsborg med det imorgen. Men – jeg besluttede at sende ham min betænkning skriftlig, og deri blev jeg bestyrket ved at tale med XX. Inat har jeg nu skrevet min betænkning, som skal afgå til Skodsborg imorgen tidlig.
- Sep. 29. Der skulle idag være statsråd; men kongen kommer ikke ind. Da jeg imorges gik til arkivet, mødte jeg khrre Rosenørn, som sagde mig at kongen var syg af en rosenagtig hævelse i benet. – Det er jo dog noget betænkeligt. Da jeg gik fra arkivet, besøgte jeg exc. Stemann, der havde haft lidt kolerine, men iøvrigt befandt sig vel.
- Okt. 2. I denne aften havde vi en frygtelig storm, der ud på natten blev en ren orkan. Det knagede og bragede alle vegne, og tagstenene fløj af husene. Natten mellem lørdag og søndag faldt under stormen det ene af de såkaldte *Holbergske træer* i stiftsprovst Trydes gård.
- Okt. 4. Kongen er upasselig og åbner ikke personlig rigsdagen.
- Okt. 5. Der bliver ingen kur imorgen, da kongen fremdeles er upasselig.
- Okt. 6. Da jeg imorges havde været lidt ved den Uldallske bogauktion i St. Larsbjørnstræde no. 172 gik jeg over Frederiksholms kanal, hvor jeg ville høre til den gamle kansler, tilbage til arkivet. Kl. var om-

trent 11. Netop idet jeg kom til den *nye Stormbro* var man i færd med at tage skrankerne bort fra begge ender af den og åbne den for passagen, skønt stenbroen endnu ikke var ganske færdig ud imod Stormgaden, og nogle drenge og simple folk var straks ved hånden for at gå over den nye bro. Jeg gik også over den første gang ved denne lejlighed og derpå langs slottet og kanalen til den stente, der igen bragte mig på Marmorbroen.

- Okt. 9. Idag ser jeg da forslaget til tronfølgens ordning, der igår blev rigsdagen forelagt. Jeg er konsterneret derover i den utroligste grad, og tillige forbitret over den uvidenhed eller forræderi eller letsindighed – der uagtet mine så ofte gentagne påmindelser og forklaringer alligevel vover at foreslå ophævelsen og omstyrtelsen af arvefølge-loven i *Lex Regia*. Det er utroligt! – Men der vil da vel findes rigsdagsmænd, som gennemskuer den intrige!!
- Okt. 10. *Søndag aften*. Jeg er formelig syg af bekymringer over det *rædsomme arvefølge-forslag*. Er det dog dumhed eller uvidenhed eller – forræderi! Dog – hvad skal jeg kunne gøre. Rigsdagen vil vel tale med!
- Okt. 12. Invitation til Stemanns til på lørdag. (Det er formodentlig i anledn. af den nye skatmester og ceremonimester i ordenskapitlet). (Danneskjold og Oxholm). Man siger, at der i ministeriet havde været megen tvivl, om man skulle ophæve arvefølge-loven efter *Lex Regia*. Scheel skal ikke have villet det. Men han må dog ikke have set hele faren, da han gav efter for – Criminil–Bluhme et Compagni.
- Okt. 14. Arvefølge-forslaget – eller som det aldeles grundlovstridigt er kaldet – »Det kongelige budskab« synes dog at vække nogen eftertanke hist og her. Knuth, min broder, Lehmann o.fl. ser temmelig godt, at det er yderst farligt spil. Hvad skal man gøre! Jeg er egentlig ganske upasselig – lige som i en febertilstand – af uro og sorg over mit stakkels forrådte fædreland.
- Okt. 16. Idag var der kl. 10 gratulations-kur hos kongen i anledn. af fødselsdagen d. 6te, og taffel for hoffet og de fremmede diplomater kl. 5. Straks ved begyndelsen af taflet havde hs. maj. den nåde at tømme et glas med mig. Efter taflet fik jeg tilsigelse til taflet med rigsdagsmændene imorgen kl. 4 3/4. – Det er mærkeligt og bedrøveligt, at *arvefølge-forslaget* vækker så liden opmærksomhed og – kritik. Jeg hørte ikke et ord ytre derom af nogen. Mig brænder det! Til Ste-

manns kom jeg altså ikke, og der kom vel ikke mange af de først bestemte gæster. Men – så gør den gamle kansler nok et nyt gilde. – Det har han intet imod.

- Okt. 17. Jeg blev imorges inviteret til Stemanns til på torsdag. Kl. 5 var jeg ved kongens taffel (rigsdagstafel) i riddersalen. Efter taflet talte Bluhme med Lehmann. Denne fortalte mig, at samtalen var om ministeriets forslag til en forandring i *kongelovens* arvefølge ud over det nødvendige, og at Bluhme havde sagt, at når dette forkastedes, måtte han træde af. – Derved er intet tabt!!!
- Okt. 18. Jeg blev i denne aften tilsagt til kongens taffel imorgen kl. 5. Clausen besøgte mig iaften, og vi talte meget om mangehånde ting – også om *arvefølge-loven*. Denne ligger mig altid i tanker og – jeg pines dag og nat. Hvad skal man dog gribe til!
- Okt. 19. Jeg gik imorges til Levetzau og bragte ham oplysninger om Meldorf 1845 af Chr. VIII dagb. Ved kongens taffel var general Krogh, for hvem vel især gildet blev gjort, min sidemand.
- Okt. 20. Jeg er i grunden syg. Men det Bluhmeske *arvefølge-forslag*, det vil sige omstyrtelsen af arvefølge-loven efter Lex Regia – piner mig dag og nat, så jeg ikke kan tænke på mig selv.
- Okt. 21. Hos exc. Stemann til middag. Bispnen var der; Danneskjold havde undskyldt sig, da han i sørgeåret efter konens død ikke går ud; men Oxholm var der heller ikke. Og dog var selskabet vistnok bestemt til ære for ham og Danneskjold. Cfr. ad 12. oktbr.
- Okt. 22. Jeg hører *at* udvalget i arvefølgesagen er vaklende, at mange ikke gennemskuer følgerne af ophævelsen af *rigets gamle arvefølge-lov*, *at Treschow*, der slet ikke forstår sligt eller bryder sig om Danmarks ære og selvstændighed, duperer mange ved den almindelige mening om hans store klogskab, og at der i udvalget selv mangler skarp indsigt og statsretlig el. historisk-politisk fremsynethed.
- Okt. 23. Jeg bestyrkes mere og mere i, at rigsdagen bør *belæres* om, hvad følgerne kan blive og let vil blive af ophævelsen af *arvefølge-loven i Lex Regia*. Det er grueligt, hvor folk er enten tykhovedede eller ligeegyldige eller uvidende. – Jeg vil nødigt dertil. Men det vil vist blive min pligt mod mit fædreland at træde offentlig op mod denne schleswig-holstenske intrige og – blotte den! Jeg ser godt, at det kan kom-

me mig dyrt til at stå, måske så længe jeg lever; men er det tilladt at tænke på sig selv, når det gælder fædrelandet!! Aldrig – er der fare, så bør jeg dobbelt gå den imøde. Jeg har tænkt meget over, hvorhen jeg skulle vende mig: 1. *Til kongen?* – det nytter jo ikke; den 27. septbr. skrev jeg til ham en advarsel – forgæves. 2. *Til statsrådet?* Jeg frygter, at Bluhme som premierminister vil putte min afhandling i kakkellovnen og forhåne mig selv og lade mig *forbyde at skrive offentlig ved kongen*. 3. *Til rigsdagen?*

- Okt. 24. Jeg har benyttet formiddagen til ret skarp at undersøge det *bestialske* budskab, som ministeriet har forelagt om arvefølgen. Det er skrækkeligt at have letsindige og uvidende ministre. Bluhme er især skyld deri. Han tror, at hans egen og Treschows ræve-snuhed er nok til at være statsmænd. Men batteriet Wegener skal rettes mod ham!!! til fædrelandets forsvar. Jeg vil nu *skrive!!*
- Okt. 25. Jeg skrev inat til kl. 3 1/2. Det flød for mig: thi jeg var i – jeg kunne sige: et rasende humør. Jeg har igår aftes og nat vist næsten skrevet et helt trykt ark – og med ustandselig pen. Men det er skarpt, så skarpt at jeg synes, at enten ministeren må pakke sig – eller forlange mig afskediget. *Aab!!* Jeg vil vove alt. Sejre eller falde med fædrelandets sag. Jeg gik i arkivet kl. 9 – 3. Inat kan jeg magelig skrive min pjece færdig.
- Okt. 26. Jeg lod idag etatsr. Larsen læse mit manuskript til den kritik, jeg vil udgive over vort jammerlige, kortsynede, upatriotiske ministeriums, eller den uvidende Bluhmes såkaldte »kongelige budskab« i arvefølge-sagen. Larsen bifaldt det i et og alt, men forsikrede mig, at det ville vække en sådan *ubyre sensation*, at jeg dog helst skulle lade det udgå som min ejendom til – rigsdagsmændene *for det første!* – Gamle Stemann ville hellere have det ud i 1000 explr. Jeg vil dog nu for det første følge Larsens råd.
- Okt. 27. Idag trykkes mit *manuskript*. Jeg har besluttet at kalde det »Et manuskript«, dedicere det til Stemann og sende *ham* nogle explr., som han kan disponere over, sende formanden for den forenede rigsdag for 15 explr. til udvalget og siden 138 explr. til samtlige rigsdagsmænd. Jeg har modereret enkelte velfortjente men dygtig skarpe udtryk mod ministeriet; men Larsen mener, at netop moderationen vil gøre det end nu kraftigere. Jeg sagde til Larsen: Jeg vil ikke søge martyrium – men jeg frygter det ikke!

- Okt. 28. Jeg har nu korrektur af mit »manuskript«. Jeg nægter ikke, at mit hjerte banker – ikke af frygt for hele ministeriets had – men af uvished om det skulle lykkes mig tredie gang at frelse mit fædreland: 1. første gang ved at slå det oldenborgske successions spørgsmål ihjel, da det truede med ulykker, 2. anden gang, da Reedtz's dumheder på et hængende hår havde bragt os disse og 3. nu tredie gang, da Bluhmes uvidenhed og totale ligegyldighed for sagen truer med at tilintetgøre mit palladium – renunciationsakterne!
- Okt. 29. Imorges kl. 12 sendte jeg gamle *Stemann 11 explr.* af mit »manuskript« eller angreb på det kgl. budskab om arvefølgen, til hans disposition, og kl. 3 3/4 sendte jeg til *Clausen 158 explr.* til hele rigsdagen og samtlige ministre. *Stemann* sendte til kongen 3 explr. og sender imorgen til prins Christian og pr. Ferdinand. – Allerede uddelingen i folketinget gjorde stor opsigt og – bragte ministrene i flov situation. – Iaften hører jeg, at *Sponneck* og *Bluhme* er aldeles decontenancerede! Ja – de skulle have taget et fornuftigt råd!!
- Okt. 30. Der skulle idag have været møde med *Bluhme* i arvefølge-udvalget. Men *Bluhme* havde erklæret ikke at kunne komme i udvalget, før han havde talt med kongen. Imorgen rejser alle ministrene til statsråd på Frederiksborg. Jeg sendte atter *Clausen 5 explr.* og *Stemann 6 do.*, begge efter begæring.
- Okt. 31. Jeg havde bud fra *Nathanson* om mit manuskript og fra *Peer Hjort*. *Ostwald* kom selv og fik adskillige drøje sandheder, den ræv. Men skriftet fik ingen. *Wetterstedt* ville have det, men fik intet. Jeg vil ingen uddele til nogen. Til middag hos *Wanschers*. Derfra til *Regenburg*. Han fortalte, at *Liebe* var aldeles betaget over at en geheimearkivar havde turdet vove at drive med en premierminister, og at han og kongens klub og hoffet sagde, at det hele var en intrige af grevinden. Det dumme, lumpne pak!!!
- Nov. 1. *Berling.Tid.* for denne aften (no. 255) fortæller, at mit »manuskript« vil udkomme i boghandelen. Jeg skrev ham straks til kl. 7 og bad ham at berigtige dette derhen, at forfatteren ingen bestemmelse i denne henseende havde taget. *Kl. 9* modtog jeg brev fra ministeriet, at jeg skal erklære mig om mit skrift »før videre foretages«.
- Nov. 2. I ministeriet er man ved nu at rives om, hvad straf jeg skal have; *men jeg bliver nok afsat, siges der.* Ja! Jeg er beredt på alt. Men – ef-

terverdenen vil dømme!! Jeg overraskes ved et brev fra kongen selv!! Kongens brev er i en anden tone end ministeriets! Er det dog ikke en mærkelig tid, vi lever i? (cfr. not. ad 8. novbr.).

- Nov. 4. Jeg ville være syg og sengeliggende, dersom jeg ikke havde alle disse bryderier. De alene holder livsånderne oppe hos mig.
- Nov. 6. I denne middag sendte jeg forsvaret for mit skrift («manuskript») til ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. – Jeg har i hele ugen været syg, og kun udarbejdelsen af dette forsvarsskrift har holdt mig oppe. Det var 24 sider i stor kvart (cfr. not. ad 1. novbr.).
- Nov. 7. Jeg har idag sendt en afskrift af mit forsvar til gamle Stemann. – Jeg er mere syg end hidtil, nu efter at jeg har fået lidt ro. Mine øjne er også angrebne. Blandt dem, der spiller en ussel rolle, er *især prof. Hall*. At han ser fædrelandets fare og erkender den fulde grund i mit skrift, er vist. Men – han vil af forfængelighed ikke bryde med ministeriet. Han vil ikke berøve sig sin konstitution og siden sin ansættelse som general-auditør!!
- Nov. 8. I eftermiddag havde jeg besøg af Knuth. I denne aften hører jeg *fra aldeles pålidelig kilde* at den dag, da budskabet var for i statsrådet, havde kongen været meget tvivlsom m.h.t. ophævelsen af selve arvefølge-loven i Lex Regia og havde sagt: »Var det dog ikke bedst at forlange en erklæring af Wegener derover«. Men straks havde så *Sponneck* rejst sig og urgeret »at det var en sag, som statsrådet måtte afgøre, at man ikke kunne blande andre derind i« osv. Kongen havde da – ladet gå! – Også *Scheel*, krigsm. *Hansen* og måske *Simony* skal have haft betænkeligheder. Men *Criminil* havde stemt *Bluhme*, og *Sponneck* er altid rask på tøjet. O! mit fædreland!!!
- Nov. 9. Min broder Johan fortæller mig, at han i *søndags* middags spiste hos Clausen med en stor del rigsdagsmænd, og at Clausen over bordet udbragte en skål for mig! – Imorgen vil ministrene kl. 9 presse kongen til at give mig irrettesættelse. Jeg har taget forholdsregler NB! *Idag mødte Bluhme i udvalget*; men han kunne intet sige til forsvaret for sit forslag. Han blev total slået! Da han var borte, optog *Treschow* og *Tscherning* sagen – uden held. Siden ved konversationen var det klart, at min mening havde afgjort overvægt! – Jeg har fået et anonymt hædersdigt tilsendt.
- Nov. 10. Grev Knuth kom til mig idag kl. 3 1/2 og spurgte mig, om jeg ikke

kunne opsætte en akt, der – når den udgik med det uforandrede kongel. budskab – dog alligevel kunne redde Danmarks rige i det mindste nogenlunde besiddelsen af Slesvig. Jeg vil nu tænke derpå! Min broder fortæller mig at justitsr. Povelsen, der er dreng hos Sponneck, havde sagt ham, at ministeriet ville motivere deres fordring, at kongen skulle irettesætte mig, dermed, at jeg som geheimearkivar for det kongel. hus stod umiddelbart under kongen. Bravo!

- Nov. 11. Jeg er syg, går ikke i arkivet. Jeg har feber om natten, og mit ene øje (det venstre) er så ødelagt af nattearbejde, at jeg ikke kan se dermed.
- Nov. 12. I denne morgen hører jeg, at ministeriet dog ikke har vovet i onsdags at rykke frem med deres begæring, at kongen skulle irettesætte mig. Jeg er syg. Havde besøg af hofjægerm. Carlsen. Han forstår mit skrift og indser faren.
- Nov. 13. Jeg hører iaften, at ministeriet for dog at gøre noget har bestemt at sætte mig *under generalfiskalens tiltale*! Både Scheel, Bang og Simony skal have frarådet dette som et skridt, der ikke ville lede til noget. Men Criminil og Sponneck ville det endelig.
- Nov. 14. Min dør er aldrig lukket – for alle de, til dels mig fremmede mennesker, der kommer til mig, takker mig for mit skrift og viser mig deltagelse mod ministeriets had og forfølgelse.
- Nov. 15. Iaften får jeg brev fra Reitzel med begæring om at måtte trykke et nyt oplag af mit *manuskript*. – Svarede mundtlig, at jeg ikke ville udgive det. Iaften får jeg kommunikation fra kultusministeriet, at justitsministeriet havde meldt samme, at generalfiskalen d. 13. havde fået ordre at tiltale mig. Jeg har ikke været i arkivet. Jeg er næsten blind på det ene øje, og hele natten ligger jeg i feber.
- Nov. 16. Jeg har iaften anmodet justitsr. *Liebenberg* til min advokat for højesteret, og Clausen har på mine vegne engageret overretsprokurator Winther til min sagfører for politiretten. I denne morgen kommer faktor Schow til mig med den besked, at Reitzel nu *selv* vil trykke mit manuskript. Anledn. dertil var, at Schow havde fortalt Reitzel, at Hegel havde været hos ham og ville lade det trykke på eget ansvar. – Jeg svarede Schow, at det blev Reitzels egen sag. Jeg skrev en billet til Reitzel.

- Nov. 17. Justitsr. Liebenberg var hos mig og rådede mig til at anmode *Sporon* om at være min advokat. Jeg har skrevet ham til derom. Iaften står der i Berlingske Tidende en opfordring til folk om at undertegne en petition til rigsdagen om enstemmig at antage det *kongelige budskab*. Et mærkeligt angstråb fra ministeriet!!
- Nov. 18. Igår aftes udkom hos bogh. Thaarup et af ham fra bladene samlet aftryk af mit manuskript, og i denne morgen har bogh. Reitzel ligeledes på egen hånd aftrykt det hele manuskript.
- Nov. 19. Både Knuth og Clausen kommer idag til mig med et forslag, som *Tillisch* har gjort i udvalget og som Bluhme vil gå ind på, nemlig at rigsdagen overlader kongen at give en arvelov for hele monarkiet, under den forudsætning at han sikrer Slesvigs forbindelse med kongeriget »som et med kongeriget Danmark overensstemmende med patentet af 22. august 1721 uadskillelig forbundet kronland«. Det hele er en besynderligt konfus stykke, der skal hjælpe lidt på ministeriets fadæse uden at prostituere det og uden at give mig for øjensynlig medhold. Barnagtighed – og landsforræderi.
- Nov. 24. Den gamle Stemann gjorde idag et lidet selskab for mig, og – *udbragte min skål* i en kraftig tale, hvori han blandt andet kaldte mig »den mand, der med mod og åbent visir havde fægtet for fædreland og kongehus, sandhed og ret, og hvis dåd vil mindes i Danmarks historie til sildigste tid« osv. – Han var meget bevæget. Jeg også.
- Nov. 27. Idag gjorde prof. Clausen et meget smukt selskab – nærmest for mig. En del rigsdagsmænd var tilstede. *Han udbragte min skål* – den mand »der havde haft mod til at stille sig i gabet« etc. Jeg takkede og bad de tilstedeværende rigsdagsmænd at erindre de ved en stor lejlighed talte ord: »mindes, at århundreder betragter vor gerning«.
- Nov. 28. Kongen kom idag til byen, men jeg ser ham næppe.
- Dec. 9. Kongen er her endnu siden 28. novbr. Jeg har først idag set nogen af hans. På Købmagergade mødte jeg khrre Blücher, der ikke kendte mig! – Straks efter Fensmark, der talte venlig med mig, men »forstår sig ikke på sagen«. Hm! -
- Dec. 11. Idag fortælles fra ret god side, at nu også de fremmede ministre er

blevne opmærksomme på vore ministres skammelige måde at bruge dem og trusler med dem imod rigsdagen og folket – til forsvar for vore ministres egne skammelige handlinger. Måske der dog på den måde kunne gøres ende på den lumpne taktik at lave »europæiske nødvendigheder« på egen hånd til dækning af indenlandsk forræderi og dumhed og opofrelse af fædrelandets sandeste interesser for at bevare meningen om den helsingørske tolders og den Criminelles store statsmands-dygtighed.

- Dec. 12. Kongen er nu rejst til Frederiksborg igen. Han har under hele opholdet her aldeles ikke haft noget bud til mig – *som er meget rigtigt!* Min broder fortæller det rygter, at sir Peto har købt Gammelholm, at englænderne er aldeles forliebte i Danmark, at de vil bygge jernbaner fra Flensborg til Frederikshavn etc. etc. Det er vel endnu kun – rygter! Så blev jeg da *50 år gammel!* Jeg er ældre end jeg ofte selv havde ventet at blive. Men det gælder ikke, hvor mange år, men *hvorledes* man har levet. Måtte jeg i de år jeg har tilbage kunne – *tjene mit kære fædreland!*
- Dec. 15. Jeg skrev idag et brev til dr. Grönblad i Helsingfors. Min broder rejste hjem i aften kl. 8 og vil overnatte i Nykøbing p. Falster. Han venter at være her igen d. 5. eller 7. januar.

1853

- Jan. 1. Da gamle exc. Stemann lod mig vide, at han ikke modtog nogen idag, – har jeg holdt mig aldeles inde hele dagen. Jeg har modtaget besøg af Regenburg, Harder fra Sorø, khr. Oehlenschläger og – om aftenen kl. 8 – 9 af grev Knuth-Knuthenborg i fuldeste puds, som han kom fra kongens taffel. Jeg har igår og idag omsendt en del separat-aftryk af min bog om Asserbo og Søborg.
- Jan. 2. Jeg har idag haft besøg af adj. Hansen fra Sorø, khr. Will. Oehlenschläger og min gamle rektor etatsr. Bloch.
- Jan. 3. Clausen besøgte mig i denne aften. Han var veltilfreds med Larsens betænkning i arvefølge-sagen, *der ganske stemmer med mit skrift*.
- Jan. 4. I Fædrelandet for idag, no. 2, findes en *adresse til kongen* fra Falsters folkeforening, indeholdende bøn om bevaringen af kongelovens arvefølge – altså en anti-Salicathsk adresse! Idag fremlægges for kriminalretten generalfiskalens indlæg mod mig, dateret d. 30. decbr. 1852 (aktions ordren var af 13. novbr. 1852). Indlægget var 6 ark fol. Cfr. ad 8. marts.
- Jan. 5. Jeg gik iaften kl. 7 til Clausen for at hilse på ham og fru; men traf ingen hjemme og lagde visitkort *til fru*. Liebe (etatsr.) besøgte mig i denne aften. Da jeg kender hans karakters jammerlighed og hans forfængelige spytslikkeri for ethvert ministerium fra 1848 til datum og fremdeles – talte jeg ikke et ord, hverken om sagen eller hans rolle eller Bluhme etc. Han var kendelig glad derved – den stakkel!!
- Jan. 6. Etatsr. Alg. Ussing besøgte mig idag – men jeg var i arkivet, og efterlod et fransk visitkort. For fædrelandets anliggender er han omtrent lige så varm som Liebe – formoder jeg!
- Jan. 7. I denne aften kl. 10 1/4 – 11 1/2 var *kberre Berling* hos mig for at takke mig fra kongen for mit skrift om Asserbo og Søborg. Vi talte om mange andre ting, især om kongens stilling. Det er dog sørgeligt, at kongen ikke har om sig en eneste tro og kyndig mand!! – Berling kendte fra etatsr. Westenholtz meget godt Lundings konversation med frøken Gleerup på ballet i Aalborg. Cfr. ad 25. juli 1852. Iaften kommer min broder Johan til mig. Han er inat kommen tilbage fra Laaland – efter juleferien.

- Jan. 8. I Berl.Tid. af 8. januar (no. 6) anmeldes afgørelsen ang. hertug. af *Augustenborgs godser*: Han får udbetalt i løbet af 13 år:
1. for godserne 3.000.000 rbd.
 2. prioritetsgæld 500.000 –
 3. overskudet af indtægterne under administrationen herfra.
 4. en del møbler og en enkelt hingst.
- Obligationerne vil blive deponerede hos den preussiske regering, og hertugen siges at ville sætte fideicommis-kapitalen i landejendomme, købt i Preussen. Min broder bringer iaften rygтет om en opdaget hemmelig konspiration mellem kongens hoffolk imod grevinden og måske kongen selv!!
- Jan. 9. I formiddag var prof. Larsen hos mig og bad mig om at forsyne ham med historiske paralleler til bestyrkelse for hans motivering af komite-betænkningen – under den forestående diskussion. Clausen sendte mig nogle timer efter et explr. af det trykte udkast til denne komite-betænkning, der imorgen skal for i et komite-møde. Det igår aftes omtalte rygте synes ikke at bekræfte sig. Idag har kongen dineret hos landgrevens.
- Jan. 10. Khrre Rosenørns afsked i denne dags morgen, cfr. Fædrelandet no. 8. Generalfiskalens indlæg mod mig, dat. 30. decbr. 1852, er nu kommen til min prokurator. Han anser sig forpligtet til at bringe under overvejelse, om jeg bør have mine embeder forbrudt, men *påstår*, at jeg anses med den straf, som retten finder lovbegrundet og betaler aktionens omkostninger.
- Jan. 11. Idag kl. 10 1/2 var jeg hos gl. Stemann. Han leverede mig 500 rbd. som jeg skulle afgive til – Dagbladets redaktør (Bille). Dernæst fortalte han mig, at ministeriet nu også havde fjernet khrre Rosenørn fra kongen, vistnok fordi han stemte mod budskabet. Fremgangsmåden bestod deri: Kongen sendte Schöller til Rosenørn med ordre selv at opsætte sin entledigelse og bringe kongen samme. R. skrev blot nogle få linier og bragte dem til kongen, der selv tilføjede en taksigelse for R.s troskab og tjeneste. – R. afleverede derpå til – Trap. Således berøver man kongen enhver fornuftig omgivelse, og grunder et *minister-despoti* værre end absolutismen! – Gen.fisk. ankl. modt.
- Jan. 13. Da jeg kl. 2 3/4 gik fra arkivet, traf jeg på gangen et bud fra kultusministeriet med et brev til mig. Dette bud fortalte mig allerførst, at *folketinget var opløst!* Bluhme og Sponeck er hovedmænd-

ene! Rygter om allehånde intriger ved hoffet holder sig. Grevinden er bleven på Frederiksborg og – der mumles om intriger mod hende.

- Jan. 14. Min broder fortæller mig iaften, at kongen længe og levende havde modsat sig Rosenørns afsked (cfr. ad 11. jan.) og at der aldrig havde været sådan spektakel i statsrådet – ifølge sigende af et bud ved ministerierne eller hoffet. Sponneck og Bluhme havde især været ivrige for folketingets opløsning – dog mere af frygt for arvefølgesagen end fordi toldsagen var falden igennem.
- Jan. 16. Kongen er lidt upasselig af forkølelse.
- Jan. 17. Khrre Rosenørn besøger mig iaften og fortæller mig, at Bluhme – efter sigende – skulle i sin tid have spurgt khrre Sick, om det dog ikke var bedst at vise Wegener budskabet først, men at Sick havde meget frarådet det, da han af erfaring vidste »at der så ville blive gjort så meget vrøvl deraf«. – Således blev det derved.
- Jan. 18. I denne morgen kommer *khrre Berling* til mig og siger mig underhånden, at etatsr. Trap ville komme til mig idag i arkivet og høre min mening i anl. af en strid mellem kongen og Bluhme angående grevindens indførelse i statskalenderen. Han bad mig iforvejen at overtænke dette. – Ganske rigtig kom da Trap også kl. 2 og blev hos mig til kl. 2 3/4. Hans plan – *thi han er en stor ræv!* der gerne vil bruge mig til at hjælpe sig ud af kniben mellem kongen og Bluhme – gik ud på at få mig til at gøre et skriftligt forslag. Men – jeg skal nok se til at holde mig udenfor hans rænker, hvad jeg så end gør. Naturligvis viser han Bluhme alt; han er Bluhmes spion hos kongen.
- Jan. 19. Jeg skrev imorges i geh.arkivet et brev til *Trap*, i formen et privatbrev, dog indførte jeg det næsten ordret i kopibogen. Kl. 2 – 3 besøgte jeg gamle exc. Stemann. Kl. 4 var min broder hos mig og sagde farvel. Rejser iaften. Kl. 9 iaften kom *khrre Berling* til mig. Jeg fortalte ham min samtale med Trap og indholdet af mit brev til denne. Berling rejser på fredag til Frederiksborg. Kongen er siden i lørdags lidt upasselig af forkølelse. – Jeg talte også til Berling om at give Will. Oehlenschläger nogen hjælp, lige som jeg tidligere hos kongen selv havde udvirket den for Joh. Oehlenschläger. Han syntes nu ikke ganske uvillig. *NB.*

- Jan. 20. Min barber fortæller mig idag, at der i anledn. af arvesagen og ministeriets store fadæse, samt rigsdagens opløsning, er udkommen en satirisk tegning, kaldet: Krakilernes cobolistiske pyramide af 28. Jan. 1852. Jeg bad ham at købe et explr. deraf.
- Jan. 21. I denne morgen tidlig erfarer jeg, at khrre Lunding er død. Berl.Tid. no. 17 kalder *Lunding* »en kongen tro, hengiven og *dygtig* embedsmand«. Det sidste prædikat er så ufortjent, som det vel er muligt. *I den tid, jeg har kendt ham*, var han egentlig for sin post aldeles uduelig! Han var en letsindig, åndelig og legemlig ruineret hof-bajads! Tidligere skal han have haft meget gode evner. Hans vigtigste talent i min tid var det at være bon camerad og god ven med alle uden forskel. Hans lathed og uduelighed er det, der har givet fuldmægtigen i kabinettet, Trap, en vis betydning, og denne snilde og driftige person vil upåtvivlelig en gang blive en formående mand!
- Jan. 22. Sladderer i kongens klub og blandt adjutanterne er – teste Bekker – at kongen holdes således omgivet i denne tid, at ingen kan tale med ham uden i grevindens og Berlings nærværelse!
- Jan. 23. Ved reskript af dags dato har kongen udnævnt Tillisch til – »indtil videre at fungere som chef for kabinetssekretariatet«.
- Jan. 24. Becker ville idag vide, at ministeriet havde foreslået kongen at tage Tillisch. Således lyder altså parolen iblandt hofslænget; – men det kan forresten være troligt nok.
- Feb. 4. Idag besøgte konfr. Holm i finanserne mig i geheime arkivet, nærmest for at takke mig for min bog om Asserbo etc., som jeg for 5 uger siden havde sendt ham. – Det var mig mærkeligt, at han temmelig ugeneret bragte min sag med regeringen på bane og syntes at give mig ret. Han gentog »at ministrene selv erklærede, at det var ingen nødvendighed at ophæve kongelovens arvefølge!« og han undrede sig over »at de dog ville gøre det hellere end at forandre budskabet, d. e. tilstå at de har uret!«. – Det var ganske mærkelige ytringer af en Sponnecks undersåt. Men – rigtignok er jeg ikke vis på, om konfr. Holm måske troede at skylde høfligheden mod mig noget af sine ytringer.
- Feb. 7. Jeg havde i denne aften et besøg af kammerh. *Berling*. Kongen befinder sig vel, men går dog ikke gerne ud endnu. I næste uge ven-

tes han at komme til byen. – Om andre vigtige ting syntes Berling ikke at vide noget. Jeg gentog min erindring om Will. Oehlschläger og – fik håb.

- Feb. 8. Min sag var for i kriminalretten. Winther havde den 18. januar forlangt, at mit til ministeriet indleverede selvforsvar skulle fremlægges for retten; men idag nægtede generalfiskalen dette, ifølge justitsministeriets skrivelse af 1. febr.
- Feb. 9. I formiddags besøgte baron Lagerheim mig i geh.arkivet. Han var for en uges tid siden kommen tilbage efter en 7 måneders fraværelse. Vi talte om arvefølge- sagen. Han var aldeles Bluhmisk, men – jeg skal en af dagene sende ham nogle skrifter.
- Feb. 10. Bud fra gl. Stemann, om jeg ville komme til ham, når jeg gik i arkivet. Han ville egentlig ingenting. Besøg iaften af *Jo. Oehlschläger*, der fortalte mig at enkedronningen, som for et par uger siden var Bluhmesk, nu af Grundtvigs bog og påvirkning begyndte at tale i en anden tone. – Siden var *Clausen* hos mig.
- Feb. 14. Khrre Rosenørn var hos mig og inviterede mig til sig i denne aften. Jeg lovede ham ikke at komme, og kommer vist ikke, da jeg er forkølet og ikke tåler nogen kulde. Gaderne synes tilmed at blive ufremkommelige ved sne, som falder.
- Feb. 18. Kongen kom til byen i middags kl. 1 1/2. I denne aften kl. 6 1/2 – 7 1/2 besøgte *etatsr. Larsen* mig. Blandt andet fortalte han mig, at et rygte sagde, at khrre Berling egentlig var vundet af ministeriet eller dog nogle af dets medlemmer, og at han virkelig ejede hovedparten af aktierne i Flyveposten, *dog i al hemmelighed og uden at grevinden vidste noget deraf*, samt at det måtte stå i hans magt at give dette blad en anden tendens, dersom han ikke var bedåret af ministeriet, lige som bondevennerne er det!! Jeg vil dog mærke mig dette.
- Feb. 23. Da jeg idag kom fra arkivet, fandt jeg hos mig Peder Hjorts trykte brev til Iste valgkreds – i et omslag med hans udskrift. Da jeg kender slyngelens manerer, er jeg vis på, at – han nu vil opnå noget, uden at jeg dog begriber, hvad det kan være. Jeg vil vist snart have et personligt besøg af ham og en forsikring om hans højagtelse og at alting »beror på misforståelse«. – Jeg har derfor straks befalet at sige ved døren, at jeg er ikke hjemme, dersom han kommer.

- Feb. 24. Etatsr. prof. Larsen besøgte mig i eftermiddag og talte med mig om – sagerne. Prof. Hjort kom – *ganske rigtig!* iaften. Jeg lod sige, at jeg var ikke hjemme. Han afleverede et brev fra sin prokurator, der ønskede Hjorts brev til hertugen af 11. januar 1847 (min bog s. 96).
- Feb. 25. Fra arkivet gav jeg Simony et vink om Peder Hjorts begæring. – Straks efter kom hans søn til mig; jeg henviste ham til kultusministeriet. Derpå kom Brücker til mig. Han fortalte mig, at der i Morning Chron. havde stået en engelsk oversæt. af mit skrift, og at Stephens skrev for os i Morning Chronicle.
- Feb. 26. *Valgdagen.* Arkivet var lukket. Kl. 10 gik jeg til Hippodromet, hvor Larsen var den eneste kandidat og blev valgt ved kåring. Kl. 11 1/2 gik jeg ned til *gamle Stemann* og talte med ham et par timer. Derefter besøgte jeg min tante. Der er ualmindelig røre i byen. Ministeriets modstandere har sejret ved alle valgene undtagen eet, hvorved Velschow fortrængte Wilkens. For den uvirksomme Velschow havde Suhr købt og Treschow hvervet stemmer, siger man. Også udenfor byen synes ministeriet hidtil at lide nederlag. Navnlig er – Tscherning selv falden!! som det siges, rigtignok nærmest ved A. Hages indflydelse.
- Feb. 27. Bevægelsen i byen varer ved. Postgården er som belejret for at erfare valgene på landet. Rygtet fortæller for aldeles vist, at *Clausen* har sejret over min. Bang. Jeg gik kl. 1 ud og kom forbi postgården. Her stod mange mennesker og ventede diligencen fra Helsingør for at bringe Clausen en hilsen! Diligencen kom dog først kl. 5 3/4, og jeg gik fra Wanschers (hvor jeg spiste) derhen til postgården. Clausen blev modtaget med et uendeligt hurra, og folkemassen fulgte ham hjem og gav ham ved hans hus atter et hurra, og gik derpå over til Kayser (lige overfor) og udbragte et do. Kl. 8 gik jeg lidt ned til Clausen og talte lidt med ham om et og andet.
- Mar. 5. Kongen, som har været et par dage i byen, rejste i formiddags igen til Frederiksborg. Iaften kom Jo. og Will. Oehlenschläger til mig – og takkede mig. Will. Oehlenschläger havde for en 8 – 10 dage siden fået anvist et gratiale på 200 rbd. af kongen. Cfr. ad 19. januar & 7. febr. Jeg svarede, at jeg ingen tak kunne modtage, da jeg slet ikke vidste, hvorvidt mine ord havde virket dertil. Kl. 9 – 10 var jeg hos Wanscher og så lidt på en dans eller et bal.

- Mar. 6. Idag døde den uden tvivl ældste mand i København, nemlig etatsråd, grosserer *Frederik Tutein*, født d. 9. septbr. 1757, altså 95 1/2 år gammel. Han var en meget rig mand, tidligere preussisk generalkonsul, hvilket embede han 1848 nedlagde, indigneret over Preussens adfærd.
- Mar. 8. Winthers defension for mig – for kriminalretten. Cfr. d. 4. januar. 12 ark in fol.
- Mar. 11. Khrre Rosenørn besøgte mig idag. Han fortalte, at bønderne ved Frisenborg var aldeles fanatiserede ved fortællingen, at det var *kongen*, som var i strid med rigsdagen. – Han fortalte også, at Treschow og hans ekko Suhr var Bluhmes vigtigste rådgivere, og at Suhr der er onkel til Bluhmes kone, gererede sig som om han hørte til udenrigsministeriet – til stor ærgrelse for departementssekretæren. Rimeligvis var Bluhme også i pengesager afhængig af ham. Treschow og Suhr var skyld i regeringens lunkenhed for de jyske jernbaner; thi de forudså, at aktierne vil blive danske statspapirer og at forøgelsen af statspapirer på vor børs vil trykke priserne på disse overhovedet, hvori en stor del af Treschows og Suhrs rigdomme er anbragte.
- Mar. 12. Jeg blev imorges kl. 9 3/4 inviteret til Clausens til tirsdag middag. Rosenørn talte igår også om noget, som afd. Lunding havde sagt en gang, at han ville betro mig som historioGRAF angående forhold ved hoffet, som Lunding påstod selv at have været vidne til eller opdaget. – Jeg kan ikke ganske lide på Lundings meninger og iagttagelser. Han var både sløv og karakterløs.
- Mar. 15. Jeg spiste til middag hos Clausen med en del rigsdagsmænd. Efter bordet taltes om arvesagen, om hvilken alle i realiteten var enige, medens stor karakter-svaghed sporedes hos mange. Westenholtz lagde især vægt på, at kongen *nu* bad om at understøtte ministre-ne!!
- Mar. 16. Etatsr. Larsen var hos mig iaften – for at efterse det brev, som straks efter Warschauer-traktaten blev skrevet til kejser Nicolaus og hvori ligefrem kongeloven nævnes og forudsættes bestående. – Larsen betroede mig, at *Sponneck* egentlig er hoved-auctor til ministeriets dumhed og stivhed.
- Mar. 19. P. Hjort sender mig idag ved middagstid den af ham udgivne pjece

»Nogle træk af vore valgbevægelser« – med en tilskrift undertegnet »Med hengivenhed fra P. Hjort«. Det er mageløst, men ægte Hjortesk uforskammenhed og skamløshed. – Jeg er i tvivl, om jeg skal sende ham den tilbage (jeg lod den dog ligge hos mig).

- Mar. 21. Årsmøde i det nord. oldskrift-selskab på Christiansborg. – Jeg meldte mig syg; jeg troede at skyldte *kongen dette* for ikke at bringe ham i en tvetydig stilling. Jeg troede også under omstændighederne at skyldte *min egen ære* det samme, at ikke nogen af det bekendte dumme hoffolk skulle tro, at jeg var forlegen for at komme blandt dem og med iver greb anledningen dertil. Clausen billigede igår aldeles denne anskuelse.
- Mar. 22. Idag sluttedes arvefølge-sagens første behandling i rigsdagen. Jeg skrev iaften til Clausen og Larsen og sendte dem nogle oplysninger om sagens gang tidligere som de havde ønsket.
- Mar. 25. *Berling* kommer idag til mig og bringer mig en hilsen fra kongen. Han fortalte dog, at kongen i begyndelsen syntes ikke at forstå mig og havde ytret: »Jeg havde ventet at se W., og hans politiske forhold vedkommer jo aldeles ikke denne sag. Jeg ville gerne have set ham«. *Berling* havde derfor end mere urgeret, at jeg jo var upasselig. Han mente dog nu, at kongen vel forstod det! *Berling* fortalte, at mit brev til Lunding af 28. el. 29. april 1852 er fundet blandt hans papirer – og er hos Trap. Jeg vil se til at erholde en afskrift deraf!! -
- Mar. 26. Jeg besøgte imorges gamle Stemann. Han var vred på mig, fordi jeg ikke var gået til årsmødet hos kongen i mandags, – han var vred på alle og for mange ting! – Slet humør. Han inviterede mig dog til at spise hos sig imorgen.
- Mar. 27. Jeg spiste til middag hos Stemanns, men så ikke ham selv. Derfra gik jeg til Wanscher og drak the, og kom hjem kl. 9 1/2.
- Mar. 28. Jeg tilbragte aftenen i et stort selskab hos Clausen. Der var – blandt andre – præsten Schöller, som havde talt så skrap mod finansministeren især i den foren. rigsdag.
- Mar. 31. Da jeg gik fra arkivet, mødte jeg prokurator Winther. Han sagde mig, at han troede, at min sag skulle have været optaget til dom sidste *tirsdag*, da han mødte for retten og gav tilsvaret på generalfis-

kalens andet indlæg. Men generalfiskalen havde igen forlangt ud-sættelse, og Winther havde protesteret imod den går ham længere end otte dage. Winther mente altså, at sagen skulle blive optaget til dom næste *tirsdag d. 5te april* (se not. ad 12. maj). Retten havde lov at have sagen – tilføjede Winther – i 6 uger, men da den var så simpel, troede han at dommen kunne ventes tidligere.

- Apr. 1. Jeg besøgte gamle Stemann. Han var ikke så vred som sidst, men dog noget gnaven. Jeg fik nogle af hans familie-papirer, som jeg i min fritid vil gennemgå. Om aftenen besøgte prof. *Schjern* mig og – gjorde mig som sædvanlig utallige spørgsmål m.h.t. taler i næste forenede rigsdag. Han er altid yderst trættende at tale med. Siden kom *Schach* og ville høre, om jeg vidste noget angående ministeriets indvirkning direkte på valgene, hvorom han ville interpellere. Jeg vidste naturligvis intet derom.
- Apr. 2. Prinsen af Nørs forunderlige protest dat. London d. 24. marts 1853 – læses ordret aftrykt i Berl.Tid. for idag (no. 75). Idag var galla-taffel hos kongen i anl. af den oldenborgske gesandt, der meldte storhertugens død. – Clausen var tilsagt som rector universitatis, men lakajen havde forsømt at sige til »en galla« og han mødte uden rektor-kæden, hvilket var til forargelse for hoffet, fordi det gav det udseende som om oppositions-manden var tilsagt for sin egen skyld. En opdigtet hofhistorie om at Levetzau havde givet ham en reprimande. Efter taflet talte kongen med forskellige. Da han havde talt med Wynn gik han den russ. minister forbi og fik øje på Clausen, til hvem han henvendte meget venlige ord og mindede om deres sidste samtale (NB hvori kongen havde ytret sig mod ophævelsen af Lex Regia). Kongen vendte tilbage for at tale med den russ. minister; – men denne var gået bort! – Straks efter var statsråd, og kongen var meget vred over den russ. ministers adfærd og forlangte af Bluhme, at der skulle skrives derom til Petersborg. Men imidlertid havde Wynn og andre fortalt Ungern Sternberg, hvad der var sket, og denne indså sin farlige buk. Et brev fra ham (pludselig upasselighed) indløb under statsrådsforhandlingen.
- Apr. 5. Khrre Rosenørn kommer i middags til mig. Han havde igår været til audiens. Kongen havde spurgt om mit befindende, været misfornøjet med at jeg ikke havde været hos ham d. 21. marts og – bedt Rosenørn at bringe mig en hilsen!

- Apr. 7. Clausen besøgte mig i aften. Efter hans fortælling og Bekkers sladder i arkivet har jeg noteret og fået den sande sammenhæng oplyst angående det, der passerede på Christiansborg sidste lørdag d. 2. d.m.
- Apr. 8. Mærkeligt digt allerøverst i Adresseavisen, med overskrift: *Den 8. april 1853*, hvori denne dag betegnes som en glimrende epoke i Danmarks historie. – Sladderposen i arkivet fortalte, at han var bleven spurgt, om det var afgjort, at en forfatning skulle octroyeres!!! – Om aftenen var Larsen hos mig. Det var mig ikke ganske klart, om han ville andet end spørge mig, hvad jeg vidste om *kongens mening og vilje*.
- Apr. 9. Jeg tror at min sag bliver idag optaget til dom. Dommen kan vel så ventes ved pinsedags-tiden. Retten har lov til at have den i seks uger. Jeg var i denne aften i et bestyrelsesmøde i den historiske forening i anledn. af generalforsamlingen på mandag.
- Apr. 10. Jeg modtog besøg af khr. *Jo. Oeblenschläger*, der ville låne 50 rbd., som han også fik. Han blev afløst af et. *Molbech* og denne atter af konfr. *Werlauff*, der talte med mig i tre timer til kl. 3. Forresten gik derved rigtignok min formiddag i løbet. Kl. 7 om aftenen kom prof. Chr. Jørgensen til mig, og kl. 8 1/2 gik jeg efter indbydelse til etatsr. Rafn, der idag havde haft en datter til konfirmation. Kom hjem kl. 11 1/2 el. 12. Det var en ikke meget underholdende aften.
- Apr. 11. T. Becker ville idag betro os som hemmelighed, at rigsdagen ville blive opløst, ifald budskabet blev forkastet. Men – jeg er temmelig overbevist om, at dette kun var et fif, en Sponneckske intrige, en forstilt trussel, der skulle publiceres – som en hemmelighed for desto mere at udbredes! – Jeg sagde dette straks til prof. Allen. Det er ikke meget klogt af Sponneck at tro at kunne narre folk ved en så enfoldig person som Becker. Kl. 7 generalforsamling i histor. forening. Jeg nedlagde formandskabet. Kl. 10 bragte khrre Berling mig mit brev til Lunding af 30/4 52.
- Apr. 12. Den artikel, som idag findes i Dagbladet no. 83 om arvefølgesagen, eller beviset for, at ministeriets budskab egentlig skaffer Augustenborgerne den lyseste adgang til Danmarks trone, – har jeg leveret redaktøren materialierne til. Men han har selv skrevet den. Jeg besøgte idag gl. Stemann. Han bad mig at hilse *Clausen!* Han tænkte kun på *fredag!*

- Apr. 13. Jeg gik imorges til *Larsen* for at meddele ham, hvad jeg vidste, og – om det behøvedes – styrke ham. Han mente, at *Clausen* trængte, ikke til at styrkes, men til at holdes udenfor hensynet til, hvad et ministerskifte kunne fordre af oppositionen! Jeg var iaften kl. 6 1/2 – 7 1/2 hos *Clausen* efter Larsens ønske, hilste ham fra Stemann etc. etc. Han takkede mig og var kendelig vel tilfreds med, hvad jeg sagde ham om forholdene. Vi aftalte, at han skulle skrive til *Tillich*.
- Apr. 14. Et møde som (Grundtvigs) danske forening iaften ville holde i Casino vakte stor opmærksomhed, skønt det aldeles ikke var møntet mod ministeriet. Det er idag tilbagekaldt. *Clausen* besøgte mig i denne aften, da han kom fra et møde med de 50. Han var fuld af godt håb om at de vil holde stand imorgen. Han fortalte, at det havde kostet stor umage at bevæge gamle Grundtvig til at opgive Casinomødet iaften og at det kun var lykkedes ved fru Grundtvigs indflydelse. Han talte derhos meget om Knuths og Madvigs svaghed, Monrads tvetydighed. Vi beklagede begge den førstnævnte, der virkelig var besjælet af en ren og ædel vilje. Han forlod mig kl. 9 1/2.
- Apr. 15. Arvefølge-sagen til tredie behandling. Den trak længe ud og blev ikke sluttet. Kl. 3 1/2 melder Wanscher mig, at det Larsen-Clausenske forslag var faldet med 94 mod 54. Derpå blev rigsdagens møde udsat til imorgen, da Ørsteds forslag skal frem. Om aftenen kommer *Larsen* til mig kl. 8 1/2 og fortæller, at tropperne var consignerede i kaserne og måtte ikke forlade disse. Senere kom Wanscher med samme fortælling. Jeg svarede dem: Denne latterlighed viser endnu mere, at ministeriet ser i rigsdagen blot – nogle børn, som det tror at kunne skræmme, det er det hele! – Et barnagtigt bussemands-forsøg.
- Apr. 16. Om morgenen kl. 8 kommer *Clausen* til mig og viser mig et brev fra Jagd, hvori atter meddeles, at tropperne var consignerede. Jeg svarede det samme. Han fortalte også om den gode, men svage khrre Rosenørns nylige syner og forknythed. Jeg skal nu ret straks gå min rolige gang til arkivet, med den inderligste bøn til den Almægtige, at tage mit fædreneland i sin nådige varetægt! – I arkivet modtog jeg efterretning om admiral Zahrtmanns pludselige død afgang nat. Kl. 4 1/2 eftermidd. kommer Wanscher og fortæller, at mødet ikke var blevet endt, men udsat til om aftenen kl. 8.

- Apr. 17. Imorges bringer Wanscher mig den efterretn., at rigsdagsmødet hævedes inat kl. 11 – 12 uden slutning, og at det skal fortsættes imorgen kl. 12. Jeg skrev en billet til Clausen og henlede opmærksomheden på, om det ikke var godt *at styrke modet hos de svage* ved forud at opsætte en erklæring om, at man ville antage traktaten efter dens ordlydende indhold og aldeles ikke modsætte sig, hvad der med stormagterne var afgjort, men kun hvad ministeriet her havde tilføjet. Jeg havde i aften et besøg af overl. Sick fra Odense, der ligger på en rejse til Paris.
- Apr. 18. Kl. 1 løb jeg fra arkivet ned til gamle Stemann. Han tænker og taler kun om den vigtige sag, som idag er for i rigsdagen. Men – han var i en modig, kraftig og tillidsfuld stemning – den gamle eg! *O! – Gud være lovet!* Wanscher og hans lille Wilhelm bringer mig efterretning, at Bluhmes såkaldte »kongelige budskab« nu er faldet med 45 st. mod ... Klokken er et par minutter over 4. Om aftenen kom Clausen til mig, fortalte en del og inviterede mig til sig på fredag.
- Apr. 19. Idag blev hele rigsdagen, både landsting og folketing *opløst* ved et kgl. åbent brev af dags dato. Samtidig udgik et andet åbent brev, der udskrev de nye valg til folketinget d. 27. maj, landstinget d. 3. juni. Der var en sådan rolighed i byen, at jeg på hele min hjemvej fra arkivet aldeles intet mærkede. Tilfældigvis gik jeg ind i Reitzels boglade, og der erfarede jeg det kl. 3. – Derimod var khrre Rosenørn, som straks efter besøgte mig, aldeles modløs. Han er en yderst svag karakter, der udmaler sig alle ulykker i fremtiden. Min. Bang og Simony siges at have indgivet deres demission, da de ikke vil have rigsdagen ophævet.
- Apr. 20. *Regenburgs fødselsdag*: Han var 37 år, født 1816. Jeg spiste til middag hos gamle Stemann, men så ikke ham selv. Regenburg fortalte, at Ørsted skulle være både indenrigsminister og kultusminister. Khrre Stemann, der spiste hos kongen, kom fra taflet og tilføjede, at han tillige skulle være premierminister! Det er vistnok en stor ulykke for fædrelandet; men – gennem ulykker kan den Almægtige også berede sin vilje vejen! Til Ham tør man nu, da alt menneskeligt synes at briste, alene sætte sit håb.
- Apr. 21. *Wanschers fødselsdag*, jeg tror også grevinde Danners. Jeg spiste igen til middag hos gamle Stemann, hvor der var en yppig diner i anl. af khrre Stemanns nærværelse her. Efter bordet talte jeg – og jeg ale-

ne – længe med den gamle, der ellers ingen så af selskabet. Han var fuld af bekymringer over ministeriets færd og fuld af tanker. Han ytrede gentagende: »Om 6 uger skal valgene igen foregå; men i løbet af disse seks uger vil meget og mærkværdigt ske!«. Ja, han opfordrede mig til at optegne disse ugers mærkværdigheder.

- Apr. 22. *Clausens fødselsdag.* Jeg er inviteret til middag der. Kl. 1 modtog jeg med posten tre engelske skrifter uden noget brev eller videre oplysning, alle angående Englands misfornøjelse med Ruslands politik, et (1851) af Dav. Urquhart angående rivaliteten i Indien, og to (1852.1852) angående den danske arvefølge, begge i Augustenborgsk og slesvigholstensk interesse. Medens vi sad ved bordet hos Clausen, hvor jeg udbragte *hans* skål, og han derefter *Larsens* og *min*, senere *gamle Stemmanns*, kom en meget stor mængde studenter og sang en smuk sang til ham, hvorfor han takkede i en smuk tale. Efter bordet gik jeg til Wanschers en times tid; – derfra atter til Clausens, hvor jeg tilbragte aftenen.
- Apr. 23. Oehlenschläger kom til mig i aften kl. 8 og betalte mig de 50 rbd. som jeg d. 10. d.m. havde lånt ham. Vor samtale blev afbrudt næppe 1/2 time efter ved khrre Berlings ankomst. *Berling* var – eller sagde sig at være – hel fortvivlet over situationen. Han fortalte, at kongen var yderst misfornøjet med Ørsteds valg til minister, men havde som han plejer straks føjet sig, da Bluhme fra statsrådet kom til ham og foreslog Ørsted. *Berling* forlangte råd og trøst af mig; *men jeg indlod mig ikke derpå!* Han spurgte om, hvad *Stemann* sagde: Jeg svarede: Han var meget forundret. *Berling* fortalte »at selv ministeriets venner misbilligede Ørsteds valg til minister«. Kort – den hele samtale var konfus og forvirret og til ingen nytte. – Jeg bevirkede måske dog, at kongen opretter sin forglemmelse af gl. *Stemanns* fødselsdag og vel skriver et par ord til ham (cfr. ad 28. april). *Berling* gik kl. 9 1/2 og rejser imorgen til Frederiksborg, da grevindens fødselsdag, der indtraf i torsdags, skal celebereres imorgen.
- Apr. 26. Idag snakker man om den ide, at Ørsted skal være kultusminister for *hele monarkiet*. Jeg formoder så, at indenrigsministeriet bliver slået sammen med justitsministeriet også for kongeriget lige som for hertugdømmerne, hvorved egaliteten bliver ganske lige. Det er måske snak. – Det slog mig, at *Allen* idag i arkivet syntes at misbillige, at man havde stemt mod budskabet. Det var *Monrad*, hans ven, der talte gennem ham – om alt det »som man allerede havde

opofret for den sag«. Imorges tidlig besøgte overlærer Poulsen fra Aalborg mig.

- Apr. 27. I arkivet imorges fik jeg besøg af præsten Markmann fra Hoptrup, der kommer herover med et par mænd, som vil bede kongen om at ophæve forbudet mod bladene. – Jeg rådede *ham* til at holde sig uden for sagen, lige som jeg frabad mig besøg af *hine* mænd. Denne tilbageholdenhed skylder man *sagen*.
- Apr. 28. I arkivet kom *Regenburg* til mig idag og viste mig et brev med udskrift til gl. Stemann, spørgende mig fra denne, med hvis hånd udskriften var skrevet. Jeg svarede ham straks: Udskriften er *kongens egen hånd* (som jeg kender for godt til nogen sinde at kunne tage fejl deraf). Brevet, som jeg læste, var ligeledes helt skrevet med kongens hånd og var en undskyldning for, at kongen – under sine mange bryderier i de samme dage – havde glemt d. 14. april, samt nu en meget smuk lykønskning. *Regenburg* fortalte, at khrre *Berling* havde bragt den gamle brevet igår efter kongens udtrykkelige befaling – personlig. – Jeg betroede *Regenburg*, hvad del jeg havde deri. *Cfr. ad 23. april!*
- Apr. 29. Igår aftes kl. 8 døde geheimearkivets gamle bud, *Peter Ringberg*, 72 1/2 år gammel. Han var født i Sverrig i sept. 1780, blev tjener hos *Moldenhawer*, derpå d. 23. april 1812 opvarter ved det kgl. biblioteks læsesal, d. 11. novbr. 1823 tillige bud ved geheime arkivet, hvor han i april 1827 fik bolig i stueetagen. Bladet *Fædrelandet* har iaften en ganske mærkelig artikel – desværre i dette blads gamle maner, blindhed for det vigtige og mangel på fremblik over politiske forhold. Rektor *Tregder* fra Aalborg besøgte mig idag i arkivet. Han var kommen for at være tilstede ved sin moders begravelse.
- Maj 1. Med undtagelse af morgentimerne er næsten hele dagen gået i løbet ved besøg hos mig: *Werlauff* og *Clausen* (der bad mig at gennemse et lille skrift, som han har skrevet om arvefølgesagen) i formiddags. Brødrene *Oehlenschläger*, overlærer *Sick* og pastor *Brasen* fra *Treia* (der imorgen holder bryllup med frøken *Garlieb*) om eftermiddagen.
- Maj 2. *Frøken Stemanns fødselsdag*. Jeg var forud inviteret til middag og aften. Jeg gratulerede kl. 1 1/2.

- Maj 4. Jeg skrev et anbefalingsbrev for adj. Mønster, der har et pige-institut i Flensborg, til etatsr. Rønnenkamp, hos hvem han håbede at få et pengelån til købet af en gård i byen Flensborg. Clausens ovennævnte lille skrift er udkommet. Den afdøde Ringbergs ældste søn, prokurator Ringberg, besøgte mig i eftermiddag og fortalte, at faderen efterlod sig en sammensparet formue på 6000 rbd. i kgl. obligationer. Det er meget efter de ringe indtægter (ca. 600 rd.) hvormed han har levet og opdraget 3 sønner.
- Maj 6. I eftermiddag besøgte mig først hr. Erslev, derefter rektor Tregder og endelig justitsr. Magnussen. – Tregder bragte med sin vakre kone, der vel havde lyst til at se en pebersvends menage, så at jeg havde et dame-besøg, der hos mig hører til sjældenhederne.
- Maj 10. Min barber Gradhand siger mig tilfældigvis idag, at han i de sidste to el. tre år havde haft en årlig indtægt af 1400 til 1500 rbd. – Det er mærkeligt at indsamle en sådan sum i lutter firskillinger og ved så godt som een mands barberkniv; thi han holder for det meste kun en dreng. Men han er en flittig og ordentlig mand, der barberer fortræffelig.
- Maj 11. Voss.Zeit. fortæller, at hert. af Augustenborg skal have købt herskabet Labischin i Posen for en sum af 1.200.000 Ther.): omtr. 800.000 specier.
- Maj 12. Jeg talte imorges med prok. Winther og ytrede min forundring over, at der endnu ikke var falden dom i min sag. Han sagde mig, at sagen først var optaget til dom *den 9. april*, at forfaldstiden følgelig først indtraf efter 6 uger): *den 21. maj*, og at retten desuden havde lov til i vidtløftigere sager at bruge 12 uger!!!, hvad han dog ikke troede ville ske. Han sagde derhos, at denne sag vist dermed ville være afgjort og næppe ville blive appelleret. Winther fortalte mig også at folk påstod, at Sponneck i statsrådet havde forlangt Clausen og Larsen sat under tiltale etc., at Simony aldrig havde villet det og flere af de andre ministre ej heller. Becker fortalte i arkivet, at her er en ungarer, som magnetiserer kongen og grevinden som middel mod hovedpine, og – at khrre Berling var misfornøjet dermed.
- Maj 13. *Valg af valgmænd.* Jeg hører til 3. valgkreds, der skal afgive stemme i borgerskolen i Larsleistræde, form. 9 – 3 og efterm. 5 flg.

- Maj 14. Til Clausen – en afh. cfr. 3. juni. Jeg sendte et explr. af årsberetningen I b. 1. h., heftet i stift papbind, til kongen *direkte*, med et kort brev. Udfaldet af valgmands-valgene i København var således, at oppositionsbladene blandt 147 fik valgt 140!
- Maj 15. Til Clausen – en afh. cfr. appendix d. 3. juni.
- Maj 16. Jeg besøgte Tregder kl. 12 1/2. Hans kone var ikke hjemme. Han rejser herfra imorgen aften. Derpå gik jeg lidt ind til min gode tante i Krystalgaden.
- Maj 21. Jeg havde i denne eftermiddag et besøg af gr. Jul. Frijs fra Juellinge, som er her med sin kone og vil gøre en rejse på nogle dage i det nordlige Sjælland.
- Maj 23. Jeg ville imorges kl. 11 besøge gr. Frijs i hotel Royal, men både han og hans kone var allerede gået ud. Jeg lagde visitkort til begge. – Derfra gik jeg til gl. Stemann og traf på vejen enkegrevinde Frijs i buegangen. Stemann ville vide, at man tænkte at vælge mig til landstinget. Det vil efter min mening mere skade end gavne den sag, som jeg forsvarer. I formiddags, da jeg var i arkivet, havde ghrd. *Dankwart* været hos mig og efterladt visitkort. – I eftermiddag besøgte digteren student Brosböll mig. Fra imorges af ophørte jeg med at lægge i kakkelovnen.
- Maj 25. Jeg havde i denne eftermiddag et besøg af den bekendte englænder *David Urquhart*, Ruslands ivrige fjende i parlamentet. Han talte slet tysk. Worsaa måtte være en slags tolk mellem os. Samtalen angik hans og mine skrifter. Den danske sag forstod han slet ikke og syntes i det hele noget – vild! Jeg gav ham et par af mine skrifter, og han vil komme igen.
- Maj 27. Valg til folketinget.
- Maj 28. Jeg havde i denne morgen besøg af mag. Malmström, docent i hist. ved Upsala universitet, der et par ugers tid har arbejdet i geheimearkivet, og idag rejser tilbage til Sverrig. Derpå kom prof. Krieger og anmeldte et besøg af hr. Urquhart til imorgen.
- Maj 29. *Urquhart* kom til mig med prof. Krieger kl. 10 1/2 og blev hos mig til kl. 12. Han er en ven af prinsen af Noers søn og kan ikke se sagen uden fra det Augustenborgske standpunkt. Det *danske* forstår

han slet ikke! Under vor samtale gjorde sproget stor hindring: Jeg kan ikke ret forstå det engelske, når det *tales*, og han forstår meget vanskelig det tyske og taler det endnu vanskeligere. Samtalen var derfor i sig selv til liden nytte.

- Jun. 2. En anden englænder, *Johnstone*, ligeledes medlem af parlamentet og i nær forbindelse med det engelske ministerium skal være kommen hertil for at erfare, hvordan det egentlig hænger sammen med arvespørgsmålet. Wynns rapporter har været aldeles meningsløse og det eng. ministerium skal have mærket, at der er ugler i mosen. Nogle mener, at *Johnstone* har en slags fuldmagt til at optræde som ministeriets afsending.
- Jun. 3. Valg til landsting.
- Jun. 4. Secher fortæller idag at have hørt af *Stephens*, at *Johnstone* og alle englændere stod i den mening, at rigsdagen modsatte sig Londonnertraktaten selv. *Johnstone* blev aldeles forbavset, da han nu erfarede, at denne hele fremstilling af sagen er aldeles bedragerisk og at rigsdagen tværtimod aldeles billiger Londonnertraktaten, men kun forkaster ministeriets tillæg dertil. *Johnstone* skulle have talt om gamle Wynns uduelighed.
- Jun. 7. Jeg hører idag af Secher i arkivet (efter beretn. af *Stephens*) at *Johnstone* har talt med vore ministre og har gjort et slags indtryk på dem. Ørsted, Criminil og Scheel skal ikke være utilbøjelige til at give efter; men Carl Moltke og Sponneck skal stå stift – siges der! Gud ved, hvor meget sandt eller usandt der er i rygtet. (Jo! Det skal virkelig være sandt!). I denne eftermiddag kl. 6 1/2 døde boghandler *C. Reitzel* 63 1/2 år gammel. Han vil blive meget savnet som en retskaffen, liberal, uegennyttig mand, snart den eneste boghandler, der gjorde noget for litteraturen og skribenterne. I nogle og tyve år har jeg handlet med ham.
- Jun. 8. *Stephens* besøgte mig i eftermiddag kl. 5 – 6 og talte om *Johnstone* og arvesagen. Det hele er en konfusion – og der gives meget få som klart indser, hvad sagen egentlig drejer sig om.
- Jun. 10. Rosenørn besøgte mig iaften. Han fortæller, at det var *C. Moltke*, som d. 9. Aug. 1851 havde foranlediget i statsrådet en plan til kongelovens afskaffelse. *Carl Moltke*, der bragte kejser *Nicolaus* propositionen til fordel for pr. *Christian*, skal have lovet kongelovens

afskaffelse. Stor konfusion, fordi W. Moltke og Reedtz begge handlede på egen hånd – uden at de andre ministre vidste deraf.

- Jun. 11. Møde i regesta-kommissionen med Molbech og Madvig holdtes kl. 2 – 3 i mit kammer i geheime arkivet: (Om Seidelins antagelse). Cholera – første uge.
- Jun. 12. Idag kl. 12 kommer *Stephens* til mig og beder mig om, at han imorgen måtte bringe *Johnstone* til mig, da denne ønskede at tale med mig. Jeg kunne ikke sige nej, skønt jeg næppe tror, at det er til nogen nytte. *Stephens* fortalte mig også, at der dog måtte være noget i gære fra engelsk side, eftersom *Buchanan*, der egentlig først skulle være kommen hertil om en fire – seks uger, havde fået ordre at rejse hertil øjeblikkelig og – ville komme hertil *endnu idag!* *Johnstone* ville modtage ham straks ved ankomsten på Toldboden.
- Jun. 13. *Rigsdagens åbning*. Kl. 11 kørte jeg til Petri kirke, hvor en dansk salme og tysk ligprædiken blev holdt over Reitzel. Derfra kørte jeg til Nørrebro kirkegård, hvor en dansk tale og en tysk jordpåkastelse fandt sted. Kl. 1 3/4 hjem – gik til *Stemann*, der forærede mig nogle papirer og brevskeber fra Møsting. Endelig gik jeg til Sophie og gratulerede hende. Kl. 4 1/2 kom prof. *Stephens* og præsenterede mig *Johnstone*. *Buchanan* kommer først på onsdag. Med *Johnstone* talte jeg til kl. over 7. Clausen kom og inviterede mig til sig i aften.
- Jun. 14. Der var igår aften en smuk familiefest hos Clausens i anledn. af sønnens samme dag absolverede teologiske attestats. Jeg kom først hjem kl. 12 1/2 og – jeg befinder mig ikke vel idag: Enhver afvigelse fra den daglige levemåde afficerer mig. Jeg skrev i eftermiddag til kand. Seidelin, hvad der i lørdags var bestemt i regesta-komiteen.
- Jun. 15. *Cholera* af betænkelig art skal allerede siden i søndags være sporet her i byen, fortæller man. Offentlig har jeg endnu intet set derom.
- Jun. 19. Besøg i middags af Clausen. Han fortalte blandt andet, at *Buchanan* skal have sendt en kurer til London i anledn. af arvefølgesagen, – han formodede *Johnstone*. Han talte også om Bluhmes fremlagte noter, især om den *svenske*. Rosenørn kom i aften kl. 10. Han fortalte, at Ørsted havde skruler og ville gerne have en impuls fra rigsdagen til at oprette den uret, som budskabet tilføjede prins Christians døtre! – Således trænger dog sandheden efterhånden de

mest forstokkede!! – Rosenørn havde talt med Ørsted udtrykkelig derom, og Ørsted havde selv sagt, at man gjorde prinsesserne uret!! – Den egentlige kærne i sagen, faren for Danmark i fremtiden ved den nedlagte spire til en slesvigholsteinisme, tænker naturligvis den gamle, åndssvækkede Ørsted slet ikke på!

- Jun. 24. Den ulykkelige St. Hansdag. *Idag afgjordes da det kongl. budskab* i den forenede rigsdag som man kunne vente, når al intelligens er vejet for bøndernes uvidenheds-overvægt. Til ære for dem skal nævnes deres navne, som stemte imod eller ved tavshed og udeblivelse erklærede sig imod dette skændige bedrageri: A. *Åbent nej*: 1. Aagaard, 2. N. Andersen. 3. Eiler. 4. J. Jørgensen. 5. Chr. Larsen. 6. Lindberg. 7. Olesen. 8. Wilkens. 9. Andersen af landst. 10. Drejer af landst. B. *Nægtede at stemme*: 11. Ettrup. 12. Schovelin. 13. Timroth. 14. Blume. 15. Boverup. 16. Scholl. 17. Wessely. C. *Udeblevne*: 18. Bregendahl. 19. A. Hage. 20. V. Schöler. 21. Tuxen. 22. Valentin. 23. Bjerring. 24. Krarup. 25. J.E. Larsen. 26. Clausen. 27. Madvig. 28. Tillisch.
- Jun. 25. *Cholera er udbrudt* her i byen, først i Nyboder, således hedder det nu offentlig. Men den har længe været her (cfr. ad 12. juni), og over en halv snes personer var døde. Nu først er den officielt proklameret som asiatisk cholera.
- Jun. 27. *Baron Beskow*, der havde været i Lund ved afdækkelsen af Tegners monument, besøgte mig idag kl. 10 1/2 i arkivet, efter at han havde været her hjemme kl. 9 3/4, straks efter at jeg var gået bort. Jeg kendte ham fra Oehlenschlägers. Han bad mig om oplysninger angående beskyldningerne mod Niels Thuresen Bjelke 1698, hvis sådanne fandtes i geh.arkivet, og jeg lovede ham at sende ham samme. Om vort arvefølge-spørgsmål syntes han at have samme mening som alle, der virkelig kender det, at vort ministerium har båret sig ad som – – !! –
- Jun. 30. Jeg besøgte idag kl. 2 den gamle Stemann og fandt ham overmåde vel. Han spiser jordbær med god appetit og uden frygt for cholera. På vejen til exc. Stemann traf jeg kanc. Deconinck, der fortalte mig, at min dom ville falde på lørdag, altså 12 ugers dagen efter sagens optagelse til dom. Tvivlen blandt assessorerne – sagde han – var kun om dommens *præmisser* og den deraf følgende bestemmelse, om jeg skulle betale proces-omkostningerne. Stemann sagde, at i en generalfiskalsag skulle man altid betale dem.

- Jul. 1. Werlauff besøgte mig kl. 7, kommende lige fra Ørsted. Jeg har sjældent set ham så afficeret. Han fortalte, at kongen havde, tværtimod hans og ministeriets indstilling, ansat literatus Brosbøll som amanuensis ved biblioteket, forbigående enhver anden af de duelige ansøgere. Werlauff ville af rygten have hørt, at Brosbøll blev protegeret af grevinde Danner! – I Fædrelandet iaften (no. 149) en meget god og – som bekendt – højst slående parallel mellem afskaffelsen af den kognatiske arvefølge i Spanien 1713 og i Danmark 1853!!! Jeg har mange gange tænkt derpå, også talt med Schjern derom; men han har udført parallellen meget bedre end jeg ville have været istand til.
- Jul. 4. Jeg spiste til middag hos gamle Stemann idag. Hans søn kammerherren og svigerdatter var der – på tilbagereisen fra Aabenraa til Aalborg. Stemann fortalte en mærkelig ytring om den stilling, han befandt sig i m.h.t. arvesagen.
- Jul. 5. Jeg var tilsagt til at møde idag i kriminalkammeret for at erklære, om jeg var tilfreds med defensionen og om jeg havde noget at tilføje. *Kl. 11.* Jeg dikterede selv mit svar til protokollen og har det *omtrent* opskrevet.
- Jul. 9. Imorges kl. 9 1/2 kommer Winthers fuldmægtig Møller og fortæller mig, at min sag for et øjeblik siden var *på dømt*: Jeg er frikendt og aktionsomkostningerne pålagt det offentlige. – Jeg meddelte Wanscher og Stemann dette, da jeg gik i arkivet. Kl. 5 sendte justitssekr. kancelliråd Mangor mig en afskrift af dommen, som jeg straks lod bringe til gamle Stemann. Siden besøgte Clausen mig – *straks* da han af bladene havde set sagens udfald. – Han fortalte mig, at hans søn Johannes nu kort efter attestatsen havde forlovet sig med en jomfr. Frimodt, hvis fader er landmand.
- Jul. 10. Prof. Schiern bragte mig (afleverede selv ved min dør) imorges et eksplr. af separat-aftrykket af hans i Fædrelandet optagne afhandl. om arvefølgestridighederne i Spanien. Cfr. 1. juli. Det er et vakkert arbejde. Jeg skal dog idag eller imorgen takke ham ved en billet for det.
- Jul. 16. »Fædrelandet« for idag fortæller, at hertugen af Augustenborg har købt herskabet Gross-Strehlitz i det sydlige Schlesien for 3.500.000 Thaler,): 4 1/2 million rigsbankdaler. – Herskabet hører til Gross- Strehlitzer kredsen i regeringsdistriktet Oppeln, og her-

skabets hovedstad af samme navn er en lille ganske katolsk by på omtr. 1800 indv. og med et smukt slot. Den har nogen industri af linnedvæveri og jernfabrikker og er omgivet af gamle mure (beretningen er uden tvivl falsk). Jeg besøgte baron Lagerheim, der i onsdags havde søgt mig i geheimearkivet, og bad ham at besørge min afhandling til baron Beskow (cfr. 27. juni). Jeg skal skrive den imorgen.

- Jul. 18. Jeg har igår og idag fuldendt en liden afhandling, 24 sider stor kvart, om Niels Thureson Bielkes hemmelige forhold til den danske regering i slutn. af Christian V.s tid. Jeg har givet den formen af en meddelelse til svenske akademiet gennem dets sekretær baron Beskow, og *dateret den d. 18. juli*. Jeg vil dog ikke behøve at sende den til baron Lagerheim før om et par dage, da han først efter lørdag d. 23. rejser over Nordtyskland (for karantærens skyld) til Sverrig (cf. ad 7. aug.).
- Jul. 19. Idag sluttedes den rigsdags-session, der til evig tid vil stå som en i Danmarks historie!!! – O! misera patria! – Til slutningen forelagde Ørsted den nye grundlov, der skal afløse grundloven af 5. juni 1849, så snart kongen har octroyeret forfatningsloven for hele monarkiet. Det er en simpel kommunallov for »kongeriget« el. provinsen Danmark!
- Jul. 20. Iaften har jeg skrevet et par ord til Lagerheim, og imorgen tidlig lader jeg dette og pakken til Beskow bringe til ham. Cfr. ad 7. august.
- Jul. 24. *Syvende cholera-uge begyndt.*
- Jul. 27. Jeg plejer ellers at tage ud på Strandvejen på min kusine *Hanne Wanschers fødselsdag*. Men jeg vil denne gang ikke. Thi – fik de derefter sygdommen derud, kunne man få skin af at have bragt den med sig. Desuden plejer Wanscher ikke at ønske besøg af nogen – nogentid. Jeg har som et påskud foregivet, at jeg idag skal aflevere de Augustenborgske papirer! – Kl. 12 – 1 besøgte jeg den gamle exc. Stemann, der befandt sig meget vel.
- Jul. 28. Fra igår middags til idag middag har choleraen angrebet 346 personer, og 184 personer er døde. Således har det nu stået omtrent i uger igennem, ja – dette er måske endog end *højere end noget tidligere!* – Den nådige Gud give, at dette nu var kulminationen og at

det derefter hver dag ville tage lige så stærkt af, eller stærkere og snart ganske ophøre. I nogle egne af byen uddør næsten hele huse, over 30.000 msk. skal – siger man – have forladt byen: Al virksomhed er lammet og elendigheden stor. – Gud alene råder. Han vende sin nåde til os!!

- Jul. 29. Fra igår middags til idag middag: 271 syge, 139 døde. Gud give, at det således fremdeles måtte tage af hver dag! Derimod har jeg sorg i mit hus. Min piges søster, der var taget hjem til sine forældre i Bagsværd, er der død!
- Jul. 31. Ottende cholera-uge begynder. Fra igår middags til idag middag: 205 syge – 129 døde. Imorges kl. 6 døde fr. *Augusta Stemann* af cholera-epidemien, hvad jeg først næste dag erfarede. Idag på Eremitagen underskrev kongen den såkaldte *arvefølgelov for hele monarkiet*. Se nedenfor under 4 – 6. august.
- Aug. 1. Jeg har idag anmodet *prof. Sommer* om at være min huslæge mod et årligt honorar. Jeg synes, at man på nærværende tid bør forud være forsikret lægehjælp, skønt jeg ellers er ret vel, og vil bede Gud at opretholde mit helbred – i min ensomme stilling. Prof. Sommer besøgte mig så i eftermiddag kl. 5. Jeg erfarer nu frøk. Stemanns død af – avisen! Fra igår middags til idag midd.: 190 syge, 123 døde.
- Aug. 2. Fra igår middags til idag middag: 148 syge, 99 døde! – Altså atter nogen fremskridt til det bedre, *Gud være lovet og takket!* –
- Aug. 3. Jeg besøgte idag gamle Stemann kl. 1 1/2 – 2 1/2. Han var sorryfuld, men – fast! Det er noget nær den stærkeste natur, der gives i disse riger og lande. Selv personlig havde den næsten 90 årige mand ordnet alt i den sørgelige anledning.
- Aug. 4. (- 6.) En gang i slutningen af forrige måned rejste Tillisch til Kissingen, hvor pr. Christian var. Ingen vidste hans ærinde. Nu mumbles der om følgende: Kongen havde nægtet at underskrive arvefølge-loven, hvis ikke pr. Christian gik ind på visse betingelser m.h.t. hofforholdene, formodentlig en anerkendelse af grevinde Danner – og han sendte Tillisch til ham med disse betingelser. Men – på ministrenes velberegne forestillinger og manøvrer lod kongen sig alligevel bringe til at underskrive – førend han hørte noget fra Tillisch, og denne stod ved efterretning om arvelovens underskrift

nu for prinsen i en besynderlig situation. Prinsen lod ham rejse hjem *med uforrettet sag!!* Fra igår middags til idag middag: 143 syge, 81 døde.

- Aug. 5. Fra igår middags til idag middag: 125 syge, 65 døde.
- Aug. 6. Fra igår middags til idag middag: 124 syge, 71 døde. Det går langsomt frem i byen, og – over landet udbreder elendigheden sig. Gud – give os snart nogen lindring!
- Aug. 7. Jeg modtog i denne morgen et brev fra Beskow, dat. Stockholm d. 2. august, med taksigelse for det, jeg havde sendt ham. Cfr. 18. juli og 20. juli. Fra igår middags til idag middag: 76 syge, 42 døde.
- Aug. 8. Fra igår middags til idag middag: 77 syge, 44 døde.
- Aug. 9. Fra igår middags til idag middag: 89 syge, 49 døde. Dette er desværre igen nogen tilvækst. Også jeg har idag befundet mig mere ilde end sædvanligt.
- Aug. 10. Fra igår middags til idag middag: 66 syge, 43 døde.
- Aug. 11. Fra igår middags til idag middag: 69 syge, 39 døde.
- Aug. 12. Fra igår middags til idag middag: 61 syge, 44 døde.
- Aug. 13. Fra igår middags til idag middag: 58 syge, 33 døde.
- Aug. 14. Fra igår middags – til idag middag: 50 syge, 26 døde. Idag begynder sygdommens 10. uge her i byen! Gud – lade den snart ophøre! 6937 har været angrebne. 3756 er døde. Gud spare dem som endnu er sparede!
- Aug. 15. »Fædrelandet« i denne aften har et stykke angående statsrådets rådslagninger mod mig. Disse har i denne tid *oftere været gentagne*, og nogle ministre vil have mig *afsat*, siges der, medens andre er derimod. Nu skal det – jeg tror for et par dage siden – være bestemt at appellere til højesteret! Fra igår middags – til idag middag: 50 syge, 26 døde.
- Aug. 16. Fra igår middags – til idag middag: 56 syge, 27 døde.

1853

- Aug. 17. Fra igår middags til idag middag: 45 syge, 25 døde.
- Aug. 18. Fra igår middags til idag middag: 33 syge, 20 døde. *Gud* give det således måtte aftage for hver dag!
- Aug. 19. Fra igår middags til idag middag: 37 syge, 20 døde.
- Aug. 20. Fra igår middags til idag middag: 30 syge, 17 døde. O Gud! – forbarne sig fremdeles og frelse, hvad endnu er at frelse!
- Aug. 21. Ellevte cholera-uge begyndt. Fra igår middags til idag middag: 28 syge, 11 døde.
- Aug. 22. Jeg har medicineret lige siden 1. august. Idag har lægen lagt mig til sengs, hvor jeg skal blive nogle dage, da han deraf håber helbredelse! Fra igår middags til idag middag: 20 syge, 18 døde.
- Aug. 23. Fra igår middags til idag middag: 21 syge, 10 døde.
- Aug. 24. Kl. 12 1/2 var bud at spørge til mig – assess. Bloch. – Jeg har idag ekspederet et brev til overretsprok. Winther med 100 rd. honorar og 8 rd. for afskrifter af akterne, – efter opgivende og regning. – Fra igår middags til idag middag: 30 syge, 16 døde.
- Aug. 25. Fra igår middags til idag middag: 28 syge, 16 døde.
- Aug. 26. Jeg var igen idag efter 4 dages sygdom og tildels sengeleje – atter i arkivet hele tiden. Fra igår middags til idag middag: 25 syge, 11 døde.
- Aug. 27. Kl. 3 eftermidd. kom khrre Berling kørende til mig – på hans vej til Skodsborg. *Han havde ordre fra kongen at spørge til mit befindende.* Fra igår middags til idag middag: 21 syge, 10 døde, altså lige som i tirsdags. Måtte det nu ikke igen stige, men tage af – og ophøre. Vi er hårdt prøvede.
- Aug. 28. Tolvte cholera-uge begyndt. Fra igår middags til idag middag: 18 syge, 14 døde.
- Aug. 29. Da jeg gik fra arkivet mødte jeg Ussing, der talte med mig og fulgte mig et stykke. Jeg fik idag et besøg af *fru Clausen*, kl. 3. Hvor meget skønner jeg på den ædle families gode sindelag mod mig.

Prof. Clausen besøgte mig straks, da han kom ind fra landet. Fra igår middags til idag middag: 12 syge, 9 døde. Kl. 4 besøgte min gamle tante Wegener og Theodor mig.

- Aug. 30. Jeg besøgte idag gamle exc. *Stemann*, men blev afbrudt under samtalen, da lægen kom til ham. Fra igår middags til idag middag: 10 syge, 6 døde.
- Aug. 31. Fra igår middags til idag middag: 13 syge, 3 døde.
- Sep. 1. Fra igår middags til idag middag: 9 syge, 6 døde.
- Sep. 2. I denne morgen kl. 8 kommer to mænd og forkyndte mig at justitsministeriet har befalet min sag indanket for *højesteret* (hvor den straks skal foretages). Jeg var hos *Liebenberg* om min sag og sendte ham akterne siden. Jeg skrev til justitsmin. og anholdt om, at *Liebenberg* måtte *beskikkes* mig til defensor. Min diarrhee kom igen, og lægen lod mig gå hjem fra arkivet – iseng. Fra igår middags til idag middag: 9 syge, 8 døde.
- Sep. 3. Jeg har også idag ligget hele dagen. Fra igår middags til idag middag: 7 syge, 6 døde.
- Sep. 4. Trettende cholera-uge. *Clausen* besøgte mig idag. Siden sendte han mig et brev fra pastor Poulsen p. Augustenborg til cand. th. Clausen-Bagge på Laaland ang. Martensens bedrifter i Slesvig. Jeg meddelte *Regenburg* dette. Fra igår middags til idag middag: 5 syge, 3 døde.
- Sep. 5. *Regenburg* rejste idag til Flensborg, til dels for – om muligt – at råde bod på de ulykker, som Martensen der har anrettet. Fra igår middags til idag middag: 9 syge, 3 døde.
- Sep. 6. Gamle exc. *Stemann* har ladet høre til mig både imorges tidlig og i denne aften. Den gode gamle ønsker et besøg – nu, da *Regenburg* er borte. Fra igår middags til idag middag 8 syge, 4 døde.
- Sep. 7. Besøg kl. 9 af *Wegener* på Bornholm. – Kl. 3 1/2 af mag. *Poulsen* fra Aalborg. Fra igår middags til idag middag: 7 syge, 6 døde.
- Sep. 8. Jeg besøgte idag kl. 12 – 1 1/2 gamle exc. *Stemann* og fandt ham mærkelig vel. Han lånte mig det brev, hvorved kongen havde lyk-

ønsket ham sidste fødselsdag; jeg afskrev det og sendte det tilbage. Kapt. Recke, Tregders svigerfader, besøgte mig. Fra igår middags til idag middag: 2 syge, 4 døde.

- Sep. 9. Fra igår middags til idag middag: 3 syge, 0 døde. Gud være lovet for dette punkt! Gud ende snart den ulykkelige bys lidelser!
- Sep. 10. Fra igår middags til idag middag: 0 syge, 2 døde.
- Sep. 11. Fjortende cholera-uge. Fra igår middags til idag middag 2 syge, 1 død.
- Sep. 12. Jeg var idag hos *Liebenberg*, cfr. 2. septbr., hvor jeg traf *Sporon*, der straks ytrede, at det ingen fare havde. *Liebenberg* var også ved godt mod, og kun det lille ord: »*letsindig*« var ham noget ivejen. Fra igår middags til idag middag 2 syge, 1 død.
- Sep. 14. Jeg sendte *Liebenberg* i denne morgen nogle optegnelser, der bevi- ste ham, at udtrykket: *letsindigen* (2. udg. p. 18) umulig kunne være strafbart i den anvendte forbindelse. Fra igår middags til idag mid- dag 4 syge, 0 døde.
- Sep. 15. Kongen skal iaften komme tilbage fra sin Møns-tur. *Clausen* besøgte mig iaften. Fra igår middags til idag middag: 8 syge, 3 døde. Herre Gud! Skal det nu igen stige hver dag! –
- Sep. 16. Fra igår middags til idag middag 9 syge, 3 døde.
- Sep. 17. Fra igår middags til idag middag 2 syge, 0 døde.
- Sep. 18. Femtende cholera-uge. Prof. Sommer fortæller mig, at han i efter- sommeren 1846 var i Berlin og der hørte offentlig udtalt: At kon- gen af Preussen d. 2. septbr. på Sanssouci havde modtaget *Cassel* fra hert. af Aug. og en anden herre fra Carl af Glücksborg, hørt disses klager over det »aabne brev« og truffet aftale eller givet løfter til dem. Fra igår middags til idag middag: 4 syge, 1 død.
- Sep. 19. Luften har idag og igår allerede begyndt at antyde, at efteråret og *vinteren* er nær. Hidtil havde vi en *dejlig sommer* og en dejlig sep- tember. Fra igår middags til idag middag: 5 syge, 2 døde.
- Sep. 20. Fra igår middags til idag middag: 3 syge, 5 døde.

- Sep. 21. Jeg skrev imorges til gehd. Tillisch og bad at jeg måtte komme til ham og tale med ham om en sag vedk. geh.arkivet. Kl. 7 iaften kom han selv til mig. Oehlenschläger var da hos mig og – gik. Fra igår middags til idag middag: 2 syge, 3 døde.
- Sep. 22. Jeg mødte imorges Liebenberg på gaden. Han sagde mig, at han igår havde modtaget fra justitsministeriet beskikkelse til sagfører for mig. Cfr. ad 2. septbr. Krieger besøgte mig. Md. Olsen fra Odense – var hos mig. Fra igår middags til idag middag: 0 syge, 0 døde. O! Gud – måtte det således blive ved!
- Sep. 23. Clausen besøgte mig iaften. Det glædede mig at høre, at hans søster bispinde Gad, der havde været på Juellinge, fandt min gode Julius Friis aldeles som min ivrige ven! Fra igår middags til idag middag: 0 syge, 0 døde! Gud være lovet!! -
- Sep. 24. Regenbug besøgte mig idag – efter sin hjemkomst fra Slesvig. Jeg havde iaften skrivelse fra kongen i anledn. af den sag, hvorom jeg talte med ghd. Tillisch. Fra igår middags til idag middag: 1 syg, 2 døde.
- Sep. 25. Sekstende cholera-uge. Jeg har i denne morgen skreven – et stykke af vort finansvæsens historie i en skrivelse til finansministeriet, som imorgen afgår fra arkivet. Gamle Werlauff var længe hos mig iaften og fortalte en del om Bülow p. Sanderumgd. Fra igår middags til idag middag: 1 syg, 0 døde.
- Sep. 26. Jeg skrev igår en expose i form af et brev, men 30 sider i 8 til *Liebenberg* og sender ham det idag. Fra igår middags til idag middag: 3 syge, 2 døde.
- Sep. 27. Fra igår middags til idag middag: 0 syge, 1 død.
- Sep. 28. Jeg besøgte *Regenbug*. Han var helt fortvivlet over den omstemning, der under hans fraværelse var foregået – m.h.t. sprogsagen. Sproggrænsen er vel indført i udkastet til stænderne; men disse er i motiverne næsten opfordrede til at diskutere denne sag!!! Det er – Martensen, Fischer, Scheel!! – Fra igår middags til idag middag: 0 syge, 0 døde.
- Sep. 29. Besøg iaften af Erslev, student Henrichsen, fru Batschen. Fra igår middags til idag middag: 1 syg, 1 død.

1853

- Sep. 30. Fra igår middags til idag middag: 1 syg, 0 død.
- Okt. 1. Fra igår middags til idag middag: 1 syg, 0 død.
- Okt. 2. Kherre Rosenørn og prof. Clausen besøgte mig i middags. Om aftenen sendte Rosenørn mig nogle antegnelser af Møstings papirer.
- Okt. 3. *Rigsdagen åbnet* – af kongen personlig. Rottwit og Bruun bliver formænd i tingene! Rigsdagstaffel hos kongen. Besøg iaften af Oehenschläger! Aviserne har nu ophørt med at anmelde de cholera-syge og døde: Ialt til dato 7526 syge, 4084 døde. Mag. Povelsen fra Aalborg besøgte mig imorges. Han gik idag til Aalborg.
- Okt. 4. Korvetten *Najaden* løb idag af stabel. *Nationalbankaktiernes* udbytte for 1/8 52 til 1/8 53 er *idag* bestemt til 7 pCto (ifjor 7 1/4).
- Okt. 9. Jeg skrev idag en lille opsats: Betragtninger over, hvorvidt statsrådet havde virkelig haft grund til at sætte mig under tiltale, og – sendte den kl. 5 til Liebenberg.
- Okt. 10. Idag sendte jeg oberst Keyper en håndskreven bog om Rendsborg, som han havde lånt mig, da jeg skrev mit skrift om Rendsborg.
- Okt. 12. Jeg gik iaften til *Clausens* kl. 6 1/2 for at gøre et besøg, nærmest som en skyldig tak for visiten d. 29. august. Kl. 8 gik jeg derfra til *Wanschers*, hvor jeg ikke havde været siden de flyttede ind.
- Okt. 13. Iaften var dr. *Ostwald* hos mig, da han forgæves havde søgt mig igår aftes. – Straks efter kom Tyge Becker, der siden 4. septbr. har holdt ferie – efter at have ferieret i kancelliarkivet hele forår og sommer!
- Okt. 14. Den gode gamle Werlauff sendte mig i denne morgen en kobbertavle til S.R.D. VI, et facsimile af Codex Statut. Capitali Roskildens., hvoraf han havde fundet en del på biblioteket, men som aldrig var publicerede. Jeg har lagt det på vedkommende sted i min Langebek.
- Okt. 15. Jeg har iaften begyndt at *lægge i kakkellovnen*.
- Okt. 16. Jeg spiste til middag idag hos *Clausens*. På vejen derfra besøgte jeg *tante Wegener*, der var sengeliggende af gigt!

- Okt. 17. Jeg besøgte imorges *Liebenberg*, der lovede at give mig avis, før min sag kom for. Han var i tvivl, om han skulle ønske skriftlig behandling! I eftermiddag besøg af *Elberling*. Werlauff sender mig iaften de manglende kobbere til S.R.D. IV. Cfr. ad 14. oktbr.
- Okt. 18. Fædrelandet af 18. oktbr. no. 242, som udkom iaften, aftrykker et »Opraab« til oprørerne 1848, undertegnet i Rendsborg d. 4. juni 1848 af den provisoriske regering, og paraferet af – *C. Fischer*, der nu er kommitteret hos gr. Carl Moltke i det slesvigske ministerium og tilforordnet gr. Arthur Reventlau som sekretær i den slesvigske stænderforsamling!!!!!!
- Okt. 19. Da jeg idag gik fra arkivet mødte jeg *Giødvad*, der spurgte mig, om ikke Fischer også havde paraferet oprørs-regeringens bekendtgørelse af 8. april 1848. – Denne findes rigtignok i Vollständ. u. ausführliche Gesch. der schlesw. holst. Erhebung, Altona 1852, 1. b. s. 219 – 221. Men der ses ikke, hvem der har paraferet, da den blot har regeringsmedlemmernes underskrift.
- Okt. 22. Jeg har haft en slem nat – mest på grund af en voldsom snue. Dertil har jeg *hovedpine*, måske en følge af at jeg ikke siden i tirsdags aftes har haft beneficium ventris.
- Okt. 23. Så vidt jeg kan forstå af enkelte til mig komne antydninger er det fremfor alt *Sponneck*, der arbejder på at få mig afskediget. *Blubme*, Hansen og Carl Moltke hælder nok også dertil. Om Criminil har jeg intet hørt. Derimod skal *Scheel*, *Ørsted* og *Bille* være dem, som modsætter sig denne voldshandling.
- Okt. 24. Med posten afsendt 30 rbd. til jfr. Knudsen i Assens. Clausen kom til mig iaften og bragte manuskriptet til en lille afhandling om den slesvigske sprogsag, som han ville skrive imod det forventede Martensenske program. Han bad mig at gennemgå den og levere min kritik, tillæg og bemærkninger dertil.
- Okt. 25. Jeg besøgte idag *gamle Stemann*, der var temmelig rask og spurgte mig, om jeg ville spise med ham en søndag med hans nærmeste familie. Regenburg var aldeles nedstemt over de slesv. forhold, hvor Fischer spiller under dække med Reventlow. Han talte om at tage afsked, hvis sprogrænsen forandrede.
- Okt. 29. Jeg sendte iaften Clausen nogle bemærkninger. Se ovenf. ad 24.

oktbr. Siden besøgte jeg ham og talte med ham om sagen.

Okt. 30. Jeg led af megen svindelhed imorges, da jeg stod op.

Okt. 31. Jeg led af endnu mere svindelhed ved min vågner i denne morgen.

Nov. 1. I denne aften gav lægen mig 8 hirudines circa anum og satte mig i to timer over hedt vand, hvorved meget blod kvitteredes. Det var en fæl kur. Om den hjælper?

Nov. 2. Jeg har blødt næsten hele natten. Svindelheden er den samme og dertil er kommen stor mathed. Men jeg går som sædv. i arkivet.

Nov. 3. Det hedder nu i bladene, at hertugen af Augustenborg har købt herskabet *Primkenau*, der ligger i Schlesien, regeringsdistr. Liegnitz, Sprottauer kreds, omtrent en 28 mil fra Berlin. Min tilstand er den samme. Efter at jeg kom fra arkivet gav lægen mig en mixtur af baldrian og moskus, – som nervestyrkning -

Nov. 4. Clausen besøgte mig iaften. Baron Lagerheim kom i middags til mig i geheimearkivet og bad mig at forskaffe sig til brug for den norske regerings finans-og told-departement en afskrift af den forestilling, der fremkaldte forordningen af 20. april 1796 om afgift af fremmede skibe, der købes af danske borgere.

Nov. 5. Jeg udbad mig af Rosenstand-Goiske original eller officiel kopibog, hvori ovennævnte forestilling findes. Jeg fik kopibogen.

Nov. 6. Jeg havde et besøg af min gode gamle rektor, etatsr. *Bloch*, der i et helt fjerdingår havde været på rejse i sommer – og navnlig i Flensborg, medens Martensen wühlede der.

Nov. 7. Martensens program kom da iaften, men indeholder intet om hans wühlerie i Slesvig. Clausens forberedede skrift vil da blive tilbageholdt for det første. Jeg havde iaften et besøg af en gammel skolekammerat, nærmest min broder Peters f(ort)rolige, pastor *Lindhardt* fra Fardrup, der er rigsdagsmand og ret af den ægte slags): som ikke forstår sig det allermindste på sagerne og – erkender det selv.

Nov. 9. Jeg havde iaften besøg af *fru Henrichsen* fra Odense, der bliver her i byen i 14 dage og logerer hos sin søster fru Jacobsen.

- Nov. 11. Jeg blev inviteret til *Clausens* til på søndag kl. 4. Da denne invitation kom i eftermidd. kl. 6, er det nok et lidt større selskab.
- Nov. 13. Til middag hos *Clausen*. Der var Larsen, Tang, Bregendahl, Valentin, Jerichau, Læssøe o. fl. Derfra besøgte jeg tante Wegener og tog the hos Wanschers. Pigen var iaften på komedie.
- Nov. 14. Jeg leverede *Liebenberg* iaften kl. 5 1/2 nogle tillæg til mine notitser af 9. oktbr., navnlig bevis for, at kontrahenterne af Londonnerprotokollen ikke kunne have forlangt mig tiltalt, da – den svenske legation efter vort minist.s anvisning forhandler med mig. *Liebenberg* sagde mig, at *Blekingberg* nu var færdig og at det altså beroede på ham (*Liebenberg*), når han kunne erklære sig færdig.
- Nov. 15. Iaften var møde i *oldnordiske selskab*, som varede fra kl. 6 3/4 – 9 1/4.
- Nov. 21. I Fædrelandet læses en drøj artikel om etatsr. Molbech.
- Nov. 23. Becker fortæller mig idag i arkivet, at baron *Lagerheim* havde været der igår kl. 3 1/2 og spurgt efter mig.
- Nov. 24. Idag endte auktionen over kommunitetets bibliotek. Jeg har købt for o. 120 rbd. bøger mest henhørende til den gamle historie og filologi. Jeg gik imorges kl. 9 1/2 til baron Lagerheim, der leverede mig et brev fra bibliotekar *Arvidson* angående afskrift af nogle diplomer fra arkivet.
- Nov. 25. I eftermiddag kom Rafn og ville, at jeg skulle underskrive et brev til kongen angående hans differens med museet om de amerikanske oldsager. Jeg nægtede dette, og rådede ham for hans egen skyld at afbryde sine indblandinger i museets sager. Iaften møde i videnskabernes selskab. Gislason optaget af den histor. klasse – foreløbig. Werlauff talte om Fædrelandets artikel mod Molbech i mandags: »Hvert ord« – sagde han – »er sandhed«! -
- Nov. 29. Clausen besøgte mig iaften. *Aug. Rothe* meldte sig imidlertid, men lovede at komme igen imorgen.
- Nov. 30. Jeg sendte i denne morgen til *Liebenberg* en samling af piecer i arvefølgesagen, som han havde ønsket. – I eftermiddag og aften har jeg begyndt nogle bemærkninger, som *Liebenberg* har ønsket, an-

gående de i juni 1853 rigsdagen forelagte rapporter og depescher vedk. arvefølgesagen, – hvilke generalfiskalen synes at have i sinde at ville fremlægge – Gud ved hvortil! *Rothe* var hos mig.

- Dec. 2. Igår aftes og i denne aften har jeg skrevet nogle bemærkninger over de sidste depescher og rapporter, som Bluhme i juni 1853 fremlagde på rigsdagen ang. arvefølgesagen – efter begæring af *Liebenberg*, til hvem jeg sender dem imorgen.
- Dec. 3. Jeg sendte så imorges min opsats til *Liebenberg*. Inviteret til Clausen imorgen middag.
- Dec. 4. Jeg spiste så hos *Clausens* til middag, og – måtte om aftenen gå i teatret med dem, hvor Clausen havde en loge. Der gaves det nye stykke »Ruth« og det ældre »De uadskillelige«. I en tid af over tre år – tror jeg – havde jeg ikke haft min fod i teatret! – og modstræbende gik jeg derhen, men fandt mig dog ret vel tilfreds.
- Dec. 8. Jeg spiste til middag hos *gl. exc. Stemann*. Da jeg kom hjem kl. 7 1/2 stod kongens løber ved min dør og befalede mig at komme *til kongen* imorgen middag kl. 2.
- Dec. 9. Jeg gik da kl. 2 *til kongen* og talte med ham kl. 3 – 4. Indhold: 1. Min sag – ministrene vil have mig afskediget, men kongen ikke. 2. Kongen ville have efterretn. og tegninger af det *gamle Frederiksborg*. 3. Efterretn. om Jægerspris. 4. Jeg foreslog at gøre den unge Stemann (overkammerherrens sønnesøn) til kammerjunker eller jægermester. 5. Han spurgte om de Augustenb. papirers skæbne. 6. og lovede mig et inventarium over rariteterne på Rosenborg. 7. Han endte med at han snart ønskede at have mig hos sig til middag, hvilket jeg bad ham at opsætte. Han var – meget nådig, jævn og ligefrem og sagde, at han ofte længtes efter mig. Bad at hilse Stemann. Kongen fortalte mig også, at ministrene havde ladet en person prøvende sige ham, at »*Wegener kunne de ikke mere bruge*«, hvorpå kongen havde svaret: »Ja, da kan jeg bruge ham, og han bliver ikke afskediget så længe jeg er konge!«. (»*Bruges*« – ja lige som de vil – ikke til at arbejde for dem udenfor sit embede. Men *i sit embede* må jeg dog vel kunne bruges til at fremtage dokumenter og sende dem til ministeriet; mere er det ikke min pligt at gøre! –).
- Dec. 10. Jeg bragte imorges Stemann kongens hilsen. På vejen tilbage til arkivet anholdt *etatsr. Sibbern* mig, erkyndigede sig om min sag og

gentog: »Jeg har altid sagt, at man gjorde Dem stor uret, at man burde takke Dem for at have rejst spørgsmålet, og at De også i realiteten havde ret, hvad jeg ikke kunne lade være at sige Larsen, da jeg takkede ham for komite-betænkningen«. Jeg glædede mig over denne – *ærlige* mands tale – og uopfordrede deltagelse, og jeg lovede at sende ham nogle af de til brug for Liebenberg skrevne bemærkninger. Cfr. ad 12. dcbr.

- Dec. 11. Jeg er idag – indtil aften – ene i mit hjem, da min pige fik lov at tage til sine forældre i *Bagsværd*.
- Dec. 12. Imorges sendte jeg til *Sibbern* no. 1 & 2 af de for Liebenberg skrevne stykker – på en 6 – 8 dage. Cfr. ad 10. dcbr. og nedenfor ad 16. dcbr.
- Dec. 13. Jeg nåede da det 51. år! og når jeg undtager cholera-tiden har jeg i det sidste år været raskere end i de foregående, da jeg – så at sige har måttet hvile mig efter overanstrengt arbejde, – hvis frugter det ulykkelige arvefølge-budskab tilintetgjorde! Wanscher og hans børn gratulerede mig imorges. Gamle konfr. Werlauff havde været her efter at jeg var gået i arkivet. Til middag – hos *Wanschers*, hvor der om aftenen var danse-øvelse for de mindre børn. Hjemme til the.
- Dec. 15. Jeg modtog invitation til *baron Lagerheim* til lørdag middag.
- Dec. 16. *Sibbern* remitterede mig idag de ovennævnte to stykker (vid. ad 12.te d.m.) – med et brev, som han beder mig bevare *som et vidnesbyrd for sig*. Jeg skal bevare det! Jeg har iaften skrevet et par ord til tak derfor. Jeg løb iaften et øjeblik til Wanscher kl. 7 1/2 – i anledning af auktionen over gården no. 210 i Ny Vestergade. (Denne fandtes slet og upassende for mig).
- Dec. 17. Hos *Lagerheims* var: Konfer. Bræstrup, etatsr. Thomsen, etatsr. David, generalkons. Ewerlöff, kjkr. Willestedt, baron Cojet, kjkr. Løvenskjold (svigersønnen), mægler Funk o. fl. Ewerlöff og Lagerheim drak glas med mig ved bordet. Efter bordet præsenteredes baron Cojet mig (af Ewerlöff). Jeg talte længe med ham, og han bad om at måtte besøge mig. Han talte med berømmelse om mine skrifter! – Fra Lagerheim gik jeg til Wanscher, hvor jeg tog min the.

- Dec. 19. Idag ser jeg, at kongen allerede få dage efter min samtale med ham har udnævnt gamle Stemanns sønnesøn *Poul Christ. Stemann* – til *bofjægermester*, d. 12. d. m. Cfr. ad 9. dabr. Det skal nu være en kompliment for den gamle bedstefader!
- Dec. 20. Jeg sender idag nogle småting til Johans børn og penge til Lise Ambders og Ane Bjerring, – alt som bidrag til juleglæderne!
- Dec. 22. Idag betalte jeg min regning fra kommunitetsbibliotekets auktion med 118 rbd. 28 s., foruden hvad jeg tidligere havde betalt bogh. Lyngre for et og andet, der blev købt på *hans navn*.
- Dec. 23. Det er idag grevinde Frijs's fødselsdag (omtr. 58 år) på hvilken jeg plejer at skrive hende til. Men hun får ingen brev fra mig. Hun sladrede i novbr. 52 om uklare hensigter etc. a la Blaudine & konserter!!!
- Dec. 24. *Juleaften* – hos Wanschers kl. 6 – 11, med Wanschers og Hannes søskende og deres børn.
- Dec. 27. Jeg gik i middags kl. 2 fra arkivet til gamle exc. *Stemann*, og det glædede mig meget, at han var tilfreds med sønnesønnens promotion (cfr. ad 19. dabr.) »for så vidt han turde deri se et tegn på kongens nåde for sig« – som han bad mig ved lejlighed at sige kongen. Derimod var jeg just ikke ganske glad ved, at han har stor utålmodighed efter at se færdigt og trykt et lille biografisk udkast, som jeg har skrevet over ham selv og hans fader. Thi – jeg har meget mere at bestille, end jeg kan overkomme.
- Dec. 28. Jeg gik imorges til Regensburg. Han synes endnu at være ved godt mod i sprogsagen. Den slesv. stænderforsaml. vil endnu være samlet til hen imod midten af januar! – Jeg gik iaften til *Liebenberg* for at høre om min sag. Han tilstod, at han endnu ikke havde begyndt derpå, men at han håbede, at den skulle komme for *midt i januar*, og at jeg 8 a 10 dage forud skulle høre fra ham.
- Dec. 29. Jeg skrev iaften en billet til *Madvig*, som jeg sender ham imorgen – tillige med de to for *Liebenberg* skrevne opsatser, som jeg havde ladet *Sibbern* læse. Cfr. 2. januar 1854. Clausen kom iaften til mig og inviterede mig til sig *nytårsdags aften* d. 1. Jan. 1854. – Han leverede mig derhos udkastet til fundats for det legat på 1000 rbd., som han vil stifte til dansk læsnings udbredelse i Slesvig gennem

skolen i Rødding og sender bispen i Ribe, og bad mig at gennemse det.

- Dec. 30. I eftermiddag fik jeg besøg af *Regenburg*, der meget tilfreds fortalte mig, at gr. C. Moltke nu efter at have læst den slesv. komite-betænkning om forfatningen havde lovet, at hele sprogsagen skulle blive som den var og gøres fast. – Taksigelse fra Clausen for mine bemærkninger til hans fundats-udkast modtaget. De benyttes alle.
- Dec. 31. Besøg af Jo. Oehlenschläger i aften. Kl. 9 aften kommer til min store forbavselse kongens løber og *tilsiger mig til taflet imorgen!* Jeg var tvivlrådigt! Men med en specie åbnede jeg hans mund, og han fortæller mig da – Geheimniss – at han først havde fået denne tilsigelse af Levetzau idag efter taflet, med ordre til ikke at udføre den før kl. 9. (NB. Levetzau har vel så dels villet prøve at gøre om, dels måske håbet, at jeg ikke skulle være hjemme). Jeg havde alt forud skrevet til Berling og bedet ham at gratulere kongen. Nu lod jeg løberen sige »at jeg var syg og skulle skrive til overhofmarskallen«! – Jeg har nu skrevet to breve: 1. Et til Berling, hvori jeg melder at være upasselig og vil holde mig inde, men beder ham at takke kongen, – dog antydende at min uniform – som jeg gerne vil af med – var i uorden, og at jeg ikke ønsker at tilsiges før sagen er pådømt. 2. Et til Levetzau: Undskyldning på grund af sygdom! De skal afsendes imorgen.

1854

- Jan. 1. Jeg afsendte kl. 9 1/2 mine igår aftes skrevne breve til *Levetzau* og *Berling*. Jeg skrev til *Regenburg*, at jeg var upasselig og bad at gratulere gamle *Stemann*. Jeg lod ved bud undskylde mig for iaften hos *Clausens*. Cfr. 31. dcbr. 53. Besøg havde jeg af *Regenburg* før han gik til kuren og af *den unge Bloch* fra Haderslev, min gl. rektors søn. Jeg vil holde mig inde imorgen – ikke gå i arkivet.
- Jan. 2. Middag kl. 1 kom *Madvig* selv til mig, bragte mig mine to stykker, takkede mig oprigtigt for meddelelsen og tilstod, at der var adskilligt deri, som han ikke havde vidst. Ørsted kaldte han »lidenskabelig« og »ikke statsmand«. Mine skrifter havde åbenbart gjort indtryk på ham. Reedtz's dumhed kendte han godt. Han havde også en gang »sagt til kongen, at grundloven ville gøre kongerne fjendske mod Danmark og knytte hertugdømmerne sammen«. – Ja! Det er sandhed etc. etc. Jeg var meget tilfreds med denne samtale. Cfr. ad 29. dcbr. 1853. (Jeg var ikke i arkivet idag).
- Jan. 3. Jeg sendte imorges til etatsr. *Simony* – fra arkivet af – de to småstykker, som *Sibbern* havde læst, og bad ham blot *at gennemlæse* dem (tredie afskrift I.II). Cfr. ad 8. januar. Prof. Sommer kom i arkivet og takkede kort for det tilsendte honorar. Jeg skrev iaften et brev til rigsark. Lange i Christiania for at skaffe kapt. Recke efterretn. om de norske Recker 1650 – 1720. Brevet afgår imorgen.
- Jan. 4. Ved min hjemkomst fra arkivet i middags finder jeg et visitkort fra *hvrre Berling*. Han havde været hos mig kl. 1 1/2. – Kl. 6 1/2 sender hr. *Peder Hjort* mig en meget venlig billet med hans artikler om sproget i Angel (Flyvep.)! Jeg gik iaften til *Clausens* kl. 7 og drak the der og kom hjem kl. 9. Jeg ville takke for indbydelsen i søndags og ønske ham og hans familie alt godt i det nye år!
- Jan. 5. Jeg gik iformiddags fra arkivet til gamle *Stemann* og ønskede ham glædeligt nytår. Da jeg kom tilbage fra ham traf jeg – *Liebenberg*, der ville besøge mig i arkivet. Han fortalte, at min sag rimeligvis ville komme for i næste uge – formodentlig om tirsdagen d. 10. Jeg modtog iaften et skrift af F. Eduard Weber i Hamborg, kaldet »*Altona nicht Hamburg-Altona*«, der går ud på at vise Altonas selvstændighed og store merkantile betydning. Jeg skrev en billet til konfr. *Sporon* og afsender den imorgen.
- Jan. 6. Jeg sendte imorges til konfr. *Sporon* de to småstykker som *Sibbern* havde læst (anden afskrift), og bad ham blot *at læse* dem (1.2). Cfr.

ad 8. januar. På vejen fra arkivet mødte jeg *khrrre Berling* og talte nogle ord med ham.

- Jan. 7. Iaften læses i »Fædrelandet« uddrag af en ledende artikel i Morn. Chronicle, hvori det blandt andet hedder, at der i Sverrig og Danmark hersker et dybt had til Finlands ransmand og *ophavsmanden til den danske tronfølge*! Det sidste er Rusland dog kun indirekte: Bluhmes uvidenhed, Sponnecks letsindighed og 28. januar-ministeriets Schleswigholsteinisme er den rette ophavsmand til denne uhyre ulykke! Rusland har blot sekunderet, og – det er et stort spørgsmål om ikke Ruslands fjender, navnlig Preussen, i sin tid vil få mere fordel af arveloven til at fremme schleswigholsteinische, end Rusland til at fremme dynastiske interesser. Over Danmark vil det i begge tilfælde gå ud. Jeg tog i mit skrift med vilje især hensyn til Rusland, fordi jeg derved håbede at vinde parti i udlandet; men, som Larsen i rigsdagen udtrykkelig erklærede, mit (og hans) hovedmål var dog rettet på at afskære al kommende Schleswigholsteinisme. Det er hovedsagen. Den er i arveloven befordret meget mere end Ruslands interesse – hvad også er udviklet i en artikel i *Dagbladet* af 12. april 1853 (cfr. mine kaldender-optegn. samme dag). Den største fordel er givet – *Augustenborgerne* ved den nye arvelov, og prinsen af Nöers protest af London d. 24. marts 1853 viser kun, at han er lige så lidet statsmand som vore ministre!
- Jan. 8. *Sporon* bragte mig kl. 11 1/2 personlig mine stykker (1.2), cfr. 6. januar, og forsikrede mig at det var ham kært at have læst dem og at vide, at jeg intet havde foretaget efter aftale med visse personer hos kongen, hvilket rygter han kendte. Hos *Simony* lod jeg mine stykker (I.II) hente kl. 12 1/2 og fik tilbage med dem en lille billet, cfr. 3. januar. Kl. 1 lod jeg arkivbudet bringe stykkerne – anden afskrift (1.2) til *minister Scheel*, tredje afskrift (I.II) til *geheimeråd Tillisch* med begæring til begge, at de blot ville *læse* det.
- Jan. 9. Til min store overraskelse hørte jeg imorges i arkivet, at min sag *idag* skal for i højesteret. Ved min hjemkomst fra arkivet læste jeg det samme i *Dagbladet*. Jeg havde kun formodet, at det måske kunne have gået for sig imorgen. Af »Fædrelandet« iaften ser jeg, at sagen virkelig har været for, men at man ikke blev færdig og vil fortsætte imorgen. Generalfiskalen havde talt hele tiden fra kl. 9 1/2 til kl. 2.
- Jan. 10. Kl. 3 1/2 melder Wanscher mig udfaldet af min sag for højesteret:

»Frikendt, men betaler processens omkostninger!«. Kl. 1 var proceduren forbi. Voteringen varede i 2 1/2 time, et bevis for, at det retfærdige og indsigtfulde parti af disse folk har gjort de gamle parykker modstand. Men parykkerne har dog overstemmet dem. Thi – idømmelse af procesomkostningerne var – det eneste jeg i nogen måde havde befrygtet, uagtet jeg sandelig har liden tillid til den domstol. – Fra *Tillisch* fik jeg mine stykker tilbagesendt med et brev, som jeg skal gemme. – Kl. 8 – 9 1/2 lang samtale m. prof. Sommer.

- Jan. 11. Khr. Jo. Oehlenschläger besøgte mig iaften – i anledn. af min proces. Derpå kom prof. Clausen i samme anledning. Ved min tilbagekomst fra arkivet finder jeg en skriftlig gratulation etc. etc. i høje toner af krigsr. Schiødtz. Fædrelandet for iaften har en ret interessant artikel om højesterets-dommen. Den viser uigendrivelig, at højesteret selv i den bevislig uskyldigste sag dømmer den anklagede i omkostninger!
- Jan. 12. I denne morgen kom til mig khrre *Berling* og – skulle underhånden tilbyde mig fra kongen at betale, hvad min proces havde kostet!! – Jeg frabad mig denne nåde på det bestemteste! Selv vil jeg bære mit tab og – mit martyrium. Kl. 9 1/2 gik jeg til Liebenberg 1) for at betale ham. Han ville intet modtage. Jeg *pressede, tiggede og bad* ham. Men det var forgæves. Jeg må nu tænke på, hvad jeg bør gøre ved ham eller ikke gøre. Forresten var han langt behageligere at tale med end før – ytrede den fuldeste overbevisning om sagens rigtighed i et og alt og fortalte, at han igår havde været overrasket ved tilsigelse til kongens taffel, hvor kongen og *Tillisch* havde drukket glas med ham etc. – en kendelig demonstration. Cfr. ad 20. januar. Kl. 4 sendte jeg de 100 rbd. til etatsr. *Blechingberg*. 1) *Liebenberg* sagde, at de dømmende assessorer havde været: 1. Lassen, 2. Kofod, 3. *Stellwagen*, 4. *Rothe*, 5. *Rottbøll*, 6. *Kofod*, 7. *Thomson*, 8. *Bretton*, 9. *Mourier* og 10. *Lund*. Efter hans mening havde stemningen været imod mig og navnlig hos de understrøgne (altså: Alle var tilstede undtagen justitiarius *Lowzow*, der var sneet inde på *Giesegaard* og vel gerne var borte, *Bretton*, der er præses i landstinget og assessor *Nielsen*).
- Jan. 13. Jeg gik til gamle exc. *Stemann* kl. 2 – 3 på vejen fra arkivet og fortalte ham et og andet. Han var yderst venlig imod mig og tilfreds med min adfærd i den hele sag. *Liebenberg* melder mig iaften, at der er slet intet at betale i omkostninger udenfor salæret til generalfiskalen. Jeg fik mine stykker tilbage fra *Scheel* (cfr. ad 8. januar)

med et brev. Om aftenen besøgte jeg tante Wegener og Wanschers – til nytår.

- Jan. 14. Jeg blev inviteret til gamle ex. *Stemann* til imorgen middag. Igår aftes festligholdtes *den nordiske højtid* i studenterforeningen. En norsk student el. cand. Heiberg, der arbejder i geheimarkivet, fortalte mig og de andre i formiddags i arkivet, at Ploug (tror jeg) efter en meget alvorlig tale havde udbragt en »*skål for konfer. Wegener*«, der var bleven modtaget med almindelig jubel. Dette læses iaften i »*Fædrelandet*« nr. 12 s. 46. Herregud! Således går det i denne verden! – Jeg har ved flere lejligheder i den sidste tid mærket at *Tillisch* ikke mere står sig godt hos noget parti. Det er mig klart, at intriger fra ministeriet opererer mod ham. Kongens fortrolige mistænker ham. Det tyske parti, hvortil også arveprinsen hører, hader ham, formodentlig i den tro at han yndes af kongen! –
- Jan. 15. I formiddags besøg af provst Valentin, konfr. Werlauff, prof. Sommer. Med sidste en længere samtale, som jeg ikke ville afbryde, da kapt. Ditl. Recke kom, som jeg derfor lod sige, at jeg ikke var hjemme. Til middag hos ghrd. *Stemann*, der udbragte *min skål* »som den, hvis navn ville mindes af sildigste slægt, som den indsigtfulde, kække patriot, der i rette tid havde vovet alt for kongehus og fædreland«. Hjem kl. 7 1/2.
- Jan. 16. Imorges fortaltes der i arkivet, at *prof. Bergsø* havde berøvet sig selv livet afvigte nat. Iaften læses da også i bladene »at han er pludselig død«. Ubegribeligt! Han var altid tilfreds – overdreven tilfreds med sig selv! Mon ikke krænket ære kunne have bevirket det?
- Jan. 17. Sladderpaven Becker forsikrer idag i arkivet, at Sponneck rigtig nok nylig skulle have »ryfflet« *prof. Bergsø*, men at hans død er frembragt derved, at han – har skåret halsen over på sig selv i søvne!!! Jeg mærkede mig dette! Becker er Sponnecks fætter – og beundrer. Jeg har iaften skrevet breve til begge mine gode brødre. De afgår imorgen.
- Jan. 18. Nyegaard fortæller mig i eftermiddag, at *Bergsø* først var gået op på et kvistkammer og havde der forsøgt at skære pulsåren over. Da han ikke derefter døde, sprang han ud af vinduet ned i gården, men – slog sig ikke ihjel, da han faldt på høj sne. Derpå gik han op ad trappen til sin dør, hvor avisbudet om morgenen fandt ham død. Nygaard fortæller derhos, at han siden en meget grov behandling

af Sponneck, fordi han ved pengeanvisning var gået noget uden for sin kompetence havde været yderst forstemt – især til visse tider – og havde følt sig højlig krænket, hvad der for enhver, der kender Sponneck, er rimeligt nok. – Dr. Rørdam besøgte mig i formiddags (ikke hjemme) og pastor Rasmussen fra Halk i efterm.

- Jan. 19. Jeg havde i aften kl. 6 besøg af min gamle skolekammerat dr. Rørdam, præst i Hammer, der skrev et forsvar for mig i arvefølgesagsstriden. Jeg havde ikke set ham i en lang række af år.
- Jan. 20. Besøg i aften af brigade-auditør Martin Monrad, der nu er forlagt hertil, – en gammel discipel. Fædrelandet for i aften omtaler et minister-skifte, og sætter det i forbindelse både med ministeriets strid med folketinget og kongens demonstration ved skålen, som han d. 11. drak med Liebenberg, idet han skal have takket denne for hans forsvar for mig. Cfr. notat ad 12. januar. Det er klart nok at kongen desavouerer ministeriet i arvefølgesagen. Men nu er det for silde og – det snu parti kan let bruge sådant *imod kongen*, der ikke har en eneste pålidelig og bestemt og dygtig mand om sig. *Min sag* synes endnu ikke endt!!
- Jan. 21. I denne morgen sendte jeg en præsent til Liebenberg, bestående af store sølvlysestager, der havde kostet 80 rbd., liggende i en ny kasse (2 rbd. 32 sk.) og ledsaget af et brev. Cfr. ad 12. januar. Jeg blev iformiddags inviteret til Clausens til tirsdag middag kl. 4 1/2. Den tidlige invitation lader mig formode, at jeg vil der samles med de fleste af den store kirke-kommission, som valgte Clausen til *vice-formand*. Mynster var at betragte som den ved kommissoriet udnævnte formand.
- Jan. 22. Jeg havde igen et besøg af kap. *Recke*, der selv bragte min deltagelse i arvefølgesagen på bane, syntes at forstå sagen ret godt og var ganske og aldeles enig med mig. Jeg gav ham en og anden lille oplysning. Bluhmes karakter – kendte han selv meget godt.
- Jan. 23. *Khrre Berling* kom til mig kl. 6 1/4 og gik bort kl. 7 1/2. Han fortalte, at Bluhme havde været hos kongen igår (tror jeg) på *Frederiksborg* og *forlangt mig afskediget*, truende med at gøre dette til et kabinets-spørgsmål. Berling ville give mig et vink og høre min mening. Jeg svarede ham: 1. Dersom kongen vil give efter, så skal jeg uden at forandre en mine lide også dette for mit fædreland og min konge. Hensyn *til mig personlig* skal kongen aldrig tage. 2.

Dersom kongen vil give ministeriet en slags *skin*-fyldestgørelse, og altså underskrive en pardon-skrivelse, hvori han misbilliger min adfærd, men dog tilgiver mig, så skal jeg finde mig deri. Hensyn til mig skal intet bevirke. 3. Dersom kongen vil tage mod nogle ministres demission, så tror jeg forresten ikke at noget tabes derved (som minister-kandidater nævnedes en passant af os begge: Andræ, Rosenørn, Simony, Steinmann jun., Heltzen, Scheel i Holsten, konfr. Holm, Johnsen, Tillisch o. fl. – justitsm. Scheel, Ørsted og Bille antoges ikke at ville gå af).

- Jan. 24. Til middag hos Clausens. Mandfolke-selskab: Rosenørn, Engelse-toft, Rørdam, Gad, H. Hage, Flor og proff. Bornemann, Krieger, Steenstrup, Westergaard, Bjerring. – Rosenørn kendte rygget om, at ministeriet under trussel af demission ville fordre min afsked og – var meget kleinmodig. Om aftenen var jeg og Flor atter hos Clausens. Regenburg havde anmeldt forfald.
- Jan. 25. *Khrre Berling* var hos mig i efterm. kl. 5 1/2 – 6 og viste mig et brev fra kongen til sig. Kongen var aldeles misfornøjet med ministeriet og opsat på at forsvare mig. Tillisch havde sagt til Berling, at de fleste af ministrene fordrede min afsked (jeg tænker m. undt. af Scheel og Ørsted). Tillisch rejste i efterm. til Frederiksborg, og imorgen eller overmorgen vil vel kongen komme ind til et statsråd, hvor da min skæbne vil blive afgjort. At Regenburg ikke igår var hos Clausens var en følge deraf, at Moltke tilsagde ham at komme til sig kl. 4, hvor den slesvigske sprogsag blev afgjort. Alt bliver som det er. Forestillingen ligger alt hos kongen.
- Jan. 26. Jeg skrev til Madvig og bad ham undskylde min udeblivelse i vid. selsk. imorgen. Kl. 2 1/2 kom Madvig til mig i arkivet. Jeg sendte *Abrahams* no. I og II. *Berling* kom kl. 7 og var her 1/2 time. Han vidste intet og var rådvild. Jeg skrev noget – op for ham, som han afskrev. Imorgen kl. 8 rejser han til Frederiksborg. Det lod ikke til nu, at kongen kunne ventes i morgen, og det var vist også godt, om han biede lidt derude, at hidsigheden kan sætte sig på alle sider. Hvad jeg opsatte for ham, og han afskrev, var et kuriøst stykke! – Cfr. ad 20. januar.
- Jan. 27. Jeg erfarer, at kongens mangel på blot ytring er årsag i meget. Da således spørgsmålet om at appellere til højesteret var for i statsrådet, åbnede han ikke munden! *Nu* skal *bele* statsrådet have indgivet en fordring på min afsked dog uden straks at true med demission,

men beråbende sig på »principet«. Bluhme derimod driver særlig på sagen, og når kongen imorgen kommer ind i anledn. af ordenskapitlets fest, skal han bestormes i statsrådet. Den storm kan han ikke modstå. Det siges, at kongen imorgen kommer til byen for at holde ordenskapitel d. 28. januar, og at Carl Moltke, der har den slesvigske forfatning færdig, vil lade den underskrive netop imorgen, da det er to år siden statskuppet af 28. januar 1852.

- Jan. 28. Kongen var ikke kommen, da jeg kl. 3 gik forbi slottet. Kl. 6 kommer nyheds-kræmmeren prof. Sommer og spørger mig, om jeg har hørt det rygte, at kongen vil abdicere. Jeg svarede som sandt er, nej. Men at jeg vel vidste, hvor meget Bluhme og Amalienborg ønskede det.
- Jan. 29. Besøg af min gamle rektor, etatsr. *Bloch*, der var helt bekymret for mig, og af prof. *Clausen*, der ville høre, hvorledes min sag stod. Den første fandt mig fuldkommen rolig og *beredt*. Den anden ønskede siden at erfare, hvad jeg fik at vide. Kl. 2 1/2 kom just. *Liebenberg* og takkede på en smuk måde for det tilsendte, cfr. d. 21. januar. Han omtalte det rygte, at alle ministre havde indgivet demission, og fortalte at *kongen* netop nu i middagstiden var kommen til byen.
- Jan. 30. I denne morgen tidlig døde biskop Mynster kl. 5 1/2. Det var det første, jeg hørte i geheimearkivet. Om aftenen kom khrre Rosenørn og inviterede mig til sig til onsdag middag kl. 5. Siden kom prof. Krieger og talte meget om midlerne til at bevirke, at kongen 1) antager minoritets-forslaget i den slesvigske stænder-forsaml. om kongevalgte isteden for ridderskabs-valgte, og 2) ligeledes med Ørsted forsvarer det Hallske forslag i den danske rigsdag.
- Jan. 31. *Berling* kom og talte med mig kl. 9 – 9 1/2. Der havde idag været minister-referat og imorgen holdes statsråd. Min sag havde idag været for, – en lang kamp mellem ministrene, især Sponneck, og kongen. Særlig indtryk gjorde det, da kongen bemærkede, hvorledes *han selv* på ministeriets forestilling havde tilkendegivet mig sin tilfredshed med min embedsførelse 1852 i marts 1853. Dette havde især forandret Carl Moltkes mening. Foreløbig syntes man at være enig om, at jeg skulle have pardon i en alvorlig irettesættelses-skrivelse. Cfr. ad 26. januar. Tillisch har været jammerlig: »Valg mellem W. og sin trone«.
- Feb. 1. Jeg har i flere dage lidt af diarrhee og sendte afbud til Rosenørns.

Clausen, som havde været der, kom til mig kl. 8 og fortalte mig sin datters forlovelse med cand. Frimodt. Jeg har intet hørt nærmere om min afsættelses-sag. Men Clausen mente efter ytringer af George Tillisch i rigsdagen, at det nok derom ville komme til et forlig mellem kongen og ministrene.

- Feb. 2. Jeg skulle være nærved at tro, at Sponneck-Bluhme & cons. har opgivet planen at få mig afsat. Thi sladderposen i arkivet talte idag – spøgende og spids – om den tid, da jeg ville være at kalde »excellence«, om mit gods, der burde hedde Griffenfeld og om mit våben etc. En spøg – som han er for dum til at bruge uden at røbe ministrenes ærgrelse. *Regenburg* besøgte mig kl. 4 – 5 og gav mig nøglen dertil: Kongen skal have sagt til Bluhme, der forlangte min afsked, at han tænkte at gøre mig til *storkors*, og Sponneck havde sagt til Lau. Skau, at jeg jo skulle være udenrigsminister!! Drengagtig!
- Feb. 3. Theodor W.s fødselsdag: Wanscher bad mig kl. 9 om at spise til middag med ham hos sig, men jeg undskyldte mig med min maveupasselighed. I denne aften begyndte jeg at udarbejde og nedskrive den korte historie om Jægerspris, som kongen d. 9. decbr. 1853 befalede mig at levere. Cfr. notat af 3. marts.
- Feb. 4. Imorges kl. 8 1/2 bragtes mig en skrivelse fra kultusministeriet, indeholdende et kongl. resc., hvori det hedder: At kongen, efter at min sag var afgjort for højesteret d. 10. januar, havde overvejet, om han ville afskedige mig, men havde bestemt at beholde mig i sin tjeneste, dog således at ministeren skulle tilkendegive mig kongens mishag med min fremgangsmåde. Dette rescript var dateret d. 3. februar, og ministeriets skrivelse havde samme datum. Det er komedie og bedrageri, nedværdigelse af kongens person og gemenhed fra ministeriets side – fra begyndelsen til ende! Men – det skal få sin historie! – Ministeriet og dets håndlangere, der frygter den offentlige dom og derfor vil indtage publikum mod mig, har også sat det rygte i omløb, at jeg havde skrevet for kongen den deduktion, der gik ud på, at grevinden gerne kunne gøres til hertuginde af Glücksbjerg (eller Glücksborg – deri er variation). Dette er ikke alene løgn, men løgn i den grad, at det endog er mig umuligt at ane, hvorledes nogen er faldet derpå. Jeg har aldeles intet skrevet eller leveret kongen om nogen som helst ting, er ej heller anmodet om sligt arbejde.
- Feb. 5. Jeg havde iformiddags besøg af kapt. *Recke* og prof. *Sommer*. Iaften

af kanc. *Brücker* og khr. *Oeb lenschläger*. Alle kendte hine infame ministerielle løgne-rygter, navnlig også det om Glücksborg (el. Glücksbjerg). Man kunne fristes til at forbande en verden, hvor lump(en)hed fejrer triumfer over dyd, sandhed og ret. Men man kan være rolig, når man har en samvittighed så fuldkommen ren som min er. Gud lade mig stedse beholde den! – I storkors-historien (cfr. 2. febr.) er uden tvivl noget sandt. Jeg frygter at gamle Stemann, der ikke har ide om kongens afhængighed, kan have indgivet ham denne trodsige ide (cfr. 13. januar).

- Feb. 6. Jeg spiste til middag hos Wanschers med bisk. Bindesbøll, der var kommen for at følge Mynster til jorden. Derfra gik jeg til tante Wegener og derfra til Clausens for at gratulere til datterens forlovelse. – Da jeg kom hjem erfarede jeg, at etatsr. *Sibbern* og khrre Berling havde været hos mig. *Berling* kom igen kl. 9 1/2, talte længe om min sags udfald og hilsede mig fra kongen, der havde givet ham et par skrevne ord til mig: »Quand on ne peut pas ce qu'on veut, on écrit ce qu'on peut« – eller noget lignende. Vi talte også om bispestolens besættelse (cfr. ad 13. febr.).
- Feb. 7. Jeg gik imorges kl. 9 til *Sibbern* og – talte med ham, endskønt han ellers kun vil være hjemme kl. 4 – 5. Han var fortræffelig: Fuld af overbevisning om rigtigheden af min anskuelse i arvefølgesagen, fuld af indignation over ministeriets adfærd – nu imod kongen. Han fortalte mig et bonmot om den »dyreste vare« i vor dyrtid – »Blumen-Honig«, eftersom Wegener havde måttet betale den dråbe, hvormed højesteret skulle forsøde den ministeriet givne pille (dommen) med 100 rdlr. Biskop Mynsters begravelse. Jeg var forkølet og fulgte ikke.
- Feb. 8. Student Henrichsen besøgte mig iaften. Han fortalte, at prins Ferdinand havde erklæret at ville træde ud af statsrådet, såfremt jeg ikke blev afsat. – Han tror altså også at være en *ansvarlig* minister!!! Men det er vel usandt.
- Feb. 9. Werlauff besøgte mig kl. 7 – 8 og fortalte – efter Kjøbenhavns-posten for idag – at der på søndag ville komme et helt optog til mig af studenter og andre mænd og gøre stor stads af mig. Det var mig meget ubehageligt. Jeg kan bringe kongen i nye forlegenheder derved. Jeg vil se bladet – og derpå offentlig frabede mig denne ytring af deltagelse. Werlauff lovede at sende mig Kjøbenhavns-posten imorgen tidlig.

- Feb. 10. Jeg fik no.t af Kjøbenhavnsposten kl. 8 1/2 og skrev øjeblikkelig det inserat, der læses i Fædrelandet og Berl.Tid. for denne aften. *Til middag hos Clausens* og til aften. Hele familien var samlet i anledn. af datterens forlovelse. Det var ret en smuk familiefest: Skønt fremmed befandt jeg mig der så inderlig vel. Det er en ædel mand og en herlig mand – Clausen. Mens jeg var der, blev det fortalt af nogle unge mennesker, at politimesteren havde forbudt processionen til mig på søndag – ifølge en § i grundloven – ?
- Feb. 11. Alle blade er igen opfyldte med mit stakkels navn. I Fædrelandet for iaften findes en artikel, som er godt skrevet.
- Feb. 12. Brücker besøgte mig iaften. Ellers har jeg idag haft det temmelig roligt. Han fortalte, at Fædrelandet og Dagbladet var sat under generalfiskalens tiltale for deres artikler om rescriptet til mig.
- Feb. 13. Iaften kl. 7 kom *Rosenørn*. Han havde været hos kongen, og denne havde fortalt ham omstændigheder ved min sag og sin strid med ministeriet. Han havde pålagt Rosenørn at bringe mig sin hilsen og derhos for ham gentaget, at han havde sendt mig det franske vers (cfr. ad 6. febr.) hvilket Berling rigtignok lovede at sende mig, men holdt ikke sit løfte. Rosenørn gentog verset – omtrent som han kunne huske det.
- Feb. 15. Jeg gav pigen imorges en specie til fødselsdags-foræring. Mens jeg var i arkivet havde Holten Castenschiold været her for at melde mig sin faders død. De tre sønner længtes derefter: De får hver sit gods.
- Feb. 16. Jeg forærede Jakobe til hendes fødselsdag en lænestol, købt for 15 rbd. og besøgte hende i middags.
- Feb. 17. Provst Valentin (rigsdagsmand) kommer iaften til mig med den begæring fra Randers kommunal-bestyrelse, at man der måtte vælge mig til *landstingsmand*. Jeg bad ham at takke kommunalbestyrelsen men tillige at undskylde mig, da jeg ikke vil ind i rigsdagen. Cfr. 20. febr. Valentin angav iøvrigt som grund kommunalbestyrelsens ønske at ville lægge for dagen, hvor lidet ministeriets lumpne adfærd mod mig fandt genklang i den offentlige mening. Fædrelandet for iaften, no. 41, indeholder studenternes protest mod politiets forbud imod processionen til mig. Cfr. ad 10. febr.
- Feb. 18. Alle aviser har nu studenternes protest mod politiets forbud mod

deres intenderede procession til mig. *Holten Castenschiold* var hos mig i arkivet. Han bar også sine ordner! – Han ville gerne have den kammerherrenøgle, som faderen ikke tog med i graven. Nå, Herre Gud, – den tjeneste kunne man da nok gøre ham.

- Feb. 19. Jeg var iaften i selskab hos khrre Rosenørn. Der var den Clausenske familie. Clausen fortalte, at Ørsted havde skrevet en lang diffus erindring til konsistorium om at irettesætte studenterne for deres intenderede procession til mig, – hvori på Ørsteds maner var indblandet polemik mod dagbladene for deres angreb på det berygtede rescript, hvilket kaldes en fornærmelse mod kongen – og anden deslige ministeriel sladder. Clausen håbede, at konsistorium vel ville feje fra sig!!
- Feb. 20. Imorges kom *Bille* til mig og fortalte om en samtale mellem kongen og Drewsen fra Silkeborg: Kongen havde beklaget sig over ministrenes fremgang mod sig i de stærkeste udtryk, og at han havde tiltalt Scheel for aktionen mod Fædrelandet og Dagbladet. Bille lægger dog for megen vægt på sligt og tror, at ministeriet står for fald. Iaften kl. 8 kommer *Berling* og talte om kongens forladte stilling og ønske at se andre mænd hos sig, samt bad mig at bevirke dette. Han nævnte Clausen og Rosenørn. Han modsagde alle rygter om en resignation af kongen etc. Jeg talte for *Holten Castenschiold*, efter dennes ønske. *Berling* ville også tilbyde mig valg i Randers (17. febr.).
- Feb. 21. Jeg skrev imorges en billet til Rosenørn og bad ham at se til mig, og en do. til *Castenschiold*. *Bille* kom iaften kl. 9. Drewsen havde atter været hos kongen og fundet ham hel forstemt.
- Feb. 22. Iaften besøg af *Rosenørn*. Jeg fortalte ham, hvad *Bille* havde sagt uden at nævne noget navn, men han mente – vistnok med grund – at derpå intet kunne bygges, og at det (var) rigsdagen og rigsdagsmænd, der burde handle. – Siden kom *Oehblenschläger* og spurgte mig blandt andet, om jeg havde givet nogen i kommission at spørge prins Christian og Fredrich, *hvorfor* de var så vrede på mig. Jeg svarede naturligvis *nej* – ikke med et ord, jeg har aldrig haft den tanke at spørge dem!! – men vistnok forundret mig over dem. David er deres rådgiver *NB*.
- Feb. 23. I denne morgen sendte jeg til Molbech alle regesta- kommissionens papirer med et brev skrevet og dateret igår eftermiddags.

- Feb. 24. Ieftermiddag var *Bille* hos mig og hørte, hvad Rosenørn havde sagt. Han fortalte, at det medicinske fakultet med Bang i spidsen havde overstemmet Clausen og juristerne – for at give studenterne en irrettesættelse. Fædrelandet taler også iaften om konsistoriets beslutning i studentersagen.
- Feb. 25. *Holten Castenschiold* var hos mig efter hjemkomsten fra faderens begravelse og – talte igen om sit ønske. Jeg sagde ham, at jeg havde sørget for, at kongen vidste dette ønske og – at han nok ville få den!
- Feb. 26. Etatsråd Bloch besøgte mig og takkede for et fødselsdags-brev. Han fortalte, at hans dattersøn Thrige havde fået sig en søn.
- Feb. 27. Jeg fik billet fra Castenschjold, der viste, at mine ord var bragt til kongen. Det synes at trække op imod ministeriet. Drewsen fra Silkeborg, kongens gode ven, er virksom. Bille ligeledes. Aktionen mod Dagbladet og Fædrelandet var en stor dumhed!! -
- Feb. 28. Idag middag kl. 3 holdtes et møde i børssalen mellem københavnske *rigsdagsmænd* og deres vælgere. Man blev enig om at indgive en adresse til kongen – imod ministeriet. Se Fædrelandet for denne aften (se den næste dag).
- Mar. 1. Arkivbudet fortæller mig, at politiet igår under forhandlingerne på børsmødet havde samlet over et halvt hundrede med stokke bevæbnede personer inde i Proviantgaarden – mod rigsdagsmændene.
- Mar. 2. Jeg var i middags på det st. kgl. bibliotek. Kl. 2 1/4 kom Molbech der – direkte fra frøken Dreyer og hviskede glad til Bølling, at kongen havde afvist deputationen fra børsmødet. Molbech og Bølling er aldeles enragerede imod enhver liberal ytring, fjender af Dagblad, Fædreland etc. Jeg var i middags hos gl. *Stemann*, der var rent urimelig fordi det tager tid at skrive en biografi af hans fader. Berling. Tid. har konsistoriets næse til studenterne! Fædrelandet har efterretn. om børs-adressens afvisning!
- Mar. 3. Imorges sendte jeg min *afhandl. om Jægerspris til kongen* (cfr. ad 17. marts og 3. febr.). Clausen besøgte mig iaften. Han fortalte om konsistoriets jammerlighed, og at han havde dikteret til protokollen en bemærkning om, at proklamationen til studenterne ikke stemmede med det brev, som konsistorium havde skrevet til mini-

steriet og hvori det havde erklæret, intet at ville have gjort uden fordi ministeriet ønskede det, hvilket giver sagen et andet udseende!! – *Martensen* havde fremfor alt fægtet for ministeriet. Ligeledes Ole Bang og pluraliteten. *Werlauff* kunne ikke få udtrykket skarp nok, men da det så skulle underskrives og han træde i Petersens sted, der var syg, – så var han rent ulykkelig!! »Wegener var hans gode ven etc.«. Enden blev at Petersen, der slet ikke havde været tilstede, måtte underskrive!!!

- Mar. 4. Imorges kl. 9 – 10 var jeg hos *Lagerheim* for personlig at levere ham diplom-kopierne til Arvidsson og et brev dat. 3. marts. Da jeg gik fra arkivet var jeg så uheldig at møde khrrer *Berling* uden for slottet, hvor han begyndte en discours. Kongen var rejst til Frederiksborg. Han talte om diverse ting. Men jeg indlod mig ikke stort på noget, da jeg mere og mere bestyrkes i den overbevisning, at kongen intet formår, ikke kan udrive sig af den ufri tilstand, hvori ministeriet, navnlig Sponneck et comp. holder ham. Der er intet at gøre – for enkeltmand. Kun rigsdagen støttet til folket kan forløse konge og fædreland fra det mest demoraliserede minister-tyranni.
- Mar. 5. Rosenørn besøgte mig iaften. Han fortalte, at *Berling* havde søgt ham flere gange i denne tid, både hjemme og i rigsdagen uden at træffe ham. – Det skal ikke hjælpe stort, når der ikke er kraft til at gennemføre nogen som helst beslutning.
- Mar. 7. *Berling* besøgte mig iaften. Han talte en del med mig om bispestolens besættelse og ville høre min mening. Jeg sagde ham, at jeg ikke var meget for at tale eller ytre mig om sligt. Men han trængte på, at jeg skulle opsætte og give ham min mening derom. En kuriøs artikel i Fædrelandet iaften – sigtende til konsistoriets skrivelse mod studenternes protest.
- Mar. 8. Jeg sendte iaften – gennem fodposten – *Berling* nogle bemærkninger, som han havde bedt om m.h.t. bispevalget.
- Mar. 9. *Monrads interpellation* skal have fået et udfald, der endnu mere bestyrker den almindelige mening om ministeriet. Aug. Rothe besøgte mig længe, kl. 6 – 8, og talte om alle slags. Mens han var hos mig, kom også *Berling*, som jeg måtte lade gå.
- Mar. 10. Kjkr. Oehlenschläger besøgte mig – han er evig i økonomiske for-

legenheder. Siden på aftenen kl. 7 1/2 kom *Clausen*, der synes at vente sig noget når adressen fra rigsdagen til kongen kommer istand.

- Mar. 12. Holten Castenschjold var hos mig imorges kl. 10 1/2. Han længes efter – nøglen! Han skal nok få den. Om eftermiddagen kom *Berling*, lige kommende fra Frederiksborg, hvor alt er i stor spænding og Tillisch aldeles jammerlig. Dersom kongen ikke får anden støtte, så vil rigsdags-adressen aldeles intet andet bevirke end en afvisning, der yderligere vil grundfæste ministeriet. Jeg bad Rosenørn at komme til mig, og vi talte sammen kl. 7 – 8 1/2. Vi nævnte som minister-kandidater: Bruun, Unsgaard, Simony (*Monrad*), Garlieb, Andræ, Moltke i Paris, Steinmann, Dockum og Rosenørn selv.
- Mar. 13. Berling kom om morgenen kl. 8, men måtte gå igen, da jeg endnu ingen oplysninger havde fået. Kl. 9 kom Rosenørn og meddelte mig, hvad han havde erfaret. Formændene ville gå som deputation til kongen og tilbyde *Monrad* til at danne et ministerium uden selv at indtræde. Jeg optegnede alt kortelig, og Berling hentede det hos mig kl. 4. Han forsikrede, at Tillisch havde skrevet til kongen og rådet ham til at afvise adressen!! Tillisch er en ræv og tvetunget person. – Kl. 6 kom Tyge Bekker og gjorde vrøvl om ingenting. Kl. 8 aften kom Clausen, og vi talte om alle slags.
- Mar. 14. Holten Castenschjold sender mig iaften til gennemlæsning sin afd. faders testamente. Ifølge dette er den hele gæld 465.300 rd., der skal overtages og fordeles på hans tre godser, neml. 1. Frederikslund – 199. 300 rd., 2. Hørby 191.000 og Hagedsted – 75.000 rd. foruden c. 50.000 rd., der af boet skal udbetales til eller perpetueres ad ceterim i godserne for den umyndige sønnesøn og sønnedatter, som er efterladte af den afdødes anden søn, Wilhelm.
- Mar. 15. Clausen kom kl. 3 og fortalte mig et og andet om sagernes stilling. Oehlenschläger besøgte mig kl. 7 – 8, havde læst mine Liebenbergiana og ville gerne beholde den lidt endnu. Han lånte af mig 50 rd. (at betale d. 15. april). Kl. 9 1/2 kom Mortensen med et brev fra Berling, der gerne ville vide, hvad jeg vidste. Jeg sagde til Mortensen, at han skulle hente brev hos mig imorgen tidlig. Iaften eller inat skrev jeg en – rapport.
- Mar. 16. Studenter-karneval i Casino: Den hele Mümpelgardske familie blev præsenteret!! – Se bladene derom. Berl.Tid. iaften bringer ef-

terr. om et sørgeligt – for fædrelandet sørgeligt – dødsfald: Overpræsidentens i Flensborg Lassen, Regenburgs svoger! Jeg skriver straks et par ord til Regenburg. Mon ikke Schack i Ekernförde var passende?

- Mar. 17. Kl. 3 1/2 kom Berling 1) meget ilde stemt over udfaldet af deputationen til kongen. Han viste mig et brev hvori Tillisch havde advaret kongen mod den – som farlig for *ham* selv og hele riget!!! Tillisch og Ørsted havde været hos kongen, da deputationen kom. Kongen havde talt bestemt nok, men – faldt siden hen. Om aftenen kom Rosenørn kl. 8 1/2 og fortæller, at Rotwitt havde for hele landstinget erklæret »at kongen havde sagt til dem: At Ørsted havde indgivet sin demission, som var modtaget, og at Sponneck kunne gå af, at Bluhme eller Tillisch skulle optage Unsgaard, Bang og Simony til ministre!!« – 1) Berling bragte mig tillige et brev fra kongen, en tak for min historiske beretning om Jægerspris, cfr. ad 3. marts. Jeg bad ham at huske kongen på *Holten Castenskjold*.
- Mar. 18. Berling kom til mig i eftermiddag kl. 5 og bragte mig nogle optegnelser, som jeg havde leveret ham. Iøvrigt vidste han intet. Minister-skifte vil næppe indtræde. Thi ministrene hænger ved, og hverken Bluhme eller Tillisch adlyder, hvad kongen har pålagt dem. Fædrelandet iaften har derom en velgrundet artikel! -
- Mar. 19. Idag er alle ministrene på Frederiksborg, og der vil de da vel som sædvanlig bringe kongen til at krybe til korset m.h.t. hans udtalelse til rigsdagens formænd. At håne og prostituere ham er ministeriets største lyst! Clausen besøgte mig iaften. Den engelske flådes øverstkommanderende Sir Charles Napier skal idag være kommen her til byen.
- Mar. 20. Sladderposen fortalte idag i arkivet, at kongen havde forlangt 100.000 rd. af hertugdømmernes kasse, men Sponneck sagt nej. Det er velsagtens et af Bluhmes og Sponnecks sædvanlige fif, nu at sætte rygter i omløb der er imod kongen og viser deres egen store vigtighed. Rosenørn var hos mig iaften kl. 9. Ministrene var efter sigende komne meget kæphøjede fra Frederiksborg. Det ventede jeg. Det siges nu at skulle gå løs imod embedsmænd der opponerer. Tillisch er en pjalt. Man er bange for Preussens ræve-politik. Rigsdagen bliver nok opløst på fredag.
- Mar. 21. Jeg havde iaften kl. 6 – 7 1/2 et besøg af *kapt.løjt. Møller af søetaten*

(Berlings svoger), der bragte mig et brev og talte en del med mig. Også over hans adgang til kongen var ministeriet blevet mistænkelig, og han var nu udkommanderet med en af fregatterne for at fjerne ham. Det havde Bille så godt som rent ud sagt ham. Hvad han fortalte var kun bekræftelse på, hvad jeg vidste, at kongen alle vegne er omgivet af utro mænd, der i virkeligheden forhåner kongenavnet i ham og er hans hemmelige fjender.

- Mar. 22. (Hører til torsdag) Sladderposen i arkivet sladrede nok idag af skole, da han fortalte Hammerich om, at ministeriet ville have kongen til at underskrive en erklæring til rigsdagen – rimeligvis en retifikation af hans ord til rigsdagens formænd, altså en ny prostitution for ham selv.
- Mar. 23. I eftermiddag havde jeg et kuriøst besøg af *frøken Wilde*, som jeg ikke havde set i mange år. Hun fortalte, at hendes broder T. lå for døden i Helsingør og ville at jeg skulle sige hende, hvorledes en søn af ham kunne blive gratist i Sorø. – En vanskelig opgave!! -
- Mar. 24. *Idag skiltes rigsdagen ad!* Prorogeret på den sædvanlige måde og uden nogen videre svar på mistillids- adressen. Altså har vel ministrene, der nok ville have et svar – lige imod det, som kongen underhånden havde sagt til formændene. At der har været forsøgt derpå i sidste statsråd, anser jeg for højst rimeligt. Den jammerlige pjalt i geheimearkivet slog igen idag derpå, og – syntes åbenbart at have ventet det og – glædet sig dertil.
- Mar. 25. Jo. Oehlenschläger kom til mig iaften kl. 7 og bragte mig de tre stykker (skrevne for Liebenberg), som jeg havde lånt ham. Cfr. ad 15. marts. Han fortalte mig, at *Holten Castenskjold* nu var blevet kammerherre og ville tilregne det min intervention. Cfr. notat ad 18., 20., 25. febr. og 17. marts. Udnævnelsen skete d. 22. marts.
- Mar. 26. Jeg havde et langt besøg af løjtn. Stenstrup, der var bleven så farlig såret ved Frederiksstad, men som nu er rask. Han kommer af og til i arkivet -. Jeg skrev iaften til prof. P. Müller i Nykøbing p. F.
- Mar. 27. Clausen kom til mig iaften kl. 8. Han fortalte, at hans til ministeriet indsendte donations-fundats for danske bøgernes udbredelse i Slesvig havde fundet mange vanskeligheder, og at nu Ørsted havde forlangt hans erklæring i anledn. af at det slesv. minist. mente sagen sig vedkommende. Han talte også om at ville have udgivet et

skrift anonymt om ministeriets og rigsdagens færd – helst i provinserne. Etc. Khrre Rosenørn kom, mens Clausen endnu var her.

- Mar. 31. Kongen har været nogle timer i byen i anledn. af kunstakademiets jubilæum. – *Berling* besøgte mig kl. 7 – 7 3/4. Ørsted vil have Martensen til biskop – og gør det til et *kabinets*-spørgsmål! – Krigsministeren forlanger *Halls* afskedigelse som general-auditør og vil fremdeles påstå dette. Tillisch og Schöller arbejder for hver sin af disse ministre. Dette er *ganske vist*. *Jeg har set juridiske beviser derfor!* Der tales også af ministrene om at afskedige biskop *Monrad*, – og overhovedet på at afskedige embedsmænd!! Krigsministeren vil også afskedige *Andræ*. Hele eftermiddagen gik med to besøg – af prof. *Cronholm* fra Lund og af etatsr. *Regenburg*.
- Apr. 4. I eftermiddag bragte min gl. rektor mig sin søns udgave af Taciti *Germania* og *Agricola*. Mens han var hos mig kom dr. *Rudelbach* og talte en del med mig. *Berling*. Tid. af 7. april, no. 82, morgenavis, indeholder det avertissement, at min kusine Marie Sophie Petersen i Odense, maler Petersens kone, er død i natten mellem 3. og 4. april.
- Apr. 5. I denne morgen kl. 9 kom provst *Gad* til mig og talte meget om bispestolens besættelse. *Visby* arbejder hos kongen for Clausen og hele gejstligheden synes stemt for ham. Men ministeriet *vil* ikke have andre end Martensen!! *Gad* havde været hos Tillisch og troede på ham, – men Tillisch er ikke at stole på!! – *Oehlschläger* besøgte mig iaften. Jeg skal dog se om jeg kunne skaffe ham lidt hjælp fra kongen.
- Apr. 6. Holten Castenschjold kom til mig iaften kl. 8 1/2 og takkede mig for mine erindringer, hvorved nøglen kom til ham. Cfr. not. ad 25. marts.
- Apr. 7. Clausen vil stifte et legat *under Ribe bisp* til fordel for Rødding el. Flensb. danske borgerskole. Ørsted sender fundats til Carl Moltke og – han mener, at den bør gå gennem det slesv. ministerium. Ørsted forlanger derpå Clausens betænkning. Clausen bad mig at gennemse denne betækn. i udkast.
- Apr. 8. Jeg sendte imorges mine bemærkn. til Clausen. *Clausen* var hos mig iaften. Han fortalte, at Treschow havde været på Frederiksborg!! *NB*. Altså skal nu den person bruges til at bearbejde kongen under ministerkrisen!!!

- Apr. 9. Werlauf besøgte mig, men gik bort da Rosenørn kom. Rosenørn ville gerne have kongen underrettet om, at *Hall* ville påtage sig at danne et ministerium, hvori Wilh. Moltke skulle indtræde som premierminister. Jeg vil intet have dermed at bestille! *Hall* er en forfængelig person, der strider mere for sig selv end imod ministeriets system og for fædrelandet. Tidligere, da det ikke gjaldt ham selv, tog han sig iagt og trådte altid frem som »mægler«. Jeg tror ikke på ham!
- Apr. 10. *Berling* var hos mig idag to gange, om morgenen kl. 9 og om eftermiddagen kl. 5 og talte meget om kongens fortrykte stilling under et fjendsk og intrigant ministeriums despoti. *Berling* rejser nu om en times tid til Frederiksborg. Hjælpes kan de folk – ikke! – Jeg talte med B. om *Oeblenschläger*. Men O. har selv ved ufornuft forspildt, hvad der ad den vej kunne gøres. Han troede sig for vis på toldinspektør-posten. Han vidste ikke, at ingen kan stole på et ord af Sponneck.
- Apr. 11. Der ligger nu hos kongen forestilling fra Carl Moltke om at udnævne provst Boesen til »bisp« i Slesvig. Jeg har søgt under denne krise at fremskynde resolutionen fra kongens side. Hvordan det går, er det bedst at Moltke udnævner denne »bisp«. *Oeblenschläger* kom til mig. Jeg sagde ham det igår bemærkede. Men – letsindig er han. Nu for øjeblikket er han hjulpen af Edu. With med lån. Og han havde håb om at prok. Nyholm skaffer ham et lån på forlagsretten til faderens værker. Han er derfor nu i – humør.
- Apr. 13. Idag er min gode broder Peter 50 år. Jeg har i disse dage oftere villet skrive ham til, men er lige så ofte bleven forstyrret derfra.
- Apr. 14. Gamle Stemanns 90årige fødselsdag. Om morgenen tidlig bragte Regensburg ham fra mig min håndskrevne biografi over hans fader, og kl. 11 kom Regensburg og fortalte, at den havde glædet ham meget. Kl. 1 gik jeg at gratulere ham og modtog hans tak. Dog længtes han nu efter sin egen biografi, som jeg også skal udkaste. Han viste mig et egenhændigt brev, som kongen havde sendt ham. Forresten tog han kun imod få besøg, og der skulle ikke være nogen videre stads hos ham. Han var livlig og vel tilfreds og ønskede mig en så god alder »som hans var«. Cfr. ad 2. septbr. s.å. I et statsråd afholdt idag på Frederiksborg har ministeriet atter krænket og ydmyget kongen ved at tvinge ham til i alle stykker at give efter for dets vilje: Martensen, den slesvigholstenske æsel, er bleven bisp i Sjælland & &.

- Apr. 16. Jeg havde besøg af en svensk *magister Lindmann*, der ligger her for at forberede sig til konkurrencen om det statsøk. professorat. Han ville gerne have nogen understøttelse dertil – hos kongen. Jeg sagde ham min mening.
- Apr. 17. Tyge Becker besøgte mig i eftermiddag og var da kisteglad over, at vi beholder vort demoraliserede ministerium! Jeg havde – som han vel vidste og som jeg havde sagt ham – aldrig ventet andet!
- Apr. 18. Iaften kl. 6 1/2 – 8 møde i danske selskab. Berling. Tid. imorges meldte at ministerkrisen lykkelig er overstået. Becker ville igår vide, at Martensen var bisp, at Hall og Andræ var afskedigede, og at Monrad samt pastor Lindberg måske ville blive det. *Bravo!*
- Apr. 19. Jeg har som forstander for danske selskab sendt kultusministeriet 4. bind af dan. mag. og bedt om at anvise selskabet de 300 rdlr.
- Apr. 20. Jeg blev i denne morgen kl. 8 1/2 inviteret til Clausens til lørdag middag kl. 4 1/2. Det er hans fødselsdag.
- Apr. 21. Jeg gratulerede Wanscher til hans fødselsdag, da jeg gik i arkivet. – Det er, tror jeg, idag også grevinde Danners fødselsdag. Først iaften bringer de offentlige blade efterretningen om Martensens udnævnelse til bisp – d. 15. april. Det synes som om man har skammet sig ved at lade det publicere tidligere. Cfr. ad 15. april. Hvorfor mon bekendtg. blev opsat?
- Apr. 22. Clausens fødselsdag. Jeg gik til ham imorges, da jeg var på vejen til arkivet, men jeg tror ellers, at man ikke ønsker formiddags-visit, da man har at bestille med huslige sager. *Til middag* var hos Clausens ingen andre af familien end de egne husets folk og nogle svende og derhos fire fremmede mænd: Rosenørn, Larsen, Regenburg og jeg. Jeg gik hjem kl. 8. *Om aftenen* derimod alt, hvad huset kunne rumme, unge og gamle, og jeg kom hjem kl. 12. – Det hus er vist et af de ædlest og vakreste i hele København!
- Apr. 24. *Berling* kom til mig i middags kl. 3 – 3 1/2. Han fortalte om kongens utilfredshed og at han – alt havde skrevet sin resignation! Hvilket arveprinsen vidste. Jeg svarede ham, at man ikke dermed mere truede ministeriet, fordi ingen i folket ville rejse sig for en konge, der forlod sit folk, og at der jo aldeles intet mere var at gøre. – Han fortalte da også, at nu var Preussen skræmmebilledet!

At man truede kongen med, at preusserne ville besætte hele fastlandet, og at vestmagterne ville tillade det og derved købe Preussen. Denne sag er nu sat i hovedet på kongens omgivelse. Berling mente, at Tillisch ikke ville ind i ministeriet før end alle de store farer for Preussen var forbi.

- Apr. 26. Jeg skrev iaften et brev til broder Peter, cfr. ad 13. april. Idag har kongen underskrevet *biskop Monrads afsked* – ifølge Berl.Tid. no. 99 af 29. april.
- Apr. 27. Jeg var imorges i udstillingen på Charlottenborg kl. 9 – 10. Fra arkivet af besøgte jeg gamle exc. Stemann, og uden for hans port mødte jeg Berling. Jeg skrev iaften til min broder Johan og til jomfr. Knudsen, hvem jeg sendte 30 rdlr. til flyttedagen. »Fædrelandet« melder iaften, at biskop Monrad er afskediget. En besynderlig skæbne: Monrad og Hall, begge oppositionsmænd af meget tvivlsomme grunde – såres på det dybeste. Er det Guds finger, og – fædrelandets kæmper skulle have rene hensigter?
- Apr. 29. T. Becker kommer i eftermidd. kl. 7 med begæring om at måtte rejse til Jylland i 14 dage, da hans øjenlæge havde foreskrevet ham dette, eftersom hans øjne var ødelagte af overanstrengelse!!! Jeg sagde naturligvis intet derimod. *Tillisch* er idag bleven *indenrigsminister* i st. f. Ørsted! I Berl.Tid. for denne aften anmeldes officielt biskop *Monrads afskedigelse* til den 26. april.
- Maj 5. Jeg bad khrrer Berling for et par dage siden om at spørge kongen, om jeg skulle komme eller ikke komme til oldskrift-selskabets møde på søndag. Til svar derpå bringer løberen mig idag *et egenhændigt brev fra kongen*, der befaler mig i de venligste udtryk at komme. Jeg havde også spurgt Berling, om han troede, at kongen ville understøtte mag. Lindmann. Han svarer mig i et brev, at det »vil lade sig arrangere, når hans andragende derom forsynes med *min* anbefaling. Thi på denne lægger hs. majestæt kongen stor vægt«.
- Maj 7. I denne aften kl. 8 – 11 var oldskrift-selskabet samlet hos kongen på Christiansborg. Rafn kedede, som sædvanlig, ved sit utrolig drøbende foredrag, drøbende ved stemme, vidtløftighed, konfusshed. Kongen lod mig læse noget af den efter befaling skrevne beretning om Jægerspris, og det syntes at vinde meget bifald. Det morsomste var enkelte personers adfærd mod mig. Per Hjort nær-

mede sig en gang og gav – råd. Jeg indlod mig ikke med den geme-
ne slyngel! Dirckinck var meget forekommende mod mig, og jeg
begegnede ham høfligt. Levetzau kunne ikke se, at jeg var tilste-
de!!! Han gik lige forbi mig og gav hænder til Rafn og andre. Jeg
lod til gengæld – efter et kort buk – som om jeg ikke mere så ham!
Iøvrigt var alle overmåde høflige og opmærksomme mod mig –
fremfor alle kongen selv!

- Maj 9. Jeg fik brev fra grev *Knuth* – et overmåde høfligt brev. Jeg havde
for få dage siden anbefalet mag. Lindmann til ham, – og han har
idag sendt ham en anvisning på 200 rd. Jeg mærker, at byen allere-
de taler om den udmærkede måde, hvorpå kongen behandlede mig
i søndags.
- Maj 11. Jo. Oehlenschläger var hos mig i eftermiddag, og jeg lånte ham 50
rbd.
- Maj 12. Jeg skrev til min broder Johan iaften.
- Maj 14. Jeg besøgte i formiddags *gamle Stemann*. Han var nu atter utålmo-
dig efter sin egen biografi. Men – han får at bie, til jeg får den fær-
dig. Han har ikke begreb om slige arbejder. Clausen besøgte mig
iaften! –
- Maj 16. Ved min hjemkomst fra arkivet forefinder jeg en stor kasse med
vestindiske sylte-sager og rom, og udskrift til mig. Den var bragt
mig fra prokurator Nygaard. – Jeg begriber det ikke. Brev fulgte
ikke med, og jeg ved ikke, hvem prok. Nygaard er (cfr. ad 27. maj).
- Maj 20. Idag sendes mig et brev med fodposten – fra *Gordon Müller* på St.
Croix. Gud ved, hvem der har haft det at besørge. Fra ham var den
ovenfor (d. 16. maj) nævnte præsent. Brevet tyder på hans vedva-
rende hengivenhed for mig – og bevægede mig. Han beder mig om
mit portræt i dagerretyp!!! – Jeg havde i mange mange år hverken
hørt eller set et ord fra ham.
- Maj 21. M. Rosenørn besøgte mig i middags og fortalte mig, at han var
bleven *amtmand* i *Randers*.
- Maj 25. Jeg skrev idag et brev til *Gordon Müller*, plantage forvalter på
Morning Star på St. Croix, takkede for det tilsendte og skikkede
ham mit portræt. – Jeg vil bede Wanscher at besørge afsendelsen.

Rosenørn var i eftermiddag hos mig. Han fortæller mig at Carl Moltke under arvefølge-sagen en gang havde sagt rent ud til ham, *at han i Petersborg havde lovet afskaffelsen af Lex Regia!!* – og at det derfor måtte blive således!! –

- Maj 27. Iaften kommer *Harald Nygaard*, der nu er ansat som prokurator i Helsingør, til mig. Det var ham, der havde sendt mig kassen og brevet fra Gordon Müller. Han var nylig kommen hjem fra Vestindien og fortalte en hel del. Kolonierne er meget misfornøjede med Sponnecks despotisme, og Nygaard dømte om ministeriet ligesom alle, der ikke hører til den ministerielle klike. – Efter hans mening skulle det have været omtrent ved årene 1830 – 31, måske lidt før eller efter, at brødrene Müller var i Sorø. Det er da nu ca. 23 år siden, og de må være i en alder af 35 – 36 år. Han fortalte, at Gordon Müller nylig var gift med en *frøken Oxholm*, der med sine to søstre havde været i hans moders hus efter deres forældres død.
- Maj 28. Rosenørn kom til mig i eftermiddag og bad mig at se ned til sig, da Clausen kom. Jeg gik til ham kl. 9 og kom hjem kl. 11 1/2. Der var Clausen og biskop Engelstoft.
- Maj 29. *Holten Castenschjold* sender mig idag fra Hagested et atlas på 90 kort over Frankrigs departementer. Det er for kammerherre-nøglen.
- Jun. 4. Besøg af min fætter Theodor, der imorgen rejser til Laaland til Johan. Besøg af dr. Grönblad fra Helsingfors. Han fortalte mig, at han i løbet af fem år ville udgive tre store værker: 1) et diplomatarium Fennicum, 2) regesta diplomatica historiæ Fennicæ og 3) en Finlands kulturhistorie fra ældste tid indtil 1721. Han rejser foreløbig til et bad i Tyskland.
- Jun. 5. Store grundlovsfester over hele riget og – til stor ærgrelse for det almindelig forhadte ministerium! Martensens indvielse til bisp – ved Brammer. Det gjorde et fælt indtryk, at en del kalk af hvælvingen faldt ned midt under festen og gjorde et længere og højst pinligt indtryk. Under forfærdelsen ilede mange ud af kirken!
- Jun. 7. (*Udg. note: Overstreget af Wegener*). Mig fortælles fra god kilde, at *Scheel* siger NB siger, at hans hensigt blot er at bringe orden i forholdene, dels i det hele, dels især i Holsten, hvor den største lovløshed under Criminils auspiciers hersker, og at han derpå vil træde tilbage. – Dette være som det nu vil, så er det vist, at Crimi-

nils bestyrelse i enhver stilling, hvori han har været, altid var yderst mistænkelig og svag og principløs. Dette udtrykker han på sin vis ved ofte at gentage: *At Holsten må regeres »mit Milde und Würde«*!! Det vil sige: Lade det oprørske ridderskab trodse regeringen.

- Jun. 26. Min gode kære moders dødsdag. Jeg skrev idag et brev til pastor Bendtsen i Gudbjerg for at få gravstedet på Gudbjerg kirkegård istandsat.
- Jul. 9. Jeg fik idag brev fra pastor Bendtsen i Gudbjerg (cfr. ad 26. juni) der meldte mig, at gravstedet forlængst var istandsat.
- Jul. 11. Jeg havde besøg af den gamle prof. Schröder, bibliotekar i Upsala. Han bragte mig et lille skrift: *Ad bullarium Romano-Suecanum accessia*, en gratulation til biskop Taxes 88. fødselsdag.
- Jul. 13. Stipendiarius *Secher* bad om 4 ugers ferie fra idag. – Desværre be- stiller han ikke meget i den senere tid om han også er tilstede.
- Jul. 26. Jeg spiste til middag hos baron Lagerheim idag. Der var general *Ackrel*, som er her – tror jeg – i anl. af den elektriske telegraf. Der var også *Frixell*, som arbejder i geheimearkivet hver dag. *Hildebrand* skulle have været der, men rejste netop idag hjem.
- Jul. 27. Jeg kørte kl. 3 ud til Wanschers og spiste der i anledning af Hannes fødselsdag.
- Jul. 29. I denne aften bringer departements-tidenden pludselig den nye – fællesforfatning for det danske monarki, hvorom Hamborgske bla- de allerede vidste besked. – Det er et uhyre af et aktstykke! Og lige så uhyre er valget af de nye rigsråder! Blandt dem findes en god del af nationens jammerligste personer – mellem nogle, der dog har evner, men alle stok-ministerielle og mer eller mindre svage!
- Aug. 2. Modtaget et brev fra baron Beskow i Stockholm, der ønsker nogle oplysninger om den danske gesandt Jens Juel! Eller rettere hans rapport om de svenske rigsråders bestikkelighed.
- Aug. 3. Regensburg var et par timer hos mig i eftermiddag. Han fortalte, at Carl Moltke egentlig var fælles-forfatningens giver, at Ørsted hav- de haft store betænkeligheder og erklæret, at han ikke ville forsva- re den i rigsdagen, at de andre ministre havde praktet dette over på

Tillisch som indenrigsminister! – Det vil nu Tillisch aldeles ikke være istand til, selv om denne lov var mindre gal, end den er. Han kan ikke motivere noget.

- Aug. 20. Min broder Peter melder mig idag sin families forøgelse med en lille datter sidst afvigte 3. august, og – vil høre min mening om navn til barnet.
- Aug. 22. Min broder Johan melder mig, at en lille datter er ham født d. 18. august.
- Aug. 25. Berl.Tid. melder iaften, at banken har antaget regeringens betingelser for udstedelsen af 4 millioner rdlr. sedler. Seddelmassen bliver så 24 millioner rdlr.
- Aug. 28. Chr. Plesner er idag udnævnt til *virkelig kancellist* hos mig. Det synes at være en opmærksomhed mod mig, der for nogen tid (siden) indstillede ham, skønt han ikke havde holdt ord: taget eksamen.
- Sep. 2. Idag kl. 5 sendte jeg gl. *Stemann* hans af mig udarbejdede biografi, et ms. på 324 s. i stor 8vo eller lille kvart. Kl. 7 kom Regenburg og fortalte mig, at han var meget tilfreds dermed. Cfr. ovenfor ad 14. april d.å.
- Sep. 5. Jeg gik i formiddags til gl. *Stemann*, som jeg med flid ikke havde besøgt siden den 14. Maj vid. supra. Han var i høj grad tilfreds med, hvad jeg i lørdags havde sendt ham!!
- Sep. 7. Hele eftermiddagen gik bort med besøg. Først kom assessor Mørch for at bede mig besøge gl. *Stemann* imorgen. Jeg lovede det, skønt jeg alt havde lovet også at komme til gr. W. Moltke. Siden overraskedes jeg ved et besøg af frk. Augusta Plesner og min lille broderdatter Hanne, der skulle tages i øjesyn af en læge, da man frygtede, hun havde ansats til at blive skæv.
- Sep. 8. Kl. 9 1/2 – 10 1/2 var jeg så hos *Stemann*. Han ville blot tale med mig om hans biografi og – spørge mig, når jeg ville spise hos ham. – Derfra gik jeg lige til gr. Moltke og medbragte de papirer, som jeg havde haft siden d. 28. Maj 1851. Han ville gerne, at jeg samlede noget til hans bedstefaders og faders biografi. Han var yderst artig mod mig og talte med mig i næsten to hele timer. Derfra i arkivet!

- Okt. 1. Jeg var hos Wanschers til middag i anl. af Nannas konfirmation. Om aftenen – efter andres forslag lidt i Tivoli, – første gang siden min ankomst til Kbhvn. 1848.
- Okt. 2. Rigsdagen begyndt. Den vil vist blive varm. Forbitrelsen mod ministeriet og hadet til samme er så almindelig som ingensinde tidligere, og junker-kliken tæller ikke mange tilhængere. Jeg er iaften mærkelig forkølet og ilde tilpas, – vistnok en følge af Tivoli-besøget. Jeg mærker, at mit helbred intet tåler mere.
- Okt. 12. Da jeg imorges gik til arkivet og kom ind til boghandler Lynge, traf jeg der professor *Geffroi* fra Paris, der for 3 år siden besøgte mig. Han havde denne gang ikke været hos mig og ville rejse idag. Jeg fik mig en lille passiar med ham på fransk, så godt jeg kunne. Han købte hos Lynge Snedorffs historiske skrifter.
- Okt. 13. Regensburg var hos mig iaften. For et par dage siden er han kommen tilbage fra Slesvig, hvor han har været over 3 uger. Gudskelov – sprogsagen går godt frem -, det eneste, der er vundet!! – Jeg har været syg næsten hele to uger, uden dog at holde mig inde eller forsømme nogen ting. Iaften synes jeg kendelig bedre.
- Okt. 20. Folketingets deputation blev igår modtaget på Frederiksborg. Kongen fulgte ministeriets ordre: Han hørte adressen oplæse, svarede, at tinget skulle få skriftlig svar, takkede og afskedigede det. Deputationen fik ikke en gang en frokost – men siden skal *Hall* være bleven hentet til slottet fra gæstgivergården, og han har da vel sagtens gjort ulykker ved sit mægleri og – sin forfængelighed. Drewsen har aldeles brudt med kongen og rådet grevinden og Berling at tage sig iagt for – folkeforbitrelsen.
- Okt. 21. Jeg begyndte idag at lægge i kakkellovn. Idag middag – blev folkettinget opløst, til svar på dets adresse! Jeg spiste til middag hos Clausens. Der var rigsdagsmændene Lehmann, Bregendahl og Hother Hage samt etatsr. Larsen og Regensburg. Om aftenen tog jeg the hos Wanschers.
- Nov. 16. *Idag* skulle kongen komme hjem fra rejsen i Slesvig og Holsten, der anses foranstaltet for at styrke ham mod ministeriets fjender i kongeriget! Aviserne giver efterretninger om rejsen, der i en vis forstand danner et modstykke til den jyske rejse af 1852: *den gang* var det ministeriets venner meget imod, at modtagelsen skulle bli-

ve god ifølge deres had til grevinden og stræben efter at gøre kongen ked af regeringen. *Nu* var det dem om at gøre at vise tyskernes store troskab og støtte sig til denne. Men hengivenheden 1852 var i folket og viste sig af sig selv. *Nu* derimod er den ved ministeriets adfærd meget formindsket og – skal ingenlunde have været, hvad efterretningerne i Berl.Tid. lader formode. Det tyske hof-parti har nok her virket mod ministrene af – had især til grevinden, og slemme råb skal flere steder være hørt. Jeg slutter dette af prof. Rickers glade fortællinger derom – efter hans broder, Fr. Blücher. *Scheels* sendelse til Berlin og *Schöllers* til Strelitz for at takke for Gerlachs og kaldelser til kongen vækker opsigt. At Scheel vil frem a tout prix er ganske vist, og han er næppe bange for enhver intrige eller for grevindens protektion, når den kan hjælpe. Han kommer nok hertil, og spillet vil gå an.

- Nov. 20. Det blev idag fortalt at *Scheel* var kommen tilbage fra Berlin, og Becker ville vide, at han havde haft referat hos Bluhme, hvortil Becker føjede, at Preussens hensigter var helt farlige for os!! Det er altså nu ministeriets parole. Men det er vist, at ministeriet på en eller anden måde må vinde Scheel eller i modsat fald være beredt på en kamp mod hans intriger. Thi jeg kender ham: Han vil op, og han er parat til at bruge ethvert middel dertil. Det vil blive en vædekamp mellem ham og Bluhme – i rævestreger. -
- Nov. 23. Jeg spiste til middag hos Wanschers – et lille galant middagsselskab, blot med Bindesbøll, Hartmann og Hornemann (lægen) – og jeg blev der om aftenen. Kom hjem kl. 10.
- Nov. 25. Lige som jeg imorges kl. omtr. 10 passerede forbi slotsporten kom *grevinde Danner* til fods derudaf og tiltalte mig og spurgte til mit befindende etc. Jeg drog mig snarest ud af den konversation på det sted. – Kl. henved 3 da jeg gik hjem, traf jeg næsten lige på samme plads *prins Ferdinand*, og – gjorde front. En løjerlig hændelse! –
- Nov. 26. Clausen var hos mig iaften – og fortalte mig dette mærkelige træk af – Scheel. Da Andræ og Hall efter deres afsættelse rejste gennem Pinneberg og tilfældigvis holdt i deres vogn i nærheden af Scheels bolig, gik han ned til dem, hilsede på dem og ytrede, hvor meget han misbilligede den imod dem brugte adfærd!! – beklagede, at deres rejse ikke tillod ham at kunne have den glæde at se dem som gæster hos sig etc. etc. – Scheel havde altså allerede dengang besluttet at antage kulør af – dansk patriot imod ministeriet.

- Nov. 27. Rygter om et ministerium med Scheel for Holsten, Joh. Bülow i Frankfurt som krigsminister og – Warnstedt for Slesvig!!! – Oeh-lenschläger besøgte mig iaften.
- Dec. 1. Idag valg til *folketinget*. Alle valgene i hovedstaden var imod ministeriet, og de fleste valgtaler beskyldte ministeriet for en troløshed og et sindelag, der i det private liv ville have været en mand til fuldkommen vanære!
- Dec. 3. Jeg blev inviteret til Clausens til *tirsdag aften*! Det er vist i anledn. af hans søsters bispinde Gads søns og datters forlovelse: Sønnen, adjunkt i Sorø med en datter af præsten Zoylner i Alsted, datteren med en herværende cand. med. Brünniche.
- Dec. 4. Idag fortælles i arkivet, at kongen igår ved statsrådet på Frederiksborg havde modtaget hele *ministeriets demission*. Uvissere er det rygte, at kongen havde ladet Monrad kalde, og det, at ministeriet havde haft en lang konferents med prins Ferdinand. Kl. 3 3/4 kommer *Clausen* til mig – for at høre, hvad jeg vidste. Han vidste omtrent det samme og føjede til, at bruddet skulle være fremkaldt derved, at kongen forlangte, at ministeriet skulle gå ind på *rigsrådets* fordringer. Det er Scheel naturligvis – der leder alt! Han har konfereret med Hall.
- Dec. 5. Jeg har idag intet hørt nærmere om minister-skiftet, der igår var meldt i Berling.Tidende. Men jeg er ved at tænke derover – ifølge min menneskekundskab og kendskab til forhold og personer – meget bange for, at mit fædreland atter vil lide tabet. Jeg gør mig måske for sørgelige tanker, men – jeg venter kun, at *Carl Moltke*, som mirabile dictu er den eneste *danske* minister, går af som den karakterfaste, og at muligen Hansen følger ham. Men får vi så en hemmelig dansk eller tysk slesvigholstener til minister i Slesvig – så er det sidste tabt!!! –
- Dec. 6. Rygtet om de nye ministre er endnu ikke konstant. Men jeg begynder at tro, at det demitterede ministerium har funden en modstander, som er dem voksen både i intrige og dristighed. Jeg var imorges hos Regenburg. På ham og hans værk i Slesvig er alle mine tanker henvendte. Jeg rådede ham gennem Krieger at virke på *Hall*, der er Scheels konfident.
- Dec. 7. I arkivet fortælles, at Levezow har fået afsked som overhofmar-

skal. Det er meget vel beregnet af Scheel. Thi han var en ægte ræv og ægte tysker i alle stykker. Men når der tilføjes, at Berling skal være hofmarskal, så er det sagtens et af de afgåede ministres sædvanlige rygtesmederier. Clausen besøgte mig kl. 3 3/4. Jeg bad ham at foranledige, at bladene proklamerede, at intet ministerium kunne holde sig uden at en mand, der gav garanti ved sin person, blev minister for Slesvig.

- Dec. 8. I Dannevirke for idag (d. 8. dcbr.) findes nogle korrespondance-artikler om omstændighederne ved minister-krisen, hvoriblandt den første, taget af Flyveposten d. 7. dcbr., uden tvivl er sandheden temmelig nær.
- Dec. 11. Clausen besøgte mig kl. 3 1/2 middag for at fortælle mig, hvad han vidste eller formodede. Det er på valget af slesvigsk minister, at man har stået. Heltzen havde frabedt sig det. Nu var der skrevet til Stockfleth og iaften ventedes svar. Dersom han afslog, skulle Raasløff være minister. Andræ bliver finansminister. Alt dette havde Hall sub rosa meddelt Clausen, og han mig – som en hemmelighed. Man *formoder* at Bülow skal blive udenrigsminister, Steinman eller Bülow krigsminister, van Dockum marineminister, Hall kultusminister, Andræ finansminister, Scheel for Holsten.
- Dec. 12. Idag middag var kongen på Christiansborg og udnævnte det nye ministerium, og iaften står navnene i bladene: *Bang, Wolf Petersen, Lüttichau, Michelsen, Andræ, Simony, Hall, Scheel*. Endnu mangler Slesvigs minister. Jeg løb til Clausens iaften kl. 9 og drak der the og kom hjem kl. 10 1/2. *Bang* – som premierminister!! – Er det for at holde bondevennerne i alliancen?
- Dec. 13. Wanscher og et par af drengene gratulerede mig imorges straks. (Heltzen og Stockfleth har sagt nej). Iaften meldes *Raasløffs* udnævnelse til minister for Slesvig – atter en af mine gl. disciple! – Da jeg i middags ville gå fra arkivet, meldtes mig fra flere sider, at *Liebenberg* var bleven kabinetssekretær og etatsråd. Det var mig meget kært. Der var i længere tid alle vegne tale om, at kongen ville have *mig* til denne plads. Jeg havde kommen i en slem situation derved, da jeg dog aldeles måtte have afslået det.
- Dec. 16. Idag middag kl. 12 i geheimearkivet blev jeg ved en kgl. løber *tilsagt til kongens taffel imorgen kl. 5* i uniform med epauletter og trekantet hat. Min uniform, som i to år har hængt ubrugt, og som jeg ønske-

de og håbede aldrig mere at skulle bruge, måtte straks til en skrædder, og – det er uvist, om den kan blive restitueret til imorgen.

- Dec. 17. Jeg var da ved *kongens taffel* idag, en noir, thi min uniform var efter to års hængen ikke til at bruge. Taflet var egentl. for de nye ministre, der alle var tilstede undtagen Plessen. Af de øvrige mærkede jeg mig: Arveprinsen, der førte grevinden, W. Moltke, Treschow, Tscherning. Kongen anviste mig plads lige over for sig ved siden af Levetzow og talte af og til med mig, men han drak kun glas med Tscherning og viceadm. Mourier. Hof-krammen var lidt stiv med mig, men dog høflig. Bang var høfligere end den uopdragne person plejer. Jeg talte venlig med Simony, Raasløff, Andræ og Hall samt Liebenberg. Kongen befalede mig at komme til sig en af dagene, men jeg sagde Berling, at jeg ville vente nærmere bud.
- Dec. 18. Ifølge befaling af kongen igår ved taflet og siden efter min hjemkomst ved en billet fra Berling, gik jeg imorges til kongen kl. 10. Han befalede mig at gå til *Stemann* og spørge, om denne kunne modtage et besøg imorgen kl. 2. Jeg gik til *Stemann* og vendte tilbage igen med besked til kongen, at han kunne det. Derpå var jeg som sædvanlig i arkivet. – Kongen fortalte mig passagen ved ministeriets afsked, omtrent som jeg havde hørt den af andre. Han syntes vred på krigsministeren, – mindre på Bluhme. Han syntes at være foresnakket noget om Slesvigs sproggrænse, som Scheel vist gerne vil rokke. Iaften fakkeltog!! Da jeg omtr. kl. 12 anden gang kom fra kongen, blev jeg ved udgangsdøren til hovedudgangen i kolonnaden tiltalt af en bonde, der kaldte sig Hans Nielsen Daastrup, der på den godmodigste måde sagde, at han havde været på Rødding, kendte min broder, havde i oktbr. 1852 været rigsdagsmand (Københ. amt 3.) og havde mit skrift om arvefølgen.
- Dec. 19. Becker, som i arkivet repræsenterer junker-partiet og den Sponneck-Bluhmeske klike, fortæller mig, at det igår skulle have været påtænkt at præsentere grevinden på balkonen ved siden af kongen, men at Bræstrup havde advaret derimod og forudsagt, at der ville blive spektakler, at derfor grevinden straks efter hans bortgang havde fået – mavekrampe og måtte begive sig til sengs. Så vidt Becker. Til samme tid sættes fra samme side det rygte i omløb, at grevinden ved denne lejlighed skulle ophøjes til hertuginde, naturligvis for at – bearbejde stemningen imod kongen. Kongen var så hos *Stemann* idag kl. 2. Men den gamle var ikke meget animeret efter denne nåde. Han var vred på Scheel.

- Dec. 20. Ved taflet for rigsdagsmændene havde kongen skrevet på en seddel, som han sendte ned til Westenholtz: »Der kan du se, at jeg holdt ord«. Dette sigtede til at kongen under en samtale med Westenholtz i en kupe på jernbanen i Slesvig havde forsikret denne, at ministeriet skulle gå af. I det hele påstår velunderrettede, at dette var aftalt mellem Scheel og grevinden, der længe havde korresponderet, og at den hele rejse til Holsten var grevindens værk, og at ministeriet kun havde indvilliget, fordi det håbede at kunne eksploitere denne rejse for sine egne hensigter og m. h.t. Scheel troede sig sikker ved Tillischs hjælp. – Men Scheel var – »ældre«, og hans tur til Berlin blev et yderst vigtigt tilfælde, som han ypperlig benyttede.
- Dec. 21. Iaften var generalfors. i nord. oldskr. selsk. kl. 7 – 8 1/2. Derfra gik jeg til Wanschers, drak the og kom hjem kl. 9 1/2. Jeg håber nu at Povelsen skal blive rektor i Slesvig, som jeg vel har nogen del i. Der tales om en udrensning mellem hofpersonalet (Levetzow, Ropstorff) og adjutantstaben (Schöller, Blücher etc.). Skal det nye ministerium holde sig, vil sådant vel blive nødvendigt.
- Dec. 22. Iaften kommer min broders svoger Laurent. Plesner og låner af mig *10 rd.* til at rejse hjem for, og *15 rd.* til at indløse på assistenshuset sin rejsekappe. Det er nogle farlige folk alle disse Plesnere! P.Sc.: Om tilbagebetaling blev aldrig talt et ord næppe nok. Besøg af prof. Tregder fra Aalborg! Jeg talte ikke til ham om *min* plan, at få Povelsen til rektor i Slesvig. Men det var mig kært at han omtalte P. på en måde, der endnu mere bestyrkede mig i denne plan.
- Dec. 23. *Not.* Hall havde henvendt sig til Ørsted og spurgt ham, når det behagede ham at aflevere. Ørsted svare de: »At dette ikke behagede ham og at det tvært imod var meget ubehageligt, således at sættes ud af sit embede«. *Hall:* »Ja, deri havde hs. exc. ret, det havde Hall nylig selv erfaret«. Ørsted havde tilføjet, at han ret troede sig på sin plads, hvor han ville gøre stor nytte. – Det har nu Ørsted troet og hans legioner af smigrere i mange år sagt ham. Men de som kender ham *nu* påstår, at han (er) aldeles ude af stand til at bestyre noget, at alting går om i snak, betænkeligheder og vrøvl, og at han hverken ved ud eller ind i sagerne. Historien med Hall er sand. Hall har selv fortalt den til mange, deriblandt til Joh. Oehlenschläger. Jeg har den både fra denne og mange andre. Man siger at Sponneck, der i begyndelsen aldeles frabad sig nogen stilling, dog

nu meget gerne vil være *tolldirektør*. Samtale i arkivet med *Regenburg* om Povelsen i Aalborg.

- Dec. 24. Tregder besøgte mig igår. Var kommen hertil for at se til sin fader. Juleaften – hos Wanschers.
- Dec. 25. Jeg var inviteret til middag til krd. Lassen på Vesterbro, men vejret var så slet, at jeg undskyldte mig. Povelsen fra Aalborg sender mig nogle attester med hensyn til hans ansøgning om rektoratet i Slesvig. Jeg ved endnu ikke, om jeg vil levere Regenburg dem.
- Dec. 26. Idag vies *Laub* til Viborg og *Lautrup* til Laaland. Jeg var der ikke, da det var mig ubehageligt at se den, der vil afløse Monrad. Besøg af Tregder iaften. Rejser igen på torsdag. Jeg erfarer, at Scheel længe har præpareret sig adgang til en højere plads ad flere veje: Han har en gang for længe siden skrevet til Sponneck, bedt – så at sige – om forladelse og bevidnet sin højagtelse. På den sidste rejse i Holsten havde han udvortes udsonet sig aldeles med Tillisch.
- Dec. 27. Jeg spiste til middag hos Clausen – ganske en familie. Ved bordet var kun: Clausen, hans kone, yngste datter, Regenburg og jeg. Om formiddagen sendte jeg Regenburg de Povelsenske attester. Cfr. ad 25. dcbr. Scheel skal virkelig have søgt at holde flere af de afgædede ministre, navnlig Tillisch og Bille. Han tilbød Tillisch hvilket som helst ministerium, også det slesvigske, og var to gange hos ham derom. – Treschow var egentlig den, der hjalp ved dannelsen af det nye ministerium.
- Dec. 29. Fra god kilde berettes mig, hvorledes Scheel siger – NB siger – at han blot vil bringe orden tilveje, dels i almindelighed, dels specielt i Holsten, hvor den største lovløshed hersker under *Criminils* auspicer, og at han derefter vil træde tilbage igen. Det være, som det er, så er det vist, at Criminil nu som forhen til enhver tid har været en yderst tvetydig person, og at han skjuler denne tvetydige interesse for det oprørske schles. hol. ridderskabs-parti under en flokskel, hvori han meget behager sig, nemlig: »*Holsten kan kun regeres mit Milde und Würde*«. Den findes vist tit i statsråds-protokollen!!

1855

- Jan. 1. Jeg gik ikke til kuren på Christiansborg idag, dels fordi jeg ikke vil bilde nogen ind, at jeg glæder mig over sidste ministerskifte og sætter pris på at komme sådanne steder, dels fordi jeg ifjor var til-sagt til taffels nytårsdag, men ikke iår, hvoraf jeg sluttede, at kongen fandt det rigtigst ikke at tilsige mig, hvilket jeg muligens kunne have foranlediget, hvis jeg var gået til kur. Regensburg besøgte mig kl. 12, før han gik til kuren.
- Jan. 2. Besøg iaften af fr. Augusta Plesner og hendes broder Christian. *Spønneck er da bleven – generaltolddirektør!!* Hans venner forsikrede at det var umuligt at få en sådan mand i denne plads og hans familie løb om og frygtede, at han ville gå under, hvis han ikke kom i virksomhed. Selv spillede han den fornærmede, der ville trække sig tilbage!! Godt spil!
- Jan. 4. Jeg var idag kl. 12 hos gl. Stemann for at ønske ham et glædeligt nytår. Han fortalte mig om sin samtale med kongen sidstafvigte 19. dcbr. Om mig havde kongen sagt, at jeg nu først skulle »arbejde«. Det samme sagde kongen til mig d. 18. dcbr. Det var altså noget, som man havde lært kongen at sige, men hvorved han intet bestemt tænker eller kan tænke. Men – det er da også mig aldeles ligegyldigt. Jeg var også idag første gang hos *minister Hall*.
- Jan. 5. Det fortælles idag, at forhandlinger drives med Bluhme om at overtage udenrigsministeriet, og at han ikke venter på andet end – hvad rigsdagen vil sige dertil. Det er troligt nok – desværre. Han er dog den farligste af dem alle.
- Jan. 6. Jeg aflagde imorges kl. 10 et besøg hos baron Lagerheim, dels for at ønske ham et glædeligt nytår, dels for at takke ham for nogle litterære sagers besørgelse til Stockholm. Jeg talte også med hans søn, der havde tilbragt en del af vinteren her, og med gen. kons. Ewerlöff, der også ville besøge Lagerheim.
- Jan. 8. I Fædrelandet for idag (no. 6) læses en artikel i anledning af Sibberns skrift »Om kampen mellem statsmyndigheder« – hvoraf fremhæves hvad Sibbern siger om den uret der er tilføjet Wegener ved reskriptet og hvorledes *Wegener* burde have en oprejsning, samt hvorledes også højesteret burde have en oprejsning, fordi den er krænket ved hint reskript – hvilken oprejsning for højesteret burde bestemmes ved en *rigsretsdom* – om hvorvidt et sådant skridt fra den udøvende magts side var lovligt.

- Jan. 9. Hofsorg fra 9. til 15. januar for en prinsesse af Hessen. Jeg blev imorges tidlig kl. 9 inviteret til prof. Clausens til på fredag d. 12. d. m. kl. 4 1/2. *Oehlenschläger* besøgte mig iaften. Vi talte om hans broders uheldige forbindelse med jomfr. Schneider (en søster til skuespilleren) der skal bo etsteds i Kronprinsessegaden.
- Jan. 12. Til middag hos *Clausen*. Stort selskab for den nye minister Hall. Der var: Monrad, Lehmann, Madvig, H. Hage, provst Gad, Westergaard, Meinart, M.P. Brun og hans kone, Fallesen, prof. Hagen, Regenburg, Krieger, prof. jur. Bornemann. – Monrad og Lehmann drak et glas med mig. – Jeg kom ikke igen om aftenen, som man ønskede, men gik til min tante og til Wanschers, som jeg ikke havde set i det nye år – og var hjemme kl. 9 3/4.
- Jan. 13. Igår, da jeg kom fra arkivet, forefandt jeg en pakke fra Peer Hjort, hvori han sendte mig et mss. som »en ven i Jylland« havde lånt ham. Det indeholdt nogle ret interessante optegnelser angående egnen ved Harboøre i ældre og nyere tid og syntes skrevet omtrent engang i forrige århundrede. – Jeg sendte det *straks* idag tilbage – gennem Gyldendals – da jeg ikke vil have noget som helst at bestille med den usigelig gemene knægt.
- Jan. 14. Indstillingen af Povelsen til rektor ved Slesvig domskole er nu approberet af kongen, jeg tror sidste fredag. Jeg har haft lidt dermed at gøre.
- Jan. 18. Jeg gik imorges til minister Hall i embeds-anliggender. Derfra til gamle Stemann og Regenburg. Derfra i arkivet. Her besøgte baron *Lagerheim* mig og talte om mag. Lindman. I Fædrelandet for idag (no. 15) en ret interessant kronologisk liste over begivenhederne i året 1854 af Barfod. Jeg skrev iaften et par ord til Povelsen i Aalborg.
- Jan. 21. *Clausen* besøgte mig og inviterede mig til at spise til middag hos sig på tirsdag d. 23. kl. 4 1/2. Han gik fra mig til gamle etatsr. Bloch for at se ham efter hans svigersøns etatsr. Paulsens død.
- Jan. 24. Jeg kom ikke til Clausens igår. Natten mellem søndag og mandag blev jeg syg af mavekrampe og diarrhee, og dette tiltog om mandagen så meget, at jeg om tirsdagen måtte blive fra arkivet og *holde sengen* hele dagen. Også idag er jeg i stuen. Men imorgen går jeg ud igen. Clausen besøgte mig i denne aften – for at se til mig.

- Jan. 25. Prof. *Krieger* skal igår være bleven udnævnt til Raasløffs eftermand som chef for justitsdepartementet og for sekretariatet under det slesv. ministerium – samt etatsråd. – Det er vistnok efter Regenburgs forslag + (+ ikke ganske, hører jeg – eller dog nærmest efter Halls forslag) og gid Regenburg måtte have truffet rigtigt. Men jeg er bange for to ting. 1) at Kriegers evige dialektik ikke just passer til positive regerings- forretninger, og 2) at han i tillid til sin egen indflydelses varighed ikke vil være så nøjeregnende med at udelukke alle formummede schleswigholsteinere. Gud skal også vide, hvordan han vil skikke sig i subordineret forhold til en minister. *P.Sc.* cfr. ad 5. febr.
- Jan. 26. *Liebenberg* var idag hos mig hjemme, men traf mig i arkivet. Han ville vide, om jeg havde Chr. VIII.s formælingsakt af 1815. – Men hans egentlige ærinde var at få nogen vejledning m.h.t. udarbejdelsen af – en *buslov* for kongehuset. Han vidste åbenbart ikke besked om, hvad det ville sige. Han ville drage mig ind deri og lade mig – arbejde. Men jeg tog mig iagt. Thi jeg har gjort erfaringer. Jeg lovede at besvare ham opgivne spørgsmål, men jeg frabad mig bestemt al officiel deltagelse. – Egentlig har man ved tilintetgørelsen af *Lex Regia* rystet om ikke rent tilintetgjort kongens beføjelse og magt til at give en sådan. Thi prins Christian er gjort til en uafhængig stifter af et nyt dynasti, ikke i nogen forbindelse med det gamle kongehus. Man ser her straks en af følgerne af – »det kongel. budskab«, af *Bluhmes* og statsrådets dovenskab, ligegyldighed, uvidenhed og – forbrydelser. Men man ligger som man har redet!!! Iøvrigt er der næppe i den henseende mere indsigt i det nye end i det gamle ministerium, skønt vel renere vilje. Jeg skal nok holde mig uden for sagen. Lad dem nu selv se, hvad de formår.
- Jan. 27. *Oehlenschlæger* fortæller mig iaften, at Christ. VIII i sin tid for løs på hans fader med usædvanlig heftighed da han havde skrevet sin *Erik Glipping*. At han især havde holdt sig til det farlige i at fremstille en liderlig konge, der myrdes for sin liderlighed. Siden havde han taget sig sammen, talt mildere og sagt: Jeg ved jo nok, at De, *Oehlenschlæger*, ikke mener det andet end godt med »mig«. Således var ordene tilsidst faldne!
- Jan. 29. *Lagerheim* besøgte mig idag i arkivet, nærmest i anledn. af et mig fra biblioteket (i) Stockholm sendt håndskrift, som var gået ad diplomatisk vej.

- Jan. 30. Jeg løb iaften et øjeblik til Clausens kl. 8 1/2 og drak the der. Jeg ville dog tale med Clausen om at formå Krieger til den muligste forsigtighed i hans nye stilling. Han kan trænge dertil, – og man passer på ham. Imorges gik jeg lidt ud til *Lagerheim* nærmest for at bringe ham lånebevis for et håndskrift, som jeg havde lånt fra det kgl. bibliotek i Stockholm og som Stiernvald (?) havde sendt gennem ham. – Kriegers udnævnelse og grevindens optagelse i statskalenderen – gør lidt opsigt.
- Jan. 31. Jeg sendte imorges til Lagerheim en bog, som jeg igår lovede at låne ham. – Jeg ekspederede også et brev til Aug. Rothe i Sorø, og fra arkivet skrev jeg (dateret d. 30.) til Arvidsson i Stockholm. Rygte, at Andræ skal overtage udenrigsministeriet og Bang derimod finansministeriet. Men det er endnu kun løs snak, og –
- Feb. 4. Idag kl. 11 blev jeg tilsagt at spise ved kongens taffel *kl. 5*. Der var alle prinserne, hvoraf arveprinsen havde grevinden til borddame, samtlige ministre, en stor del departementschefer o. fl. Jeg sad mellem Regenburg og en ung grev Knuth, officer i garden. Kl. 7 1/4 gik vi derfra, og jeg gik til min fætter Theodor for at lykønske ham til hans fødselsdag igår. Kl. 8 var jeg hjemme. Efter bordet sagde kongen til mig at han håbede at se mig i disse dage, men –
- Feb. 5. Fra pålidelig kilde har jeg følgende: David havde i sin tid sagt til Ørsted: »Jeg kan dog ikke vide, hvorfor ministeriet ikke vil gå ind på Halls yderst billige og føjelige forslag i grundlovs-sagen«. Ørsted (premierministeren og ministeriets kloge mand etc.) svarede: »Ja tror De, at jeg ved det?«. Hvilken prostitution ligger dog deri. Jeg ved nu ligeledes for vist, at Regenburg ikke har haft noget at gøre med Kriegers udnævnelse. Cfr. ad 25. januar. Det er *Hall*, der har påvirket den stakkels Raasløff til fordel for sin ven Krieger. Om valget vil være heldigt skal tiden vise. Det er vist tvivlsomt. Cfr. 25. jan.
- Feb. 6. Igår og idag skrev jeg en liden afhandling (18 sider i stor oktav el. lille kv.) om den materie, hvorom Liebenberg havde henvendt sig til mig (cfr. notat ad 26. januar) og imorgen sender jeg ham den. Den var dateret d. 6. februar.
- Feb. 9. Becker fortæller idag, at der nylig har været et statsråd, hvori skulle være forhandlet en bestemt opfordring fra vestmagterne til at levere dem 12.000 md. der skulle til Finland og erklære Rusland

krig, hvorimod vestmagterne ville tilbyde: 1) Holstens udtrædelse af tyske forbund, 2) en forandring i vor nye arvelov og 3) en fordelagtig afløsning af Øresundstolden. Det er anden gang at jeg hører et nys om vestmagternes opmærksomhed på arvesagen, hvorpå jeg slog i mit skrift til Liebenberg. Cfr. 6. febr. Kom. Garde talte om en strid mellem Scheel på den ene side, Liebenberg og grevinden på den anden i anledning af den berygtede Springers udnævnelse til departements-chef. I det hele er der nok oftere strid mellem Scheel og de andre ministre.

- Feb. 13. Det er idag min gode gamle rektors fødselsdag, og jeg havde egentlig i sinde at gå ud til ham. Men det blev ikke til noget. Jeg kan nu engang for alle ikke rive mig løs ifølge – selvbestemmelse.
- Feb. 14. Dagbladet har en artikel, der næsten stempler den forrige marineminister Bille som en løgner og bedrager. – Men, det var de jo næsten alle, Bluhme og Sponneck i det mindste vel så meget som Bille.
- Feb. 16. Jeg besøgte kl. 2 Jacobe og gratulerede. *Regenborg* kom til mig kl. 4 – 5 og fortalte mig et og andet. NB. Se bag i denne bog. Kl. 7 kom *Oehlschlæger* angående den Thulstrupske arv og kongens ret til obligationer lydende på Thulstrups navn.
- Feb. 17. Student Henrichsen (Nathansons dattersøn) besøgte mig. Han ville også have hørt et rygte om at arvefølgesagen havde været under omtale. Cfr. ad 9. febr. Siden kom Clausen og ville, at jeg skulle komme til ham imorgen aften. Men jeg undskyldte mig, da jeg var upasselig. Min mave har idag været meget slet.
- Feb. 23. Kongen kom igår formiddags og rejste igen idag formiddag – efter affoldt statsråd. Ved min hjemkomst fra arkivet får jeg et brev fra khrre Berling, der melder mig, at kongen ifølge min anbefaling havde bevilget magister Lindmann 200 d. som understøttelse, medens han bereder sig til konkurrencen for det statsøkon. professorat ved universitetet. NB. Det skal altså være – en opmærksomhed, der vises *mig!* – NB! Jeg meldte Lindmann det.
- Feb. 24. Lindmann var hos mig i eftermiddag. Han selv havde ingen meddelelse fået. – Jeg er i tvivl om jeg skal skrive et par ord til Berling.
- Feb. 25. Besøg af khrre Holten Castenschjold iaften kl. 6 – 8. Han er ret i

sit es efter at være bleven hoffähig med nøglen. – Jeg skrev et par ord til Berling og takkede for meddelelsen af sidste fredag.

- Feb. 26. Jeg skrev idag til Engelstoft i Odense og sendte ham adskillige historiske oplysninger, som han havde begæret.
- Mar. 2. »Fædrelandet« for iaften bringer den yderst forbavsende telegraf-depeche, »at kejser Nicolaus er meget syg og at (man) må vente det værste«. – Er depechen rigtig, så må den vist forstås: »Han er død«. NB!!
- Mar. 3. Ganske rigtigt! Idag bringer Berlingske Tid.s morgenblad budskabet om kejser Nicolaus's død. Han døde igår middags kl. 12!! Har han haft sine to forgængeres skæbne! Er det atter en engelsk flådes tidlige ankomst til Østersøen, der – koster en rus. kejser livet?! Langt, meget for langt, besøg af fru Boiesen iaften!
- Mar. 5. Bulletin er udkommen, som viser, at kongen i 8 dage har været sengeliggende af sin oftere gentagne *brystforkølelse*. Den synes ikke ganske beroligende. En giftig schleswigholstensk piece, lovtale over det afgæede ministerium, er udkommen under den takkende titel: *Grevinde Danner, Danmarks Genius*. Nogle gætter på Dirckinck-Holmfeld som forfatter.
- Mar. 6. Ved min hjemkomst fra arkivet siges det mig, at en kongel. jæger havde været her og befalet mig anlæggelse af »hofsorg at bære på sædvanlig måde indtil videre« for den afd. kejser Nicolaus. Clausen kom til mig iaften og inviterede mig til sig til på fredag middag kl. 4 1/2 d. 9. d.m.
- Mar. 7. I Dagbladet for idag (og et par gange tidligere) findes en artikel: »Reaktionære aphorismer«, der indeholder ret gode notitser om de *indre forhold* i det nu afgæede ministerium, især dets indre uenighed.
- Mar. 9. Idag kl. 2 1/2, just som jeg ville gå fra arkivet, kom khrre Berling der til mig og bragte mig et brev, helt igennem skrevet med kongens egen hånd og indeholdende en taksigelse for den franske udgave af skriftet om Asserbo og Søborg, som Rafn havde sendt på selskabets vegne. Jeg har egentlig slet intet haft dermed at gøre. Til middag – hos *Clausens*. Selskabet var nok nærmest for den unge løjt. Nielsen (søn af præsten i Kallehave) der havde fuldendt høj-

skole-officers eksamen. – Derfra til tante Wegener og Wanschers. Atter the hos Clausens. Hjem kl. 11 1/4.

- Mar. 12. Aften kl. 6 – 8 havde danske selskab det første møde i det nye lokale i Prinsens Palæ. Lokalet er egentl. videnskabernes selskabs, men vi sidder til huse hos dette her ligesom i det gamle, dog ikke af nåde, men ifølge et ældre kgl. reskript (trykt i danske selskabs historie af Werlauff), der giver danske selskab ret til at benytte vidensk. selsk. lokale, når dette ikke selv bruger dette.
- Mar. 17. Bladene begynder nu at mumle om, at kejser Nicolaus er – *forgivet*. »Fædrelandet« taler derom efter fremmede blade.
- Mar. 18. Idag anmeldes offentlig i bladene, at hofsorg skal anlægges for kejser Nicolaus og bæres på sædvanlig måde i 3 uger indtil 3. april. Cfr. ad 6. marts.
- Mar. 19. Jeg besøgte idag kl. 11 – 12 gamle Stemann. Medens jeg var der, kom også Bardenfleth, der nu er konst. domænedirektør. Jeg talte også med Regensburg, der var højst misfornøjet med ministeriets svaghed og – priste Carl Moltke! –
- Mar. 22. Vi har idag gjort et mærkeligt fund i geheimearkivet. Allerede længe havde jeg bedt mine medarbejdere at være opmærksom på pergaments-stykker ved bindene af gamle bøger. *Kall Rasmussen* fandt et par sådanne på en gl. jordebog og – ved undersøgelse viste det sig, at det var et par fragmenter af Saxo lib. VII initio. Jeg har naturligvis straks gemt dem. Måske den første opdagelse kunne lede til mere. Det nu fundne var to pergaments- strimler, der tjente til heftesnøre på en jordebog for Kronborg len 1627-28. Den var *nylig* kommen til geheimearkivet ved aflevering af sager fra rentekammer-arkivet. Jeg er inviteret til Clausens til søndag aften.
- Mar. 23. Kall Rasmussen fik efter ønske lov til at søge inde i rentekammerarkivet blandt de endnu ikke afleverede sager om der var mer af en Saxo-codex. Men jeg hører, at krd. Lassen på kongel. bibliotek, såsnart han erfarede fundet, ligeledes ivrig gennemsøgte de gl. jordebøger i rentekammer-arkivet. Der er således to rivaler om at gøre opdagelser!! –
- Apr. 1. Jeg spiste idag hos kongen – ved afskedstaflet for rigsdagsmændene. Med kongen selv talte jeg ikke, men mange andre tog med op-

mærksomhed mod mig. Kongen noget bleg efter sin upasselighed. Vi var tilsagt i halv galla og med hofsorg for kejseren af Rusland. Jeg tilbragte aftenen til kl. 9 1/2 hos Wanschers.

- Apr. 2. Jeg skrev imorges et lille gratulationsbrev til *Wister* – på fransk! – for løjer. Iaften besøgte *Clausen* mig og talte om et brev, han i sommer havde fået fra en svensk baron ? Frölech – i skandinavisk retning. Førrend han gik kom *Liebenberg*. Han havde et dobbelt ærinde. Først ville han vide, om jeg ikke kunne standse bladenes angreb på Springer, der afficerer kongen personlig. Dernæst skulle han fra kongen bede mig at komme til sig imorgen kl. 1.
- Apr. 3. Kl. 1 gik jeg til kongen. Han ville 1. først vise mig det no. af adresseavisen, hvori Guldbergs efterretning om arveprinsens udgravninger på Jægerspris findes – hvilket jeg naturligvis kendte. 2. Dernæst talte han ligesom *Liebenberg* om bladenes angreb på embedsbesættelser – navnlig i hertugdømmerne. Jeg svarede, at jeg stod i ingen som helst forbindelse med blad-udgiverne. Om eftermiddagen kl. 5 kom en løber og tilsagde mig til taffel (halv galla) imorgen kl. 5.
- Apr. 4. Jeg var så idag hos kongen. Det var en meget net diner. Forsamlingen bestod mest af departementscheferne under ministerierne. Men ingen minister var tilstede hvorimod igen begge tingenes formænd. Jeg sad hos *Regenburg*. Hverken kongen eller grevinden talte til mig. Fra tafflet gik jeg til gl. *Stemann* og bragte ham den hilsen, som kongen igår havde givet mig til ham. Derpå hjem for at komme i mine gamle klæder, og så til *Clausens*, hvor jeg drak the. NB. Springer var ved kongens taffel.
- Apr. 13. Jeg fik iaften brev fra kongen, at jeg skulle tilstille ham enkedronningens ægtepagt af 1815 og tillægget til samme af 1843. Kongen er kommen i eftermiddag – hvilket vistnok er for at gratulere gl. *Stemann* til hans fødselsdag imorgen.
- Apr. 14. Idag kl. 12 gik jeg fra arkivet til slottet for at bringe kongen det forlangte. Men han var gået til ghd. *Stemann*, hvorfor jeg afleverede det forseglede på bordet i forgemakket. Jeg gik så over i arkivet, klædte mig om og gik til *Stemann*. I porten traf jeg kongen, der alene med en adjutant og til fods havde været hos den gamle for at gratulere. Jeg blev tiltalt af kongen og sagde da, at jeg havde afleveret det forlangte. Derpå gik jeg til *Stemann*, der var meget op-

rømt. Da jeg forlod ham, gik Danckwart til ham. Jo. Oehlenschläger var her i aften og talte en del om at ghrdinde Adler meget ønskede en af 14 pladser for enker eller døtre af mænd i de to første klasser fra Vallø (500 rd). Hun havde søgt hos Moltke, men pladserne bortgives dels af kongen, dels af pr. Caroline. Han ønskede et løfte skriftlig.

- Apr. 15. Jeg fik idag en skriftlig invitation til Clausens til på søndag, da Betty Clausen skal konfirmeres.
- Apr. 20. Spist til middag hos gl. exc. Stemann i anl. af *Regenburgs fødselsdag*. Der blev fortalt, at ministrene var tilsagt at møde imorgen på Frederiksborg i fuld galla (grevinde Danners fødselsdag). Regenburg er født 1816, blev altså idag 39 år.
- Apr. 21. Jeg gik kl. 9 1/2 til Wanscher for at gratulere. Derfra til arkivet. Men ved slotskirken bringer min pige mig et brev, som en ridende stafet fra Frederiksborg havde afleveret ved min dør. Det var en tilsigelse at komme til Frederiksborg idag til diner kl. 5 (NB: det er grevinde *Danners* fødselsdag!). Jeg måtte afsted. Kom til Frederiksborg kl. 4 og steg af på gæstgivergården. Ved taflet var næsten alle ministrene efter tilsigelse, ellers kun hofpersonalet og folk fra Frederiksborg omegn. Efter bordet talte jeg – efter befaling – ene længe med kongen, og grevinden kom til. Kongen talte om, at han skyldte mig en erstatning NB for lidt uret, og at jeg ville få den. Han talte derpå om en grundtegning af lunden ved Jægerspris og lovede mig en sådan til mit skrift. Jeg gik derpå til koncerten om aftenen efter at have bestilt vogn for at køre hjem. Vognen var allerede kommen, da Levetzau siger mig, at kongen ville tale med mig næste morgen og at værelse var mig anvist på slottet. Kl. 12 gik jeg til ro.
- Apr. 22. Kl. 7 dejlig morgen på Frederiksborg, stille, roligt, stort: Fuglene fiskede i søen! Kl. 7 1/2 – 1 hos kongen, der viste mig en del kort over Hornsherred og Jægerspris, som skovrider Teisner havde bragt ham. Kl. 1 til vogns. Kl. 4 1/4 i Køben havn, straks pudset og til *Clausens* til middag: Bettys konfirmation og hans fødselsdag! Der blev jeg hele tiden og kom først hjem kl. 11 1/2. Det var tre dovne dage!! de tre sidste –
- Apr. 28. Kongen kom til byen idag kl. 5. Straks efter sendte jeg hs. maj. en lille afhandling om runestenen på Juliane høj, – efter hvad han for-

rige lørdag på Frederiksborg havde befalet mig. Afhandlingen var dateret d. 27. Brevet, som fulgte med, den 28.

- Apr. 29. Iaften kl. 7 – 10 møde i det oldnord. selskab på Christiansborg under kongens præsidium. Genvalgt til vicepræsident for årene 1855-56 og 57. – Kongen medbragte min lille afhandling om runestenen på Jægerspris og befalede mig at læse den. Hele læsningen varede vel omtrent et kvarters tid, og – jeg tror, at den hørtes med velbehag. Peer Hjort havde som sædvanlig noget at snakke med mig om. Han spurgte, om han skulle købe 2. udg. af Petersens sagnhistorie, da han alt havde den første. Han er lidt fløv!
- Apr. 30. Jeg modtog fra ministeriet et umiddelbart og med en vis solennitet affattet kgl. reskript, der tilkendegiver mig allerhøjeste tilfredshed etc. i anl. af min årsberetning. Det var nok kongens mening, at det skulle være en erstatning for det famøse reskript af 3. febr. 1854. Men koncipisten har enten ikke forstået eller ikke villet unde mig dette. Det hele er forfejlet!! –
- Maj 2. Jeg sendte Liebenberg en lang afhandling om, hvorvidt skifte kunne fordres i en konges dødsbo. Han havde begæret denne, fordi Scavenius, som enkedr. lavvæрге efter Adlers død, havde gjort fordringer på skifte efter Christian VIII.
- Maj 3. Besøg af kjkr. Holck i Frederits. Han vil være stiftamt. i Ribe. Prof. Schjern bragte mig sin afh. om den slaviske oprindelse af nogle danske stednavne. Men da var Holck just hos mig.
- Maj 4. Besøg af en Jensen fra Odense, bibliotekar ved læse foreningen, og hans søn en ung maler, der skulle på akademiet. Han bragte mig min gamle onkel Kellinghusens portræt litograferet og tegnet af sønnen. – Han var her for at søge en gravertjeneste i Odense.
- Maj 5. Holck kom igen – og talte om sit stiftamtmandskab. Han tror vist, at jeg har nogen lyst til (at) benytte mit forhold til kongen. Dels er det forbi, dels har jeg ingen attrå derefter. Holck er en stor hader af Lehmann og ønsker især at komme bort fra Lehmanns amt, Vejle amt. Men er Lehmann noget lapset og let, så er Holck vist noget pedantisk ceremoniel og gammeldags, – for resten en brav mand.
- Maj 7. Regenb. besøgte mig i geheimearkivet: Sagen ang. den slesv. banegård var for i statsrådet i onsdags. Scheels intriger kom for det

første ikke videre end at sagen skulle nærmere forhandles. Ang. valgloven til rigsrådet var der tale om at dele Slesvig i flere valgdistrikter, så at også de danske egne kunne få repræsentanter. Ministeriet havde – naturligvis – ikke selv tænkt derpå. Bang fandt det ganske ligeegyldigt om hele Slesvig blev eet valgdistrikt. Men Raasløff var ved Regensburg, Hall ved Krieger gjort opmærksom og viste svag modstand!

- Maj 22. Besøg Regensburg og gl. Stemann.
- Maj 23. Der tales i denne tid i byen om den plan, at regeringen vil give afkald på øresundstold imod at Holsten tillades at træde ud af det tyske forbund. – Danmark køber atter i dyre domme, og – ved lejlighed tager man det købte fra os!! – Men planen er rimelig nok. Scheel, den nu almægtige, har længe troet, at alt beroede på at få Holsten ud af forbundet. Preussen skal være villigt, men Østrig gør modstand. – Havde vi endda ikke opgivet vor gamle arvelov – men nu vil det tilfælde en gang komme, da man deler os. O! Gud!
- Maj 27. Jeg spiste idag til middag hos krd. Lassen i hans lille nydelige sted i Forhåbningsholms alle nr. 5 ved Gl. Kongevej. Jeg kom først hjem kl. 11 1/4.
- Maj 29. Min lille broderdatter Hanne, der har været i byen en 14 dages tid for at ses af lægen, var her i eftermiddag til afsked og rejser hjem imorgen tidlig med sin tante Augusta Plesner.
- Jun. 4. Jeg sendte jomfr. Cornel. Spengler 5 rd. Jeg skrev en erklæring over planen til en lærebog i historien for pigeskoler, som adj. Monster i Flensborg havde anmodet mig om.
- Jun. 11. Jeg gik til Clausens iaften og drak the. Jeg traf der hans fætter pastor Clausen fra Rubbelykke. Clausen inviterede mig til på fredag middag kl. 4, da pastor Hagerup fra Slesvig skal spise hos ham. Idag døde hofjærgermester *Poul Christian Stemann*, til Store Restrup, min gamle excellences ældste sønnesøn og navne – af brystsyge, vistnok en arv efter hans moder. Han efterlader en ganske ung enke, – efter sigende tillige hans universalarving!! – Elisabeth Olrik.
- Jun. 15. Jeg spiste hos Clausens med hans fætter pastor Clausen- Bagge fra

Rubbelykke p. Laaland. Hagerup var iforvejen rejst. Derimod traf jeg Monrad der.

- Jun. 16. Idag i arkivet blev jeg tilsagt at spise hos kongen imorgen kl. 4 på Skodsborg. Det kom ikke ganske belejligt, da jeg havde meget arbejde til min søndag imorgen.
- Jun. 17. Jeg kørte herfra kl. 1 1/4 og var på Skodsborg gæstgiversted kl. henad 3. Jeg klædte mig der om og gik til slottet kl. 4, hvor spisningen præcis begyndte. Jeg kom først på vognen for hjemrejsen kl. 10 1/2 og var hjemme kl. 12. Af egentl. fremmede var hos kongen minister Scheel, der har bolig på Klampenborg (i hus med Dankwart), Thomsen og Worsaa.
- Jun. 18. *Kongens yderst farlige fald af hesten*, idag morgen, da han ville ride til byen. Se aviserne!
- Jun. 20. Valg til landstinget idag: Prof. Larsen (125), et. Bruun (120), oberstl. Andræ (109), disp. Wessely (105), prof. Clausen (80). – Madvig havde 35, Mundt 30 stemmer. Af 143 valgmænd var 130 tilstede. Jeg havde ieftermiddag et meget kært besøg af min gamle ven og sidekammerat i skolen *Hans Jacob Kornerup*, præst i Jylland i Dybbe og Romme, Ringkøbing amt, Vandfuld herred, som jeg med undtagelse af nogle flygtige øjeblik(ke) på jyllandsrejsen 1852 ikke havde set siden vore studenterdage.
- Jun. 22. Jeg besøgte i formiddags gamle *Stemann* for at se, hvorledes han holdt sorgen ud. Han var meget rolig, men dog kendelig forstemt. Hans søn khrre *Stemann* havde været her og ville snart komme igen for at gå på en rejse til Italien, Frankrig etc. med sin anden søn – for begges helbreds skyld. Siden besøgte *Regenburg* mig i arkivet: det forholder sig rigtigt, at den unge enkefrue på *Restrup* er sin afd. mands universal-arving, hvilket egentlig ikke behager den *Stemann'ske* familie.
- Jun. 28. Blandt dem, der havde gratuleret enkedronningen, blev *Scheel* og *Tillisch* indbudne til taflet. En af dem måtte føre prinsesse Louise, og *Scheel* lod *Tillisch* denne ære, hvorimod han selv ingen dame tog, men satte sig ved hendes side. Han var budt. Men han sagde ligefrem: Jeg ved, at D.H. hader mig. Men jeg vover underd. at foreslå Dem, at vi slutter en våbenstilstand, sålænge vi er her. Dette slog hende – hun blev lidt forlegen og han desto mere fri. Efter-

hånden gik det fortræffelig mellem dem, og han overtraf ganske Tillisch i konversation og interesse (fra god kilde).

- Juli 3. Jeg talte idag med vekselerer H.P. Hansen. Han forstod – sagde han – ikke ret grunden til den høje kurs, hvori alle statspapirer stod, navnlig vore egne. Han talte om den vedvarende lave vekselkurs (192-3-4-5) som et bevis på vort lands blomstring og at mange penge sendes hertil, få derimod udgår herfra. Han var ganske forbavset over den mængde penge, der måtte være også i provinserne, navnlig i *Fyen*. Han havde alene til en mægler eller mellemmand i *Odense* i kort tid måttet sende statspapirer til beløb af en halv million!! –
- Juli 4. Uventet besøg af min broderdatter Marie fra Jylland. Hun fulgte med en kammerråd Hjort fra Thulstrup, min broders nabo.
- Juli 9. Min broderdatter Marie rejste idag kl. 3 tilbage til Jylland. Jeg er indbudt til Clausens til på onsdag kl. 4 1/2.
- Juli 18. I eftermiddag bringer prof. Stephens til mig en englænder *Filmore*, sendt af redaktionen for *Times* til Danmark og Sverrig for at knytte nærmere forbindelser med Danmark og sætte sig ind i tilstanden. Vi talte sammen 1 1/2 time – tysk. Jeg sagde ham, at her vel var mange engelske sympatier, men at Englands lunkne opførsel mod os under oprørskrigen havde svækket dem. Både arvesagen og den skandinaviske ide interesserede ham. Siden besøgte mig provst *Psilander* fra Ystad, en munter gl. præstemand, der også arbejder lidt i arkivet.
- Juli 27. Jeg tog om middagen ud til Wanschers for at lykønske Hanne til hendes fødselsdag, og kom hjem om aftenen kl. 9.
- Juli 28. Fik igen brev fra stiftamtm. Thyggesen (hotel Løven), der synes at håbe ved mig at komme efter et og andet – ang. sit forhold til Christian VIII især i pengeanliggender. Han siger, at han arbejder på sin biografi. – Men, jeg skal nok tage mig iagt.
- Juli 30. Idag, seks uger efter hint fald fra hesten (cfr. d. 18. juni) var *kongen* her i byen. Jeg gik til ham for at hilse på ham. Han var meget nådig og bad mig besøge sig på Skodsborg. Han var kun i byen fra kl. 10 – 2 og rejste igen til Skodsborg. Jeg så også grevinden idag på slottet. Hun var ved at uddele gaver, og jeg erfarede, at hun hver man-

dag under kongens sygdom havde været her i byen i den anledning. – Berling er kommen tilbage fra sin mission til Paris med kongens portræt.

- Juli 31. Jeg gik imorges til Thyggesen og snakkede med ham. Men han blev ikke klog af den discours og var næppe tilfreds med mig. Mon ikke hensigten er at presse penge ud af regeringen?
- Aug. 8. Jeg blev i denne morgen tidlig kl. 9 tilsagt til kongens taffel (med rigsdagsmændene) til på søndag kl. 4.
- Aug. 9. Dr. Grønblad af Helsingfors, der arbejder i arkivet, besøgte mig i aften og talte – som om en hemmelighed fra gode kilder! – om Napoleons store plan til en union af de nordiske stater!
- Aug. 11. Idag i geheimearkivet havde jeg besøg af kancelliråd Selmer fra Viborg, hos hvem jeg boede 1852. Medens han var hos mig kom kongens løber og tilsagde mig til at møde i fuld galla på *Frederiksborg* på tirsdag d. 14. til tafllet kl. 3 1/2 i anledn. af prins Frederik af Nederlandenes ophold der. Han er kronprinsen af Sverrigs svigerfader, og – dette besøg frembyder en lejlighed til opnåelsen af planer, der ikke let kommer igen, og som de, der nu leder sagerne ved hoffet, måtte være meget usnilde, hvis de ikke forstod at benytte. Intet vil være lettere.
- Aug. 12. Jeg var så ved rigsdags-tafllet idag på Christiansborg. Kongen talte kun med bønderne. Jeg sad ved bordet mellem mine venner Clausen og Larsen. Jeg traf enkelte gamle coævi fra mine studenterår.
- Aug. 13. Jeg bliver idag inviteret til Clausens til på onsdag middag kl. 4 1/2. Det går lidt for stærk på.
- Aug. 14. Jeg kom hjem i dette øjeblik fra *Frederiksborg*, kl. 11 3/4 om natten, og jeg vil straks notere, at min formodning om at denne diner ville blive interessant, slog fuldkommen til. – Se bag i denne bog! –
- Aug. 15. I Fædrelandet for *igår* findes en ret mærkelig artikel om Carl Moltkes bestyrelse af Slesvig. Jeg spiste til middag hos Clausens med Regenburg og Thrige fra Haderslev.
- Aug. 18. I eftermiddag havde jeg et besøg af den gamle prof. Schröder fra Upsala, der bragte mig sit accessions katalog over biblioteket.

- Aug. 20. Kongen var i byen i formiddag nogle timer. Iaften besøgte den gamle prof. Schröder fra Upsala mig igen – og drak the med mig.
- Aug. 21. Clausen inviterede mig personlig til at spise hos sig imorgen med Schröder og dr. Grönblad. Men jeg bad ham undskyldte mig: Jeg har ikke tid dertil. Will. Oehlenschläger bragte mig prof. Velhaven fra Norge. Han ønskede, at jeg skulle interessere mig for at Frederik VII forærede sin faders portræt (knæstykke) til det Eidsvoldske hus.
- Aug. 28. Jeg fik et egenhændigt brev fra kongen, der inviterer mig til at følge med ham d. 4. sept. til Ringsted for at åbne de gamle kongegrave, og tillige beder mig at opgive andre lærde, der kunne tilbydes at være til stede.
- Aug. 29. Jeg skrev straks igår til kongen. Men brevet kom for silde og vil først afgå idag. Jeg sendte ham liste over alle historikere. Ligeledes kunstkere, arkitekt, tegner og gjorde opmærksom på et og andet. Jeg finder ved min hjemkomst fra arkivet en tilsigelse fra overhofmarskallatet at møde på Christiansborg d. 3. sept. for at følge kongen. Jeg har særlig gjort kongen opmærksom på *Kall-Rasmussen*.
- Aug. 30. Liebenberg kom til mig i arkivet for at høre min mening om valget af dem, der ellers skulle tilbydes at overvære undersøgelserne i Ringsted. Han tilbød straks Kall- Rasmussen det. Jeg talte imorges med bogh. Hegel om at forlægge en overs. af Curtz's kirkehistorie for en skolelærer Hansen-Meyer i Brendekilde, som Engelstoft og min onkel havde anbefalet mig.
- Sep. 3. Jeg sendte kongen i denne morgen en lille afhandling, der skulle orientere ham i den sag, som han i Ringsted begynder på. Kl. 4 ved kongens taffel. Kl. 6 kørte vi til jernbanen. Kongen gav mig plads i sin egen vogn, og i sin egen kupe på jernbanen og siden hele vejen til Ringsted, hvor vi kom kl. 10, på grund af uheld med kongens heste. Jeg fik logis hos etatsr. *Harhof* og blev meget venlig modtaget af hans særdeles vakre kone (en frøken Kragh) som jeg tidligere havde set i Sorø.
- Sep. 4. Kl. 8 begyndte arbejdet i kirken. (Idag er min broder Johans datter Marie Thora Augusta Laura født i Halsted).

- Sep. 6. Kl. 10 1/2, efter at have forladt kirken, besluttede kongen, medens gravene tilmuredes, at gøre en tur i egnen. Vi så jernbanen ved Ringsted og kørte med en hest derpå, vi besøgte Fjenneslev, Bjernede, Haraldsted og kom kl. 6 tilbage til kirken. Kl. 7 forlod kongen den ganske. Slutningstaffel.
- Sep. 7. Kl. 7 gik jeg ned til Harhofs og drak the og tog afsked fra den venlige familie (der var også fru Harhofs søster fru Kragh fra Ålborg). Kl. 8 forlod vi Ringsted og jeg kørte atter hele tiden med kongen selv. Kl. 10 1/4 var vi i Roskilde og kl. lidt over 11 1/4 i København. Jeg stod af ved kolonnaden med kongen og fulgte ham op i forgemakket, hvor vi blev beafskedigede. Jeg gik umiddelbart derfra i arkivet og da der ingen var, tog jeg de indkomne breve med hjem.
- Sep. 8. Jeg gik tidlig i arkivet, hvor der var meget at gøre da kontoret siden i tirsdags havde været lukket, eftersom også Rasmussen var med i Ringsted. I eftermiddag skrev jeg koncept til et brev, på dansk og fransk, som kongen måske vil personlig skrive til k. Oscar i anledn. af Christian VIII.s portræt, som man har anmodet ham om at leve-re til mindesmærket i Eidsvold.
- Sep. 9. Jeg blev kl. 9 tilsagt til kongens taffel idag kl. 4. Kort efter sendte jeg kongen den forlangte koncept til et brev til k. Oscar. Før taflet takkede kongen mig på det varmeste for min brev-koncept. Han ville bruge den danske. Ved taflet var Dotezac, som just den dag havde overrakt kongen et brev fra kejser Napoleon og Bedinger – *første gang at fremmede gesandter spiste på Christiansborg med grevinde Danner*. Om aftenen var jeg med kongen ved den første forestilling på hofteatret i denne sæson.
- Sep. 10. Medens vi igår var i hofteatret fik udenrigsminister Scheel, som også befandt sig der, et brev om, at der var skudt på kejser Napoleon. I eftermiddag gjorde prof. Velhaven fra Christiania mig igen et besøg. Han var meget tilfreds med kongens svar (cfr. 21. august) og anmodede mig om *yderligere* mellemkomst. Jeg sagde ham, hvad jeg passende turde sige. Han rejser herfra på onsdag.
- Sep. 12. I denne morgen fik jeg et par ord fra Welhaven angående hans ønske om et portræt af vor nuværende konge som barn med fjerboldspil til samlingen af Eidsvoldske mindesmærker. Jeg hørte igår rygter om, at Liebenberg på grund af misforståelser med ministeriet

skulle gå af og blive amtmænd i Frederiksborg, hvorimod amtm. kherre Wegener på Bornholm skulle være kabinetssekretær. Idag ser jeg rygtet omtalt i bladene. Det er vistnok sladder!

- Sep. 16. Dr. Grønblad var i aften hos mig til afsked og drak the med mig. Han rejser imorgen.
- Sep. 17. Kongen kom imorges til byen og bliver her nok det meste af ugen for at overvære og deltage i manøvrerne.
- Okt. 1. Man taler om stor spænding mellem arveprinsen og kongen, fordi 1) kongen ikke vil tilstå ham en finansbegunstigelse, 2) har givet Berling og flere adgang til den kgl. loge i det kongel. teater og 3) fordi arveprinsen ikke vil underskrive fællesforfatningen.
- Okt. 2. Man fortæller, at Blixen er her i byen og har haft fat på bønderne for at stemme dem imod fællesforfatningen – »hvoved de vil tabe deres hidtil hafte rettigheder«!!! Det er, siger man, vist, at tyskerne og aristokraterne har af alle kræfter arbejdet mod fællesforfatningen, og er rasende over dens antagelse. Det gamle ministerium – er deres yndling.
- Okt. 3. Iaften står der ligefrem i bladene, at kongen på Eremitagen har underskrevet fællesforfatningen og hele gehejme-statsrådet – undtagen arveprinsen.
- Okt. 4. Det viser sig at være sandt, at prins Ferdinand har nægtet sin underskrift på fællesforfatningen. Kongen har afskedit ham som kommanderende general i Sjælland. Jeg har første gang i mit liv måttet skaffe mig – et par *briller*! Jeg fik no. 36 med blåligt glas, hos Nissen på Købmagergade. Jeg mærker i mange måder, at jeg bliver ældre. Gammel bliver jeg næppe.
- Okt. 5. Jeg sendte kongen imorges min beretning om udgravningerne i Ringsted, *dateret d. 6. oktbr.* og skrevet i form af en historisk dagbog over alt hvad der skete. Den var 12 ark in 4to.
- Okt. 6. Om formiddagen kl. 12 til gratulation hos kongen. Ordenen er: 1) Kongehuset og hoffet kl. 10, 2) de fremmede ministre kl. 11, 3) alle øvrige kl. 12. – Efter at have gjort det sædvanlige buk for kongen gik jeg til grevinden, hvor jeg traf mange. Der var det afgjort i et øjeblik. Ved selve samlingen hos kongen omtrent kl. 1 kom Le-

vetzau og tilsagde mig til taflet kl. 5. Ved taflet var alle diplomaterne fra fremmede magter, for så vidt de var tilstede. Prins Christian var der, men ikke prins Ferdinand. Nogle fortæller, at kongen skal have ladet ham vide, at han ikke skulle komme. Prins Christian udbragte: »Leve vor allernådigste konge«. Taflet yderst elegant. Jeg kom hjem kl. 7 1/4. Slet ingen damer ved taflet. Jeg sad ved taflet hos Larsen, Clausen var der ikke.

- Okt. 9. Besøg af pastor Bendtzen fra Gudbjerg, der er gift med min kusine Juliane Thomsen. Hans tiende er næppe 200 td. korn. Men han har i forpagtning af præstegården 233 td. foruden daglig mælk, foder til to heste, korn etc. etc. Skoven, accidentser, offer og andre indtægter anslog han til henvend 1000 rd., så at han *i de tre år* havde en indtægt af c. 4000 rd. Havde min sl. fader haft sådan indtægt i mine studenterår, så kunne min skæbne være blevet meget anderledes. Men han kunne ikke understøtte mig med en skilling – jeg selv måtte tjene *alt*.
- Okt. 14. Jeg skrev en billet for at bane Kall-Rasmussen en let og god modtagelse, når han imorgen bringer kongen den lille afhandling om fragmentet af en codex af Saxo.
- Okt. 15. Spiste til middag hos kongen, og sad ved siden af gamle Werlauff, hvis tilsigelse jeg havde foranlediget, da han syntes forbigået i længere tid, vistnok af glemsomhed. Werlauff sendte mig om formiddagen et separat-aftryk af sin nye »Holbergiana« – på velinpapir, hvorpå kun 5 eksplrr. er trykt.
- Okt. 23. Larsen bad mig imorges at give sig et udkast til den adresse, hvilken han som rect. univ. skulle opsætte i universitetets navn til gl. Werlauffs jubilæum d. 1. novbr. Han kunne – sagde han – ikke komme tilrette dermed. Iaften vil han have det. I arkivet var der tusinde ting at gøre. Men i denne aften skrev jeg dog i al hast en adresse – og sendte ham den. Den faldt just ikke ganske vel ud, da jeg var ilde disponeret til sligt.
- Okt. 25. Clausen var hos mig iaften. Larsen havde mod aftale forresten – betroet ham, at jeg havde skrevet adressen. Men Clausen var vel tilfreds med den.
- Okt. 27. Jeg var imorges hos Larsen. Min adresse bliver brugt og skal overbringes Werlauff med alle konsistorialiernes underskrift – af rektor

og alle fakulteters decani, eller vel egentlig oversendes ham først, hvorefter de vil personlig indfinde sig hos ham.

- Okt. 29. Stemann befinder sig ilde, og er meget utålmodig efter Regenburs hjemkomst fra Slesvig – . Jeg stod *iaften* og bladede i det lille gratulationsskrift, som jeg har ladet trykke til gamle Werlauff og fandt da – en trykfejl lige foran på første side (meæ for mei). Jeg havde naturligvis igennem alle korrekturer læst hvad der *skulle* stå! Det ligner mig! Korrektur af, hvad jeg *selv* skriver, lærer jeg aldrig at læse.
- Okt. 31. Iaften kl. 7 1/2 sendte jeg explr. af mit gratulationsskrift til Larsen, som rektor universitatis, at det i morgen kunne blive omdelt til *alle* profess. ved universitetet. Selv sendte jeg et explr. til Clausen og Larsen.
- Nov. 1. Imorges kl. 9 sendte jeg gamle *Werlauff* mit *latinske gratulations-skrift*. Tregder havde gennemlæst det for mig. Kl. 2 gik jeg selv til ham og traf der sammen med Ørsted! – Den gamle Werlauff takkede mig venligst og syntes meget tilfreds med mit svar. Han spurgte mig, når han kunne træffe exc. Stemann. Hall havde personlig bragt – storkorset!
- Nov. 2. Regenburs er kommen hjem fra Slesvig. Jeg besøgte *Stemann* imorges kl. 12, nærmest for at berede Werlauff en god modtagelse, da den gamle excellence i et par uger har været temmelig syg og vel ellers ikke modtog nogen. Han gav straks i mit påhør tjeneren ordre til ikke at lade Werlauff gå, men melde ham, når han kom. Forresten føler han, at han tager af. Ved min bortgang tog han næsten afsked med mig! – Dog er det næppe så nær. Iaften kl. 7 kom Werlauff til mig. Han havde kl. 1 – 2 været hos gamle Stemann og fundet den venligste modtagelse. – Werlauff gentog sin varme tak til mig for min del i den opmærksomhed, der var vist ham i anledning af hans jubilæum.
- Nov. 3. Jeg blev idag meget overrasket ved at få et besøg af Sponneck i arkivet. Hans ærinde var, i anledning af Bekkers beretn. til ham om ytringer i arkiv-kontoret, at sige mig og bevise mig, at det almindelige rygte om, at Hambro havde foræret ham 10000 £ St. var aldeles usandt. Hverken han eller hans børn havde modtaget eller fået tilbud om en eneste shilling. Vi var derhos fine venner.

- Nov. 4. Igår aftes gik jeg til *Clausen* for at takke ham for hans bog om »Johannes – evangeliet«, som han havde sendt mig – tillige med en *billet*, som jeg sætter stor pris på og vil lægge i bogen. – Han og familie var ikke hjemme. Jeg besøgte så min gamle tante og gik derfra til *Wanschers* i deres nye bolig i Bredgaden – første gang. Kom hjem kl. 10. Men idag ved middagstid kom Clausen til mig og bad mig at drikke the med sig iaften. Jeg var der fra kl. 9 – 10 3/4. Der var kun nogle af Frimodt familien.
- Nov. 7. Regenburg besøgte mig ieftermiddags – efter sin hjemkomst fra Slesvig d. 2. novbr. Derovre gik alt godt. Men med Raasløff er han yderst utilfreds, da han er færdig til at ofre alt hvad der er gjort for nationaliteten – sproganordningen etc. i det håb at vinde tyskerne. Disse begynder nu igen gennem udenrigsministeriet og *Scheel* at blande sig i Slesvigs forhold, og Raasløff erklærer rentud, at han ikke vil træde af): opgive sin excellence-værdighed – af den grund. Han har haft en varm debat med Regenburg. – Han er en stakkels barnagtig forfængelig pjalt, jaloux på sine dygtige undergivne! –
- Nov. 8. Jeg hører at gamle *Stemann* taber appetiten og selv begynder at tro, at hans tid er nær.
- Nov. 12. Den gamle Stemanns befindende vedbliver at være betænkeligt, især at han ikke kan beholde, hvad han nyder og at han ikke sover synderlig. Dog siger lægerne (*Zahlmann* og *Hornemann*) at han endnu har mange kræfter.
- Nov. 16. Regenburg besøgte mig i arkivet. Han har lovet at lade mig vide, hvordan det går med gamle Stemann. Det slog mig at han bemærkede: »For vore offentlige anliggender har han allerede for et par år siden tabt al interesse – nemlig lige *siden den ulykkelige afgørelse af arvefølge-loven*«.
- Nov. 17. Clausen besøgte mig iaften.....
- Nov. 18. Besøg af dr. Burmann-Becker.
- Nov. 19. Stemann tager af. Han mister blod, der ubevidst går fra ham. Hans tilstand er meget betænkelig.
- Nov. 21. Det bliver værre med den gamle Stemann. Jeg er bange, at hans forudfølelse, da vi sidst sås (se ad 2. novbr.) bliver sandhed! Han

kender nu stundom ikke folk, og Regenburg mente, at jeg burde ikke gå til ham.

- Nov. 24. Da jeg imorges gik i arkivet, var jeg på vejen inde hos gamle *Stemann*. Jeg så ham ikke. Han kender ingen mere, og han har øjensynlig kun få timer tilbage. Kl. 12 kom Regenburg til mig i arkivet. Han ventede at den gamle skulle have udstridt en gang i dagens løb. Vi talte om begravelsen og hvad der iøvrigt forestår.
- Nov. 25. I denne morgen kl. 9 1/2 bringes mig det længere ventede bud, *at den gamle Stemann døde imorges kl. 2*, han sov ganske rolig hen, så at man næppe vidste det, før man opdagede det. Han blev således over 91 1/2 år gammel. I 29 1/2 år havde jeg kendt ham! Kl. 3 blev jeg tilsagt til kongens taffel imorgen i anledning af general Canroberts ankomst med brev fra Napoleon.
- Nov. 26. Kl. 10 imorges gik jeg ned at se den *gamle Stemanns* lig – endnu i sengen. Han var smuk. Regenburg har påtænkt at tage et gipsaftryk af hovedet. Kl. 5 gik jeg til kongens taffel: *Canrobert* er en lille mand, men en høj pande, noget skallet forfra, uden hofmands manerer. Han sad ved siden af kongen. Prins Ferdinand havde grevinden, prins Christian frøken Dreier til bords. Efter bordet havde jeg samtale med Liebenberg om sprogsagen i Slesvig, med kongen om gamle *Stemanns* død etc. Men Liebenberg er en pjalt, uden højere interesser, og kongen (grevinden) er aldeles overvundet af Scheel.
- Nov. 28. Igår aftes var Dagbladets redaktør (Bille) hos mig, og skrev ved min pult efter mit diktat en del materialier til en nekrolog over gamle *Stemann*. Den vil komme en af dagene i Dagbladet. (NB. Den står i no. 282 for 30. novbr.) Om aftenen kl. 10 gik jeg til postgården, kørte derfra til jernbanen for at være på Herlufsholm imorgen kl. 12.
- Nov. 29. Kom til Ringsted om morgenen kl. 3 og til Herlufsholm kl. 11. Begravelsen i *Stemanns*ke familiegrav på Herlufsholms nye kirkegård kl. 12 slet. Pastor Tillisch talte. Det gik alt i største simpelhed – som den afdøde udtrykkelig havde foreskrevet. Jeg tog ind nogle timer til rektor Listow, kørte derfra kl. 3, kom til Ringsted kl. 6 1/4 og spiste lidt, samt besøgte fru Harhoff. Kom til Roskilde kl. 11 og overnattede der. Gik med banetoget næste morgen til Kbh.

- Nov. 30. Kom til København kl. 8 1/2 og gik i arkivet kl. 9 1/2. Jeg befinder mig meget slet efter to nætters kørsel, men jeg gik straks i arkivet som sædvanlig og blev der hele tiden. Om aftenen skrev jeg et brev til kongen om denne jordefærd, – *fordi* kongen i mandags efter tafflet havde beklaget, at han ikke kunne deltage i sørgefesten, eftersom den gamle ingen sådan ville have, og derpå tilføjet: »Men nu skal du være tilstede derved og repræsentere mig«. Bogstavelig kunne jeg jo ikke forstå disse ord, og gjorde dem i ingen måde gældende. Men – jeg sendte kongen en beretning. I samme brev (som afleveres imorgen) mindede jeg om et legat til ghrdinde Adler og fru Lövensohn.
- Dec. 1. Idag holdes en vigtig minister-konferents i følgende anledning. Det var efter megen kamp med tyskerne (Scheel, Bang, Raasløff) sat igennem, at Kranold skulle sige stænderne i Slesvig, at sproggrænsen var et regerings-anliggende, hvorom regeringen forbeholdt sig at tage beslutning. Men Kranold havde (vistnok efter Raasløffs ordre) modificeret denne beslutning og sagt til stænderne »at regeringen forbeholdt sig selv at revidere sproggrænsen«. Nu tog tyskerne i Flensborg rigtignok deres petition tilbage. Men Hall-Andræ-Simony, der så, hvad Scheel ville bruge dette Kranolds løfte til, har fordret, at Kranolds løfte skal desavoueres af regeringen. Dette vil tyskerne i ministeriet ikke: *Derom konfereres nu!* Om aftenen var Clausen hos mig. Vi talte om den slesvigske sag – og lagde planer op!
- Dec. 2. Nu er nok et forlig med prins Ferdinand enten alt sluttet eller meget nær. Han vil aflægge ed som *tronarving* og § 15 skal modificeres ved en ny forhandling med rigsråd og rigsdag. Andræ skal have tilvejebragt forslaget.
- Dec. 3. Jeg har idag oversendt explrr. af mine årsberetninger blandt andet til *Knuth* og *Carl Moltke*.
- Dec. 4. Jeg besøgte *Lagerheim* imorges og bragte ham mine sidste skrivelser (gratulationen til Werlauff og årsberetn. I bd.). Han ville vide, at Dankwart havde skrevet for arveprinsen under forhandlingerne.
- Dec. 6. Knuth havde været her i formiddags for at gøre mig et besøg, efterladende et kort, og havde spurgt, når han kunne træffe mig.
- Dec. 8. En artikel i Berlinske Tidende iaften om sprogforhold i Slesvig er

undertegnet *R*, (Raasløff), men er vist af Scheel. Den (er) fuld af falskhed og løgn!

- Dec. 9. Scheel begynder nu rask væk at bagtale Regenburg hos kongen. Kongen har sagt til Simony, at han var vred på Regenburg, fordi han gik med Ussing og andre og lagde planer til at styrte Scheel. Regenburg har fortalt mig det. Han føjede til, at han i mere end tre måneder ikke havde set Ussing eller nogen af dem, med hvem han skulle lægge planer mod Scheel. Naturligvis er det, som sædvanlig, en *løgn af Scheel!* opfundet for at besnakke kongen.
- Dec. 10. Under min fraværelse var her en invitation fra Knuth til på onsdag. Jeg havde ikke gengældt hans besøg, og i aften *skrev jeg en billet* til ham, hvori jeg undskyldte mig m.h.t. denne indbydelse. En kopi af dette brev har jeg indført bag i denne kalender. Jeg har ikke været i hans hus siden i oktbr. 1852, da han for min skyld gjorde et mand-folkeselskab, hvori jeg skulle forklare mig over det da udkomne *arvefølge-forslag*, og han syntes fast som en klippe. Men – han var et siv. Jeg holder dog personlig af ham og agter ham meget. – Men jeg vil leve i min indgetogenhed og håber efter mit brev idag ikke flere indbydelser!
- Dec. 15. Se en anedot. bag i bogen her.
- Dec. 16. Besøg af forvalter Clausen fra Juellinge. Jeg sender ham imorgen to eng. 5 pc obligationer a 100 pund, som han har lovet at medtage hjem til min broder. D. 25. decbr. fik jeg brev fra min broder, dateret Halsted d. 22. dcbr., at han havde modtaget disse pengeeffekter.
- Dec. 17. Jeg sendte, som sædvanligt, idag 15 rd. med posten til Lise Anders i Nyborg og Ane Bjerring.
- Dec. 18. Jeg sendte idag en del juletræs-ragerier til min broders børn i Halsted. Det kostede 15 rd. 72 sk. Jeg betalte idag de 300 rd. som jeg d. 27. Juli 1844 lånte i Ringsted sparekasse til min rejse i Tyskland, og indløste således de der værende bankaktier, 23758, 27834 og lit. a 13244.
- Dec. 24. Juleaften hos Wanschers.
- Dec. 31. Jeg var inviteret til Clausens til idag, men ville just sende afbud, da

der kom en billet med indbydelse til at komme på onsdag d. 2. januar i stedet for idag. Kl. 1, mens jeg var i arkivet, blev jeg tilsagt til kongens taffel imorgen kl. 5. – Dette har altså *Scheel* troet at kunne tillade uden fare for »den gode sag« – nu vel især hans intriger mod slesvigske sproggrænse. Hvilken ulykke, at dette menne-ske har skaffet sig indpas og – sat sig fast i de rådendes gunst! –

Indførsler bag i dagbogen for 1855 :

- Febr. 16.* Regenburg fortalte mig adskillige arcana, som han vistnok havde fra Liebe, altså en kilde af mere dexteritet end sinceritet. 1. Vor gesandt havde meldt fra Paris, at den franske udenrigsminister Drouin de L'hys havde sagt til ham, at dersom Danmark ikke erklærede sig imod Rusland, så ville Frankrig måske blive nødt til at overlade »Holsten« til Preussen, og det preuss. kabinet havde meldt hertil, at Frankrig havde tilbudt Holsten til Preussen, men at Preussen med indignation havde afvist dette tilbud. 2. Liebenberg vil gerne spille en slags kabinetsminister, og Scheel spiller en tvetydig rolle. Liebenberg havde således sendt eller gjort den fordring at se alle akter henhørende til de sager, der af ham skulle foredrages kongen, og havde derom talt til flere ministre (Scheel, Bang, Simony), men Scheel fortalte sine kolleger, at han havde *skarpt* vist dette forlangende tilbage. At det just var sket så skarpt, troede disse ikke, thi de tror ham ikke! Liebenberg havde også sendt et reskript til finansministeren, at kongen ville have Tillisch's pension overført på statskassen (omtr. 5000 rd.), men ministeriet modsatte sig og reskriptet måtte tages tilbage. Ligeledes havde der været vrøvl om grevindens rang: Kongen ville give hende rang som storkanslers frue (1. klass. no. 1), men så foreslog Trap at vælge »general-feltmarschalls« frue, d.e. 1. klasse no. 2, da kongen var general-feltmarschall. Grevinden selv havde ikke brudt sig meget derom og ment, »at hvad kongen ville gøre for hende, kunne bedst gøres *på een gang*«. – 3. Regenburg ville også vide (naturligvis fra Liebe), at kongen havde spillet en besynderlig rolle i min sag: Han havde således ikke forsvaret min ret, da det kneb, men tværtimod givet sig air af den største forbitrelse mod mig, så at »ministrene havde måttet moderere hans vrede«. Det er en psykologisk mærkelighed – hvis det er sandhed – når man ved, hvad han har *skrevet* til mig og hvad han i samme dage lod mig sige ved Berling!! –
- Aug. 14.* Prinsen af Nederlandene kom til Frederiksborg kl. 2 1/2 og gik straks til kongen. Derfra kl. 3 1/2 på sine værelser for at gøre toilet,

og så kl. 4 tilbage til forsamlings-salen. Her var prins Ferdinand, *samlige fremmede ministre* for så vidt de ikke var bortrejste (dette var for øjeblikket den østrigske minister baron Hartig, den svenske baron Lagerheim og måske enkelte andre), alle vore ministre, hofpersonalet og nogle få andre (Fibiger, Baggesen, konfr. Kofod, jeg). Kongen kom nu med grevinden og frøken Dreyer. Prinsen af Nederlandene tog grevinden til borddame, pr. Ferdinand tog fr. Dreyer, kongen gik alene. Derefter fulgte Scheel, så de fremmede ministre, derefter vore egne og så vi andre. Taflet var yderst elegant i riddersalen på Frederiksborg, og kongen underholdt sig overmåde hjerteligt med prinsen, ligesom denne særdeles venligt konverserede grevinden. Efter taflet gik man lidt om i slottet og kom til slotskirken. Straks ved indgangen til denne fra appartementerne foregik først i det der værende temmelig snævre rum, siden videre frem i kirkens galleri – en slags præsentation af diplomaterne for grevinden!! Den ene afløste den anden og de blev præsenterede af Schöller, som i Levetzaus fraværelse i Holsten fungerede som hofchef. De blev uden tvivl *alle* præsenterede, een for een. – Som jeg hører var 3 af dem forud præsenterede for hende, først Buchanan (den engelske) i anledning af Dundas's besøg her på Frederiksborg. Såsnart *Dotezac* erfarede dette, havde han hverken rist eller ro, før også han blev forestillet på Skodsborg, og han blev således den anden. Derefter var *Ungern-Sternberg* (den russiske) engang, da han havde et kondolencebrev eller et lignende at takke for og overlevere bleven forestillet, skønt efter nogle indvendinger, på Frederiksborg, og gjorde Scheel sig nok lidt til af at have gennemført dette. Han var således den tredie. – Nu ved den nederlandske prinses besøg fulgte hele resten: den preussiske *Oriola*, den spanske *de Teran*, den portugisiske. Den belgiske (*Bouilla*) osv. osv. og ministrenes eksempel fulgtes naturligvis af deres legationssekretærer o.a. Den hollandske minister var ikke i København, men i det sted mødte den holl. generalkonsul *de Coninck*. Det var mig i en vis måde det mærkeligste! Prinsen af Nederlandene gav ingen kur, men talte venligt med dem, der ønskede at lade sig præsentere, og dette skete ligeledes i kirken på galleriet. Jeg forlangte naturligvis ikke at blive præsenteret, da jeg hellere vil se til i al stilhed. Jeg perlustrerede også ordensriddernes våbenskilte og – fandt, at de var meget mangelfulde: Af de nyere fattedes mange. Grevinden sagde mig også, at Scheel havde savnet sit elefantridder-skjold (jeg skal dog gøre gl. Stemann opmærksom derpå). Fra kirken gik selskabet tilbage til appartementerne, hvor det en halv time efter ved kongens bortgang med grevinden opløste sig, kl. lidt

over 7. Jeg tog så straks til København. På halvvejen i Ny Holte kro traf jeg sammen med Dotezac og en anden af de fremmede diplomater (det var Bouille, den belgiske Beaulieu?) og hørte prøver på Dotezacs talen dansk, der ikke har stort at betyde. – Jeg skal tilføje, at blandt gæsterne hos kongen var også en svensk *oberst Hagestam* (har skrevet mindre statistiske pjecer, f.e. om brændevinsbrænderier), der lod sig præsentere for mig: Han sagde, at vi før havde spist sammen hos kongen.

Dec. 15. For kort tid siden var ministrene i en soiree hos enkedronningen. Her stod eller sad tilfældigvis prins Christian, Scheel og Hall i en samtale om teatret. Man nævnte ballet-personalet, og *prinsen* ytrede da: »Ja om figurantinder tør jeg ikke tale. Man ser i vore dage, at de som kunne passe til at ende som rødstenskællinger kunne blive til store fornemme damer«. *Scheel* svarede: »Vist er det en mærkelig tid. Man ser småprinser som aldrig kunne drømme om sligt, erholde skønne riger og kroner«. *Prinsen* bad ham eller lod ham bede ved sin adjutant (variation), at han nærmere ville forklare, hvad det var for småprinser, han havde sigtet til. *Scheel* svarede da straks: »Naturligvis Napoleon«. Men nu løb begribeligt en af Scheels mange gode venner øjeblikkelig til den franske gesandt Dotezac og fortalte ham dette. Om han direkte tog fat på Scheel derfor, siger historien ikke. Men Dotezac hører med hud og hår det slesvig-holstensk-hessiske-tyske eksministeriel-parti til, og vil nok huske det. Overhovedet er Scheel ilde lidt af alle de fremmede diplomater. Desto mærkeligere er det at han også – ved sine intriger i den slesvigske sproggrænse-kvæstion – støder de danske fra sig og gør sig fjender allevegne. Alligevel tror han sig sikker – og *er det*, desværre!

Ad.10. Dec. Mit brev til grev Knuth var lidt mere end en almindelig billet, – var en slags forklaring, som jeg i længere tid havde tiltænkt ham, og en – i det mindste foreløbig – afsked med ham. Jeg skal her indføre en kopi deraf. »Idet jeg sender mit bud for at gentage, hvad der foreløbig under min sædvanlige fraværelse blev udtalt, min beklagelse over ikke at kunne nyde godt af den fornøjelse, som De har villet forunde mig, da jeg alt havde en bestemmelse for onsdagen, må jeg tillige bede Dem, højtærede hr. greve, ikke at misforstå, at jeg har undladt at gengælde det besøg, som De forleden ville gøre mig. Det er nu fulde tre år siden, jeg under modsætningen mellem andre hensyn og min egen bevidsthed troede det rigtigst at leve i stille indgetogenhed, og det sociale livs former er derved nu blevne

mig uvante. I de samme tre på belærende erfaringer rige år begyndte jeg et værk, der vil kunne fortsættes gennem århundreder, og da det første bind deraf lå færdigt, ville tanken naturlig tilbage til udgangs-tidspunktet. Da måtte også Deres højtagtede navn falde mig ind. Men når jeg således har tilladt mig at sende Dem dette bind, da var det langt fra min hensigt at ville forvolde Dem nogen ulejlighed af hensyn til mig: Jeg ønskede alene at sige Dem, at jeg i al min indgetogenhed bevarer fortiden i den venligste erindring«.

1856

- Jan. 1. Kl. 1 gik jeg til kuren hos kongen. Hs. maj., der var noget forkølet, afgjorde alt i een time. Jeg blev derhos averteret om, at taflet var fremrykket til kl. 4. Kl. 4-6 taffel: Corps diplomatique, ministre og enkelte embedsmænd var tilsagte. Kongen trak sig efter taflet hurtigt tilbage. Jeg talte lidt med baron Lagerheim, Hall o. fl. Den halv om halv bestemte promotion var bleven opgivet eller dog foreløbig udsat for en kort tid. Hall sagde mig, at Rasmussen var indstillet, efter mit forslag, til at blive professor.
- Jan. 5. Endelig bringer Berlingske Tidende for iaften de den 1. januar skete udnævnelser og dekorationer. Jeg ser at *Kall Rasmussen* har fået titel af professor, hvad jeg i en skrivelse til departementschefen i kultusministeriet d... havde foreslået. – Clausen har fået rang med Sjællands bisp, en slags erstatning for hans forbigåelse under det såkaldte Ørstedeske ministerium, der repræsenterede Ørstedes lidenskabelige had til ham og mange andre, der ikke hører til Ørstedes beundrere og – fordærvere!
- Jan. 7. Jeg hørte igår, at gr. *Knuth-Knuthenborg* ligger farlig syg. Han var i julen under et besøg på Bregentved falden og havde stødt bryst og mave, men – ikke villet lade sig gå på. Nu har han inflammation i bryst og mave. Jeg lod høre til ham, og fik en dårlig trøst.
- Jan. 8. Jeg blev imorges inviteret til *Clausens* til på fredag 4 1/2. I arkivet fik jeg en tilsigelse til *kongens taffel* idag kl. 5. Det er slet med *Knuth*. Der var egentlig slet ingen fremmede uden jeg, og man gav mig frk. Dreier til borddame. Taflet var ..?... ganske simpelt. Levetzau var syg og ikke tilstede. Mod mig var alle meget høflige. Kongen sagde efter taflet til mig: »Du vil nok aldrig mere komme til mig«. Grevinden slog på noget lignende. Men jeg svarede, at jeg ikke kom, når man ikke befalede det eller jeg havde et bestemt ærinde!
- Jan. 9. Jeg lod fra arkivet gå bud til *Knuth*, og fik det svar at han var *død* igår eftermiddags kl. 5 1/2. Ved min hjemkomst erfarer jeg, at en tjener havde været at melde mig dødsfaldet. Han ville på fredag være bleven 43 år. Det er i mange måder et sørgeligt dødsfald. Ved siden af en besynderlig kejtethed i det udvortes, var han uden tvivl den dygtigste og mest patriotiske af hele vor adel! Jeg er nærved at fortryde, at jeg i forrige måned (cfr. d. 10. dcbr.) afslog en invitation til ham og tog en slags afsked med ham, som jeg dog ikke anede at skulle blive den sidste (se ad 10. dcbr. 1855).

- Jan. 11. Jeg sendte til khrre Berling nogle historiske momenter til *Frederik VI* og *VII's* historie, hvorom han var anmodet fra Paris – til brug ved *Biographie generale*, publ. p. Fermin Didot, sous la direction de M. Hoefer.
- Jan. 12. Møde i Casino, hvor man foreslog til rigsråder ved de frie valg for Sjælland: 1. prof. Fenger, 2. gross. Broberg, 3. finansm. Andræ. 4. kapt. Andkjær, 5. prof. Steen, 6. gr. Jul. Friis p. Juellinge, 7. krd. Putferchen i Stege, købmand. – Mødet varede fra kl. 6 1/4 – 7 3/4. Indbydernes navne findes i aviserne.
- Jan. 13. Udgiverne af to franske tidsskrifter: Hr. E. de Saint-Maurice Cobany, redacteur du Musée biographique (Boulevard Beaumarchais no. 91), og hr. L.C. Comberieu, redacteur du Memorial historique (Quai de Greve no. 26) havde hos khrr. Stemann forlangt hans faders biografi. Khrr. Stemann henvendte sig til mig og jeg sendte ham idag to explr. af Dagbladet 1855 no. 282 af 30. novbr. – Cfr. ad 28. novbr.
- Jan. 14. Regenburg besøgte mig og bragte nogle autentiske oplysninger om sprogforholdene i Slesvig, som jeg ønskede at se.
- Jan. 15. Jeg blev imorges kl. 9 tilsagt til kongens taffel til kl. 5 idag. Der var en fremmed herre fra *Oldenburg*, som uden tvivl hører til sundtoldskommissærerne, og ellers kun sædvanligt selskab af den lidt finere art. Vi spiste i den lille spisesal. Kl. 7 var jeg igen hjemme. Kongen drak et glas med mig. Min nabo var general *Paludan*, hvis første kone var søster til min tante Kellinghusen, den anden en søster af biskop Faber. Hjem kl. 7. Gik kl. 8 1/2 til Clausens og drak the.
- Jan. 17. Knuths bisættelse i Holmens kirke kl. 11. En del af corps diplomatique fulgte og ellers mange andre. Kirken var oplyst. Past. Gade fra Laaland holdt tale fra koret, derpå bragtes kisten op i kappellet, hvorfra den skal føres til Laaland.
- Jan. 19. Jeg sendte min valgliste til rigsråd: 1. Fenger, 2. Broberg, 3. Andræ, 4. Ankjær, 5. Steen, 6. Thalbitzer. På Olrich vil jeg ikke stemme og lod derfor den 7. plads stå tom.
- Jan. 21. I Fædrelandet for idag findes en kort kronologisk udsigt over danske begivenheder i året 1855. Jeg tror, at lignende haves for de foregående år og kunne være nyttige *erindrings-liste*.

- Jan. 28. Kongel. åbent brev angående udfærdigelsen af nye bestallinger af 28. jan 1856 befaler at indsende alle kgl. bestallinger inden 6 uger (): til 10. marts) gennem det ministerium, hvorunder de er udfærdigede eller under hvilket embedsm. sorterer – til kassation og nye bestallingers udfærdigelse! Dep.tid. no. 8 og 9.
- Feb. 2. I middags kl. 2 fik jeg besøg af *grosserer Puggaard*, hvis første bekendtskab jeg gjorde i selskabet hos Clausens i forrige uge, og som allerede der indbød mig til at se hans samlinger. Nu – indbød han mig at spise hos sig *imorgen kl. 5*. Jeg måtte modtage indbydelsen. Han udtrykte sig i stærke komplimenter over mine – fortjenester af fædrelandet!! Således går det! – Om aftenen kom kand. Levin til mig – for at få at vide, *hvor* egentl. hert. og prinsen af Augustenborg var fødte. Med vished troede jeg at kunne sige, at i det mindste prinsen var født i København.
- Feb. 3. Jeg spiste så hos *Puggaard* idag og blev temmelig feteret, fik det egentlige højsæde og min skål blev udbragt efter Puggaards begæring af *Rotwitt*, der som formand for folketinget og bondeven væsentlig havde støttet ministeriet i arvesagen. Men han (*Rotwitt*) holdt nu en kraftig tale til min berømmelse!! Tempora mutantur. I selskabet var: khrre van Dockum, amtm. *Rotwitt*, maler *Sonne*, *Grimur Thomsen*! – en ung *Hyllested*, der ellers opholder sig i *Bordeaux*, den unge *Puggaard* og måske nogle flere. Af damer kun husbestyrerinden frøken *Heger*, svigerdatteren fru *Puggaard* og to frøkener *Hage*. Jeg gik derfra til *Wanschers* kl. 7 1/2, drak the og var hjemme kl. 10.
- Feb. 9. Idag kom igen et bud til mig i arkivet fra den franske minister *Dotezac*, bragte mig nogle litterære nyheder og spurgte, når han kunne træffe mig, da han ønskede at tale med mig. Jeg svarede, at jeg altid i regelen var i mit hjem efter kl. 6 eftermidd.
- Feb. 17. Kongen er kommen til byen igår eftermiddags.
- Feb. 18. *Raasløff* er afgået idag som slesvigsk minister, og *Hall* har foreløbig overtaget dette ministerium. Grunden til *Raasløffs* afgang angaves at være den, at han ikke ville samtykke i *Scheels* svar til holstenerne (uthörigtes *Unternehmen*), men den virkelige grund – siger nogle – var at *Raasløff* følte at have prostitueret sig ved sit reskript om at sætte *Torm* i *Flensborg* under tiltale med oversagføreren *Schmidt von Lede*, der selv havde erklæret, at denne sag

intet ville lede til. – Se dog bag i bogen en rimeligere – sand efterretning.

- Feb. 19. Idag i geh. ark. blev jeg tilsagt til kongens taffel *kl. 5*. Ved taflet var egentlig kun de sædvanlige: Scheel og hofetaten. Desuden oberstl. Marcher, kapt. Bødtker af søetaten, Krieger af garden, Zepelin og flere deslige. Kongen drak et glas med mig. Jeg talte med grevinden om kapt. *Fuel* p. Lundbek. Cfr. 8. marts. En løber tilsagde mig til *torsdag kl. 6* (rigsdagstaffel). Halv galla.
- Feb. 21. *Jeg var så ved rigsdags-taflet* idag *kl. 6* og kom først hjem derfra *kl. 8 1/4*. Mine sidemænd var Clausen og Fr. Hammerich. Jeg talte med W. Moltke, Andræ og Hall, lidt med hver, men ellers kun med rigsdagsmænd, fra hvem jeg tog afsked for denne gang.
- Feb. 28. Jeg blev i formiddags tilsagt til *rigsråds-taflet* hos kongen på lørdag *kl. 5* (skulle have været *kl. 4 3/4*, men løberen sagde urigtigt *kl. 5*).
- Mar. 1. Jeg var nær kommen forsilde til *taflet* men det gik dog, og jeg fik øje på Clausen, der så blev min sidemand. På den anden side havde jeg *Kauffmann*, der selv præsenterede sig for mig, og med hvem jeg talte adskilligt ved bordet. Lige for mig havde jeg *Borgum*, *Witte*, *Reventlow-Farve* og lidt længere fra *Wolfhagen*. På samme side som jeg sad *Reventlow-Fersbek*. Ridderskabet var naturligvis i ridderskabs uniform med den schleswig-holstenske krone på epauletterne. Jeg drak et glas med *Wolfhagen*, der var en ung kandidat, da jeg 1848 kom til byen og hvis afhandling i Antislesv. Fragm. jeg gav anledning til. Han var en ven af min kære Edv. Lehmann. *Ussing* drak et glas med mig. *David* gloede på mig. – *Ulr. Holstein*, min forrige skolekammerat og nøje forbundet med mig for 36 år siden – så jeg, men ved ikke, om han kendte mig, lige som jeg havde nød med at kende ham. Vi talte ikke sammen. *Madvig* som rigsrådsformand sad på kongens venstre side og syntes så lykkelig – ifølge sin forfængelighed – at han også siden var mere venlig mod *mig* end han plejer hvad dog ikke vil sige meget. *Kl. 7 1/4* var taflet forbi, og kort efter var jeg hjemme. *Madvig* udbragte kongens skål, og kongen rigsrådets.
- Mar. 8. Jeg ser, at kapt. Jact til Lundbæk er udnævnt til kammerherre. Cfr. d. 19. febr.
- Mar. 9. *Kl. 11* tilsagt til kongens taffel *kl. 5*. Ved taflet var af fremmede

egentl. kun en landssekretær Ohlsen fra Skåne og den norske hofmarskal, der så ofte kommer der. Af vore egne fandt jeg general Bülow, gen. Schepelern, Würtzen p. Rosenborg, grevindens læge prof. Bock Thomsen og nogle gardeofficerer (Holten, Zepelin, tror jeg, o. fl.). Jeg talte ikke meget med nogen uden konfr. Thomsen, som proponerede sig at vi skulle sidde sammen. – Mærkeligst er mig den verkappte schleswigholsteiner Irmingers blik på mig! –

- Mar. 21. Kl. 3 besøg af grosserer Puggaard, der inviterede mig til søndag middag kl. 5.
- Mar. 23. Bud hos mig at komme til kongen imorgen kl. 3. Hos Puggaard var *Clausen* og en stor del Hegere, fru konfr. Werlauff, søn, svigerdatter. Konfr. Larsen, konfr. Werlauff og fru Clausen havde undskyldt sig, da de dog var inviterede. Resten var yngre mennesker. Jeg fik først hjemlov kl. 10 – for at læse et korrekturark!
- Mar. 24. Jeg var så hos kongen idag kl. 3. Han sad og røg tobak og talte med kapt. Møller, søofficer og adjudant. Grevinden gik ind til ham, siden kom Berling lidt og gik igen. Vi snakkede næsten i to timer om alle slags, og så gik jeg hjem. – Jeg havde med forsæt ikke taget min uniform på, og blev vistnok derved fri for at spise til middag. Kongen syntes mig dog noget forstemt og så heller ikke vel ud. Rime­ligvis ærgrer han sig, da pr. Ferdinand atter, påvirket af holstenerne, gør bryderier! Han vil have general-kommandoen!
- Mar. 26. Der tales i byen om, at pr. Christian skal sendes til Paris for at lyk­ønske til den franske kronprins' fødsel, – eller dog om, at det tyske hofparti gerne ville det. Blixen skal være rejst dertil som – forløber. Dog ved jeg ikke, om det forholder sig så.
- Apr. 18. Inviteret til Clausens til tirsdag kl. 5.
- Apr. 19. Jeg gik – efter længe at have opsat det – idag kl. 1 for at hilse på min nye chef, Stemanns efterfølger som ordenskansler, grev *Wilh. Moltke*. Jeg talte omtrent en timestid med ham. *Idag skifter jeg tjene­stepige*. Den som jeg har haft siden oktbr. 1851 skal forlade mig for at giftes. Kl. 6 1/2 – 9 besøg af khrre *U.A. Holstein* fra Flensborg, som jeg ikke havde set siden vi skiltes ad i Roskilde skole 1820, altså for 36 år siden. Han begyndte med at sige *De* til mig, og jeg lod det blive derved. Men mange ungdomserindringer knytter sig til ham, – og jeg bevarer endnu flere minder om vort tidligere

forhold til hinanden, – blandt mine interessante fortids minder. Han fortalte mig, at han havde levet i Kbhvn. 1848-51. Betydningfuldt, at jeg dengang aldrig så ham eller hørte det mindste om ham.

- Apr. 20. I denne dags morgen, kl. 6 – døde min kære broder *Peter Wegener* på Svanholms Minde. (Jeg fik efterretningen d. 23. april kl. 3).
- Apr. 21. Jeg måtte til Frederiksborg: Kur og taffel i anledning af grevindens fødselsdag. Ministrene var også ved tafflet, og der var et batteri til kanonsalut. Kongen udbragte grevindens skål, og konseilspræsidenten udbragte kongens, hvori var indflettet ord til grevinden. Jeg bad mig fri for koncerten og soupen om aftenen og rejste umiddelbart efter tafflet kl. 7 1/2 hjem til Kbhvn., hvor jeg kom kl. 11 1/2. Udrejse og hjemrejse tog 4 timer (5 mil), deri indbefattet holdetiden.
- Apr. 22. Til middag og aften hos *Clausens*. 63 år gl. Om middagen var der ingen andre fremmede end hans svoger *Svane, Regensburg, Flor og jeg*. Et tilfælde af besvimelse overfaldt *Regensburg* før bordet: Han faldt om i mine arme, men kom straks igen til besindelse! og var her hele tiden meget vel, både middag og aften. Men –
- Apr. 23. Brev fra 1) broder Johan om Peters sygdom og fare, 2) bispinde Bingesbøll, 3) Septimius Jermin om *hans død* d. 20. d.m.! Ak, hvilken sorgens dag.
- Apr. 24. Jeg skrev i eftermiddag to breve, til bispinde Bingesbøll i Aalborg og til Marie på Svanholms Minde.
- Apr. 26. Jeg havde beredt mig på at rejse til Svanholms Minde, hvis Johan idag var kommen. Jeg havde indhentet tilladelse fra kongen og ministeriet og – jeg ventede ham. Han kom ikke, og ved at rejse alene ville jeg måske snarere komme til at gøre skade end gavn. Jeg er altså bleven hjemme. Kl. 4 gik dampskibet Newcastle, som jeg kunne have rejst med.
- Apr. 27. Idag brev fra Johan: *Han ligger syg af feber!* Idag håber han at kunne rejse straks efter pinse. Jeg vil igen idag skrive ham til. Ligeledes til Tregder og igen til Marie.
- Apr. 28. Kongen bad mig at skrive udkast til et brev til kronprinsen af Sverrig, *dels* i anledn. af at Berling rejser til Stockholm med et lille por-

træt af kongen som barn, hvilket nordmændene ønsker til deres monument på Eidsvold, hvilket bliver foræret kronprinsen af Sverrig med tilføjende, at nordmændene ønsker det, *dels* i anledn. af en indbydelse fra kronpr. til kongen at besøge sig i Norge. *NB* se bag i bogen! Idag begravnes min broder! Jordpåkastelsen sker i Skibsted. Men liget føres til Astrup til hans første kone!

- Apr. 29. Jeg afleverede imorges kl. 9 1/2 på Christiansborg et brev til kongen med det forlangte. Han var igår rejst til Frederiksborg. Men grevinden rejser, tror jeg, først idag middag.
- Apr. 30. Jeg fik imorges et brev fra kongen, der befalede mig at udsøge det portræt af hans barndom, der skulle til kronprinsen af Sverrig (og derfra til Norge). Jeg gik kl. 11 3/4 til From-Møller og udsøgte portrættet.
- Maj 1. Jeg skrev idag til kongen, afsendt kl. 3: 1) Jeg sendte et omskrevet udkast til brevet til kronprinsen, fordi jeg troede at have forbigået noget i det første, hvad dog kongen ikke havde bemærket 2) Jeg rådede kongen at forelægge de Ringstedske tegninger i mødet på mandag. Jeg skrev et brev til past. Bendtsen i Gudbjerg om min broders død. Clausens inviterede mig til sig iaften. Men jeg blev hjemme. I denne aften døde *min broder Peters enke*. Cfr. ad 20. april.
- Maj 2. Prof. Becker fortalte mig idag i arkivet, at Liebenberg var komplet i unåde (cfr. ad 28. april) og at både det ene og det andet parti behandlede ham negligéant! Det er naturligvis fra Beckers broder, Blücher.
- Maj 4. Besøg af grosserer Puggaard, der havde spist til middag her i nærheden – hos konfr. Werlauff. Puggaard fylder i septbr. det 68. år.
- Maj 5. Iaften kl. 7 – 9 1/2 *møde i det nordiske oldskrift-selskab på Christiansborg slot*. Kongen lod mig forelæse stykker af beretningen om gravningerne i Ringsted. – Levetzau tilsagde mig til taflet imorgen kl. 5. Werlauff er også tilsagt. Optaget til medlemmer blev efter kongens forslag ghrd. Scheel og adjudanten kapt. Møller i sætaten. Begge havde sorte kugler. Scheel 5, Møller 4. – Levetzau og Liebenberg erkyndigede sig meget nøje om, hvor mange sorte kugler, der var givet Scheel. Ha – ha! Cfr. ad 28. april bag i bogen.

1856

- Maj 6. Før taflet leverede kongen mig en opsats, skrevet af ham selv om »de såkaldte kæmpe-høje og deres udgravning«, sigende til mig: »Tag dette hjem med dig og læs det der!«. Ved bordet drak kongen et glas med mig, men iøvrigt talte vi ikke sammen. Heller ikke talte jeg med grevinden. Kl. 6 3/4 var jeg igen hjemme. Berling rejser på torsdag kl. 5 og bad mig om en opsats angående det historiske ved portrættet af kongen som barn, spillende fjerdebold. Jeg ved kun derom, hvad der står i Aalls erindringer.
- Maj 7. Jeg sendte Berling imorges udkast til en alloution idet han overleverer portrættet til kronprinsen af Sverrig. Hans hoved-ærinde er dog at levere Frederik VII.s portræt til k. Oscar, der vil oprette en portrætsamling af samtidige konger og fyrster på Drottningholm.
- Maj 8. Idag rejser Berling til Stockholm. Kl. 7 møde i danske selskab. *Genvalgt til forstander* for næste quinquennium – indtil foråret 1861 – om vi lever så længe.
- Maj 9. Til middag hos Clausens. Der var Ingemann og krd. Jørgensen til Søllestedgård og Søholm. Kort besøg af Henrichsen fra Odense. Rusland og Sverrig har idag formelig antaget Danmarks propositioner til sundtoldens ophævelse og tilbudt andre magter at tiltræde protokollen. (Se bag i denne kalender).
- Maj 10. I denne morgen får jeg budskabet om min sindssvage *svigerindes død på hospitalet i Aarhus* d. 1. maj, aften kl. 11, elleve dage efter sin mand, min kære broder. – Idag bliver hun begravet på Astrup kirke ved siden af min sl. broder. Besøg iaften kl. 7 1/2 af broder Johans småpiger Matthie og Hanne med deres tante frøken Plesner.
- Maj 14. I Berlingske Tidendes hovedavis for denne aften har jeg indført et avertissement om min broders og svigerindes død.
- Maj 16. Overrasket ved besøg af min broder Johan, som er kommen her for at tage til Jylland. Hans kone er med. Jeg skrev iaften et brev til *kongen* – angående det skrift, som han leverede mig d. 6. d.m. Det skulle afgå til Frederiksborg imorgen.
- Maj 18. Min broder og hans kone drak the hos mig i denne aften.
- Maj 20. Min broder med kone rejste i eftermiddag med dampskibet til Aal-

borg for at gå til sørgehuset på Svanholms Minde NB. 9. juni kom de tilbage til Halsted pstgd.

- Maj 22. Min broders to småpiger rejser i denne morgen tidlig med deres tante Auguste tilbage til Halsted. Cfr. ad 10. maj.
- Maj 24. Et brev fra min broder Johan, dat. Aalborg d. 23. maj, melder mig, at den økonomiske status efter vor afdøde broder er meget god. Han ejer egentlig sin gård Svanholms Minde aldeles gældfri. Thi vel står 7000 rd. prioriteret deri, men ganske den samme sum ejer min broder, stående hos konsul Sørensen i Hobro. Svanholms Minde anslås – skriver min broder – til en værdi af 40 til 50.000 rd., efter ejendommens nuværende pris! – Børnene af andet ægteskab vil i så fald få en liden formue, hvorimod der ikke bliver stort til Marie, der kun har 1000 som mødrene arv. Jeg gik til Clausens i aften for at takke for gentagne invitationer i den sidste sørgetid, som jeg afslog. Men Clausens hele familie var – på Tivoli! Mærkelig mand! – Han kan overkomme alt.
- Maj 25. Berling kom i denne formiddag til mig med hilsen fra kongen, at jeg skulle opsætte et konfidentielt brev til kong Oscar, med tak for det brev Berling havde bragt og med *antydning* af at kongen gerne ved Oscars mellemkomst ville udslette det uheldige indtryk Plessen havde skabt i Paris, hvilket også var bekendt i Sverrig. Han bragte mig en kopi af k. Oscars brev og sagde mig, at kongen i eftermiddag ventes til byen, hvor han dog ikke bliver mer end få dage, men kommer igen i slutningen af ugen. Besøg af min fætter Christian Wegener fra Haderslev.
- Maj 26. Jeg sendte imorges det forlangte udkast til brevet og adresserede det til Berling, da kongen endnu ikke var kommen, – så vidt jeg ved. Besøg af pastor Brasch fra Vemmetofte. Han kommer imorgen i arkivet.
- Maj 27. Berling besøgte mig længe i eftermiddag. Han talte atter om sine fortrolige samtaler med k. Oscar. Denne havde talt om sine forbindelser med vesten og frygt for Rusland. Han stolede dog på 1) en slagfærdig hær på 65000 md. og 2) på Englands flåder. Men han ville gerne vide sig sikret mod Danmark, også når Frederik VII ikke mere var til. Han håbede, at de skandinaviske sympatier skulle være ham en støtte og at disse skulle være stærkere end indvirkningerne fra Tyskland, der drog til russisk side.

- Maj 30. Tilsagt til kongens taffel imorgen kl. 4 en galla: Afskeds-diner for rigsrådsmedlemmerne. Besøg af Clausen, som jeg havde været hos igår uden at træffe ham hjemme. Jeg tror nok at kongen *idag*, måske endog igår, har skrevet og afsendt sit private brev til kong Oscar uden at tale derom til nogen, – vel end ikke til Scheel.
- Jun. 4. *Unsgaard* er idag udnævnt til indenrigsminister og har afløst *Simony*, der således igen blot er justitsminister.
- Jun. 5. Idag kl. 7 bringes mig til opbevaring i geh. arkivet en samling af dagbøger og andre optegnelser, gjorte af kongen. Kl. 8 tilsagt til kongens taffel imorgen kl. 5.
- Jun. 6. Tafflet var ikke stort, men elegant. Det synes givet i anledn. af kongens afrejse på en 3 ugers tid til Jægerspris. Grevinden rejser imorgen kl. 7 1/2 og kongen på søndag. Der er endnu røre i ministeriet. *Unsgaard* blev indenrigsminister. Men *Scheel* bagtaler *Hall* og *Andræ*, og vil navnlig af med den førstnævnte som *slesvigsk minister*. Han bilder dem ind, at en *dansk* kan ikke være minister i Slesvig!!!
- Jun. 7. Idag i arkivet sendte kongen bud efter mig som jeg var. Jeg gik derover kl. 12 i min simple frakke. Han gav mig til arkivet et ms. *Historia Nobilitatis Danicæ* af *Andreas Kellinghusen*, der var ham – ved *Worsaae* – foræret fra *Island* (1846). Det er det, som jeg benyttede i udg. af min *Anders Wedel* s. 186 not. Han spurgte om nogle arkivalier til *Caroline Mathildes* historie, købte i *Mecklenborg*.
- Jun. 9. Idag kom min broder hjem til sin præstegård med sin kone efter mer end tre ugers fraværelse. Cfr. ad 16. og 20. maj. Han gik tilsøs fra *Kbhvn.* til *Aalborg* – men rejste derfra hjem landværts langs *Jyllands østkyst* til *Kolding*, over *Fyen*, *Langeland* til *Laaland*.
- Jun. 10. *Berling* kom til mig kl. 10 1/2 i aften og bad mig at koncipere for sig et brev til kronpr. af *Sverrig* (i *Christiania*), der havde skrevet ham til for at få at vide, om kongen ville besøge ham mellem 1. og 8. juli.
- Jun. 11. *Berling* hentede koncepten hos mig i denne morgen kl. 8 1/2.
- Jun. 19. Kongen er idag kommen til byen, – vel nærmest for at lægge grundstenen til den nye *St. Johannes kirke* på *Nørrebro!* Vore stu-

denter og de norske kom i eftermiddag kl. 8 1/2 tilbage fra Upsalaturen. En del var nok indkvarterede på Ehlers kollegium, hvorfra jeg i aften eller inat kunne høre sang og hurraråb.

- Jun. 20. De norske studenter skulle idag kl. 8-1 forevises det oldnord. og etnogr. museum, Frue kirke og universitetet, Thorvaldsens museum, det kgl. billedgalleri. Kl. 1 køres fra Christiansborg til *Eremitagen*, hvor kongen beværter dem. Derfra tilbage til Tivoli. Det er mærkelige taler, som k. Oscar har holdt til studenterne, da han beværtede dem på Drottningholm. Klarere har den skandinaviske ide aldrig været udtalt – tilmed af en konge! –
- Jun. 21. Jeg blev idag i geh.arkivet ved en kgl. løber tilsagt at komme til Jægerspris på tirsdag eftermiddag kl. 8 og blive der til på torsdag. De fremmede studenter, mest hjemvendende nordmænd, er aldeles henrykte over festen på Eremitagen. De *sad* alle tilbords (medens de på Drottningholm måtte stå og spise) og Vor Herre begunstigede den dristige ide, at dække bord under åben himmel, ved det skønneste vejr. Luften var rolig og mild og blå, og den stærke aftensols stråler kastede et magisk lys over det hele. Beværtningen var fortræffelig: *ægte skildpadde* til over 300 mskr!! og 6 slags ypperlig vin!! Således fortælles. Kongens ankomst, raske holdning etc. indtog i høj grad for ham.
- Jun. 23. *Clausen* kom og inviterede mig til sig imorgen, da biskop Aagaard skulle spise hos ham. Desværre kunne jeg det ikke, da jeg imorgen kl. 12 drager afsted til Jægerspris.
- Jun. 24. Besøget hos kongen på Jægerspris: Afgik med jernbanetoget kl. 12 1/2 middag til Roskilde og kørte derfra op af fjordens østside til Frederikssund, satte over færgen og kom omtr. kl. 7 til Jægerspris. Kl. 8 var the hos kongen, og kl. 10 gik selskabet hver til sit. Selskabet bestod af min. Bang, min. Hall, adm. Mourier, konfr. Thomsen, den nordam. min. Bedinger, den svenske chargé d'affaire baron Wetterstedt og jeg. Scheel var der naturligtvis – som hjemme! Jeg havde taget vogn etc. fælles med Thomsen.
- Jun. 25. Om morgenen spadseretur med gr. D. Om formiddagen kørte vi om på gårdens enemærker og skove. Vi kom hjem til middag kl. 4 og kørte atter ud efter taflet og kom hjem kl. 10 1/2, hvorpå kongen tog afsked med os alle. Men da jeg var kommen på mit værelse, sendte kongen Løitved til mig og lod mig sige, at han næste dag

ville tale med mig og vise Thomsen nogle udgravninger. Kl. 12 gik jeg til sengs, efter at have oversat et svensk brev fra k. Oscar, som Wetterstedt havde bragt kongen.

- Jun. 26. Kl. 7 1/2 kørte kongen ud med Thomsen. Jeg benyttede tiden til at se mig om. Siden leverede jeg grevinden oversættelsen af det svenske brev. Kongen kom hjem kl. 10, hvorpå jeg gik til ham, men blev straks afbrudt ved Scheels ankomst. Da jeg kom i forgemakket tilbage, var prins Christian arriveret for at bede kongen om han måtte gøre en rejse til de europ. hoffer. Det vil nok kun betingelsesvis blive tilladt. Thomsen og jeg rejste kl. 12. Jeg kom tilbage fra Jægerspris i aften kl. 11.
- Jun. 28. *Baron Wetterstedt* har i formiddags villet gøre mig en visit og efterlod et visitkort.
- Jun. 30. Idag har kongen underskrevet min ven Larsens udnævnelse til *justitiarius i højesteret*, hvorom der længe ved intriger af reaktionen og det slette aristokrati har været kæmpet – inden sejr kunne vindes! –
- Juli 2. Kongen er kommen til byen i eftermiddag. Jeg spiste til middag hos Clausens, og tog afsked med ham og familie, der på lørdag rejser til Tyskland (Dresden, Prag) for at tage mod Johannes Clausen, der ved midten af næste måned skulle komme tilbage fra sin udenlandsrejse. Clausens går over Fyen (Dalby pstegd.) og Slesvig til Tyskland.
- Juli 3. Kongen tog kl. 9 på skydebanen, og lod mig til samme tid bede om at concipere en gratulations-skrivelse til kong Oscar til imorgen, da det er hans fødselsdag. Jeg afleverede koncepten kl. 2. NB. Se bag i bogen! Jeg var imorges kl. 9 hos Larsen for at ønske ham til lykke.
- Juli 4. Besøg af grosserer Puggaard, der indbød mig til middag på søndag – på sin landejendom Skovgaarden ved Ordrup. Larsen skal der også.
- Juli 5. Imorges gik jeg til *Larsen*, om han ville køre med mig. Huset var i forstyrrelse. Hans yngste lille dreng (to år) var falden ud af vinduet – man vidste endnu ikke, hvordan det ville gå. Han bad mig undskylde sig hos Puggaard. Kl. 9 1/2 aften. Det lader til, at Larsens lille dreng dog måske vil gennemgå ulykken.

- Juli 6. Kl. 2 1/2 kørte jeg med omnibus til Ordrup og gik derfra til Skovgaarden omtrent 20 minutters vej. Af fremmede var der: Sonne, Marstrand med kone, arkitekt Thilemann og prof. Fenger med kone, samt fru Svane og hendes musikalske søn. Kørte hjem fra Ordrup kl. 9 med omnibus. Vejen fra København til Ordrup pr. omnibus går langs Strandvejen, gennem Charlottenlund og varer lidt over 1 time. Kl. 10 1/4 var jeg i mit hjem. Det var første gang, jeg så det af København så stærkt besøgte Ordrup – mellem Charlottenlund og Dyrehaven.
- Juli 7. Jeg bragte Larsen en hilsen fra Puggaard. Det synes at ville blive godt med hans lille dreng.
- Juli 14. *Gotlieb Bindsbøll* er død imorges!!! Jeg ser det i aften i Berl. Tid. Det må have været pludseligt. Jeg mødte ham sidste gang for et par uger siden i Lille Helliggeiststræde og han beklagede sig over ikke at være ganske vel. Det stod ham altid for brystet. Men om døden var der vist ingen tanke. Han blev da ikke gammel og vil efterlade et stort savn blandt sine kunstbrødre. – Jeg må se at kunne følge denne ungdomsven til jorden, om muligt.
- Juli 17. Besøg af cand. theol. Wilh. Hansen, der gerne vil være diaconus i Grumtoft efter sin broder Jacob Hansen, der endelig blev præst i Gelting. Se bag i bogen.
- Juli 18. Idag er altså min sl. broders gård *Svanholms Minde* til auktion! Cfr. 16. sept, 3. oktbr. Af Fædrelandet no. 169 s. 702 ser jeg, at min nices forlovede, forvalter Olsen, blev højstbydende med 36.500 rd. Kl. 6 bragtes mig et brev fra Jægerspris, hvorved kongen beder mig om at opsætte et *brev til kongen af Sverrig* i anledning af hans gesandt i Berlin, general Mansbachs usømmelige udladelser og adfærd. Brevet var gået op !! –
- Juli 19. Kl. 12 var jeg i Frederiksberg kirke ved Bindsbølls begravelse. Broderen fra Aalborg var kommen hertil. Under den voldsomste skylregn sattes kisten i jorden. Kl. 3 1/2 bragte Berling mig fra kongen en egenhændig opsats af denne angående hans udgravninger af en gravhøj ved Jægerspris i denne måned. I arkivet kom Will. Oehlenschläger og bad mig om nogen motivering for det forslag, som han og broderen vil gøre på boghandler-mødet. Jeg skrev i eftermiddag koncepter til det brev, som kongen havde forlangt og tillige en taksigelse for det, som Berling havde bragt mig,

og gjorde det ganske færdigt. Men – jeg kom for silde med det til afgang eller – jeg tror at der ikke afgår idag nogen post til Jægerspris, men derimod imorgen til *Frederiksborg*, hvor kongen i nogle dage agter at opholde sig. Mit brev kan så afleveres imorgen. *Se bag i bogen d. 4. august!*

- Juli 20. Skuespillerinde fru Niensens død.
- Juli 22. Berling. Tid. i denne morgen bringer en efterretning om et dødsfald, der vil blive meget beklaget, nemlig *skuespillerinde fru Niensens*. Hun døde iforgårs på Fredensborg. Hendes mand, der havde fulgt med naturforskerne til Norge, kom just i det samme tilbage.
- Juli 24. Skruedampkorvetten *Heimdal* løb af stabelen kl. 12. Den er ganske af størrelse og form som Thor, der også er en skruedampkorvet med 12 30 punds kanoner og med 260 hestes kraft. Jeg sendte idag min lille brodersøns tøj, som jeg havde fået hertil fra Aalborg (Svanholms Minde), til afgang med dampskibet *Zampa*, der imorgen tidlig afgår herfra, til mad. Laub i Nykøbing på Falster.
- Juli 27. Jeg var idag hos Wanschers – Hannes fødselsdag, 42 år – kørte derud kl. 2 1/2 og kom hjem kl. 10 1/4.
- Juli 29. Besøg af dr. Povelsen, rektor i Slesvig.
- Aug. 1. I arkivet bragtes mig – blot i omslag – en egenhændig opsats af kongen om hans udgravninger i Færgelunden ved Jægerspris d. 27. og 28. juli. Da jeg gik hjem, hørte jeg i slotsporten, at grevinden havde ladet det aflevere. – Hjemme kom straks efter en løber og tilsagde mig til det store taffel på Frederiksborg på mandag kl. 4 i anledn. af *prins Oscars ankomst*. Iaften skrev jeg et brev til kongen om hans beretning om udgravningen i Færgelunden. Det afgår til Frederiksborg imorgen.
- Aug. 2. Berl. Tid. for iaften (no. 178) angiver nationalbankens overskud for året 1. Aug. 55 – 31. juli 56 – til 94.000, som udgør 8 3/4 pr. aktie foruden et overskud til reservefonden. Antallet af aktierne i banken er nemlig omkr. 184.000 (el. 134.200), hver på 100 rdlr. Besøg af prof. Henrichsen, rektor i Odense. Jeg er inviteret til *Puggaard* til imorgen, men vil undskylde mig, da det ellers bliver mig for stærkt om mandagen at tage til Frederiksborg.

- Aug. 4. Kl. 9 1/2 kørte jeg til Frederiksborg og kom dertil kl. 2 og tog ind på gæstgivergården (Abel). Kl. 4 gik jeg til slottet, hvor Scheel sagde mig, at værelse til mig havde været anvist (det var mig ikke sagt) og at kongen ønskede, at jeg skulle opsætte et brev til k. Oscar med stor ros over *prinsen*. Denne var allerede i salen og talte med folk. Kongen kom snart med grevinden, gav prinsen hende til borddame, hvorpå pr. Ferdinand tog frøken Dreyer. Ved bordet i riddersalen nikkede kongen til mig, og da vi stod fra bords sagde han at han havde en kommission til mig. Kl. 7 1/4 gik jeg op til Berling og skrev brevet. Kl. 7 1/2 kørte vi alle til Fredensborg (fyrværkeri etc.) og derfra hver til sit kl. 11 1/4 (kongen og prins Oscar til Frederiksborg). *Se bag i bogen!*
- Aug. 5. I dagbrækningen kl. omtr. 4 kom jeg hjem, sov et par timer, gik i arkivet mellem 9 – 10. Jeg skrev en bedre udarbejdelse af mit brev til kong *Oscar* og sendte det kl. 3 til Frederiksborg. Berling kom til mig kl. 3 1/2. Besøg igen af Pal.Müller – der ville have arkivets registre og tegnelser til Nykøbing til sig. Jeg lovede ham brev om trent d. 12. d.m.
- Aug. 6. I eftermiddag havde jeg besøg af *baron Delong*, dansk generalkonsul i Paris. Han er ivrig ven af grevinden og fjende af minister Moltke i Paris. Han fortalte en del om sine kampe med denne og overhovedet om sine fortjenester af fædrelandet – i Paris.
- Aug. 8. Imorges kl. henved 9 kom min lille brodersøn *Hans Christian* fra Svanholms Minde med dampskibet *Valdemar* fra Aalborg hertil. Jeg modtog ham ved Kvæsthusgadens bolværk, og han skal være hos mig indtil jeg på tirsdag sender ham over Langeland (Plesners) til Laaland. Om eftermiddagen gik Plesner med ham i Tivoli og kom først kl. 10 1/2 hjem derfra, hvorpå han fik aftensmad og gik iseng.
- Aug. 9. I formiddags lod jeg *budet i geheimarkivet* gå lidt om med min lille brodersøn (vagtparade, Kongens Have, Rundetaarn etc.) og efter at vi havde spist til middag kørte jeg ud til Wanschers for at forestille ham for familien. Der ønskede de at beholde ham til mandag morgen og han selv havde lyst dertil, hvorfor jeg også lod ham blive der og tog ene tilbage kl. 9, var hjemme kl. 9 3/4.
- Aug. 11. Kl. 10 omtr. kom min lille brodersøn tilbage fra Wanschers, men havde der glemt sit ur, som jeg måtte lade hente. Han gik omkring

om formiddagen med Madsen, og om eftermiddagen med mig. Berling fortalte mig om afskeden med prins Oscar på Kronborg d. 7. august, hvorhen kongen og grevinden havde ledsaget ham. Se *bag i bogen ad 11. august.*

- Aug. 12. Kl. 6 1/4 kørte jeg med min lille brodersøn til jernbanegården, tog billet for ham til Korsør, hvorfra Plesner, med hvem han rejser, sørger for ham til Humble præstegd., hvor min broder skal modtage ham og d. 23. august bringe ham til Nykøbing, hvor han skal være i huset hos mad. Laub og gå i latinskolen. Drengen har ganske vist både evner og karakter: Den almægtige og gode Gud våge over ham!! Jeg gjorde Delong en kontra-visit, da jeg gik i arkivet.
- Aug. 13. Besøg af Larsen i eftermiddag. Han har nu allerede længe tiltrådt sit justitiariat.
- Aug. 14. Jeg sendte idag resten af min lille brodersøns tøj til mad. Laub i Nykøbing med dampskibet Zampa, der afgår imorgen tidlig.
- Aug. 16. Besøg af den gl. mad. Olsen fra Odense. Hun henter hvert år på denne tid et pr. skilling hos mig.
- Aug. 18. Besøg af gamle prof. Schröder fra Upsala.
- Aug. 19. *Berling* kom til mig imorges og bad mig at koncipere for sig et brev til kronprinsen af Sverrig, 1) dels for at høre dennes mening om, hvorvidt man af de danske loger skulle danne en særlig 7. eller 8. provins til mureriets fremme, 2) dels for at lade ham vide, at kongen muligen i begyndelsen af septbr. rejser til Ellaholm (i Bleking), og derfor ikke sikkert vil træffes her før i den anden halvdel af septbr. eller første halvdel af oktbr., hvis kronprinsen ville besøge ham – hvilket man efter Løvenskjolds breve til Scheel og khrre Bülow havde formodning om. – Jeg sendte Berling koncepten iaften kl. 7. (Dette brev blev ikke brugt).
- Aug. 21. Besøg af *prof. Clausen* iaften kl. 8 1/2 – 9 1/2. Han var igår kommen hjem fra sin ferierejse i Tyskland.
- Aug. 23. Mine tanker er, hvor jeg aldrig har været uden en gang nogle få minutter på en gennemrejse – *i Nykøbing på Falster*. Idag skal min lille så tidlig faderløse og moderløse brodersøn optages i *Nykøbing skole!* Gud bevare ham – mellem alle de fremmede og i alle de nye for-

hold, hvori han nu skal indtræde. For ham begynder nu en ny livsperiode. Den 12. næste måned fylder han sit 10. år.

- Aug. 25. Jeg løb kl. 9 ned til Clausens for at hilse på familien efter hjemkomsten. Cfr. 21. august.
- Aug. 27. Khrre Berling kom til mig imorges i arkivet med hilsen fra kongen at jeg skulle opsætte et brev til prins Oscar, i anledn. af et fra ham til kongen. Jeg har skrevet det iaften og sender det imorgen til Berling, som bringer kongen det.
- Sep. 3. Besøg imorges af *pastor Bendtsen* fra Gudbjerg. (Cfr. d. 9. oktbr. 1855).
- Sep. 7. Modtaget brev fra gr. Jul. Friis – at han d. 5. septbr. havde fået sig en søn. *Kongen* rejser i eftermiddag til Bornholm. Jeg var idag til middag hos Puggaard på Skovgaarden ved Ordrup og kom hjem kl. 10 1/2. Der var bl.a. Clausen, Svanes, prof. Marstrand, Bissen, Sonne, Grimur Thomsen o.fl.
- Sep. 10. Kongen er idag kommen tilbage fra Bornholm, men gik lige til Skodsborg.
- Sep. 11. Iaften var jeg hos medaillør Krohn, hvor hans broder, min gamle sidekammerat i Nyborg skole Ludolf Krohn, nu præst i Jylland, er i besøg.
- Sep. 12. Dr. Grönblad, docent ved univers. i Helsingfors, var hos mig iaften og drak the hos mig.
- Sep. 16. Kronprinsen af Sverrig, som igår blev ventet hele dagen, kom først idag kl. henad 11 til Christiansborg slot, hvor han steg af og hvor kongen var. – Allerede kl. 12 kom løberen til mig i arkivet og til-sagde mig til taflet imorgen kl. 4 en galla. Idag er min sl. broders gård til anden auktion.
- Sep. 17. Imorges sendtes mig fra hoffet en billet til komedien i det kgl. teater i aften, en – parket-billet. Kl. 4 taffel hos kongen. Det var forbi omtrent kl. 6, men derpå kaffe, så at jeg tog lige fra Christiansborg til teatret. Derfra kom jeg hjem kl. 10 1/4 – dygtig gennemvåd af sved, thi der var en utålelig varme i teatret (se Dagbladet for d. 17.). Oberst khrre Fensmark lod mig vide, at kronprinsen af Sver-

rig gav audiens imorgen kl. 9, og jeg vil vel ikke kunne undgå at præsentere mig, som havde været dekoreret.

- Sep. 18. Kl. 9 – 10 var jeg hos kronprinsen. Der var just ikke mange: (...?) Danneskjold, Sponneck, Thomsen, de naturforskere, som havde været i Christiania og nogle enkelte andre. Jeg talte kun nogle få minutter med prinsen og samtalen var uden ringeste betydning. Men hvad der meget frapperede mig var, at *Ploug*, som han havde ladet komme til sig, var meget længe hos ham. Jeg er temmelig vis på, at der har været talt om skandinavismen, og – jeg tænker næsten at prinsen har bedt *Ploug* at moderere sig lidt (!!!)*. Det har man måske endog fået prinsen til. *Cfr. bag i bogen*. PS.* Nej! Prinsen havde bedt *Ploug* at komme til sig, og han sagde til ham, at han havde set, at han i de liberale blade og navnlig i Fædrelandet var bleven omtalt som decideret *aristokrat*. Dette ville han modsige, og forsikre, at *han aldeles ikke var aristokratisk sindet!!!* Mærkeligt. Jeg tror at have det fra en god kilde.
- Sep. 24. Igår formiddags ankom prins Napoleon hertil på Reine Hortense. Om eftermiddagen kom han iland. Idag beså han forskellige mærkværdigheder. Kongen, der havde været lidt forkølet, kom hertil kl. 1, og kl. 2 – 3 blev en stor mængde tilsagt til taffel i riddersalen Kl. 4. Jeg deriblandt. Kongen kom dog først kl. 4 3/4 med prinsen og grevinden samt prins Christian (pr. Ferdinand er i Holsten). Vi gik så til bords. Mange videnskabsmænd var tilsagt. Iaften er kongen med prinsen i teatret. *Se bag i bogen!*
- Sep. 28. Der tales i denne tid ikke om andet end minister-krisen. Bladene er også fulde deraf og indeholder alt, hvad man ved derom. *Se dog bag i bogen*.
- Sep. 30. Jeg havde iaften kl. 6 besøg af en *jfr. Graversen*, der tjener hos min sl. broder p. Svanholms Minde. Hun havde bragt min lille broderdatter *Lise* fra Jylland til Halsted og kom idag igen fra Halsted hertil, for imorgen at vende tilbage til Svanholms Minde. Nu er da hele familien samlet i Halsted pstgd.
- Okt. 3. *Svanholms Minde* til 3. auktion. Atter blev min sl. broders tilkommende svigersøn højstbydende med 36.500 rd. Så bliver da gården i familiens spindeside – om Gud vil!
- Okt. 4. Jeg fik imorges min udgave af Knudsens *Diplomatarium Christier-*

ni I fra bogbinderen, og sendte straks eksemplarer til kongen, pr. Christian, landgreven, enkedronningen og ministrene. Jeg skrev til *pr. Ferdinands* hofchef og bad om at måtte levere prinsen bogen imorgen. Om aftenen fik jeg bud, at prinsen ville modtage mig næste morgen kl. 10 1/2. Imorges fik jeg tilsigelse til kongens taffel til mandag kl. 5.

- Okt. 5. Kl. 10 1/2 var jeg så med bogen hos *arveprinsen*. Han var meget høflig, men sagde iøvrigt ingenting, og audiensen varede næppe 5 minutter. – Da jeg gik, kom *André NB* under ministerkrisen. Jeg gjorde et besøg hos Wanschers, der kom ind fra landet i fredags. Da jeg kom hjem, besøgte min ven *Larsen* mig og var længe hos mig. Derpå kom Wanscher med sine drenge, og ville at jeg skulle spise hos ham til middag, da *Bindeshøll* var kommen. Men det afslog jeg.
- Okt. 6. *Kongens fødselsdag*. Gratulations-kur kl. 12 – 1. Derfra gik jeg ned i privatværelserne, hvor grevinden var, traf kongen der og talte to ord med ham. Kl. 5 middagstaffel. Jeg havde mine gamle venner hos mig: Clausen, Larsen og Bruun. Dertil kom idag oberstl. Wilster. Werlauff blev jeg skilt fra. Ellers talte jeg med en del folk og fik fra flere sider tak for det igår udsendte diplomatarium, navnlig for min fortale, som især *André* fandt meget heldig.
- Okt. 7. *Minister-krisis*. Tillisch har uden tvivl situationen i sin hånd: Tillisch, Bardenfleth, Bluhme! Igår talte kongen længe med ham, og alvorligt.
- Okt. 10. Minister-krisen vedvarer – i al stilhed. Man hører næsten intet dertil.
- Okt. 13. Berling. Tid. har en efterretn. om *minister-krisen*, ifølge hvilken *Tillisch* havde afslået samtlige forskellige tilbud. Denne efterretn. har udvortes præg af at være en officiel meddelelse. Om den dog er ganske pålidelig, er vel tvivlsomt.
- Okt. 14. *André* skal have været kaldt til kongen, men uden resultat, – igår tror jeg. Jeg hører idag det rygte, at amtmand Davids dog skal gå af, hvilket ministeriet længe har villet, men grevinden modsat sig og ved Jonas ladet ham love sin bistand. Måske nu man er i knibe og mere eftergivende.

- Okt. 15. Efter at heller ikke *Andræ* kunne komme overens med kongen (Scheel), har nu Scheel selv påtaget sig at danne et ministerium. *Andræ* havde en mærkelig samtale med kongen. Se bag i. Jeg havde igår aftes besøg af md. Anna Gjellerup, født Schwabe, hvis fader (stiffader) Beck og virkelige moder begge døde på Mullerup og ligger på Gudbjerg kirkegård. Hun var nogle år yngre end jeg, blev konfirmeret af min fader, siden gift med Gjellerup og ejede Knardrup mølle ved Jonstrup. Den er nu solgt og familien lever her (p. Blegdamsvejen) af en liden formue.
- Okt. 16. Jeg modtog idag det første brev fra min lille brodersøn i Nykøbing skole. Han blev efter første måned duks i sin klasse. – Jeg skal på søndag skrive ham til.
- Okt. 17. Besøg i arkivet kl. 2 af Liebenberg. Han fortæller at minister-krisen er endt. *Andræ* er premierminister og konseilspræsident. Besøg iaften af Clausen, der vil vide, at Scheel kun beholder udenrigsministeriet til domæne-sagen er afgjort. Jeg besluttede iaften at købe gården no. 27 B 2 p. Vesterbro og skrev straks til Wanscher for at få beslutningen udført. Den skal koste 23.000 rigsdaler foruden bankheftelse og omkostninger, altså omtr. 24.000 rd. – Jeg havde næsten et helt år søgt alle vegne en for mit bibliotek passende lejlighed, hvor jeg kunne leve og dø. Den gamle kommissionær Cordtzen fandt dette sted. Jeg har beset det og tømmerm. Blom synet det.
- Okt. 18. *Minister-krisen endt* idag: Bang går af. *Andræ* finansminister bliver *tillige* konseilspræsident. *Unsgaard* afgår som Danmarks indenrigsminister og bliver minister for monarkiets fælles indre anliggender. *Krieger* bliver indenrigsminister for kongeriget. Krigsmin. ad interim *Lundby* bliver krigsminister. Således i Dep. Tid. denne aften! Wanscher har imorges talt med gårdens ejer, overlærer Petersen ved Metropolitanskolen. Han er villig. Nu skal prokurator Nyholm i forbindelse med Wanscher afgøre sagen for mig. – Gud give sin velsignelse til dette skridt! – (Cfr. ad 25. oktbr. infra).
- Okt. 19. Allerede i ministeriets første møde forefaldt heftige scener især mellem *Andræ* og Scheel. Den sidste brugte de sædvanlige manerer: rejste sig, slog sin stol mod gulvet, kastede med blyanten på bordet osv. Ved taflet var alle ministrene. Dog var der ellers ikke stort taffel. Scheel havde naturligvis forud fortalt kongen spektaklen, og kongen spurgte *Krieger* (den nye minister) hvordan det

egentlig hang sammen dermed! – Gud ved, hvor længe det holder sammen.

- Okt. 20. »Fædrelandet« for idag bringer *Liebenbergs afsked som kabinetssekretær*, og gør derved bemærkninger, som vel indeholder en del sandhed. – Men jeg er vis på, at det dog egentlig er Scheel og grevinden og Berling, som vil af med ham, og at det således har været dem kært, at stødet er udgået fra de andre ministre. Det er vel anlagt af Scheel. Cfr. ad 28. april og 3. juni bag i bogen! Cfr. ligel. 2. novbr. Jeg har idag leveret Wanscher til mit gårdkøb:

\$ 600 i eng. 3% oblig.	at sælge =	4498 – 16 s.
Rbd. 3000 i kgl. 4% oblig.		2990 – 80
Rbd. 400 i rede penge		7489 –
Mægler kurtag. 1%		7 – 47
		<hr/>
	Altså erholdt jeg	7481 – 49
	Dertil de kontante	400 –
		<hr/>
	Altså leveret Wanscher	7881 – 49

- Okt. 22. Det er vist alvor, at prins Christian skal ind i statsrådet. Idag kom en vis krd. Hansen til mig i geheimearkivet og bad mig fra Andræ af at sige sig, hvilken allocation og titulatur kongen officielt brugte i breve til prinser af kongehuset. Jeg skrev det på et stykke papir.
- Okt. 23. Ja! Idag er *pr. Christian* ved et gennem konseilspræsidiets udfærdiget allerhøjeste reskript kaldet ifølge forfatningsloven af 2. oktbr. 1855 § 14 til at tage sæde i det gehejme statsråd. (Se Depart. Tid. no. 66 af 1. novbr.). Besøg iaften af oberstl. Wilster. Siden kom Becker og bad om en jagtrejse tilladelse til Gram med grev Schack.
- Okt. 24. *Liebenberg* besøgte mig iaften, under påskud af at bringe mig en afhandling om fyrstelige huslove, som jeg en gang efter hans ønske havde opsat for ham, men i grunden for at fortælle mig sin sag på sin vis. I hovedsagen fortalte han sandhed, og hvad jeg ovenfor ad 20. oktbr. har bemærket, men dog lidt forskønnet. Han sagde: Scheel har »indbildt« Andræ og Hall, at jeg havde gjort, hvad han gjorde, nemlig modarbejde dem privatim hos kongen, og han vidste, at og hvorfor grevinden og Berling var mig fjendske. (NB Berlings general-intendantur). Det er sandt. Men også sandt, at L. arbejdede for reaktionen!

- Okt. 25. *Mit gårdkøb endelig sluttet.* I denne eftermiddag kl.5 kom overlærer Petersen, landsoverretspr. Nyholm og Wanscher til mig. Jeg udbetalte Petersen 7000 rd. på købesummen (23000), og 159 rd. for bankheftelsen, og modtog skødet. Jeg underskrev en obligation med 2. prioritets panteret på 6000 rd. og modtog alle papirerne. Jeg skal endnu udstede en obligation til Petri kirke og kloster på 10.000 med 1. prioritets panteret. Derpå skal skødet og disse to obligationer *tinglases*, hvilket alt også Nyholm besørger. Quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit!
- Okt. 26. Besøg af gamle *etatsr. Bloch*, der allerede havde erfaret mit gårdkøb, da hans kones kusine fru Baagøe bor i min gård og han selv lige umiddelbart ved siden af. Besøg af *konfr. Larsen*. Det er bedre med hans helbred, men desværre dog ikke godt. Cfr. ad 16. novbr. Om eftermiddagen kom prof. Sommer – jeg tænker fra et middagsselskab. Han advarede mig meget imod at – lade mig gøre til kabinetssekretær hos kongen! –
- Okt. 29. Berl.Tid. iaften indeholder første artikel af en biografi over Dankwart, der åbenbart hidrører fra et medlem eller en ven af ancien regime. Jeg har også kendt *Dankwart*. Han var en brav mand, men langt fra nogen kundskabsrig statsmand. Han var en loyal mand, men langt fra af nogen varm følelse for Danmark i national henseende. Hans sympatier var tyske. Hos Schimmelmänn kunne han lære humanitet, men ingenlunde vinde praktisk duelighed, kraft, eller indsigt i den historiske politik. – Jeg skulle gætte på *Molbech* som forfatter af biografien. Se nedenfor ad 31. oktbr. og ad 10. decbr.
- Okt. 30. Efter hvad jeg mærker, er det dog muligt, at kongen føjer sig efter det ønske af ministeriets pluralitet, at arveprinsen igen skulle have sin kommando tilbage. Denne pluralitet synes nemlig især at bestrebe sig for at tilvejebringe i det mindste en ydre udsoning i kongehuset.
- Okt. 31. Efter mangfoldige udgifter i anledn. af mit gårdkøb havde jeg iaften den første indtægt, idet kældermanen, der betaler forud, bragte mig lejen for oktbr. 1856 til april 1857, nemlig 145 rd. Berl.Tid. for iaften viser, at jeg gættede rigtigt forfatteren af artiklen om *Dankwart*. Man vil imorgen i geh.arkivet gratulere mig til min divinationsevne. Thi jeg meddelte dem der min stærke formodning.

- Nov. 1. Besøg af prof. Martin Hammerich kl. 9 – 10 1/2 aften. Han er interessant. Han ville også bl. andet have bidrag til »Nordisk universitets tidsskrift«, – hvad jeg dog ikke lovede ham.
- Nov. 2. Besøg af *Clausen*. Han fortalte: Efter at ministeriet var blevet rekonstitueret d. 18. oktbr. og ministrene samledes for at spise hos kongen, gik Liebenberg yderst venlig hen til Andræ og ytrede sin glæde derover. Men Andræ svarede på sin tørre måde, at det gjorde ham ondt, at han måtte forstyrre glæden, da Liebenberg vist kunne begribe, at ministeriet ikke kunne lade ham blive på en plads, hvorpå han havde lagt ministeriet så mange hindringer iverjen! Cfr. ad 20. oktbr. Liebenberg fortæller selv, at han aldeles intet ventede, da Andræ forkyndte ham officielt hans afsked. Dette er altså vel næppe sandt! Det er desværre atter slet med *Larsen*, sagde Clausen.
- Nov. 6. Det er ikke godt med *Larsen*. Han kan ikke tage mod nogen, der vil se til ham. Et brev fra Nyborg melder mig, at – *den gamle degn Hess i Gudbjerg nylig er død*. Atter en af mine barndomserindringer – gået bort. Han kom til Gudbjerg som degnen Faaborgs eftermand, da jeg var barn, vel omtrent 6-8 år gammel, og jeg har haft meget med ham at bestille.
- Nov. 8. Iaften kl. 7 1/4 bringes mig en telegraf-depesche, leveret i Frederiksborg samme eftermiddag kl. 6 1/2 lydende således: »Til Vor gehejmearkivar Wegener. København. Jeg ønsker at se dig her imorgen kl. 1 eft. d.9. novbr. for at overgive dig nogle papirer til opbevaring. Velvilligst Frederik R«.
- Nov. 9. Jeg tog til Frederiksborg med diligencen om morgenen kl.9, kom dertil kl. 12, var kl. 1 hos kongen, der viste mig en stor del papirer fundne på Amalienborg og henhørende til Frederik VI.s kabinetsarkivalier. Det var en hel kuffert fuld. – Jeg fik det hele op på mit værelse (4. etage no. 18) og gennemløb en stor del deraf indtil tafler kl. 5. Ved dette var pr. Ferdinand, som har fået sin generalkommando. Grevinden syg, var ikke ved tafler. Efter tafler arbejdede jeg igen på papirerne til kl. 8, da kongen lod mig hente. Jeg drak the med ham og grevinden kl. 9 1/2.
- Nov. 10. Imorges kl. 8 3/4 kørte en kgl. vogn mig tilbage med den hele kuffert papirer, som jeg har begæret et par måneder til at gennemgå og give rapport om. Jeg kom hjem kl. omtr. 1. – Jeg så ikke *Berling*

på Frederiksborg, han skal være i Sverrig på godskøb. Mærkeligt nok – *Scheel* var ikke på Frederiksborg igår! Han skal være noget forknyt for noterne fra Østrig og Preussen, og Trap sagde, at han klagede meget over sit nedbrudte helbred!! – Tænker han på en retræte i tide ?

- Nov. 11. Jeg afsendte idag med skipper Ørsted til Nakskov (til købm. Haus) noget tøj, der var mig sendt fra Svanholms Minde til min broder på Laaland eller til min afdøde broders børn. Fragten betalte jeg med 2 rd. og nedbringelsen til skipperen 2 1/2. Man siger, at Berling i denne tid er i Sverrig i frimurer-anliggender. Andre vil, at han søger at købe godser der.
- Nov. 12. Velunderrettede vil vide, at grev *Ehrensvärd* skulle være udset til at blive svensk minister her i København. Jeg gik iaften lidt ned til Clausens. Han havde været hos Puggaard i søndags og vidste derfor fra min fart til Frederiksborg.
- Nov. 13. Ved min hjemkomst fra arkivet finder jeg en telegraf- depeche, indleveret i Frederiksborg kl. 1, 27 m. fra den fung. kabinetssekr. Trap lydende således: »Kongens befindende er idag meget bedre end igår. Hævelsen svindende. – Eft. Hs. Maj. allerh. umiddelb. befaling – Trap«. – Jeg skrev i eftermiddag et par linier til kongen for at takke derfor. Jeg vil aflevere dem imorgen på slottet. Det er idag lidt bedre med *Larsen*, dog betænkeligt nok. Jeg skrev iaften til jomf. Knudsen i Assens og sender 30 rd.
- Nov. 15. *Larsen* anses nu for opgivet af lægerne (Bang og Hassing). O – hvilket stort tab! – for fædrelandet og – for hans venner. Jeg er usigelig bedrøvet! –
- Nov. 16. Jeg har idag kl. 12 1/4 – 3 1/2 hilst på alle beboerne i min nye ejendom på Vesterbro, 1) *etatsr. Mallings* p. 2. sal, 2) *generalmaj. Erwald* p. 1. sal, 3) fru Baagøe i stuen, 4) *høker Hansen* i kælderen. Jeg besøgte tillige gl. *etatsr. Bloch* i nabogården. Medens jeg var ude på Broen – døde den kære, fortræffelige *Larsen*, klokken 10 minutter før to!! Det er et stort tab!! – Cfr. ad 26. oktbr., som egentlig blev sidste gang, jeg talte med ham alene!
- Nov. 21. *Bang* siges at skulle blive eller være bleven justitiarius i højesteret. At han ønskede denne plads allerede, da *Larsen* fik den, sagde han mig selv i sommer på Jægerspris. Se ovenf. ad 24. juni. Men den

gang holdt man på ham som minister. Clausen kom til mig og spurgte, om jeg ville følge Larsen ud på Assistents-kirkegården. Jeg svarede ja. Han ville det da også. Jeg tilbød ham at køre med mig, og han modtog det. – Han indbød mig til at se på et lille bal hos sig i aften. Jeg gav et ubestemt svar. – Jeg gik *ikke* til Clausens.

- Nov. 22. *Larsens begravelse* kl. 10. Smuk forsamling i Frue kirke. Tryde talte der, Warburg et par ord ved graven. Kl. 11 3/4 var vi hjemme: Clausen steg af ved sit hjem, jeg ved mit – og gik straks i arkivet. – Trydes tale var yderst mat og caut og i formen lidet veltalende som sædvanlig. Han havde forud sagt til Clausen, at han var noget ilde tilpas. – Jeg for min del har da aldrig hørt nogen tale af ham, som kunne behage mig. *Dagbladet* for idag har en *nekrologie over Larsen*, hvori dog hans videnskabelige standpunkt i forhold til Ørsted synes mig mindre rigtigt opfattet. – Nogle bidrag dertil havde forf. af Larsens statsbiografi i ordenskapitlet, som jeg, efter hans ønske, lånte ham. Iøvrigt har jeg ikke den allerringeste del deri eller havde endog blot set det, før jeg læste det i bladet.
- Nov. 23. Jeg havde idag kl. 2 en kontre-visit af generalmaj. *Ewald*, der bor på første sal i min gård. Han har selv været bibliotekar hos Frederik VI og har interesse for bøger, – men mindre omfangsrig kundskab, end han selv tror. Manden hører ellers aldeles til den såkaldte *ældre skole*, det vil sige, synes uden tvivl ikke meget vel om den nyere tid og dens mænd. Men han er ...?.. og moderat i sine – ytringer *til mig*, og bærer spor af sin hofmands-dannelse. Han er en god ven af landgreve Wilhelm etc.
- Nov. 24. Jeg skrev til Marie – til Kalø.
- Nov. 25. Ved begyndelsen af denne dag, nys afvigte nat kl. 1 1/2 døde *min kære tante Marie Birgitte Wegener*, født Bindesbøll, enke siden 1846 efter min faders broder konsistorialråd Jens Ernst Wegener. – Hun var en ædel kvinde. Jeg skylder hende meget! Man fortæller mig, at det sidste hertil komne no. af Morning Chronicle skal have begyndelsen af en meget mærkelig artikel *om den danske arvefølge-sag*. Det nytter da ingen ting til. Cfr. ad 2. dcbr.
- Nov. 27. Jeg havde besøg af U.A. Holstein, der nylig blev amtmand i Got-torp amt og nu tillige er udnævnt til kgl. kommissarius i den sles-vigske stænderforsamling, der skal holde møde i næste måned. Cfr. ad 19. april.

- Nov. 29. *Min lille broderdatter Maries bryllup* holdes idag hos hendes svigerforældre på Kalø. Gud give sin velsignelse dertil!!! Af *sin* familie ser hun ingen på denne dag. Men alle min tanker er hos hende. Brudgommen, Edvard Olsen, blev ejer af min sl. broders gård for 36.500 rd. d. 3. oktbr. d.å.
- Nov. 30. Berling kom til mig i middags med tre breve fra kong Oscar, kronpr. Carl og pr. Oscar til vor konge og bad mig at opsætte koncept til besvarelserne. Brevene var bragt af en svensk regimentspastor Dahlfeldt, der synes at indtage en høj plads i den stockholmske frimurerloge og tillige at være kongehusets fortrolige. Berling sagde, at han tillige talte om at besøge mig, da pr. Oscar havde talt om mig. Berling leverede mig tillige en memoire over hans egen samtale med kong Oscar en gang midt i novbr. Cfr. ad 12. novbr. og *bag i her*.
- Dec. 1. Jeg sendte de tre brev-koncepter kl. 3 til Berling, der beforder dem videre til kongen på Frederiksborg. Brevene selv vil vist af kongen blive daterede den 3. dcbr., da Dahlfeldt på den dag afhenter dem.
- Dec. 2. Berling bragte idag kl. 4 den ovennævnte pastor *Dahlfeldt* til mig. Han var hos mig mest en times tid og vi talte sammen om alleslags. Han er en ung mand – ca. 45 år – og tilsyneladende meget åben. Fædrelandet for iaf den omtaler de franske og engelske blades artikler om vore forhold – om *den ulykkelige arvefølge* o. desl. og det giver et uddrag af Times. Morning Chronicle har dog nok det bedste. Cfr. ad 25. novbr.
- Dec. 3. Idag blev min tante Wegener begravet på Garnisons-kirkegården uden for Østerport ved siden af sin mand, min for 10 år siden afdøde onkel. – Begge hendes sønner, Christian fra Haderslev og *Theodor fra Rom*, kom hertil igår formiddags og besøgte mig igår aftes. Jeg kørte ud på kirkegården med liget og havde Wanscher i min vogn. Der var ikke så ganske lille et følge.
- Dec. 4. Gl. konfr. Werlauff, hvis ældste søn (fuldm. i kultus minist.) d. 9. novbr. fik sig en søn, er nu igen igår, d. 3. dcbr., bleven bedstefader påny, da også hans yngre søn (landmand) er bleven fader til en søn. Dette fortalte han mig i middags i arkivet.
- Dec. 6. Da jeg imorges kl. 9 1/2 gik til arkivet, traf jeg *Berling* på gaden.

Han fortalte mig, at kongen var overmåde tilfreds med og henrykt over de breve, som jeg havde skrevet for ham til k. Oscar, kronpr. Carl og prins Oscar. Cfr. ad 1. decbr. – Han sagde iøvrigt, at kongen endnu holdt sig inde som rekonvalescent efter sin rosen. Jeg antager iøvrigt, at grunden kunne være en anden: Scheel har måske taget det løfte af grevinden, at kongen skulle holdes isoleret, så længe han er i Holsten, at ingen anden skulle få nogen indflydelse på kongens meninger.

- Dec. 8. Jeg skrev iaften et brev til min broder Johan, og deri også nogle ord om de skæbnesvangre politiske konstellationer, de franske og engelske bladartikler (cfr. 25. novbr. og 2. decbr.) og andet deslige.
- Dec. 9. *Scheel* skal være kommen hjem fra sin holstenske rejse. Nu skal det vise sig, hvad han der har lavet og – hvorledes han vil tage de under hans fraværelse gjorte (*NB* Dahlfeldt) skandinaviske attaquer!! – Idag begynder auktionen efter *Dankwart*. Hans bibliotek (om ellers det jammerlige sammenskrab af nogle få bøger kan kaldes »bibliotek«) bestyrker også min ovenfor anførte (ad 29. oktbr.) mening om ham som »kundskabsrig diplomat«. Der findes end ikke den tarveligste statsvidenskabelige håndbog.
- Dec. 10. Jeg gik imorges til min fætter *Theodor W.* for hvem nu en ny periode af livet begynder. Han så aldrig sin moder, siden han for et par år siden forlod hende, og han vil nu komme til at indtage hendes plads som forsørger for sin søster Sophie og hendes børn, om end andre også må give et bidrag dertil. Jeg gør det gerne og har udtrykkelig sagt *Wanscher* dette, da jeg undser mig for at sige det direkte. Der er snart mange fattige – især halvgamle fruentimmer – i min familie.
- Dec. 11. *Termin*. Jeg skal betale på grund af mit huskøb omtr. 37 rd. til overl. Petersen og 200 til forstanderskabet for Petri kirke. Men jeg tænker, at prok. Nyholm og *Wanscher* sørger derfor, da jeg endnu ikke har fået papirerne.
- Dec. 13. Clausen kom til mig iaften og meddelte mig blandt andet et brev fra teater-intendant *Hylten Cavalliers* (tidligere biblioteks-sekretær ved Det kgl. bibl.) i Stockholm, – en ivrig skandinav med mange også højere forbindelser. – Clausen kendte ham forud fra besøg her i byen, og han havde svaret på brevet. Besøg af min fætter Theodor Wegener.

- Dec. 14. Besøg af *etatsr. Malling*, der bor på 2. sal i min gård. – Ligesom tømmermester Blom tidligere havde sagt mig, at jeg kunne sælge gården til hr. Rotbøll, ejer af Holbæks ladegård, således sagde Malling nu, at han kunne nævne mig dr. Haugsted som køber. Jeg vil naturligvis ikke sælge.
- Dec. 17. Jeg sendte som sædvanlig penge til de to stakkels piger i Fyen, Lise Ambders og Ane Bjerning. Iaften meldte sig hos mig stud. theol. Holst Clausen, der vil modtage en huslærerplads hos Julius Frijs på Juellinge.
- Dec. 18. Jeg sendte en del legetøj til børnene i Halsted (Theodor havde købt det til mig).
- Dec. 19. Jeg blev inviteret til Puggaard til *juleaften*. Det var tidligt. Men da jeg i de sidste år har været hos Wanscher den aften, ville jeg ikke støde ham ved at tage mod anden indbydelse. – Jeg svarede, at jeg havde anden aftale for juleaften.
- Dec. 20. Berling bragte mig iaften et brev (egenhændigt) fra kongen, der sendte mig til henlæggelse i geheimearkivet en tillægs-bestemmelse eller modifikation i et ældre af hs. majestæt forfattet og i arkivet nedlagt testamente. – Af denne tillægs-bestemmelse ser jeg, at kongen har udnævnt *minister Simony, mig* og *højesterets-advokat Liebe* til executores testamenti. – Jeg vidste aldeles intet deraf, og jeg forstår ikke, hvorledes kongen i brevet kan takke mig for min »redebønhed«
dertil. – Cfr. ad 23. decbr.
- Dec. 21. Kontreadmiral Virgin, ekstraord. gesandt fra kongen af Sverrig, er idag på Frederiksborg.
- Dec. 22. Jeg sendte idag fra geheimearkivet den befalede revers til kongen for det i lørdags modtagne dokument. Jeg skrev et par ord derved, takkede for den mig viste tillid, men talte intet om, at denne nåde var mig forud aldeles ubekendt. Clausen indbød mig til sig juleaften, men jeg svarede ham ligesom Puggaards i fredags. Han fortalte mig, at han selv havde afslået en invitation til Puggaards for samme juleaften. Jeg har idag fået et brev (af 17. dcbr.) fra Lagerheim.
- Dec. 23. Imorges kom *Simony* til mig i arkivet og sagde, at han havde lovet kongen at tale til mig om at være exekutor testamenti med ham og

Liebe, men at han måtte undskylde at have opsat det. Cfr. ad 20. dcbr. – Simony fortalte mig, at efter den tidligere nu annullerede bestemmelse var Tillisch, Liebenberg og højesterets-assessor Breton udnævnt til executores Testamenti regii, og at meddelelser om begge bestemmelser var gjort til justitsministeriet.

- Dec. 24. Om formiddagen kom Wanschers drenge til mig i arkivet og inviterede mig til dem, altså – juleaften hos Wanschers. Hjem kl. 11 1/4.
- Dec. 25. Iformiddags blev jeg tilsagt at spise imorgen kl. 4 *til middag og tilbringe aftenen hos kongen* på Frederiksborg. – Da Puggaard tidligere havde ønsket at køre med, når jeg skulle til Frederiksborg, tilbød jeg det nu, og han modtog mit tilbud.
- Dec. 26. Kørt til Frederiksborg m. Puggaard kl. 10, kom dertil kl. 2 og fik værelse på slottet. Puggaard tog ind i gæstgivergården, ville spise hos Rotwitt og takke kongen for en gave til en maler i Rom, Tømming (?). Puggaard blev tilsagt til taflet kl. 4. Kl. 8 var juletræ for børn og *dans*, hvori kongen, grevinden og hele selskabet deltog til kl. 2. Levetzau var gal over, at Puggaard var tilsagt og chikanerede på alle måder. Den storsnude tysker er altid uartig mod danske borgere, men galant mod tyske riddere. Han ville ikke præsentere Puggaard for grevinden (jeg gjorde det, efter begæring) og gjorde siden meget vrøvl for at hindre Puggaard i at kunne ligge på slottet, hvad dog blev sat igennem.
- Dec. 27. Kl. 9 stod jeg op, drak the og gik kl. 10 efter ordre til kongen for at tage afsked. Han var meget nådig. Kl. 11 3/4 rejste jeg hjem og Puggaard med mig. Det sneede i begyndelsen og havde sneet hele natten. Vejen var ikke den bedste, men jeg var dog hjemme kl. lidt over 4. Mig kostede denne tur omtrent 19 rd. og jeg befinder mig ret ilde derefter.
- Dec. 28. Jeg skrev i aften det første brev til min lille broder datter *Marie*, nu Marie Olsen, efter hendes bryllup. Jeg skrev ligeledes til Julius Friis for at melde ham, at den påtænkte huslærer, Mogens Holdt Clausen, havde besluttet at opsætte sin eksamen indtil næste år, hvorefter det da måtte overvejes, om Julius alligevel ville have ham. Begge breve afgår imorgen.
- Dec. 30. Cand. Frimodt kom i aften og inviterede mig til at tilbringe nytårsaften imorgen hos *Clausens*.

- Dec. 31. Kongen kom til byen idag, som han havde sagt mig på Frederiksborg. Kl. 2 blev jeg tilsagt til taflet imorgen kl. 5. Hos Clausens var *juletræ* – og den Frimodtske ungdom.

Indførsler bag i dagbogen for 1856:

- Feb. 18. *Raasløffs afsked* som minister skete egentlig noget uventet for ham selv. Men Scheel ville af med ham. Det gik således til: Scheel ville have et rigtig groft svar fra kongen til den holstenske stænderforsamling, og opsatte et sådant, der i ministerrådet blev forhandlet. Raasløff fandt det for stærkt og opponerede, og indleverede til kongen et separat-votum (mod skik og brug), hvori han havde udtalt sin mening, tilføjende, at han ikke kunne forandre denne, »men måtte ifald den blev forkastet, indgive sin demission, hvorefter det da ville bero på kongen, om han ville modtage den eller ikke«. R. ventede i det højeste, at kongen skulle sige, at han desuagtet ville beholde ham. R. troede, at man ikke uden stor nødvendighed ville have et ministerskifte *i denne anledning*, fordi det ville bestyrke ridderskabets sag i Frankfurt. Men R. tog fejl. Scheel ville af med ham, og kongen bevilgede hans skrømtvis indgivne demission!! – Det var uheldigt. Raasløff var allerede kommet i lav med de fornemme, og selv hans frue begyndte at møde i de prinselige kredse på Amalienborg, hvor hun præsenterede sig som »antigrevindsk« og håbede at gøre lykke. Nylig havde hun ladet sig gøre visitkort, hvorpå stod: »Gehejmeraadinde Raasløff« – over hvilket de virkelige gehejmerådinder (f.e. Lovzou, NB T. Becker) skeptiserede! Ak – de stakkels visitkort vil næppe nogensinde blive brugt, da hr. Raasløffs promotioner, som tilfældet fremkaldte, end mere har lært folk at kende hans jammerlighed, der tidligere kun var kendt af de ham nærstående!
- Apr. 28. *Liebenberg synes at være i unåde!* Scheel vil uden tvivl af med ham. Liebenberg har været så uforsigtig 1 at ville »have indflydelse« ved siden af Scheel og 2 at ville bejle også til Levetzaus gunst. Hvorledes det egentlig hænger sammen i alle tråde ved jeg ikke. Men det sidste stød til at styrte Liebenberg er nok udgået fra Scheel derved, at Liebenberg havde talt imod planen til det nye økonomiske arrangement ved hoffet, hvorved *Berling* blev som general-intendant den egentlige herre over alle hof-udgifter og Levetzau reduceret til en slags ceremonimester. Liebenberg skal have søgt at gøre *Berling* bange for det ansvar, han derved påtog sig og de følger det kunne have, når kongen døde. Dette lykkedes ikke. Scheel satte

nok mod i Berling og – sagen gik igennem, men Liebenberg er ilde set og ilde stedt i det, da nu også hofkavallererne, der finder ham negligeret af herskabet – temmelig frit negligerer ham, som de aldrig har kunnet lide, fordi han afløste deres ministerielle venner. Liebenberg har nok også tidligere stødt an ved *at negligere Berling* – lige som for at vinde modpartiet. Men at bære kappen på begge skuldre er en slet politik, dersom den ikke spilles med overordentlig finhed. Jeg hører også, at *Raasløff* fremdeles kommer i de prinselige kredse, og at man der trøster ham med, at han skal blive ført tilbage på minister-taburetten »med pauker og trompeter«. Det vil dog næppe ske. Selv ved en hel ny tingenes orden vil han findes for let, når det schleswigholstenske ritterschaft skal regere! –

- Maj 9. Protokollen i *sundtoldsagen*, antaget af Rusland og Sverrig-Norge opstiller følgende fordeling af de 35.000.000 rd. rigsmønt, som Danmark fordrer for sundtoldens afskaffelse:

1. Danmark	1.122.078.....	3,21 % af 35 mill.
2. Østrig	29.434.....	0,08 –
3. Belgien	301.455.....	0,86 –
4. Spanien.....	1.020.016.....	2,91 – NB Efter Berling
5. Frankrig	1.219.003.....	3,48 – Tid. 1856 no.
6. Storbrit.....	10.126.855.....	28,93 – 113 af 19.
		Maj
7. Norge.....	667.225.....	1,91 –
8. Oldenburg.....	28.127.....	0,08 –
9. Nederland	1.408.069.....	4,02 –
10. Preussen	4.440.027.....	12,69 –
11. Rusland	9.739.99.....	27,83 –
12. Sverrig.....	1.590.503.....	4,55 –
.....	<u>31.692.776</u>	

De resterende 3.307224 rd. falder på de ved forhandlingerne ikke repræsenterede magter!

- Jun. 3. Der har været meget intrigeret m.h.t. valget af en *justitiarius i højesteret*. Den danske del af ministeriet, navnlig Andræ, Hall, Simony og Bang holdt bestemt på Larsen, og *Scheel*, der just ikke brød sig meget derom, tiltrådte, da han just ikke endnu vil have minister-skifte, skønt han arbejder på at underminere navnlig Andræ og Hall. Således var hele statsrådet enigt i at holde på Larsen som Simony havde indstillet. Men reaktionen, det gamle ministeriums tilhængere, Amalienborg-partiet og tyskerne arbejdede for *Kofod*,

og *Liebenberg*, der er aldeles vundet af *Levetzau* tog ivrigt deres parti. *Liebenberg* gik til grevinden og søgte at indbilde hende, dels at *Kofod* »var kongen personlig overordentlig hengiven« NB !!, dels at en almindelig og betænkelig misfornøjelse ville rejse sig, hvis *Kofod* blev forbigået. Han forsikrede hende, at hun ikke kunne vise »kongen og hele Danmark« en større tjeneste end ved at befordre *Kofods* udnævnelse. Grevinden blev tvivlrådig, og tilsidst bestemte kongen sig til at skrive et reskript til justitsministeriet, »at det var hans vilje, at der skulle tages specielt hensyn til *Kofod* ved embedets besættelse«. Men ministeriet var fast, og *Scheel* gjorde det i al fald ingen modstand, og – således underskrev kongen endelig d. 30. juni *Larsens* udnævnelse. Forresten sværter *Scheel* fremdeles de af sine kolleger, der ikke vil rette sig efter ham på alle måder, og bereder derved en ministerforandring, når han tør vove den. For øjeblikket er *Andræ* og *Hall* ham især forhadte, og han søger at indbilde kongen, at *Hall* direkte eller indirekte har del i de angreb, der i *Dagbladet* gøres på hans regering i *Holsten*. *Prins Christian* havde haft det ærinde, da han d. 26. juni var på *Jægerspris*, at bede kongen om tilladelse til at måtte med gemalinde gøre en rejse til *alle europæiske hoffet*! Kongen svarede ham, at han på grund af en nylig fra *Østrig* kommen note ikke måtte tage til *Wien* og – at han ikke, som han troede, var *inviteret* til *Paris*. Prinsen ville så hellere opsætte sin rejse for det første. – Forøvrigt er det stedse *andre*, der skyder *prins Christian* frem og og nøder ham til en slags uro og aktivitet, der er hans natur imod. Man siger, at hans stilling ikke sjældent generer ham, så at han ofte derover kommer i ondt lune, og endog ytrer, at han slet ikke bryder sig om sin tronfølger- stilling, og ville lige så gerne være fri for den. Det er slet ikke utroligt. Det fortælles, at *Liebenberg* havde arbejdet så stærkt hos kongen for *Kofod*, at kongen havde givet ham lov til at gå til denne og sige ham, »at han og ingen anden skulle blive justitiarius«. – Således frygter man ():*Liebenberg* og tyskerne) ikke for at udsætte kongen for at kompromittere sig.

- Jul. 17. I anledning af pastor *Jac. Hansens* udnævnelse til sognepræst i *Gelting* erfarer jeg følgende, der henhører til *Scheels* fortsatte *intriger mod det danske sprogs genoprejsning i Slesvig*: Forestillingen om *Gelting* lå meget længe hos kongen, inden den blev underskrevet, og til samme tid indkom til ministeriet, i anledning af, at det havde foreslået nogle indfødte danske til embeder i *Slesvig*, navnlig *Kühnel* til forstander for det danske seminarium i *Tønder* o.fl., et kongel. reskript, at det syntes kongen, som om ministeriet befor-

drede alt for mange danske til embeder i Slesvig!! – hvilket hs. maj. ville advare imod. Det er naturligvis *Scheel!* Fremdeles – da Wolfhagen var udnævnt til minister og første gang kom til kongen, sagde kongen til ham: »Et vil jeg sige Dem, nemlig, at jeg ikke vil have det bragt videre med daniseringen af Slesvig! De vil se, at den nye krigsminister har skilt sig af med flere af sine departementschefer. Dersom De har samme ønske, så er der intet i vejen. De kan få afskediget hvem af dem; De vil«! – Det er naturligvis atter *Scheel*, der længe har bagtalt navnlig Regenburg hos kongen og grevinden og arbejdet på at fortrænge ham. Rimeligvis hader han også Krieger og ynder næppe Kranold. Uden indskydelse og daglig intrige ville kongen aldrig falde på sligt. Men et farligt menneske er denne *Scheel*, dobbelt på den plads han har okkuperet og hvorfra han regerer alt. – Hvor meget er det at beklage, at han drager kongen ind i det had, som han nu også hos danske patrioter samler over sit hoved! Thi folk, som står udenfor, ved jo ikke, hvor uskyldig kongen egentlig er i alt sligt.

- Aug. 4. *Prins Oscar* er en net, meget høj og smal ung mand, med sort hår (glat), et temmelig lille, smukt ovalt *hoved*, lille mund, hvis overlæbe står så meget åben, at de to fortænder ofte ses. Hans næse er lige og ikke meget stor. Der er en vis ro over hans bevægelser. Heller ikke minespillet i ansigtet udtrykker nogen let bevægelighed. – Han har på Frederiksborg i højeste grad vundet kongen og grevinden, som han begge behandlede på den gentileste måde. Han førte grevinden tilbords og var hendes stadige kavaller hele dagen og viste hende al mulig opmærksomhed. Det blev fortalt, at han dagen forud ville ved en lille køretur have sprunget op hos kudsken på hendes vogn, men kongen kaldte ham til sig. Idag bød han hende stedse sin arm, hver gang der skulle gås nogetsteds, og det både på Frederiksborg og på Fredensborg. Allerede førend jeg kom til Frederiksborg, altså i løbet af en 16 – 18 timer, havde han vundet kongens gunst så meget, at jeg straks blev anmodet om (ved *Scheel*) at skrive for kongen et brev til k. Oscar, og deri udtale kongens allerhøjeste tilfredshed med prinsen og glæde over ham. Ved bordet udbragte kongen først kong Oscars, derpå prinsens skål, ganske pure uden videre tilføjelse og på dansk. Prinsen udbragte kongens skål, ligeledes på dansk (norsk), som han egentlig nærmest talte hele tiden. Prins Oscar drak glas privatim med prinserne. Ved bordet sad prins Oscar i midten, med grevinden på sin højre hånd. Derefter fulgte på prinsens venstre hånd: Kongen, frøken Drejer, prins Ferdinand, prins Christian og – langs ned ad siden de fleste

diplomater. På grevindens højre hånd sad prinsen af Hessen, Scheel og ministrene. Iøvrigt var foruden ministrene, diplomaterne og hofpersonalet ikke mange tilsagt, en halv snes personer, såsom den kom. general i Sjælland (Bülow), kommandanten i København (Schepelern), viceadmiral Mourier, jeg, og nogle enkelte andre. Prinsen konverserede livligt, snart kongen, snart grevinden. Han talte også over bordet med Levetzau og Danneskjold, drak et glas med den første. Da han ville udbringe kongens skål, lod han ved sin kavaller (adjudanten kapt. Moltke) musikken spille »Kong Christian stod ved højen mast«. – På *Fredensborg*, hvor kongen ankom med prinsen kl. 8 1/2, spadserede prinsen i haven med grevinden. Da det blev mørkere, begyndte et smukt fyrværkeri og ved enden af dette, da jeg kom til at stå ikke langt fra grevinden og prinsen, præsenterede hun mig for ham. Grevinden havde allerede sagt mig, at prinsen ved bordet, da jeg var bragt på omtale, havde ytret, at han vel erindrede, at »jeg havde lidt meget for sandhed og ret«. Nu begyndte han blot med almindelige talemåder. Jeg tillod mig at bringe en hilsen fra dr. Wahrenberg, der just arbejder i geheimearkivet. Siden mindede jeg prinsen om, at det var en mærkelig dag også i Sverrigs historie, denne 4. august, at det var den dag Carl XII i året 1700 landede ved Humlebæk, at han færdedes netop i disse egne, hvor bønderne syntes vel om »den gode Ulrikkes søn«, og at dermed fulgte en række af epokegørende begivenheder for Sverrig, indtil freden 1720, der netop havde givet dette slot navn. Siden ytrede han igen, »at jeg jo havde lidt meget«. Jeg svarede, at jeg kun havde forsvaret sandhed og ret, og at jeg lige så lidt som andre havde kunnet forstå et arrangement, hvorved man lod prins Christian antage en arvefølge, som han selv tidligere under tabet af Danmarks krone havde forpligtet sig til at bekæmpe. Videre taltes ikke derom. Det var mig klart, at prinsen lige så lidt som diplomaterne forstod denne sag. Kl. 11 1/4 kørte kongen og prinsen med følge til Frederiksborg, og vi andre hver til sit – jeg til København. – Med *Scheel* havde jeg på *Fredensborg* en kort samtale. Han fortalte mig, at det brev, som jeg havde opsat for kongen til kong Oscar (cfr. ad 18. og 19. juli) havde gjort sin virkning, og at prins Oscar havde fået brev fra sin fader, at han skulle sige kongen, at *Mansbach* var kaldet til Stockholm! – Blandt diplomaterne savnedes Dotezac og Ungern-Sternberg. Den første var virkelig syg. Den anden »havde stødt sit ben«.

Aug. 11. Berling fortalte mig idag, at *prins Oscar* vedblev sit galanteri lige til det sidste. Ved den dejeuner dinatoire, som kongen gav før hans af-

rejse fra Kronborg d. 7. *august*, udbragte prinsen (efter at kongen havde udbragt kong Oscars og prins Oscars) en skål for kongen, hvori han mindedes »denne for kongen glædelige dag« (): Bryllupsdagen med grevinden) og derhos erklærede, at han talte ej alene i sit eget navn, men også i sin fader og i hele nordens. Han selv var fuld af hengivenhed etc. for kong Frederik VII. Hans fader var kong Frederik VII.s fortrolige og inderlige ven. I hele norden, Norge og Sverrig, ligesom Danmark, var kong Frederik VII i høj grad elsket og højagtet etc.etc. – Således fortalte Berling. Men han tilføjede, at han jo ikke kunne gengive ordene og måtte indskrænke sig til at sige, hvorledes *han* havde opfattet indholdet. Jeg skal ved den lejlighed antegne et træk af pr. Oscar fra Fredensborg. Just da fyrværkeriet skulle begynde, vendte kongen fra havestuedøren ind i salen, og lige som så sig om efter nogen. Prinsen, som var nær ved, har formodentlig spurgt, hvad hs. maj. søgte, og kongen har da vel sagt, at han ville have haft sig en stol bragt. Dette kunne jeg naturligvis ikke høre og ved ikke, hvorledes det gik til. Hvad jeg derimod så, var, at prinsen som et lyn løb ind i salen, greb en stol, bar den med en vis graciøs lethed over gulvet hen på trappen uden for havesalsdøren og bad kongen at sætte sig. Han bøjede sig derefter ned over stoleryggen og talte lidt med kongen, der lige som kærligt takkede ham, men derhos vel sagtens bemærkede, at sådant ikke var meningen, eller hvad der nu ellers er sagt. Derpå begyndte fyrværkeriet og prinsen stod op dels ved siden af, dels lidt bag ved kongens stol, hvor han hyppigt udbrød: »Oh, charmant, charmant!«. Fyrværkeriet var virkelig også meget smukt og afbrændtes med meget held.

- Sep. 18. Jeg skal optegne lidt om, hvad jeg *igår* og idag har været øjenvidne til. D. 17. sept. Taflet hos kongen var formelig indrettet på at give prinsen lejlighed til at se nationens repræsentanter og takke for fakkeltøget. Tilsagt var nemlig begge rigsdagstingenes formænd og en stor del herværende medlemmer af de mest forskellige partier, bondevænnernes ikke at forglemme – og måske med noget hensyn til den kommende rigsdag. Omtr. kl. 4 1/2 kom *kongen* og passerede ene gennem salen, derpå kronprins Carl af Sverrig med *grevinden* og *prins Christian* med frøken Dreyer. Vi spiste i ridder-salen. Jeg sad ved Clausen og Larsen. Tryde på min venstre hånd. Ved bordet forefaldt intet sær mærkeligt. Kongens og prinsens taler står i bladene. – Men efter bordet, under kaffen, blandede prins Carl sig på den mærkeligste måde mellem den ikke hoffæhige men nationale del af de til stede værende. Allerede da vi gik fra bordet

kom baron Wetterstedt til mig og bad mig at vise eller præsentere sig for landstingets formand, konferensråd *Brun*, hvilket jeg også gjorde. Wetterstedt bragte igen *Brun* til prinsen, og denne må have bedt ham at præsentere sig de tilstedeværende rigsdagsmænd, navnlig af landstinget. Thi jeg så at *Rottwit* præsenterede folketingets medlemmer, navnlig *J.A. Hansen*, som han roste som en selvstændig, tænkende demokrat! Jeg tror vist at de tilstedeværende rigsdagsmænd så godt som alle blev præsenteret. Med *Clausen* talte prinsen en del. Jeg så der *Clausen*, *Larsen*, *Tscherning*, *Grundtvig*, *Frølund*, prokurator *Larsen* og mange flere. Tilstede var også etatsråd *H.P. Hansen* og grosserer *Frölich* som bankdirektører, magistraten (*Mundt* ? *Bendley*), adskillige departements-direktører osv. Kort nogle af alle slags, og forsamlingen havde et ganske borgerligt (statsborgerligt, ikke hofartig) udseende. Prins *Carl* var uafbrudt i bevægelse. *Tale* med ham gjorde jeg ikke der på stedet, men han rakte mig hånden efter bordet, – rimeligvis fordi jeg havde det norske og svenske kommandørkors. Thi han kendte mig ikke. Alt dette varede henvend en timestid, da kongen og grevinden gik bort og – *tog prinsen med!* (Jeg havde et par minutter ved bortgangen talt med kongen og givet ham et aftryk af *facsimilet af Christian I.s egenhændige underskrift*. Også grevinden kom til derved og talte lidt med mig). Derpå kørte jeg i teatret kl. 6 3/4. Kl. 7 1/4 kom kongen og med ham prins *Carl*, prins *Christian* og det højere hofpersonale, der alle tog plads i den store kongelige loge ligefor scenen, kongen i midten, prins *Carl* på hans højre og prins *Christian* på hans venstre hånd. Under hyldingerne drog prins *Christian* sig altid tilbage, lige som også prins *Carl* trådte tilbage ved hyldingen for kongen alene. Når applausen gjaldt prins *Carl* og kongen, tog denne ham ved hånden og de trådte frem ved siden af hinanden. Grevinden var i kongens private loge med frøken *Dreyer*, og hofkavallererne af ordinær rang (adjutanter, kabinetssekretær etc.) var i hoflogen ved siden af kongens private loge, ligesom i ældre tid (jeg bemærker dette, fordi *jeg* ikke havde været i teatret siden dets omdannelse). Den første applaus gjaldt kongen og hans høje gæst – begge sammen. Men derved blev intet talt – man klappede blot ved deres indtrædelse. Den anden applaus faldt efter ouverturen, udbragtes (så vidt jeg kunne se) af *Rottwit*, der sad nærved mig i parkettet og havde fået tilsendt billet lige som jeg, i disse ord: Længe leve hs. maj. kong *Frederik VII.* Under spillet blev ingen ytringer gjort, heller ikke med hens. til spillet – ingen beklapninger eller deslige. Men ved skuespillets slutning udbragtes den tredje applaus: »Længe leve hs. kgl.

højhed vicekongen af Norge«. Der var en skrækkelig varme i teatret.

- D. 18. Imorges kl. 9 – 10 gav prins Carl privat audiens. Jeg havde allerede igår, da jeg gik i arkivet, tegnet mit navn i hans forgemak, og nu idag gik jeg derop. Der var ikke mange. *Ploug* var tilsagt til kl. 8 1/2 og var inde, da jeg kom kl. 9 og blev endnu længe inde. En af følgerne af samtalen med ham er det vist, at prinsens tale ved fakkeltoget læses iaften i Fædrelandet. Men – jeg har stærk formodning om, at *Scheel* kunne have formået kongen til gennem prinsen at bede *Ploug* om ikke at være altfor skandinavisk, med hensyn til fremmede magters opmærksomhed derpå. Jeg skal nok få det nærmere at vide. – *Jeg* måtte selv sige prinsen mit navn. Han svarede straks: »Ja, jeg kender Deres skrifter!«. Jeg svarede, at disse jo var blevet temmelig bekendte. Han bekræftede det og tilføjede, at det var ham kært at gøre mit personlige bekendtskab. Han talte en del om geheimarkivets vigtighed for hele norden. Da jeg bemærkede, at der også i Sverrig og Norge fandtes vigtige arkiver for dansk historie, svarede han, at det vel var så, men at der dog forholdsvis vist var mere i Danmark. Jeg bemærkede, at f.e. *Valdemar jordebog* var i Stockholm og *Stephanii samlinger* ligeledes. Prinsen mente, at arkivet på *Löberöd* havde meget til dansk historie. – Det var samtalens indhold. Straks efter skulle prinsen tage til manøvren, og denne vil nu vare i tre dage (d. 18. – 20.), hvorpå prinsen fra *Frederiksborg* af drager til *Helsingør* og indskiber sig for at gå til Stockholm. Her i byen bliver næppe videre stads for ham.
- Sep. 24. Prins *Napoleon* førte grevinden tilbords og prins *Christian* frøken *Dreyer*. Kongen gik alene, bag efter overhofmarskallen og ceremonimesteren. Prinsen talte en del med grevinden, men var dog ikke animeret som den svenske kronprins. Han har aldeles den *Napoleonske* konstitution: kort hals, bredt og fedt hoved, brede og høje skuldre og nogen embonpoint. Ansigtet er dog temmelig udtryksfuldt, lignende hans store onkel. Iaften er prinsen i teatret. Jeg er hjemme. Forresten er der i disse dage stor rumor i anledning af alvorlig *splid i ministeriet*. Det har længe truet, fordi de andre ministre ikke vil tåle, at *Scheel* idelig snakker bag ved med kongen og grevinden og blander sig ind i alle deres sager, kort sagt gererer sig som Danmarks egentlige regent. Således siges der. I det slesvigske ministerium blander han sig i enhver ting, der ikke er efter hans hoved, lige indtil de simpleste embeds-besættelser, og navnlig vil han ikke have danske ansat i Slesvig. Man påstår, at han har således

foresnakket kongen, at denne selv er nær ved at blive antidansk. Hvad der nu har bragt det længe fulde glas til at løbe over, har jeg ikke kunnet erfare. Prof. Becker siger mig iaften, at kongen har forlangt en appanage af statskassen for grevinden, at Scheel vil det samme og at Bang deri holder med ham, hvorimod *Andræ* på det bestemteste vægrer sig ved at forelægge nationens repræsentanter et sådant forslag og skal have påstået, at kongen af de allerhøjst-samme bestemte 800.000 rd. ikke bruger mere end 3 a 400.000, så at der er nok tilovers af kongens civilliste til en appanage for grevinden. Man siger, at flertallet af ministrene er på *Andræs* side. Også *fæstesagen* skal Scheel modsætte sig. – Men om det forholder sig så, ved jeg endnu slet ikke. Thi Becker har nok sin visdom fra den Sponneck- Lowzowske klike, som er en meget uren kilde. Jeg talte et par ord iaften med *Hall*, og han sagde uopfordret, at en sag, som jeg foreløbig privat havde skrevet om til kontor-chefen Brücker, allerede var bevilget efter mit ønske, – »thi, sagde han, det er jo uvist, om jeg er minister om et par dage. Derfor vil vi tage det itide«. Jeg havde blot ønsket at stipendiar Sechers udnævnelse måtte komme inden 1. oktbr., fordi han ellers i den første måned ingen løn ville få.

- Sep. 28. Den af *Andræ* indgivne demission, som bragte den længe ulmende gnist til eksplosion, var *ikke* frembragt ved forsøget på at skaffe grevinden en appanage eller ved noget andet enkelt punkt, men ved den længe nærede overbevisning hos ham, at det var nødvendigt at komme ud af det forhold, hvori *Scheel* havde bragt alle sine kolleger ved den gunst, som han står i hos grevinden. *Scheel* ville nemlig herske allevegne. Han gav kongen sin mening om alle sine kollegers handlinger, foranledigede ofte, at indstillinger fra dem kom tilbage uden kongens resolution, og han blandede sig i alle ting. Grevinden understøttet af ham – ligeledes. Det var ikke mere til at udholde. – Da Bang bragte *Andræs* demission til kongen, kom grevinden til og snakkede med om sagen, uden at Bang havde mod til at afbryde. I det første ministermøde efter denne demissions indgivelse lod *Scheel* som om intet var forefaldet. *Hall* tog da fat på sagen og ytrede, at der vel burde tales derom. *Scheel* mente, at den sag var let at ordne. Men de fleste af de andre ministre erklærede, at også de måtte enten gå af eller have forandring og sikkerhed for sig. *Scheel* blev arrig og rejste sig og stod bag ved sin stol, som han plejer i sådanne tilfælde. Men da nu også *Bang* fordrede afsked på grund af sit helbred, og *Unsgaard* sin på grund af *fæstesagens* modstand, blev *Scheel* aldeles grov og stødte sin stol i

gulvet. De andre ministre lod sig ikke forknytte, men sagde ham rent ud, at de ikke ville stå under hans og grevindens regimente, og – de kastede ham nu lige i ansigtet den lange række af hans intriger, som de længe havde samlet på. Gud ved, hvad enden bliver. Jeg er mest bange for Slesvig, hvor Scheel vil det danske tillivs. Derfor har han også vundet grevinden. Således havde Wolfhagen efter sin ansættelse fået løfte af Davids, at han skulle søge afsked. Men grevinden lod ham ved dr. Jonas sige, at Wolfhagen skulle få afsked før ham – og Davids tog sin ansøgning tilbage. Scheel lægger hindringer i vejen for enhver dansks ansættelse i Slesvig – i kirke, i skole, alle vegne. Han taler ligefrem derom til sine kontorchefer. Han tilbød en gang Bargum den slesvigske ministerplads, og denne ytrede rask væk, at han skulle så straks flytte sproggrænsen, som Raasløff havde villet osv. Gud hjælpe os! Scheel har afspærret alle fra kongen og regerer alt gennem grevinden. Han gør også kongen mistænkelig med det spøgelse, som kaldes skandinavismen, og formæner ham til at være »nicht zu schandinavisch« – som Berling, der altid citerer sit orakel på tysk, en gang sagde til mig. Alligevel er han blevet seraphimer-ridder i disse dage. – Cfr. ad 14. oktbr.

- Okt. 15. *Andræ* erklærede kongen, at han ikke ville tænke på at tage sin demission tilbage før alle andre kombinationer var prøvede og mislykkede. Kongen havde anført, at der også forgæves var underhandlet med Bardenfleth. *Andræ* bad om at måtte se dennes svar. Men det viste sig, at kongen intet havde, hvorimod han i stor heftighed for løs og kaldte Bardenfleth »en forrædder« osv. – *NB*. Det er altså, hvad Scheel nu prædiker! – Scheel tænker uden tvivl på at søge ministre blandt de reaktionære. *Scavenius* havde været hos ham og takket ham for hans modstand mod Unsgaards fæsteafsløsningslov – og han tog takken til sig, skønt også de andre ministre var imod den! –
- Nov. 30. Denne samtale mellem k. Oscar og Berling er noget højst mærkværdigt. K. Oscar – hvad enten han nu tillægger Scheel eller hans modstandere tyske sympatier – udtaler sig her på det aller skarpeste og mest deciderede for den rent danske politik og forudsiger kongen alle ulykker, om han forlader den! Han kan måske blive os en vigtig støtte. *Jeg tog en afskrift af denne memoire*, men sagde blot, at jeg ville excerperere den. – Jeg er også blevet forvisset om, at pr. Oscar har lagt mærke til min løse samtale med ham den 4. august d.å. på Fredensborg!

1857

- Jan. 1. Kl. 1 til kur hos kongen. Derfra hjem at hvile mig. Kl. 5 taffel hos kongen i det gule gemak. Ved taflet var hele corps diplomatique og den svenske ekstraordinære gesandt, *admiral Virgin*. Jeg sad lidt skråt for ham og kunne godt betragte ham. Et ganske klogt ansigt. Dotezac og Buchanan drak i forening et glas med ham. – Kongen drak et glas med mig. – Om aftenen hos Wanschers.
- Jan. 3. Invitation til *Puggaard* til imorgen, – afslået! Jeg behøver ro. – Den gode mand er meget artig. Han var hos mig nytårsdag uden at træffe mig.
- Jan. 8. Iaften besøg af den gamle Cordtzen, der mæglede ved købet af min gård på Vesterbro. Han fortalte, at sælgeren ikke havde villet give ham mere end 50 rd. Jeg skrev iaften et brev – det første – til mine *tre* små broderdøtre i Halsted for at takke dem for deres julegave.
- Jan. 10. Atter idag en invitation til *Puggaard* til imorgen kl. 5 1/2. Manden kom selv, og jeg måtte sige *ja!* Det er galt – min tid går tabt, og jeg mister den glæde at være hjemme den eneste dag, da jeg ellers kunne være det.
- Jan. 11. Fra *Puggaards selskab* gik jeg til Wanschers for at se, hvad min kusine havde købt mig og min broder til brudegave for Marie. Det var: 1) 6 spiseskeer a 5 rd = 30 rd. 2) 12 theskeer 18 rd. 3) 6 lysestager 24 rd. 4) En brødkurv af galvanopladeb. arbejde 9 rd. 3 mk., ialt 81 1/2 rd., hvoraf jeg betaler 50 rd. og min broder 31 1/2 rd. *samt transporten*. Wanscher lovede at lade indpakning og transport besørge. En pakkasse kostede 1 rd. og portoen til inspekt. Olsen på Kalø 1 – 1 mk. 9 sk. Det hele altså 83 rd. 4 mk. 9 sk., hvoraf min broder betaler: 33 rd. 4 mk. 9 sk.
- Jan. 13. Wanscher har med dags-pakkeposten besørget den ovennævnte brudegave afsendt til inspektør Olsen på Kalø pr. Aarhus – og jeg har idag underrettet ham om afsendelsen. Jeg blev iaften kl. 5 til-sagt til *kongens taffel* imorgen kl. 5.
- Jan. 14. Taflet var nærmest et departementschefs-selskab. Der var mange af mine bekendte: Wimpfen, Kranold, Wedel- Heinen, major Faaborg, *H.P. Hansen* (som var min nabo, og i sin tid en trofast forkæmper i arvesagen), Collin, Holm, Johnsen, David, Briker Monrad i postdirektoratet, P.D. Bruun, Rottwitt o.fl., omtrent en 40

personer! Af ministrene Scheel og Andræ. – Kongen og grevinden drak et glas med mig. – Jeg talte med Trap om *Lassen* og *Münter*. Efter taflet bad *Scheel* mig at lade gøre to eksplr. af diplomatarium Christierni I til Rusland og Oldenburg.

- Jan. 15. Jeg fik idag i arkivet igen det smertelige *krampe* i *venstre bryst*, som jeg en gang før har haft og som forekommer mig betænkeligt. Der er uden tvivl noget giftisk, rheumatisk deri tillige.
- Jan. 16. Besøg af provst Tryde, der bragte mig en samling af arveprins Frederiks og p. Christian (VIII.s) breve til hans lærer Schow som gave fra afdøde pastor Carl Schows enke. Jeg skrev til min broder iaften.
- Jan. 17. Clausen var hos mig i geheimearkivet. Konferentsr. Kirstein besøgte mig også der.
- Jan. 18. Jeg har anvendt hele dagen på at registrere den ovenfor (ad 16. jan.) nævnte gave til geheimearkivet. Prof. *Clausen* besøgte mig.
- Jan. 20. Jeg blev i formiddags inviteret til Clausens til på lørdag kl. 5. Om aftenen lod jeg sige, at jeg vel håbede at komme, skønt jeg endnu ingenlunde er rask. Jeg besvarede iaften *Julius Frijs's brev*.
- Jan. 21. Jeg bragte kongen idag en nøgle og en hårlok, som jeg havde fundet blandt de papirer fra Frederik VI.s tid, som jeg i november fik på Frederiksborg. Hårlokken lå i et af kongens moders breve til Frederik VI og var uden tvivl af hendes hår.
- Jan. 22. Idag i geheimearkivet kom bud efter mig fra kongen, at jeg skulle komme straks, som jeg var. Jeg gik over i min frakke. Kongen, der ved snevejret var forhindret fra at rejse til Frederiksborg, sad i sit kabinet og skrev på nogle bemærkninger om opførelsesmåden af de gamle hedenske gravkamre. Han forklarede mig sin mening, gav mig sine egenhændige optegnelser og bad mig at læse og forbedre dem, hvorefter han tænkte at lægge dem til grund for et foredrag i næste oldskriftselskabs møde. – Jeg fik også lejlighed til at tale med kongen om, hvad der skyldtes *krd. Lassen*.
- Jan. 24. I arkivet skrev jeg en billet til dr. Sommer angående min stadige brystkrampe siden d. 15 d.m. Ved min hjemkomst fra arkivet kom han til mig, ordinerede mig iaften 8 igler på posteriora og frarådede mig bestemt at gå til Clausens. Jeg sendte da afbud til Clausen

og lod derimod barberen bede at komme kl. 6 med iglerne. – Jeg fandt imidlertid også ved min hjemkomst to breve, det ene fra grev *Carl Moltke*, der yderst venlig takkede for det explr. af diplomat. Christ. I, som jeg havde sendt ham, fortalte, at han med stor interesse havde læst fortalen, ønsker mig en lang række af fremtidige embedsår og undertegner sig »med oprigtig højagtelse« etc. Det andet brev var fra *Wanscher* og indeholdt prok. Nyholms endelige afgørelse af hele min gårdhandel. Jeg sendte Wanscher straks de manglende penge, og således er den sag afgjort. Barberen kom først henad kl. 7, satte mig igler til kl. 7 1/2, og bragte mig derpå over bækkenet med hedt vand, hvor jeg sad og blødede indtil klokken henved 12. Så – tilsengs. Det var i stedet for Clausens selskab. Idag døde gehejmerådinde Adler, omtr. 70 år gl.

- Jan. 25. *Clausen* kom idag kl. 11 for at se til mig. Jeg har det *noget* bedre. Dr. Sommer gav mig dog recept på et emplastrum manus dei, som jeg skulle lægge over hjertet. Jeg vil se om det behøves. Omkostningerne ved mit gårdkøb har jeg i eftermiddag opgjort. De er foruden udbetalingen (7000 rd.) og bankheftelsen (159 rd.) – 778 rd., hvoraf 522 rd. 46 sk. er egentl. omkostninger, og 250 rd. 64 sk. til kommissionær og prokurator-salær etc., som jeg har måttet betale for min ukyndighed.
- Jan. 26. Lægen har idag ordineret mig et emplastrum manus dei at lægge over hjertet, da igle-kuren ikke synes at ville hjælpe. Jo. Oehlen-schlæger meldte mig idag i arkivet sin kones tante, fru Adlers død. Nu er endelig idag mit *gårdkøb* aldeles arrangeret, idet jeg gennem Wanscher har betalt *prokurator Nyholm* alle hans udlæg efter indgi-ven regning, og hans salær, og *derfor modtaget kvittering*.
- Jan. 27. Brev fra broder Johan, dat. d. 25. Han betror mig, at hans kære Malvine »sandsynligvis hen i eftersommeren kan vente det syvende«. – Gud tage ham og hende og dem alle i sin nådige varetægt. Det er en stor børneflokk at opdrage og forsørge! –
- Jan. 28. I eftermiddag meldte sig hos mig – »kandidat Daugaard«. Han ville efter sin faders ønske hilse på mig, sagde han, før han om et par timer rejste hjem efter vel overstået theol. attestats. Jeg havde ikke set ham før. Min fordums kollega, nuværende biskop Daugaard i Ribe havde to sønner og to døtre. Den ældste søn, stud. theol., og den ene af døtrene mistede han ved døden for nogle år siden – begge som voksne.

1857

- Jan. 29. Kongen lider af forkølelse og holder sengen, men det skal ellers efter sigende intet have at betyde.
- Jan. 30. Middagsselskab hos Wanschers (Hartmann og den Drewsenske familie, Andersen o.fl.) kl. 4 1/2 – 6 1/2. Derfra gik jeg til møde i det nordiske oldskrift-selskab, der varede, under varme debatter, til kl. 9 1/2.
- Feb. 2. Fædrelandet for iaften misbilliger, at man intet offentliggør om kongens upasselighed, selv om den anses for ubetydelig og snart hævet.
- Feb. 3. Jeg sendte idag til Berling de to explr. af diplomatarium Christierni I, som Scheel d. 14. januar (se oven for) havde forlangt. (På bagsiden stod: Christiernus I Rex/ 1448/ Augusta/ domus Oldenburgica/ ante quatuor sæcula/ Regiam dignitatem/ adepta/ Fredericus VII Rex/ 1848/.
- Feb. 4. Jeg erfarer nu, at kongen endelig (cfr. ad 14. og 22. jan.) har vist krd. Lassen en erkendtlighed for hans *på egen bekostning*, men efter kongens ønske udgivne skrift om Københavns befæstnings historie. – Mon ikke også justitsr. Münter skulle blive erindret for sin gave til geh.arkivet ?
- Feb. 5. I Fædrelandet for idag (no. 30) findes en ganske nyttig erindringsliste over begivenhederne i året 1856 af Fr. Barfod. Anmeldelse indsendt til formanden for valgbestyrelsen til rigsrådet i staden København (p.t. konferentsr. Mundt, på rådhuset), at jeg som den der har 1200 rd. og derover i årlig indtægt, anser mig berettiget til at føres på valglisterne. (Skal årlig indsendes inden d. 7. febr.).
- Feb. 9. Jeg talte imorges med Trap: Det er godt med kongen, han er nu egentlig rask, men skal holde sig inde. – Justitsråd Münter (cfr. ad 14. jan og 4. febr.) er igår udnævnt til ridder. Min aften blev temmelig spildt ved – underskrift på ikke mindre end 32 diplomer fra det nord. oldskr. selskab, som Rafn heldigvis har fået prinser, grever, baroner, generaler og rige mænd rundt om i Europa – pånærrede! Selskabet er grundet af forfængelighed, opholdt og udvidet ved pure forfængelighed!! –
- Feb. 11. Berlingske Tidende for iaften melder *Lassens* og *Münters* udnæv-

nelser til riddere af dannebrog. Se ovenfor ad 14. og 22. januar samt 4. februar. Besøg iaften af Herbst.

- Feb. 13. Lassen fortæller mig, at han i den tanke at krigs- og kultusministeriet havde indstillet ham til ridder, havde talt først med Halls kommitteret, *Christensen*, der uden videre havde taget mod tak derfor. – Men at han derpå havde talt med en mand under krigsministeriet, der havde været ærlig og sagt: »Ministeriet havde villet indstille det og forestillingen var beredt til den 4. febr. Men *samme dag* erfarede vi, at *kongen selv* havde udnævnt Dem til ridder under 2. febr.!!!«. Hm – hm!
- Feb. 16. Jeg var iformiddags hos Jacobe for at gratulere. I eftermiddags besøgte mig toldkontrollør Brun fra Ærøskøbing. Iaften kom Clausen, just som jeg ville gå til ham, og bad mig at komme til sig imorgen aften. Jeg blev så hjemme.
- Feb. 17. Hos Clausens var iaften prof. Höyen med kone og svigerinde, prof. Constantin Hansen m. kone, prof. Allen, og – nogen ungdom, navnlig den Frimodtske. Jeg kom hjem kl. 11 3/4.
- Feb. 18. Jeg købte idag et portræt af min gode gamle rektor *etatsråd Bloch*, der skal være bleven udgivet i anledning af hans 85 årige fødselsdag sidst afdag fredag.
- Feb. 19. Jeg blev inviteret til Puggaards til på mandag kl. 5. Jeg svarede at jeg håbede at komme, men var uvis og skulle nærmere sende afbud, hvis jeg ikke kunne det.
- Feb. 21. Puggaard kom idag og formanede mig endelig at komme til sig på mandag. Jeg gentog mit svar.
- Feb. 23. Hos *Puggaard* var ministrene *Scheel*, *Unsgaard*, *Krieger*, *Simony*, *Hall* og en del rigsdagsmænd, så mange han kunne rumme, deriblandt begge tingenes formænd. Det var lagt an på en erstatning for, at kongen ikke samlede rigsdagsmændene hos sig – og det blev næsten rent ud sagt. Det gik rask med taler og skåler. *Scheel* talte et par gange og ytrede blandt andet, at han ikke ville have tilrådet kongen at tage til byen, om han var bleven spurgt. Meget eiderdansk hørte *Scheel* og lod stundom sit glas stå. *Ploug* var der også! Kurios sammensætning. – Den slesvigske minister havde været inviteret, men havde lovet sig andetsteds. Vi sad til bords til kl. 9 1/4.

Jeg gik så til Wanschers og kom hjem kl. 11 1/2. – Den beretning, som Aalborg avis gav om denne diner, var egentlig ikke just så meget langt fra sandheden.

- Mar. 7. Berl. Tid. for iaften indeholder en forsikring om, at kongen befinder sig overmåde vel – til beroligelse for mange byrygter om hans farlige tilstand.
- Mar. 8. Jeg har idag fuldendt den lille afhandling, som kongen d. 22. januar (se ovenf.) havde befalet mig at skrive. Den er 25 sider in 4to min. og kaldes: »Bemærkninger ang. oldtidens bygningsmåde af gravkamrene«. Imorgen sender jeg den med et brev til Frederiksborg. Jeg blev imorges inviteret til Clausens til onsdag kl. 5.
- Mar. 10. Afsigelse fra *Clausens* m.h.t. indbydelsen imorgen, fordi fru Clausen var bleven syg. Det fortælles mig, at Molbech i disse dage har givet en diner, hvorved gæsterne var følgende 6 personer: 1. Den preuss. minister grev *Oriolla*, 2. Grev *Carl Moltke*, 3. Kherre *Wichfeldt* fra Engestofte, 4. Etatsr. *Ussing*, 5. *Bølling* og 6. Amanuensis *Petersen* på det kongel. bibliotek. Kuriøs sammensætning! Kuriøst indfald for en mand, hvis huslige arrangements er som Molbechs. Men Oriollas invitation og Carl Moltkes skal vel være en – demonstration, et forsøg på at indsmidske sig på Amalienborg. Petersens – for at have en lige så doven og skammelig biblioteks-funktionær, som han selv er, og – for at have en lærer hos prins Christians søn! Sådant betyder meget hos Molbech, hvis karakter ret er en sammensætning af grovhed og tølperagtighed mod hans underordnede og ligemænd, og det gemeneste spytslikkeri mod højtstående personer, samt had til den nyere tid, der naturligvis ringeagter Molbecher!
- Mar. 13. Jeg modtog idag i geheimearkivet et overmåde venligt *egenhændigt brev fra kongen*, med tak for den ovenfor (ad 8. marts) omtalte afhandling.
- Mar. 16. Da jeg gik i arkivet imorges, mødte jeg først *Krieger* på Amagertorv (der spurgte, om jeg havde set på Larsens manuskripter), og siden *Hall* på slotspladsen, der fortalte mig at Aagaard fra Laaland var død inat. Jeg tænker, at et tidligt ministermøde har kaldt begge ud. – Aagaards død smerter mig meget. Atter tab af en ægte dansk patriot! – I arkivet kom Trap til mig. Jeg sendte idag *kongen* en beretning over den masse arkivalier, som han d. 9. novbr. f.å. leverede mig, og skrev desuden et privat brev til hs. majestæt.

- Mar. 18. Jeg fik igen idag et *privatbrev fra kongen*, sendt med estafette. Han takkede mig deri både for det i mandags sendte arbejde og for min »årsberetning«, som ministeriet havde overleveret. Han sendte mig derhos et dokument til bevaring i arkivet. – Jeg remitterede straks den officielle revers for dette, og skrev derhos et lille privatbrev til kongen. Begge dele vil iaften være på Frederiksborg.
- Mar. 20. Jeg blev idag inviteret til *Puggaards* til på søndag kl. 5. Det er næsten en skam at sige det, men den gode mands høflighed mod mig er nærved at blive mig for stærk.
- Mar. 22. *Puggaards selskab* var nærmest et kunstner-selskab: Høyen, Bissen, Marstrand, Roed, Sonne og familien. Mange løjerlige skåler. Jeg gik derfra kl. 8 3/4 til Wanschers og kom hjem kl. lidt over 10.
- Mar. 23. Da jeg gik fra arkivet idag mødte jeg *Irminger*, der imod al sædvane talte til mig sigende: »Har De nu pennen færdig til at skrive noter?«. Jeg forstod ham ikke. Han fortalte da, at det så ilde ud for os, at der var kommen en ubehagelig engelsk note. Dermed var det forbi. Man skulle jo tro, at han i sin stilling måtte vide det. Men jeg har ellers intet hørt derom endnu. Han hører jo ganske til det *tyske parti*, og det syntes at være hans gode humør, der bragte ham til at apostrophere mig! – Men netop derfor vil jeg antage, at rygtet og hans egen lyst har forstørret faren. – Brev fra Trap.
- Mar. 24. Man taler i denne tid om en *forandring af det store kgl. biblioteks bestyrelse*, hvorved Werlauff og Molbech skal gå af, nærmest i anledn. af de forestående reformer i gagerings-væsenet. Det er endnu en stor hemmelighed. Men Bølling og Moldenhawer har dog nok talt med Linde eller han med dem derom. Werlauff er villig, når blot Molbech ikke bliver hans efterfølger, og det er ham uden tvivl overdraget at foreslå sin eftermand. Men dermed synes han at være i stor forlegenhed.
- Mar. 26. Fædrelandet iaften bringer: at *Carl Chr. Permin*, forhen pers. kap. i Stadager og Nørre-Kirkeby p. Falster d. 21. d.m. er udnævnt til sognepræst for Sønderho på Fanø. Gid det nu måtte gå ham vel! – Jeg ser også, at Rusland og Frankrig uden tvivl alvorlig tager sig af Danmarks sag imod de tyske stormagter! – men at disse *måske* endnu venter noget medhold fra England. Om *Irmingers* ovennævnte nyhed (cfr. ad 23. d. m.) har jeg ellers endnu intet erfaret.

- Mar. 27. Jeg har iaften efter anmodn. af cand. th. H. Rørdam tegnet en anbefaling på hans ansøgn. til kultusministeriet om understøttelse af 300 rd. til udgivelse af et diplomatarium academicum Havniense. Jeg talte igår med den gode gl. *Werlauff* og syntes vel at mærke, at han havde noget på sindet. Men han sagde intet ligefrem om det ovenfor (ad 24. d.m.) bemærkede. Dog ytrede han, at han snart ville komme ind til mig og tale med mig.
- Mar. 29. Jeg har idag skrevet min plan til forandringerne i min gård p. Vesterbro. Imorgen sender jeg den til *Blom* for at få alle dertil hørende overslag gjort – inden flyttedagen.
- Mar. 30. »Fædrelandet« har iaften en artikel af Clausen imod Scheels bekendte note til de fremmede hoffer *mod skandinavismen*. Den er temmelig skarp! *Se bag i bogen!!*
- Apr. 3. Kongen kommen til byen.
- Apr. 7. *Til middag hos Clausens* kl. 5. Det var et slags gengældelses- el. embedsselskab: Martensen, Madvig, Forchhammer, Steenstrup, Westergaard, som ellers sjældnere ses der. Desuden khrre Rosenørn, Scharling o. fl. lutter mandfolk. – Jeg gik derfra til Theodor, hvor de tre pigebørn fra Wanschers var. Hjem kl. 9 3/4. Der erfarede jeg, at *khrre Berling* kl. 9 havde været hos mig og ville tale med mig. Det er vel i kongens ærinde, og jeg får vel så imorgen at høre, hvad det er. Kongen er endnu i byen.
- Apr. 8. På vejen til arkivet gik jeg ind på slottet for at høre, om Berling var der. Men han var nylig gået derfra, og – så gjorde jeg intet videre skridt. Ved min hjemkomst fra arkivet i middags hører jeg, at *Berling* havde været hos mig straks efter at jeg var gået ud imorges. Cfr. ad 14. april.
- Apr. 9. *Dagbladet* bringer i denne morgen efterretning om en *alvorlig ministerkrise*, strid med Scheel, som har bragt alle hans kolleger til at indgive deres demission. Mon det har været i den anledn. at *Berling* ville have talt med mig? Så – godt, at jeg ikke var hjemme!
- Apr. 10. Jeg fik idag et brev fra den gamle prof. Schröder i Upsala der melder mig, at jeg er optaget til medlem af *videnskabernes selskab i Upsala*.

- Apr. 11. Becker fortæller idag i arkivet, at gl. grev Moltke- Bregentved igår havde spurgt ham, om hans »chef« (): jeg) skulle være – *udenrigsminister!* – Iaften fortæller den unge Bregendal i det statist. bureau, og derpå prof. Bojesen fra Sorø, som just er her i byen, det samme rygte, – hvori der naturligvis ikke er et gran af sandhed. I Berl. Tid. for iaften står, at jeg er valgt til »*æresmedlem*« af vid. selsk. i Upsala. Det er næppe rigtigt. Det må være *korresponderende* medlem.
- Apr. 13. Besøg af Clausen. Han troede at vide, at Scheel har meget vanskeligt ved at danne et ministerium, og at han gør tilbud til alle sider. Unsgaard havde været kaldt til kongen, som ville overtale ham til at blive. Men han ville ikke, hvis Andræ og Hall går af. Således svarer nok de fleste af dem. Scheel skal have været hos David, Schjern (overbogholderen), advokat Liebe og som det siges adskillige andre, men ingen vil have med ham at gøre. Det siges, at han *taler om* at gå til Pinneberg igen og at han endog har opsagt sine tjenestefolk!
- Apr. 14. Dagbladet bringer den efterretn. at *Scheel* igår eftermiddags har indgivet sin *demission* og at kongen har modtaget den. Er det alvor eller *komedie*? Iaften kom da *Berling* igen og talte en hel del om ministervalget. Om Scheel sagde jeg ham rent ud min mening! Han ville gerne vide, hvorvidt *Andræ*, *Hall* og *Krieger* var velsindede mod kongen personlig. Han fortalte, at Bluhme havde erklæret ikke at kunne danne noget ministerium, Tillisch ligeledes. Han talte om skandinavismen, kongens interesse derfor, Scheel – mod Virgin! Cfr. ad 8. april. Jeg havde iaftens besøg af adjunkt Kroyer fra Haderslev, prof. Povlsen fra Slesvig, overlærer Sick fra Odense og khrr. Holstein fra Slesvig, som er her i rigsrådet. Derpå kom *Berling* og var hos mig fra kl. 9 – 10 1/2, som ovenfor anført.
- Apr. 16. Iaften igen et besøg af *Berling*. Han var forknytt og ville have råd og trøst. Tillisch synes at stille alvorlige betingelser: *Scheels bestandige fjernelse*. Truer også grevinden. Jeg rådede at få Scheel bort snarest muligt. Han var hos mig fra kl. 9 1/4 – 10 1/2. Idag sendes mig med *fodposten*, uden angivelse af, hvorfra det kommer – et mærkeligt svensk skrift kaldet: Den skandinaviske Frågan, några Betraktelser i Sak, af *Arnliot Gellina*. Stockh. 1857.
- Apr. 18. Imorges på vejen til arkivet mødte jeg *Berling*, der betroede mig som en hemmelighed, at kongen igår havde skrevet til Andræ og overdraget ham at rekonstruere ministeriet. Iaften bringer aviser-

ne den samme beretning og dertil den, at Scheel formelig havde nedlagt sit mandat som rigsråd for Holsten og ville midt i næste uge rejse til Pinneberg.

- Apr. 20. I arkivet fik jeg en billet fra khrre Berling, der meldte mig, at der ikke modtages nogen imorgen i anledning af grevindens fødselsdag, men at kongen imorgen tidlig rejser med hende til Frederiksborg. Den nærmeste anledning til den opblussende gnist af striden mellem Scheel og de andre ministre var den, at Scheel efter Andræs mening havde fremlagt i rigsrådet forskellige utrykte aktstykker vedr. sundtoldtraktaten, som Andræ mente ikke at skulle fremlægges efter aftale i minister-konferencerne. Det er uvist, om Andræ deri havde ret, men det er i sig selv ligegyldigt, om det sprang et par dage før eller senere. Scheel blev grov og sagde, at han ikke længere kunne udholde at lade sig hovmesterere. Den heftige disput ledte til, at alle ministre indgav demission osv. Scheel stode på at kunne skyde Andræ, Hall og Krieger ud og beholde de øvrige. Dette søgte han også ved sin sædvanlige løgn at indbilde etatsr. Schjern, da han henvendte sig til ham. Krigsministeren og – især marineministeren (den tyske Michelsen!) ville så være blevne. Men Unsgaard ville på ingen måde.
- Apr. 21. Kongen rejste imorges til Frederiksborg for der i stilhed at tilbringe – *grevindens fødselsdag*. Idag tager jeg altså min lejlighed på Vesterbro i besiddelse. Men det vil vare længe, før jeg kommer derud. Om et par dage begynder arbejdet der.
- Apr. 22. Til middag og aften hos *Clausens*: Hans *fødselsdag*. Uden for familien var der om middagen kun Regenburg, jeg og Flor. Mellem middag og aften gik jeg til Wanscher, hvis fødselsdag det var igår. Min gode ven Tregders datter..... født imorges kl. 3 1/2.
- Apr. 24. Brev fra Tregder, at hans kone i onsdags morges kl. 3 1/2 har født ham en datter. Jeg skrev ham straks tilbage.
- Apr. 25. Aviserne beretter – at *Scheel* igår er rejst til Holsten for at tiltræde sit embede i Pinneberg!
- Apr. 26. Imorges kl. 9 gik jeg ud til min gård for at tage det begyndte arbejde i øjesyn. Arbejdet er i fuld gang. Blom kom også til, og jeg gjorde adskillige aftaler både med ham og hans derværende første svend Kruse. Kl. 11 1/2 var jeg hjemme igen.

- Apr. 28. Wanscher kom til mig i arkivet og ville, at jeg skulle spise hos ham med Bindsbøll, der var kommen fra Aalborg for at gå til Laaland. Jeg lovede det – skønt ugerne. Kl. 6 gik jeg fra Wanschers med Bindsbøll og Wanscher til Frue Plads for at se *afdækningen af Scho-uws buste*. Vi stod nede på pladsen, der var fuld af mennesker. En sang blev sunget. Men anordningen derved var meget slet og uordentlig. Folk på pladsen kunne så at sige hverken høre eller se noget.
- Maj 6. Jeg spiste til middag hos Clausens med Ingemann. Da jeg kom hjem derfra mødte jeg gamle Werlauff, som ville besøge mig. Han blev hos mig et par timer.
- Maj 7. I denne morgen lod jeg lidt af mine møbler bringe foreløbig ned i mit værelse i arkivet. – Det er den første begyndelse til min flytning eller rettere forberedelser til min flytning.
- Maj 10. Lyngre har idag arbejdet på at nedtage mine bøger, da reolerne skal til snedkeren for at forandres. Det er et sent arbejde, der vil kræve mange dage. En pige fra Nakskov Hansine Marie Jacobsen, der havde været amme hos min broders lille Anne Marie, »lånte« hos mig 5 rd. for at komme hjem. – Jeg havde aldrig set hende. Men hun var her i byen eller på dampskibet blevet berøvet sine penge og var i stor nød. Jeg gav hende dem.
- Maj 11. I eftermiddag kom *etatsr. Harhoff* til mig og gav mig løfte om, at jeg til terminen skulle få 1000 rd. til låns af Ringsted sparekasse – hvorom jeg havde skrevet ham til i anledning af bygningsforandringerne i min gård.
- Maj 12. Krd. Lassen fortalte mig idag, at *Molbech* på biblioteket havde sagt til ham, at han måtte skynde sig med den beskrivelse, som kongen ønskede af Frederiksborg. Thi en indviet mand havde forsikret ham, at kongen inden tre måneder ville have resigneret!
- Maj 20. Imorges på vejen til Vesterbro besøgte jeg min lille broderdatter Hanne, som igår er kommen med frøken Thora Plesner for at synes af lægen. (De bor i Knapsteds gård).
- Maj 22. Jeg kørte kl. 9 i formiddags ud til min gård med frøken Plesner og Hanne, og var i arkivet kl. 10.

- Maj 25. Iaften var min lille broderdatter *Hanne* med sin tante frøken Thora Plesner og løjtn. Christ. Plesner hos mig, drak the med mig og blev hos mig til kl. 10.
- Maj 26. Jeg fik idag i arkivet tilsigelse at følge med kongen til Roskilde på torsdag for at overvære flytningen af Frederik II. Jeg skal være på banegården om morgenen kl. 9.
- Maj 27. Iaften var igen lille Hanne, frøk. Plesner og Chr. Plesner her og tog the hos mig til kl. 9.
- Maj 28. Ved min ankomst på banegården kl. 8 3/4 var en del af kongens følge alt der. Arveprinsen og pr. Christian. Kl. 9 kom kongen selv og straks efter kørtes der. Kl. 9 3/4 var man i Roskilde og kl. lidt over 10 begyndtes arbejdet med flytningen af Fdr. II.s lig over i en ny kiste af eg, som derpå nedsattes i hvælvingen under monumet. Jeg læste inskriptionen og afskrev den, efter dets gamle plads. Derpå kl. 11 1/2 til 1 gjorde kongen en omgang i alle kapeller og vendte tilbage til Christian Is, beså marmorbilledet etc. Kongen synes ikke om, at Anna Sophie var skilt fra de øvrige kronede hoveder. Kl. 1 til banegården. Kold frokost. Kl. 1.50 kørtes bort og følget opløstes. Kl. 2 1/2 i København. Kongen forlangte af mig en opsats derom og sagde mig, at ringen skulle bevares på Rosenborg.
- Jun. 6. *Berling* er i disse dage kommen tilbage fra en rejse til Paris, og har derpå kort efter tiltrådt en *baderejse*!! Jeg har ikke set noget til ham.
- Jun. 9. Jeg leverede idag på slottet en afhandling eller beretning om om-lægningen af Frederik II.s lig i Roskilde domkirke d. 28. maj, som kongen havde forlangt. Beretningen var 30 sider in 4to med en grundtegning af kirken. Den vil afgå kl.3 og iaften være hos kongen. Imorgen udløber *assurance* for mit bibliotek. Da det herværende assurance-komp. gjorde vanskeligheder og vrøvl i anledn. af min forestående flytning, har jeg idag assureret biblioteket i det engelske assurance- komp. for 8000 rd., der fordrer en præmie af 16 rd.
- Jun. 17. Da jeg iaften kl.7 gik ud til min gård på Vesterbro, så jeg begyndelsen til Vesterports nedrivelse. Man var i færd med først at borttage volden på begge sider. Mange folk var der samlede, dels arbejdere med heste og vogne, dels tilskuere.

- Jun. 23. Idag er død p. Restrup kherre Stemann, den gl. Poul Christians eneste søn, 67 år gl. *Etatsr. Molbech* døde idag kl. 2 3/4, 73 3/4 år gl. Han havde for nogle uger siden væltet en thekeddel ned af et fyrfad i sit studerekammer og derved skoldet sig. Kom til længe at ligge, så der gik betændelse i benene og – det blev hans død. – Han var en utrættelig skribent, af mange fortjenester derved, uagtet hans utrolige skødesløshed. Men han var en utrolig samvittighedsløs embedsmand, og en utrolig grov mand og – spyttslikker tillige.
- Jun. 29. Dannevirke for idag omtaler det rygte, at *Molbech* i arvesagen skrev *Flyvepost-artiklerne*, og at Ørsted derfor indstillede ham til kommandør af dbg., som han blev. Det er muligt. Løvrigt var nok hans øjentjeneri hos hele januarministeriet og frøken Drejers anbefaling den egentlige promotor.
- Jun. 30. Der skal for nogle dage siden have stået i Flyveposten en nekrologie af *Molbech*, der lovprises i højeste grad og siges at have leveret artikler til bladet. Deri fortælles også, at *Molbech* havde tilladelse til at komme på det kgl. bibliotek, når han selv ville, for at han kunne have tid til sine mange værkers affattelse. Dette er nu sagt for at dække hans bekendte eksemPELLøse forsømmelse af sine embedspligter. Krd. Lassen, som fortæller mig dette, da jeg selv aldrig læser dette usle blad, sagde tillige, at de derinde på biblioteket havde spurgt Werlauff, om *Molbech* havde hin tilladelse. Men Werlauff, hans foresatte, svarede, at derom havde han aldrig hørt.
- Jul. 1. Kongen kom iaften til byen for imorgen at være på skydebanen. Fabricius skal have skrevet den *løgnagtige* biografi over *Molbech* i Flyveposten. Besynderligt, at bibliotekspersonalet af en vis animositet mod Werlauff lige som vil hæve *Molbech*. Men de er da lutter karakterjammerlige folk, og Bølling fremfor alle.
- Jul. 2. Jeg har givet *stipendiarius Secher* ferie i juli måned. Cfr. 3. aug.
- Jul. 3. Jeg gik imorges ud i gården for at efterse, om jeg imorgen kunne flytte ud med alt undtagen bøgerne. Da jeg kl. 10 kom til arkivet, havde der været bud efter mig *fra kongen*. Jeg gik derover, som jeg var. Kongen bad mig om at opsætte sig et lykønskingsbrev til k. Oscars fødselsdag imorgen og talte længe med mig. Da jeg kom ud omtr. kl. 11, fandt jeg i forgemakket den svenske minister Virgin, som skulle overlevere sit kreditiv, og straks efter kom den russiske minister Ungern-Sternberg. – Kl. 12 ville kongen igen rejse tilba-

ge til Jægerspris, og kl. 3 afleverede jeg på slottet et brev til ham med den forlangte koncept.

- Jul. 4. Efter at de nødvendigeste præparationer og indpakninger i de nærmest foregående dage var udført, kørtes omtrent alt hvad jeg hidtil ejer af møbler og inventarium ud i min gård i denne morgen eller formiddag kl. 12 omtrent. – Jeg gik som sædvanlig i geheimearkivet mellem kl. 9 og 10, meldte mig på vejen til afgang hos politiasistenten i samme hus, og gik fra arkivet kl. 2 3/4 umiddelbart ud på Vesterbro, hvor alting var i en kaotisk forvirring, som min tjenestepige, nogle karle og håndværkere søger at omskabe til en – verden, korpus. Jeg fik lidt middagsmad fra restaurationen på skydebanen, skrev en anmeldelse til politiasistent Munch om min ankomst til hans distrikt og nyslede omkring. Jeg har nu fået min the, – og om en timestid går jeg til ro. *Det var min flyttedag.* Siden kommer *bøgerne*.
- Jul. 5. Den *første nat i min nye bolig* var ret god.
- Jul. 18. Idag sendte det nord. o.selsk.s bestyrelse (jeg og Rafn) to explr. af min Jægerspris historie 1 bind til kongen på Skodsborg. Jeg har givet registrator *prof. Kall Rasmussen* ferie. Han rejser først til Fyn. Cfr. 14. aug.
- Jul. 20. Idag modtog jeg det *første læs af mine bøger* herud, – den store flytteomnibus pakfuld, man antager omtr. 1/4 af hele biblioteket, altså henved en 3000 bind. Kudsken mente, at læsset vejede omtr. 14 skippund el. 4500 pund. Jeg skal nu bringe disse i reolerne, før det næste læs kommer. Men idag blev intet gjort, da jeg hele eftermiddagen forstyrredes ved besøg: Barberen, min nabo slagter Møller, min fætter Theodor Wegener, prof. Sommer og Tyge Becker. Den sidste ville have ferie på onsdag. – Kongen er kommen ind.
- Jul. 22. Fra denne morgen har jeg givet *prof. Becker* ferie. Han rejste for det første til Giesegaard, siden til Jylland. Cfr. 8. septbr.
- Jul. 23. Dagbladet for denne morgen anmelder: *Kirstine Sobine Rye, født Friis*, død i Nyborg 66 år gammel. Det er min gamle forrige værtinde, da jeg gik i Nyborg skole. Hun var den gang en ung kone (født 1791) med et stygt ansigt, men den prægtigste vækst og figur. Siden blev hun noget svær.

- Jul. 24. Igår aftes kom min lille brodersøn Hans Christian til mig på sin ferierejse fra Nykøbing til Jylland. Han kom silde kl. 11 med jernbanen og gik straks efter til sengs. Madsen hentede ham. Jeg tog drengen med i arkivet kl. 9 1/2. Da vi nærmede os dette, mødte jeg gr. Julius Frijs med kone og tre børn, som ville besøge mig i arkivet, – og fulgte mig derhen, hvor jeg viste dem lidt om. Imidlertid lod jeg så Madsen derefter gå ud med lille Hans Christian, vise ham et og andet. Han gik så hjem med mig kl. 3 og spiste hos mig og hjalp mig om eftermiddagen med min bog- opstilling.
- Jul. 25. I denne morgen kl. 8 1/2 kørte jeg med Hans Chr. og hans tøj ind til arkivet. Derfra gik jeg kl. 9 til hotel Royal for at besøge gr. Frijs, der imorgen gør en tur til Sverrig, og lod Madsen gå ud med drengen. Kl. 1 1/2 gik jeg til en restauration og spiste til middag med Hans Christian, og kl. 2 1/2 lod jeg ham køre til Kvæsthusgaden, ledsaget af Madsen, for derfra kl. 3 at gå med dampskibet Valdemar til Aalborg. Jeg gav Madsen 1 specie for hans ulejlighed.
- Jul. 27. Jeg modtog idag *det andet læs af mine bøger*, omtr. 3/8 af det hele.
- Jul. 31. Mig bringes i denne eftermiddag en tilsigelse fra overhofmarskallatet til »at overvære undersøgelsen af kong Olufs grav i Sorø kirke onsdagen d. 5. august, og i den anl. møde på banegården samme onsdag morgen kl. 7 for at returnere samme dags aften«.
- Aug. 1. Idag kom det *tredie læs af bøgerne*, ligeledes omtr. 3/8 af det hele, hvormed flytningen kan anses endt, da det, som endnu er tilbage, ikke udgør mere end nogle kurve fulde, der en af dagene bringes mig på en møbelvogn. Jeg har derfor idag anmeldt for assuranzen, at mine bøger nu alle måtte anses for at befinde sig her. Berling. Tid. for iaften anmelder, at *nationalbankens* overskud ved det igår sluttede bankår udgør: 1.307.000 rd. Da nu aktiernes antal er noget over 130.000, egentl. nok: 133.770 el. 134.000, vil der falde mellem 9 1/2 og 9 3/4 på hver aktie af 100 rd. Cfr. 8. oktbr.
- Aug. 3. Jeg fik idag *resten af mine sager* – egentlig kun papirer, gamle breve o. desl., hvormed således flytningen af det hele er endt. Men det vil kræve meget arbejde alene at få bøgerne ind på hylderne. De ligger på gulvet i stuen. *Secher* kom igen i arkivet. Cfr. 2. juli.
- Aug. 5. Idag var jeg altså *med kongen i Sorø* – hvorfra vi kom hjem kl. 11 3/4 med ekstratog. Beretningen derom findes i to nr. af Berlingske Ti-

dende. Jeg gjorde også nogle optegnelser. Berling sagde mig, at det var en fejl af Levetzau (som havde givet anledning til nogen korrespondance) at jeg var tilsagt at møde på banegården, og at det havde været kongens mening, at jeg skulle møde på Christiansborg og derfra have fulgt til banegården med ham.

- Aug. 7. Gamle Werlauff er upasselig efter Sorø turen. Han tåler ikke meget, mindst varme, og det var en frygtelig hede hin dag. Idag kongens bryllupsdag var stort taffel på Skodsborg. Jeg var der ikke. Men jeg hører, at Hall havde udbragt hendes skål på en måde, som meget behagede kongen. – Omvendt var Andræ, som nylig blev storkors, ikke tilstede, hvilket skal være taget ham meget ilde op.
- Aug. 8. Boghandler Lynge, der har forestået hele min flytning, sender mig iaften regning over sit udlæg = 46 rd. 2 mk. 15 sk., men vil aldeles ikke føje mig i at beregne noget for sit eget arbejde. Han er en meget uegennyttig mand og meget velvillig mod mig, så at jeg næsten er i forlegenhed dermed. Jeg lod høre til Werlauff. Mit bud så ham ikke, men det anses dog ikke farligt.
- Aug. 10. Det er nu godt med Werlauff. Jeg skal en dag – så vanskeligt det end falder mig – se til ham. Fra idag har jeg givet stipend. *Matthiesens* ferie på en månedstid. Han rejste til en broder, som er forpagter af en gård i det nordvestlige Jylland. Cfr. ad 9. septbr.
- Aug. 12. I denne morgen fødte min broderdatter *Marie Olsen* sit første barn, *en søn*, Adolph Peter Caspar Johan, på Svanholms Minde. Cfr. ad 28. novbr. 1856. (Jeg fik brev derom søndagen d. 16. august). (NB. Det er kun 36 1/2 uge efter brylluppet). Idag havde præsten *Permin* på Fanø bryllup med en datter af pastor Petersen i Nakskov. – Kall-Rasmussen var just den dag der i byen. Pastor (provst) Petersen er gift med en snitker fra Slagelse, søster til md. Lindegaard i Slaglille.
- Aug. 14. Idag endte Kall-Rasmussens ferie, og begyndte *Plesners*, der er ham givet på en måned. Cfr. ad 15. septbr.
- Aug. 16. Endelig – idag middag kl. 2 har jeg fået alle mine bøger anbragt på hylderne i min bogstue, så at bøgerne, skønt naturlig kun ganske foreløbig placerede i reolerne, har fordret en hel måneds arbejde. Cfr. ad 20. juli. Lynge besøgte mig. Han havde været hos Werlauff, men fundet ham ualmindelig svag og sløv, og han var lidt bange for ham.

- Aug. 17. Jeg lod høre til Werlauff og fik et beroligende svar, gudskelov.
- Aug. 21. Da jeg idag kl. 3 kom fra arkivet, stod min lille brodersøn Hans Christian hos mig. Han var kommen fra Aalborg med dampskibet kl. 12. Han spiste til middag med og kl. 6 1/2 kørte jeg til jernbanen med ham. Fra Ringsted går han med diligencen over Gaabense til Nykøbing, hvor han, om Gud vil, skulle være imorgen tidlig kl. 9.
- Aug. 22. Jeg havde i eftermiddag besøg til afsked af *dr. Warenberg* fra Upsala, der længe har arbejdet her i arkivet og imorgen rejser hjem, hvor han nylig er ansat som adjunkt i historie ved universitetet. Han er en ret flink ung mand og uden tvivl vel anskrevet hos de svenske prinser.
- Aug. 25. Besøg af pastor Winding i Gudom og Havreberg, der havde bragt en søn til universitetet, og bad, at denne søn måtte hilse på mig. Winding er student fra samme år som jeg, men vi er ellers lidet bekendte. Iaften kl. 9 kommer budet i geheimarkivet og siger mig, at der kl. 5-6 havde været et bud for at tilsige mig til *kongens taffel imorgen kl. 4 på Skodsborg*.
- Aug. 26. Jeg skrev imorges til Levetzau og bad mig undskyldt med hens. t. tafflet på Skodsborg idag – på grund af upasselighed. Jeg måtte så holde mig inde. Jeg har ikke tid at spille, kan heller ikke tåle at køre i den rædsomme hede.
- Aug. 27. Igår fuldendte jeg og idag sendte jeg kongen nogle optegnelser angående undersøgelsen af k. Olufs grav d. 5. d.m. Det udgjorde 30 sider 4to min.
- Aug. 28. Idag middag kl. 12 blev min broders anden søn født i Halsted præstegård. Han kommer til at hedde efter sin morfader: Ulrich Adolph.
- Aug. 29. Besøg iaften af kjkr. Jo. Øhlenschläger. Just idet jeg fulgte ham ud, traf jeg på trappen et bud, der bragte mig *et egenhændigt brev fra kongen*, dat. Skodsborg d. 28. august, – en tak for de hs. maj. i forgårs sendte optegnelser angående undersøgelsen af k. Olufs grav.
- Aug. 31. I middags kom Wanscher i arkivet og meldte mig fra min broder Johan, at hans kone d. 28. d.m. havde født ham en søn. Det er hans

syvende barn. Iaften kl. 7 – 8 havde jeg besøg af prof. Clausen med kone og yngste datter. De var i lørdags komne tilbage fra landet.

- Sep. 1. Jeg skrev iaften til min broder og gratulerede til drengens fødsel.
- Sep. 2. Jeg fik brev fra Lise Ambders: Nu endelig havde *Juliane* under en tur til Nyborg gjort bekendtskab med hende, hentet hende til sig på postgården og besøgt hende i hendes hjem. Hun er lykkelig derover! Bekendtskabet må være en gang i slutningen af *august*.
- Sep. 3. I denne aften besøg af *prof. Becker*, der som sædvanlig kommer til mig, når han *ender en ferie*. Han sagde, at han *imorgen* kom i arkivet. Cfr. ad 22. juli.
- Sep. 4. Der tales underhånden om, at to anselige svenske herrer, *Gyldenhaal* og *Bonde* i denne tid har været eller er meget ofte hos kongen på Skodsborg. Min kilde er dog ikke af de synderlig pålidelige.
- Sep. 9. Idag var stipendiarius *Matthiessen* igen i arkivet efter endt ferie. Cfr. ad 10. august.
- Sep. 11. Idag fik jeg brænde til vinterbrug, som sædvanlig 3 favne, købt ved jernbanen, for 16 rd. 48 sk. frit tilkøbt pr. favn.
- Sep. 14. Min mave-sygdom, som har været med enkelte afbrud i 3 uger, nødte mig idag til at gå hjem fra arkivet og – *lægge mig*. Jeg var meget slet, da jeg gik ind. Men jeg skulle tale med minister Hall om gage-kommissionens betænkning, der syntes mig altfor ugunstig for Kall-Rasmussen. Det fik jeg også udført.
- Sep. 15. Jeg skrev idag et brev til ministeren – i formen privat – gentagende, hvad jeg igår havde forklaret. Det anstrengte mig meget. Thi jeg er temmelig slet. *Plesner* besøgte mig efter hjemkomsten fra sin ferie igår aftes. Cfr. ad 14. august.
- Sep. 16. Natten var meget urolig, og *jeg blev liggende*. Blom kom til mig og modtog for bygningsarbejderne her i gården 832 rd. 49 sk., hvorfor han gav mig sin foreløbige kvittering. Jeg ser af aviserne (Dagbladet), at *prof. Schröder* i Upsala, der havde tilsagt mig et besøg i denne sommer, er død af kolera omtr. 66 år gl. Han havde lovet at bringe mig et *skrivepapir* eksemplar af *sriptt. verr. suecc.*, som jeg nu næppe får.

- Sep. 17. Atter en invitation til på søndag fra den mod mig så opmærksomme grosserer *Puggaard*. Jeg skrev på sengen et par ord til undskyldning.
- Sep. 18. Jeg modtog et brev fra *Lise Ambders* og deri nogle ord fra *Bendtsen i Gudbjerg*. Lise er nu den – første gang – hos Juliane, og er meget lykkelig derved.
- Sep. 19. Jeg skrev idag til pastor Bendtsen i Gudbjerg. Imorgen vil jeg skrive til Lise Ambders.
- Sep. 20. Jeg fik imorges *et brev fra kongen*, skrevet igår – et slags farvel før hans afrejse, som sker idag fra Helsingør.
- Sep. 21. Idag var jeg igen i arkivet efter en uges sygdom, til dels sengeliggende. Da jeg kom hjem, bragte posten mig en lille æske, hvori lå nogle æbler (10 stk.) og en seddel med disse ord: »Af Caspars træ«. Såvel deraf som af adressebrevet kunne jeg se, at det var en present fra min kusine Juliane Bendtsen i Gudbjerg præstegård, – hvad også et omtrent samtidig modtaget brev fra Lise Ambders i Nyborg underrettede mig om. Det vakte mange barndoms erindringer.
- Sep. 24. Skrevet iaften to breve: 1. til min kusine *Juliane Bendtsen* for at takke for de i mandags modtagne æbler. Det er det første brev, jeg har skrevet til hende, der personlig er mig så godt som fremmed. 2. til prof. Pal. Müller i Nykøbing – med nogle historiske oplysninger om Nykøbing skole, som han havde anmodet om.
- Okt. 3. Ifølge et af *kongen* i det sidste brev (cfr. ad 20. sept.) ytret ønske at høre fra mig, når jeg var bleven rask, – skrev jeg i denne aften et brev, som imorgen afgår til et sted i Slesvig, hvor kongen befinder sig. Brevet var uden synderlig betydeligt indhold.
- Okt. 4. Clausen besøgte mig og fortalte Lehmanns beretning om kongens ophold i Vejle.
- Okt. 5. Berl. Tid. for iaften har en idag i landsoverretten afsagt dom, hvorved Per Hjort dømmes til en *mulkt* af 100 rd. samt processens omkostninger for sine injurier og skældsord mod redaktør Ploug.
- Okt. 7. Som jeg i denne morgen ville gå i arkivet, blev jeg overfaldet af en

voldsom og vedholdende diarrhee, og siden lidt opkastning. Jeg gik til sengs og kaldte lægen.

- Okt. 8. Udbyttet af nationalbankens aktier er iaften bestemt til 9 p.C. Cfr. ad 1. august. Altså er af årets udbytte henlagt c. 100.000 rd. til reser-vefond. 4 repræs. og 2 direkt. (Frölich, Haagen) stemte for 9 1/4.
- Okt. 9. Efter to dages kur gik jeg igen idag i *arkivet*. Brev fra Lise Amb- ders, der ikke kan blive træt af at fortælle om det lykkelige besøg i Gudbjerg.
- Okt. 12. Atter syg – som sædvanlig – stærk diarrhee.
- Okt. 13. Atter idag måtte jeg blive hjemme. Men imorgen kommer jeg i ar- kivet, – vil jeg håbe.
- Okt. 14. Rafn sender mig idag et græsk tidsskrift, hvori en anmeldelse af oldskriftselskabets møde p. Christiansborg i Maj 1856, m.m. Der omtales min afhandling om Asserbo og Søborg og min efterretn. om kongens udgravninger i Ringsted, m.m. Kuriøst tøj!
- Okt. 16. Besøg af Tregder fra Aalborg – der imorgen deltager i et gilde for de 25årige studenter på skydebanen.
- Okt. 17. Jeg befandt mig ilde i arkivet – mest fordi jeg måtte gå oftere ind i den lille stue, hvor der var koldt. Idag har Johannes Clausen, lærer ved Svenstrup seminarium, bryllup med Charlotte Frimodt.
- Okt. 18. Besøg af Tregder om formiddagen – af Clausen om aftenen.
- Okt. 19. Jeg er idag atter temmelig slet, uden tvivl ifølge en forkølelse i ar- kivet i lørdags. Jeg blev hjemme – og skrev et brev til *Julius Friis*.
- Okt. 21. Jeg er fremdeles ilde tilpas og måtte ikke gå ud. I eftermiddag skri- ver jeg til min broder Johan, men det afgår vel først imorgen.
- Okt. 25. Efter at jeg hele forrige uge måtte holde stuen og til dels sengen, fik jeg idag lov til i middagsstunden at gå ud en halv times tid. Jeg gik om ad Gamle Kongevej og Værnedamsvejen tilbage til mit hjem. Iaften besøg af *kommandør Garde*, der gerne hver dag arbej- der en times tid i geheimearkivets kontor for at samle til sine skrif- ter om søetaten.

- Okt. 26. Jeg gik idag ligeledes en halv times tid ud efter lægens ordre. Jeg var ude ved Sorte Hest og tilbage igen.
- Okt. 27. Jeg er fremdeles syg. Besøg af *Wanscher*, der bragte mig en hilsen fra min broder.
- Okt. 28. Jeg er syg, men blev det end mere i aften på grund af en række langvarige besøg: Plesner, Matthiessen, Lassen, Becker, Frederik Barfod, Regenburg, der holdt ved uafbrudt i 2 – 3 timer. Godt ment, men ilde betænkt. I denne aften kom kongen tilbage fra sin jysk-slesvigske rejse, over Korsør og Roskilde til Frederiksborg. Rejsen varede fra 20. septbr. til 28. oktbr.,): 5 1/2 uge. Imorgen er der stor stads på Frederiksborg, hvor også modtages gratulationer i anledn. af fødselsdagen d. 6. oktbr.
- Okt. 29. Jeg havde i formiddag besøg af prof. *P.A. Munch* fra Christiania. Han bliver her for at arbejde i biblioteker og arkiver 5 måneder, og rejser til foråret til Italien. Han har permission og rejseunderstøttelse på 2 år.
- Nov. 2. Jeg vil næppe heller i denne uge få lov at gå i arkivet, – skønt jeg nu endelig synes at blive bedre.
- Nov. 5. Jeg fik et brev fra Lise Ambders der fortæller mig at hun på søndag skal til Gudbjerg og – at hun trænger til penge. Jeg sendte hende idag med posten lidt til hjælp.
- Nov. 11. Jeg gik i aften – første gang, siden jeg flyttede ind i mit nye hjem – ind til byen om aftenen for at gøre et par besøg: hos *Wanscher* og hos *Clausens*. Jeg bragte *Clausen* 50 rd., som *Julius Friis* havde sendt mig til en ung person, *Poulsen*, der ønskede at blive student. *Clausen* fortalte mig, at min gamle rektor idag var falden på universitets-trappen, da han gik fra rektorskifte-festen.
- Nov. 12. Jeg gik i aften – første gang fra dette hus – ind til min nabo, min gamle rektor etatsr. *Bloch*, og traf ham gudskelov overmåde vel! Han mente, at det hele var ikke farligt, som hans venner havde anset det for. Han fortalte, at flere havde ladet høre og spørge til ham, og nogle, såsom *Madvig*, endog skrevet ham et smukt brev til.
- Nov. 17. Efter at jeg siden baron *Lagerheims* og senere baron *Wettersteds* bortrejse var kommen ud af mine forbindelser med de herværende

svenske diplomater – jeg søger ingen fra min side – havde jeg idag et besøg af legationssekretæren baron Rudbek, der havde søgt mig i min forrige bolig i Kannikestræde og traf mig i arkivet. Hans ærinde var: 1. At erholde gamle kort over Vestergothland og 2. Breve fra Ole Rudbek d. ældre. Om jeg kan skaffe sådant er uvist.

- Nov. 27. Jeg modtog idag fra Hildebrand i Stockholm et bind af hans diplomarium og 1. bind af den ny række af vitterhets akad. skrifter. Skrev et brev til Marie. Skrev en anbefaling for løjtn. Jo. Grundtvig m.h.t. det Smithske legat, som han søger (Grundtvig brugte den dog ikke – af andre grunde).
- Nov. 28. *Trap* fortalte mig igår, at kongen næppe kommer til byen på denne side nytår, og at Scheel, der fulgte med fra Jægerspris til Frederiksborg, nu gør en tur ned i landet til grev A.G. Moltke på Espe, – Gud ved, i hvilke intentioner eller intriger! Han ytrede en gang til mig på sin sædvanlige maner: At kongen (Christian VIII) en gang havde bedt ham om at overlægge en sag med Moltkes fader, den gamle Otto Moltke, men at han »Gud forbande sig« lige så godt kunne have overlagt med »en gammel kælling«. Således taler han om alle. Det er derved at han imponerer grevinden og – dem der lader sig imponere af sådanne bravader.
- Dec. 3. Besøg iaften af informatoren på Juellinge, hr. Clausen, der er kommen ind for at tage teolog. attestats til nytår. I morges, før jeg gik i arkivet, bragte jeg den svenske legationssekretær *baron Rudbeck* (St. Kongensgade no. 51, 1. sal) nogle optegnelser i anledning af hans samtale med mig d. 17. novbr. Men hvad han egentlig ønskede, kunne jeg ikke skaffe.
- Dec. 7. Jeg sendte idag årsberetningernes 2. b.s 2. h. til ministeriet, 153 explr. + 1 til ministeren. Jeg indlagde et explr. på Christiansborg i omslag til kongen.
- Dec. 10. *Trap* kom idag til mig i arkivet og bad mig fra kongen om at skrive (koncipere) for hs. maj. to breve på fransk til kejser Napoleon og til kongen af Belgien, til hvem kongen ville sende den franske udg. af sin afhandling om kæmpetuernes bygning. – *Trap* fortalte, at Scheel nu rejser til – *Frankfurt og Brüssel!!* NB NB !! Til middag hos Clausens – solo. Efter bordet så jeg nogle litografier, som Clausen havde valgt til at ophænge i min stue – af italienske og nederlandske malere.

- Dec. 11. Krd. Lassen bad mig imorges at spise hos sig på søndag – »med gamle *Werlauff*«.
- Dec. 12. Jeg havde idag besøg i geh.arkivet af overhofm. Levetzau, der ønskede nogle geneal. oplysn. vedk. en fætter, som i Bayern skulle baroniseres. Ligeledes igen besøg af *Trap* i ærinde fra kongen.
- Dec. 13. Jeg er idag 55 år. Kl. 10 1/2 kom Wanscher, Hanne og de tre drenge til mig. Hanne syntes godt om mit hus og arrangement, som hun så første gang. – Hos Lassen var gl. *Werlauff* og de fleste af begge bibliotekers personale, prof. Munch fra Norge og adskillige andre. Prof. Høyen udbragte min skål og gamle *Werlauff* føjede dertil nogle højst hæderlige ord. Da jeg kom hjem kl. henved 10 forefandt jeg et egenhændigt gratulationsbrev fra kongen selv.
- Dec. 14. Jeg har idag skrevet de to franske breve, til kejseren af Frankrig og kongen af Belgien, som skulle følge med kongens gave til dem af sin franske afhandling. I aften sendte jeg kongen dem, og han er nok endnu på Christiansborg.
- Dec. 15. Da jeg imorges kom til arkivet, hørte jeg, at kongen endnu var her og rimeligvis ville blive i flere dage. Jeg gik da – i min frakke, som jeg var, til slottet og forklarede adjudanten, hvordan det hang sammen. Kongen lod mig straks komme ind, takkede for gratulationsbrevet og var meget venlig. Ved afskeden sagde han: »Det gør mig ondt, at min kone er upasselig og ikke kan modtage dig«. Jeg må altså en af dagene gå til hende. Besøg i aften af *pastor Brask* fra Vemmetofte. Jeg skrev i aften til Lise Ambders (afgår imorgen) og sender hende 20 rd. (10 til hende, 5 til hende til en portræt-ramme, 5 til Anne Bjerring, som jeg ved denne tid plejer).
- Dec. 17. Jeg fik i aften brev og diplom, hvorefter jeg d. 29. oktbr. er valgt til overordentlig medlem af det frisiske selskab for historie, oldsager og litteratur i Leuwarden – *Besitengewon* tid von het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheit- end Taalkunde, gevestegd te Leeuwarden, la société Frisonne d'Histoire, Antequités et Lettres a Leuwarden. Præsidenten hedder F. Dirks, og sekretæren er advokat Felting. Men Dirks privatbrev er adresseret fra Haag, d. 13. novbr. Konsul de Coninck her sendte mig dette.
- Dec. 24. En kgl. løber tilsagde mig idag til taflet på Frederiksborg på lørdag og at tilbringe aftenen der. Men jeg svarede, at jeg var upasselig og

ville tilmelde overhofmarskallen dette. Straks efter kom Wilh. Wanscher og inviterede mig til den iaften. Men jeg – vil ikke gå den vej iaften og undskyldte mig.

- Dec. 25. Jeg skrev idag til Levetzau som oven meldt. Minister *Krieger* besøgte mig i formiddag og bragte mig nogle hefter af Larsens skrifter.
- Dec. 27. Jeg har i begge juledagene og idag ikke været ude af min dør, men haft nogle besøg.
- Dec. 28. Jeg har idag skrevet til kongen og takket for tilsigelsen til anden juledag. Jeg har også idag sendt exc. Levetzau, hvad han havde anmodet mig om, cfr. 12. decbr. Det var mit juledags-arbejde. Idag, efterm. kl. 4 1/2 døde i Haderslev min fætters, forstmester Wegeners datter, *Marie*, 10 3/4 år gl. (Dannevirke 1857 no. 302). Han har derefter kun tilbage en lille søn, der går i Haderslev skole.
- Dec. 30. Jeg var da idag ved Sophie Clausens bryllup med Rudolph Fridmodt. Om middagen sendte jeg min brudegave (et palisanders bogskab = 50 rd.) til brudehuset med et brev til fru Clausen. Kl. 4 1/2 mødte jeg i kirken og kl. 10 omtr. kom jeg hjem. Festen var – som alting i det hus – nydelig ordnet. Clausen selv udbragte hovedskålerne og mange andre fulgte derpå. Gud bevare alle de kære mennesker. Jeg er tilsagt til kongens taffel nytårsdag kl. 5.
- Dec. 31. Jeg skrev iaften til min lille broderdatter Matthie i Halsted pstgd.

Indførsler bag i dagbogen for 1857:

Anecdote. Christ. Danneskjold, overskænken, må i den fornemme verden høre ilde for, at han i det ydre er for opmærksom imod grevinde Danner, uden at han just antages for at gøre det af anden grund end egoisme. På hendes formælingsdag var han ikke tilsagt at møde. Men siden lod han spørge, om dette var nogen følge af, at han havde tilsidesat sine pligter. Han fik det svar at han med fornøjelse skulle blive modtaget, og han kørte da til Frederiksborg og gjorde sin opvarntning. Han forsømmer aldrig at skrive sig på fremlagte lister i grevindens forgemak eller indfinde sig til gratulationer o.desl. Hans kone siger rent ud, at hun nødvendig ville opvarte grevinden, men at hun ville dog gøre det, *hvis han forlangte det.* Etc. Etc. Ingen tror just, at han mener grevinden det godt. Han

ville uden tvivl være den første til at forfølge hende, når det kunne passe. Således er meningen om ham i det kapitel. Dette som indledning til min anekdote. Forleden dag mødte Chr. Danneskjold grev Tramp, hvis bortkastelse af e'et i sin tid gav anledning til flere bon mots. Danneskjold siger da på sin spadsende måde til ham: »Ved De, at jeg nylig har vist Dem en tjeneste, som De må takke mig for. Jeg var der eller der for at skrive mit navn på en fremlagt seddel, og så også Deres navn der. Men en havde været så malicieux at sætte et e til. Jeg strøg det ud«. Tramp svarede ham: »Jeg har såmænd i dette tilfælde gjort Dem gengæld, uden at jeg vidste, hvad De fortæller. Jeg så – der eller der – på en liste Deres navn, og der havde en sat et r til, så at man læste »Dannerskjold«. Jeg strøg dette r ud«. – Det var ret godt af Tramp, der ellers anses for meget enfoldig (d. 21. april).

Ad 30. marts 1857. Der tales i denne tid meget om *et brev fra k. Oscar til vor konge*, indeholdende et formeligt forslag til en *offensiv og defensiv alliance* mellem Danmark – Slesvig og Sverrig – Norge. Skade at dette forslag skulle komme i dette øjeblik, før end kæltringen Scheele har udspillet sin ministerrolle, hvilket vist meget snart vil ske. K. Oscars forslag vil naturligvis blive forkastet af den tyske Scheele, der regerer kongen og grevinden med jernhånd og fløjshandsker efter omstændighederne. Scheel har fået grevinden indbildt, og hun igen kongen, at hans lige og mage i klogskab, dygtighed, forudseenhed osv. osv. ikke gives på jorden, og så længe grevinden tror dette, kan selv k. Oscar intet bevirke *hos vor konge*. Men når Scheel er falden, hvad dog absolut snart vil ske, så kunne denne svenske plan meget godt sættes igennem NB når *vort ministerium ville*. Kongen har i virkeligheden aldeles ingen vilje eller bestemt mening, som han ufravigelig følger i sådanne ting, ligesom han overhovedet, på kongers vis, egentlig heller ikke har nogen person i verden, som han ret holder af og stoler på. Scheele har nu skinnet af at være »kongens ven«. Var han 24 timer ude af syne og blev ikke støttet af grevinden, ville kongen aldrig mere tænke på ham!! Således også andre »konge-venner« i fortiden som i fremtiden. Det er ret mærkeligt – men således forholder det sig. Det er kongens karakter!